

MİRZƏ ƏLİ MÖCÜZ

**SEÇİLMİŞ
ƏSƏRLƏRİ**

**“AVRASIYA PRESS”
BAKI-2006**

*Bu kitab "Mirzə Əli Məcəz. Əsərləri" (Bakı, Yazıçı, 1982)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır.*

Toplayanı, tərtib edeni və
ön sözün müəllifi:

Qulam Məmmədli

894.3611-dc22

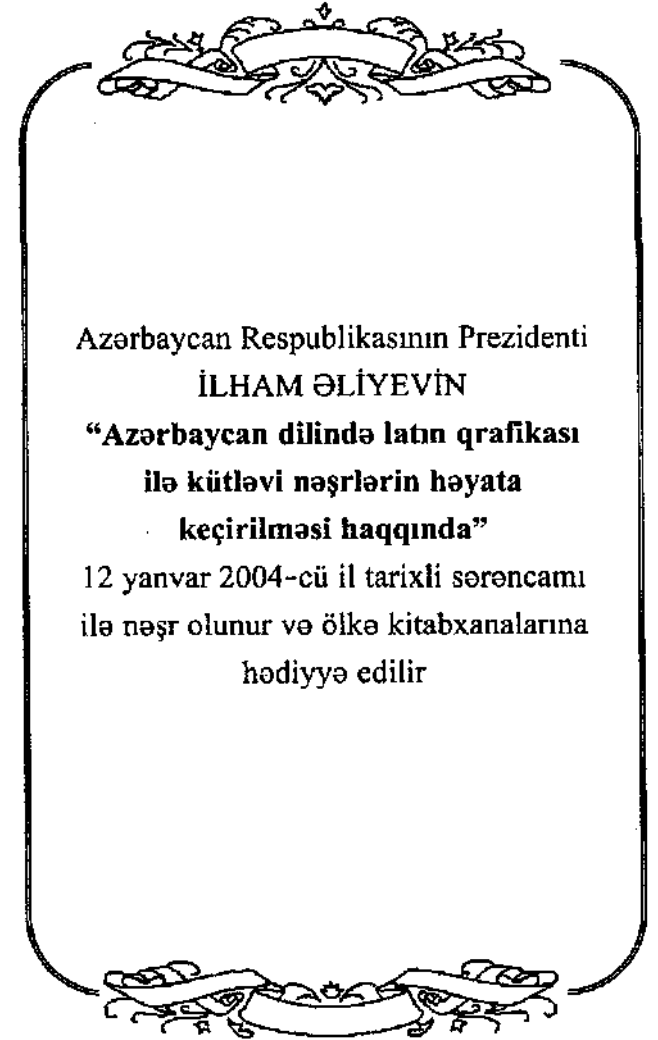
AZE

Mirzə Əli Məcəz. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Avrasiya press", 2006, 216 səh.

XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində Cənubi Azərbaycanda gedən ictimai-siyasi proseslər Mirzə Əli Məcəz yaradıcılığına güclü təkan vermişdir. M.Ə.Sabirin təsiri altında şeirlər yazan Məcəz zülmədən və istibaddan, şah üsuli-idarəsinin mənfur qaydalarından qorxub çəkinmədən öz ürək sözlərini şəro çevirərək xalqını azad və hürr görmək arzusuyla yaşayıb-yaratmışdır. Azadlıq mübarizəsini və milli hərəkatı tərənnüm etmək baxımından M.Ə.Məcəz poeziyası bu gün də aktualdır.

ISBN10 9952-421-60-3
ISBN13 978-9952-421-60-6

© "AVRASİYA PRESS", 2006

ÖN SÖZ

Təbrizin şimal-qərbinə, Mişov dağlarının gün düşən ətəklərinə Güney mahalı deyilir ki, bu mahalın mərkəzi Şəbüstərdir. Vaxtilə Şeyx Mahmud Şəbüstəri kimi böyük alimlər yetişdirən bu şəhər indi geri qalmış bir qəsəbədir. Onun əhalisinin əksəriyyəti qürbətdə yaşayar, vətənə bir qonaq kimi gəlib qısa müddət qaldıqdan sonra yenə də onu tərk etməyə məcbur olardı. Şəbüstərdə elə bir ailə tapmaq çətindir ki, onun bir və ya iki nəfər üzvü qürbətə getmiş olmasın. Yalnız güneyliləri deyil, Cənubi Azərbaycan zəhmətkeşlərinin çoxunu buna vadar edən əsas səbəb İranda həyat şəraitinin ağırlığı, hakim sinfin zülm və soyğunçuluğu, işsizlik və aclıq idi.

Belə bədbəxt bir ölkədə, uğursuz bir zamanda yaşayıb-yaradan şəbüstərli şair Mirzə Əli Möcüz doğma yurd-yuvasından didərgin düşən həmvətənlərinin acı taleyini ürək yanğısı ilə təsvir edərək yazırdı:

Əhli-qürbətdi, bilirsən, bu şəbüstərli tamam,
Gedirik ta gətirək külfətə bir loğman təam,
Onu da siz alsız zor ilə, ey əhli-zülam,
Verisiz ənniyə, kirşanə, hənayə, rəngə*.

Mirzə Əli Möcüz 1873-cü il mart ayının 29-da Şəbüstərdə, Hacı Ağa adlı bir tacirin ailəsində doğulmuşdur. Babası Hacı Mirzə Baba vaxtilə bu qəsəbənin hakimi olmuşdur. Şairin atası isə İstanbulla ticarətə gedib gələn şəbüstərlilərdən biri imiş. Onun iki oğlu: Həsən və Hüseyn də uzun müddət İstanbulda yaşamış və orada da vəfat etmişlər.

Şair 1933-cü ildə, ömrünün son dövründə Təbrizdə olduğu zaman yazdığı qısa tərcümeyi-halında öz həyat yolunu belə təsvir edir: "Təxəllüsüm Möcüz, adım Əlidir. Atam Şəbüstərin tacirlərindən imiş. Mən on altı yaşında ikən o vəfat etmişdir. Həmin ildə İstanbula getdim, orada on altı il qaldıqdan sonra qayıtdım və vətənimin ağlar halını görüb, növhəxanlığa başladım. Mənim bu növhəxanlığım axundların xoşuna gəlmədi, mənə müharibə elan etdilər. 26 il bir-birimizlə vuruşduq. Xeyrat verdilər – mənə çağırmadılar, toy oldu – mən iştirak etmədim. Bununla belə axıradək vuruşdum, yəni yazdım, özü də ana dilində yazdım... Yazılarımı

saxlamamışam, yoldaşlara və dostlara vermişəm, onlardan bəziləri yığıb saxlayıblar. Fars dilini çox da yaxşı bilmirəm və bu dildə çox az yazmışam. Həm də mən belə mülahizə etdim ki, azərbaycanlılar fars dilindən bir o qədər də xoşlanmazlar. Bir də məqsədim o idi ki, yazılarımı kişilər və qadınlar oxuyub mətləbi anlasınlar. Şeirlərimin çoxu mizahi tərzdə yazılıbdır. Buna görə də sevilir, yoxsa bir o qədər də qabil deyildir".

Təvəzökarlıqla yazılmış bu sətirələrin müəllifi uşaq ikən Şəbüstərdə Molla Əli adlı bir nəfərin köhnə üsul ilə dərs keçilən məktəbində təhsil almışdır.

Möcüz İstanbulda ikən qardaşlarının yanında kitab və məktəb ləvazimatı satmaqla gün keçirmiş, boş vaxtlarını isə mütaliyəyə sərf etmişdir. Şair ilk şeirlərini də İstanbulda yazmağa başlamışdır.

16 il İstanbulda yaşadığından sonra birinci rus inqilabı ərəfəsində vətənə qayıdan Möcüz burada qatı cəhalət dünyası ilə üz-üzə gəlmişdir.

Çün yetişdim vətənə, "Anma dəhanın" – dedilər,
"Dinmə, danışma və təpətmə zəbanın" – dedilər.
Dedim: "Allaha baxın, etməyin axır, öldüm!"
"Gər bu cür etməyəsən, çoxdu ziyanın" – dedilər.

Mühit "Dinmə, danışma" – deyə şairin ağzını bağlamaq istərkən Rusiyadakı 1905-ci il hərəkatı Asiyanı yuxudan oyatmış, Orta əsr durğunluğu şəraitində cəhalət içində boğulan yüz milyonlarla məzlum əhali ayılıb yeni həyat uğrunda, insani hüquqlar və demokratiya uğrunda mübarizəyə qoşulmuşdu. Həmin mübarizəyə qoşulan milyonlardan biri də Möcüz idi. Birinci rus inqilabı onu şüurlü olaraq xalq işi üçün mübarizə meydanına çıxarmış, bu inqilabın qüvvətli təkani ilə şimalda nəşrə başlayan "Molla Nəsrəddin" jurnalı cənublu şairə ilham vermişdi. Alovlu satirik Mirzə Ələkbər Sabirin qüdrətli səsi dövlət sərhədlərini keçərək İrana da yayılmış, Şəbüstərdə Mirzə Əli Möcüzün qulağına çatmışdı. Bu səs şairə o qədər dərin təsir etmişdi ki, o, ömrünün sonunadək Sabir məsləkine, Sabir üslubuna sadiq qalmış və heç vaxt bu yoldan dönməmişdir.

"Mən istirəm ki, mömün qardaşları güldürəm, ondan hasil olan səvabı zəxirə edəm axır günümə. Lilqərəz ta hal bir fərd yazmamışam və yazmamam inşallah".

"Xəyaluva qara-qura gəlməsin!" – deyən şairin "səvab zəxirə" arzusu böyük müəllimi Sabir kimi xalqını güldürərək düşündürmək və cəhalət yuxusundan oyadıb eimə, maarifə qovuşdurmaq idi. Möcüzü zəhmətkeş xalqa sevdiren də bu idi.

* Şairin dilinə toxunulmamışdır.

Möcüzü bu voia və bu üsluba bağlayan səbəblərdən biri də hər iki şairin taleyindəki oxşarlıqdır, onların şüuruna, yaradıcılığına təsir edən ideyaların eyni mənbədən qida alması, düşmənlərinin eyni əks-cəbhədə olmasıdır.

Sabir onu başa düşməyən həmvətənlərinin avamlıq və نادانlığına gülərək deyirdi:

Əşhədü-billahi, əliyyül-əzım,
Sahibi-ımanəm, a şırvanlılar!
Yox yeni bir dınə yeqınım mənım,
Köhnə müsəlmanəm, a şırvanlılar!

Bu misraların əks-sədası eynilə Şəbüstərdən – Möcüzün dilindən eşidilirdi:

Küfrümə hökm elədiz hansı günah ilə mənəm?
Cürmümü sabit edin birçə güvah ilə mənım.
Nə təlaq ilə işim var, nə nikah ilə mənım,
Qızızı hazır edib məclisə, dındırməmişəm.
Ey şəbüstərli dadaşlar, sizə mən neynəmişəm?

Möcüz öz xalqının və şəxsi həyatının ağır, fəlakətli günlərinin real əksini Sabirin şeirlərində görmüş və buna görə də “Mən xalqımı Sabir kimi oyadacağam” demişdir. Lakin Sabir kimi olmaq şairə çox baha başa gəlmişdir. O, İranda zəhmətkeş xalqın qanını soran tam ixtiyarlı hakimlərin, böyük nüfuza malik olan mövhumat tərəfdarlarının, rüşvətxor dövlət memurlarının, acgöz möhtəkirlərin daimi təhqir və təqiblərinə məruz qalırdı.

Möcüzü oxuyarkən XX əsrin ilk otuz ilində İranda baş vermiş mühüm siyasi və ictimai hadisələr oxucunun gözü qarşısında canlanır. 1906–1911-ci illərdə Səttarxan hərəkatı, daha sonra Xiyabani dövrü, ingilis və Amerika imperialistlərinin İranda yeritdikləri müstəmləkəçilik siyasəti, inqilabi hərəkatı məğlubiyyətə uğratmaları, millət məclisinin mülkədar və istismarçı siniflərin əlinə keçməsi, xarici dövlətlərə satılmış İsmayıl Smitko kimi ünsürlərin törətdikləri qarət və qırğınlar, Pəhləvi hakimiyyətinin milli azadlıq hərəkatı uğrunda mübarizə edənlərə qarşı qanlı terroru, zindanları, məhkəməsiz ölüm cəzaları... bütün bunlar Möcüzün yaradıcılığında öz əksini tapmışdır. Həmin dövrdə öz doğma vətəninə tam mənası ilə baykot şəraitində yaşayan şair cəsarətlə səsini ucaldaraq:

Durmuşam səddi-İskəndərtək, gəlin meydanıma,
Söylərəm: “Həl min mübariz”¹ aşıkar, ey dustan!
Möcüzün tiği-zəbani çün qılafından çıxar,
Qəhrəman olsa qabağından qaçar, ey dustan!

– deyirdi. Möcüz vətəninin səadəti, vətəndaşlarının parlaq gələcəyi nəminə mübarizədə düşməne boyun əyməmiş, silahını təslim etməmiş, xalqın mənafeyini şəxsi mənfəətindən həmişə yüksək tutaraq, “Ümidin kəsme, meyus olma istiqbali-millətdən” demiş və aydın bir səhərin açılacağına böyük ümid bəsləmişdir. O,

Möcüz, İranda inqilab olacaq!
Köhnə kaşanələr xərab olacaq,
Köhnəlik qan ilə xəzab² olacaq,
Çünki xəlq bu zəmanə maldır.

– deyərək İranda şahlıq üsulunun yıxılacağını yarım əsr qabaqcadan xəbər vermişdir.

Mirzə Əli Möcüzün ömrü ehtiyac içərisində keçmişdir. O, kiçik bağrının cüzi gəliri və qardaşlarından aldığı maddi yardım hesabına yaşamış, ancaq kimsəyə ağır açmamışdır. Vaxtının çoxunu Şəbüstərdə, Şeyx Mahmud turbəsində mücavirlikdə keçirən, daim ədəbiyyatla məşğul olan şair heç bir çətinlik qarşısında bədbinliyə qapılmamış, satirik qələmini yerə qoymamışdır.

Nə lirəvü nə mənətü nə pənc həzarım var,
Piyalə ver mənə, saqi, gər etibarım var.
Qənaətimlə keçinnəm bə qədri-imkan mən,
Bərayi inki nə Tilum, nə Şindəvarım var.
Nə qolçomaq və nə aciz, nə də ki, ərbaabəm,
Nə qorxaram, nə çəkinmə, uca divarım var!

– deyən şair haqqı söyləməkdən çəkinməmiş, şahdan tutmuş kənd vergi məmuru – mübaşirəyə hakim sinfin bütün nümayəndələrini ifşa etmişdir.

1906–1911-ci illərdə guya qalibiyyətlə qurtarmış İran inqilabı sayəsində çağırılan məclisdə millət nümayəndələrinin yerlərini yenə də xanların, mülkədarların və mollaların tutduqlarını görənlər Möcüzə buna qarşı etiraz edərək yazmışdı:

¹ Mübarizə etmək istəyən, gəlsin

² Qana boyanacaq.

Fəqirin halını bilməz o milyonçü vəkəla,
Gərək mənəm kimi biçiz ola nüməyəndə!

Şair çox gözəl bilir və bunu öz oxucularına da bildirir ki, milyonçü vəkil məclisdə yoxsul kəndlinin mənafeyini müdafiə etməz, istismar etdiyi zəhmətkeşin dərdinə qalmaz:

Məbusi-çilovxərə bizi etmə həvalə,
Bilməz o, qəmə qüsseyi-çaydan nədi, yarəb!

Həqiqətən hər gün plov və çilov yeyən qarnıyoğunlar millət məclisində vəkil olarkən bir stəkan çaya möhtac yoxsulların halını necə yada salacaqlar!

İran xalqının azadlığa çıxması üçün düzgün yollar axtaran Möcüz tez-tez Şimala baxır, öz həmvətənlərini Rusiyadakı qardaşlarından nümunə götürməyə çağırırdı. 1980-ci ildə Təbrizdə nəşr olunmuş "MİRZƏ ƏLİ MÖCÜZ ŞƏBÜSTƏRİ. TƏZƏ ŞEİRLƏR" kitabının müqəddiməsində Əli Rza Nəbdil yazır: "O öz əsərlərində feodalları, möhtəkirləri, Qacar sarayına yaltaqlananları, imperialistləri amansızcasına ifşa etmişdir. Böyük Oktyabr sosialist inqilabı ərəfəsində şair daha geniş qol-qanad açmışdır".

İranda hər dəfə demokratik hərəkət gücləndiyi zaman azərbaycanlılar bu hərəkətin ön sırasında getmişlər. Bu ondan irəli gəlir ki, münbit torpağı, zəngin təbii sərvətləri, zəhmətkeş əhalisi olan bu ölkə həmişə achiq və fəlakət içərisində, dilənçi vəziyyətdə həyat sürməyə məcbur olubdur. Hakim dairələr isə ancaq öz şəxsi mənfəətini güdür, istismar kəndirini daha bərk çəkir, xalq üçün rahat yaşayış şəraiti yaratmaq fikrinə qalmırlar.

Şair bütün həyatı boyu zəhmət və məşəqqətlər içərisində sürünərək bir tikə çörəyə möhtac olan xalqına normal insan həyatı, iş, çörək, maarif, adi hüquq tələb etmiş və bu tələbi həyata keçirmək üçün öz qələmini kəsərli bir silah kimi işlətməmişdir. "Mən mülhizə etdim ki, azərbaycanlıların çoxu farsca yazılmış şeirlərdən bir mənfəət ala bilməyəcəklər. Mənim məqsədim o idi ki, arvad və kişilər yazılarımı oxuyub başa düşsünlər". Möcüz bu sözləri eilə bir mühitdə demişdir ki, orada arvad və kişilərin oxuyub başa düşdükleri bir dildə, yəni doğma Azərbaycan dilində yazmaq, ana dilində qəzet nəşr etmək, dərslər demək, idarələrdə, iclaslarda danışmaq belə rəsmi surətdə qadağan edilmişdi.

Dünən şeir ilə bir namə apardım şahı-İrənə,
Dedi: "Türki nəmidənəm, mərə to beccə pəndəri?"¹

Özü türk oğlu türk, amma deyir türki cəhalətdir,
Xudaya, müzməhil qıl təxtidən bu ali-Qacari!
Ümidin kəsmə, Möcüz, yaz anan təlim edən dildə,
Gəzər bir ərməğantək dəftərin, bil, Çini Tatarı!"

Bu kimi şeirlərlə İran şahına qarşı kəskin çıxışlar edən şair inanırdı ki, bütün təqib və təzyiqlərə baxmayaraq, Azərbaycan xalqı və onun dili yaşayacaq, bu xalq öz milli xüsusiyyətlərini böyük qurbanlar bahasına olsa da hifz edib saxlayacaqdır.

O zaman xalq şadiman olacaq
Ki, vətən mədəri-zəban olacaq.
Onda təhranlı nagiran olacaq
Əhli-Azərbaycana, inşallah!

Mirzə Əli Möcüzün şeirlərindən ancaq ikisi öz sağlığında – 1921-ci ildə, "Molla Nəsrəddin" məcmuəsi Təbrizdə nəşr olunduğu zaman çap edilmişdir. Bunlardan biri – imzasız verilmiş "Olsun gərək", digəri isə "Şəbüstər hamamları"dır ki, "Təzə şair" imzası ilə buraxılmışdır. Bununla belə Möcüz bir şair kimi öz vətəninə çox məşhur idi. O öz şeirlərini məktub vasitəsilə dostlarına göndərir və beləliklə, əsərləri xalq arasında yayılırdı. Onun satirik şeirləri Cənubi Azərbaycanda hakim təbəqələri amansızcasına ifşa edirdi. Şairin əsərlərinin öz sağlığında çap edilməməsinin əsas səbəblərindən biri də bu idi.

Möcüz altmış bir il ömür sürmüşdür. Bu müddətdə İranda beş padşah dəyişmişdir ki, onların hər biri şairin yaradıcılığında özünəməxsus cizgi və boyalarla təsvir edilmişdir. Məsələn, lovğa-lovğa özünü "yer üzünün Allahı, dünya xalqlarının qibləsi, bütün padşahların padşahı" adlandıran Nəsrəddin şah haqqında şair istehza ilə belə deyir:

Bina bə qovli-canabi şahiri-Qaani
Nikolay Nəsrəddinə qulami-kəmtər idi.
Onun rikabın öpərmiş təmam dövlətlər,
O şahı-mülki-Kəyan hər məkəne rəhbər idi.

Şair bu beytlərində İranda Nəsrəddin şah haqqında "bizim padşahdan icazə almamış heç bir padşah digərinə müharibə elan edə bilməz" kimi çürük, mənasız və lovğa tərifləri məharətlə ifşa etmişdir.

Nəsrəddin şahdan sonra taxta çıxan Müzəffərəddin şah zamanında da eyni vəziyyətdə qalan xalqın acınacaqlı halı Möcüz şeirində bu cür əks olunmuşdur.

¹ Türkçə bilmirəm, son məni uşaq sanırsan? (fars.)

Nə çökməsi, nə corabı olardı sərbazin,
Xoşa o günlərə ki, canışın Müzəffər idi.

Müzəffərəddini əvəz edən kütbeyin, əxlaqsız Məmmədli şah xalqı
qan dəryasında boğmağa çalışırdı. O ancaq quru sözdən ibarət olan məşru-
tə qanununu da ləğv edir, məclisi topa tutur, onun vəkillərini həbs etdirirdi:

Bağladı Məclisi-Şuranı topa Məmmədli,
Düşdü öz canına axır şərəri, mən neyləyim!

Məmmədli şah İran Azərbaycanının xalq qəhrəmanı Səttarxanın və
təbrizlilərin iradəsi ilə taxtdan düşürüldükdən sonra mürtəcelər firsəti
əldən verməyib, özlərini məşrutəçi elan etdilər və köhnə şahın yerinə onun
oğlu Əhməd şahı oturdular. Əhməd şah 15 illik hökumranlığı zamanı
ölkəni daha dərin uçuruma yuvarlatdı. O, bütün vaxtını yemək-içməkdə,
mənasız və düşüncəsiz bir həyat keçirməklə başa verirdi. Şair onun
külünc surətini belə təsvir edir:

Əhli-xibrə qoydular qantara, şahı çəkdilər,
Əlli batman istixanı gəldi, yüz batman oti.
Millet ağlarkən, o sazı suz ilə məşğul idi,
Qarnı şişməzdi o qədrə gör olaydı qeyroti!

Yaxud:

De körüm, şahı-əcəm, Əhmədi-biqüssövü qəm,
Mərəzi-sillə giriftar olsa, arıqlar ya yox?!

Cənubi Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatının yenidən güclənməsi,
Şeyx Məhəmməd Xiyabaninin rəhbərliyi altında çıxış edən demokrat par-
tiyasının çağırışı ilə Təbrizdə milli istiqlaliyyət bayrağı qaldırılması, milli
hökumət təşkil edilməsi şairi ürəkdən sevindirmişdi. Bu tarixi hərəkatı
hərərətlə qarşılayan Möcüz coşqun ruh yüksəkliyi ilə “Payidar olsun cahən
içrə demokrat firqəsi!” – deyirdi. Çünki doğma vətəninə genişlənən milli
azadlıq mübarizəsi və demokratik hərəkat şairin arzusunu ifadə edirdi.

1925-ci ildə Əhməd şah taxtdan düşürüldüyü zaman bütün mütərəqqi
fikirlə vətənpərvərlər kimi Möcüz də sevinir, nəhayət, xalqın və ölkənin
sağlıq üsuli-idarəsindən xilas olacağını zənn edərək yazırdı:

Vətəndə qalmadı bir yer ki, viran etməsin Qacar,
Mın üç yüz qırx iki il keçdi çün tarixi-hicrətdən,
Qəza səsləndi: Zalim, dur görək, bəsdir, yetər axır!
Xilas oldu vətən, əhli-vətən, Möcüz, bihəmdullah,
O taxtı bədə verdi padşahi-bihünər axır!

Lakin şairin bu sevinci vaxtından əvvəl idi. Daxili və xarici irtica
qüvvələri Əhməd şahın yerinə Rza xanı taxtda oturdub, zəhmətkeş xalqı
yənə də köhnə zülm boyunduruğu altında qalmağa məcbur etdi. Arzusu
üreyində qalan şair də öz iti qələmini yeni diktator əleyhinə çevirdi:

Pəhləvizadə çıxıb taxta – deyirlər, deyəsən
O qoyub başına taci-Qəçəri, mən neyləyim?!

Gözü, qaş, bədəni, hər bir yeri bənzər şahə,
Az imiş mədrəki, yoxmuş hünəri, mən neyləyim?!

İrənin yeni şahını və onun üsuli-idarəsini tənqid atəşinə tutan Möcüz
yalnız padşahların şəxsiyyətini ifşa etməklə kifayətlənməyib, şah üsuli-
idarəsi arxasında gizlənən daxili və xarici siyasətçilərin də iç üzlərini açıq,
Vüsuqiddövlə, Qəvamüssəltənə (Əhməd Qəvam) kimi baş vəzirləri və
onların mürtəce kabinetlərini hələ yarım əsr bundan qabaq qorxmadan
ifşa edirdi:

Aman, ingilisin öləndən, aman!
Yeridir su altından hər gün saman,
Onun öhdəsindən gələmmoz cahən,
Xuda, ingilisi özün vur yerə!

Gəhi bihəya qəsdə İrən edir,
Yıxır dari-Şuranı virən edir,
Vüsuqi, Qəvamı genə xan edir,
Olur düşməni-can o, maliklərə.

Mirzə Əli Möcüz Şebüstər kimi uzaq guşədə yaşamasına baxmayaraq,
geniş dünyagörüşünə malik olan, günün siyasi tələbini başa düşən, xalqın
xeyir və şərini aydın görən bir şəxs idi. Özünü İrana dost kimi göstərməyə
çalışan ingilis, alman, amerikalı imperalistlərini və onların ələtlərini ardı-
arası kəsilmədən qamçılayırdı. Eyni zamanda, o, xarici qəsbkarlar önündə
quyruq bulayan daxili satqınları, ilk növbədə şahları və onlara mültiliklə
qulluq göstərən hər cür mürtəce tipləri – vətənfüruş xanları, mülkədarları,
dövlət məmurlarını, mövhumat xadimlərini də rahat qoymurdu:

Hər nə bayquş var vətəndə, şeyxdən, əyandan,
Olmasa mümkün bıçaq, qarnın sökün dirnaq ilə!

Möcüz yaradıcılığında qadın azadlığına xüsusi yer verilmişdir. Şərq qadınlarını mövhumat pəncəsindən xilas etmək üçün, şairin əqidəsincə birinci vasitə – maarif olmalıdır. Buna görə də o, həmişə qadın və qızları məktəbə dəvət etmiş, tərbiyəli nəsl yetişdirmək üçün tərbiyəli ana olmaq ideyasını əsas tutmuşdur:

Tükəzin cəhli olmasa zail,
Oğlu olmaz təməddünə mail.

Bu şüar Möcüzün yaradıcılığında qabarıq cizgilərlə qeyd edilmişdir. O, 1932-ci ildə Şəbüstərdə qız məktəbi açmaq təşəbbüsünü irəli sürmüş və uzun müddət davam edən müqavimət və maneələrdən sonra həmin məktəbin açılmasına müvəffəq olmuşdur.

Möcüzün bütün əsərlərində kəskin satira və düzlu yumor hiss olunur. Bununla belə onun şeirləri başdan-başa xalqın bitməz-tükənməz dərd, qəm, kədər, əzab və işgəncələrini əks etdirən ürək sızıltıları və göz yaşları ilə yazılmışdır. Lakin Möcüz heç vaxt şəxsi həyatından şikayətlənməmiş, həmişə nikbin ruhunu saxlamış və heç nədən çəkinmədən cəsarətlə öz oxucularını vətənin azadlığı, xalqın xoşbəxtliyi uğrunda mübarizəyə çağırmışdır.

Mirzə Əli Möcüz 1933-cü ildə doğma yurdunu tərk etməyə məcbur olub, Şəbüstərdən İranın şimal-şərqindəki Şahrud şəhərinə köçmüşdür.

Şair 1934-cü il sentyabr ayının 25-də altmış bir yaşında Şahrudda vəfat etmişdir.

* * *

Mirzə Əli Möcüzün bir şair kimi necə kəşf edildiyi, onun şeirlərinin necə tapıldığı və ilk dəfə necə çap olunduğu da maraqlıdır.

1942-ci ilin ilk günləri idi. İrandakı Sovet Ordusu sıralarında xidmət edirdim. Təbrizdə Səttarxan xiyabanında zabit yoldaşım Süleyman Rüstəmə rast gəldim. O, əlini qoltuq cibinə saldı, qara cildli bir ümumi dəftər çıxarıb dedi:

– Qulam, bu dəftəri gözdən keçir, gör aqlın nə kəsir. Onu mənə təbrizli ziyalılardan Əli Bireng verib, deyir ki, bu şairin şeirləri sağlığında qadağan olunubmuş.

Dəftəri alıb tələsik bir-iki şeiri oxudum, xoşuma gəldi. Süleymandan soruşdum:

– Bəs bu şeirlərin müəllifi kimdir? Adını demədilər?
– Adı var. Hərçənd biz onu tanıyırdıq, amma deyirlər burada o şairi çoxları tanıyır. Mirzə Əli Möcüz!

Ad mənə də tanış deyildi. Dəftəri işlədiyim “Vətən yolunda” adlı qızıl əsgər qəzeti redaksiyasına gətirib diqqətlə oxumağa başladım.

Şeirlərin məzmunu, üslubu, dili ilə tanış oldum və gördüm ki, Möcüz doğrudan da möcüzə imiş. Şah zülmünün, istibdadın, mütələyyətin, dini xurafat və cəhəlin hakim olduğu bir ölkədə belə şeirlər yazmaq təkcə möcüzə deyil, eyni zamanda qəhrəmanlıq idi.

Fikrimi Süleymana bildirdim. O da mənə dedi: Bəs elə isə, məşğul ol!

Məşğul oldum. Şair haqqında 1942-ci il fevralın 25-də “Vətən yolunda” qəzetində “Mirzə Əli Möcüz” başlıqlı ilk məqaləmi dərc etdirdim. Bu, mətbuatımızda Möcüzün adı çəkilən ilk yazı idi. Məqalənin yanında şairin bir-iki şeirini də çap etmişdik. Oxucular bu hadisədən çox razı qaldılar; yerli əhalidən bir neçə nəfər Möcüzün şeirlərini gətirib mənə verdi və onlardan da istifadə etməyi arzuladı.

Bu arzular mənim də ürəyimdən idi. Lakin nadir istedadla, misilsiz cəsarətlə, sağlam fikrə, xalq üçün yanan ürəyə malik olan şairin yaradıcılığını ətraflı tədqiq etmək üçün bu yazılar az idi.

Axtarmaq lazım idi.

Soraqlaşdım. Tacir Hacı Məhəmməd Naxçıvaninin vaxtı ilə şairin yaxın dostu olduğunu dedilər. Rastabazarın qurtaracağında, bir timçədə hücrəsi olduğunu xəbər tutdum və gedib onu tapdım.

Kiçik bir otaqda üç-dörd miz qoyulmuşdu. Mənim – Sovet zabitanın buraya gəlməsi miz arxasında oturub öz işlərilə məşğul olanları təəccübləndirməyə bilməzdi.

Salam verdim, Hacı Məhəmməd Naxçıvanini soruşdum. Başda, pəncərə qabağında oturmuş xoş simalı, yaşı altmışa yaxın olan kişi nazakətlə cavab verdi:

– Mənəm! – Və yer göstərdi. – Buyurun, oyleşin!

Keçib Hacıya yaxın bir səndəldə oturdum. Əvvəlcə özümü təqdim etdim: kim olduğumu, vəzifəmi, ixtisasımı, hətta, əslən təbrizli olduğumu da bildirdim.

Bir-birimizin hal-əhvalını soruşduq. Hacı qapı yanında durmuş 17-18 yaşlı bir gəncə pıçıldadı:

– Rəhim, ağayi əfsərə çay gətir!

Bu təşrifatdan sonra ahəstə-ahəstə gəldik mətləb üstünə.

– Hacı cənabları, – dedim, – yaqın ki, “Vətən yolunda” qəzetində Mirzə Əli Möcüz haqqında yazılmış məqaləni oxuyubsunuz?

– Bəli, oxumuşam, çox da xoşuma gəlib! – dedi.

– Onu yazan mənəm!

Hücrədə oturan iki nəfər (sonradan bildim ki, bunlardan biri Hacı Məhəmmədin kiçik qardaşı Hacı Hüseyn Naxçıvani, o birisi isə oğlu Əliəğadır) dərhal əllərindəki işi buraxıb, bizim söhbətimizə maraqla qulaq asmağa başladılar.

Mən Möcüzün yaradıcılığı ilə maraqlandığımı, şairi Hacı Məhəmmədlə yaxın dost olduğunu bilib ondan məlumat toplamaq qəsində olduğumu bütün təfəsilatı ilə söylədim.

Məqsədim Hacı'nın xoşuna gəldi və bu barədə ətraflı söhbət etmək üçün mənə evinə dəvət etdi. İlk görüşümüz bununla qurtardı, O günün səhəri axşam saat yeddində Hacı Məhəmməd Naxçıvanigilə getdim.

Hacı mənə seliqə ilə döşənmiş, lakin təm tərəqsiz bir otaqda qəbul etdi. Qardaşı və oğlu da burada idilər. Ev sahibi şair haqqında ətraflı danışdı. Həmin məlumatdan öyrəndim ki, Möcüz Şəbüstərdə yaşayırdı. O hər dəfə Təbrizə gələndə mütləq Hacıgilə olardı. Kasıb bir kişi idi. Sabir səpkisində şeir yazardı və özü də söhbət düşəndə: "Mən xalqımı Sabir kimi oyadacağam!" deyərdi. Çox kəskin yazan şair idi. Daha toxunmadığı fəna yer, dolaşmadığı yaramazlıq qoymamışdı. Elə buna görə də onun şeirlərini çap eləmərdilər. Özünü də çox sıxma-boğmaya salmışdılar. Günü çox ağır keçirdi.

Ömrünün axırlarında Şəbüstərdən çıxıb Şahruda köçməli olubdu. Təbrizdən keçəndə bir neçə gün Hacıgilə qalıbdır. Bu vaxt Möcüz sözarası Hacıya söyləyib ki, şəbüstərli dostlarından Müəddəb adlı birinə əlli tümən borclu olduğu üçün bütün yazılarını ona verib halallıq alıbdır. Şair gedəndən sonra Hacı Məhəmməd Şəbüstərə gedib Müəddəbi tapıb, Möcüzün borcunu verib və yazılarını alıb gətiribdir...

Bunları dedikdən sonra Hacı üzünü oğluna tutdu:

– Əliəğa, Möcüzün bağlamasını gətir, kapitan baxsın!

Əliəğa atasının dediyi "Şeir bağlaması"nı gətirdi.

Hacı bağlamanın düyününü açıb, mənə qabağıma qoydu.

Şairin əli ilə müxtəlif kağızlara yazılmış şeirlər, şeirlər!..

O şeirlər ki, vaxtı ilə çap olunmalarına icazə verilmədiyi bəs deyil, sifahi oxunması da yasaq edilmişdi. Xalqın dərdi, qəmi, qüssəsi, başının bəlası, bədbəxtliyinin səbəblərini açıb deyən şeirlər!

Hacı onların arasından "Canlı cənaze" adlı şeiri tapıb oxudu.

Mən şairin iti qələmi ilə təsvir edilmiş mənzərəni nəzərimə gətirincə Möcüzə olan məhəbbətim qat-qat artdı. Hacı dedi:

– Bu yazıların içində Möcüzün belə şeirləri çoxdur. Elə buna görə də onu sevənlər də var, sevməyənlər də!..

Bundan sonra daha bir neçə dəfə Hacı Məhəmmədin evində oldum və Möcüzün bezi şeirlərinin surətini çıxartdım. Növbəti görüşümüzdə Hacı dedi:

– Qoy rahat oturaq, söhbət edək. Gedəndə "bağlamayı" apar, boş vaxtın olanda öz otağında üzlerini köçürərsən...

O gecə mən Hacıgilədən qayıdanda Möcüzün "xəzinəsi" də qoltuğumda idi.

Hacı Məhəmməd ilə tanışlığımız yaxın dostluğa döndü.

Hacı varlı-dövlətli bir tacir idi. Bu, onun əsas peşəsi idi. Lakin bu tacirin ikinci bir "peşəsi" də vardı – Hacı Məhəmməd ədəbiyyatı aşıqı, xüsusilə Azərbaycan ədəbiyyatının hədsiz vurğunu idi. Onun evində çox zəngin kitabxanası vardı.

Adi görüşlərimizdən birində Hacı mənə dedi:

– Nə qədər siz buradasınız, çalışsaq Möcüzün kitabını çap etdirək. Yoxsa, siz gedəndən sonra bu iş baş tutmaz, yəni baş tutmağa qoymazlar.

Hacı Məhəmməd tərəfindən irəli sürülən bu təşəbbüs böyük cəsarət tələb edirdi, çünki bu zaman o öz mövqeyini düşünməyə bilməzdi, rəsmi dairələrin Möcüzə qarşı münasibəti ilə hesablaşmaya bilməzdi.

Mən dərhal öz razılığımı bildirdim və birlikdə bu işi həyata keçirməyi qeyd etdim. Hacı bu təklifimə etiraz etdi:

– Yox, mənə adım olmasın, – dedi. – Necə ki, onun barəsində birinci məqaləni sən yazmışsan, əsərlərini də özün çap elə. Qoy səndən Möcüzə yadigar olsun!

O vaxt yazıçı Mirzə İbrahimov da Təbrizdə idi və belə təşəbbüslərə bacardıqca kömək edirdi. Əhvalatı ona danışdım. Sovet-İran mədəni əlaqə cəmiyyətinin Təbriz şöbəsinin sədri Hüseyn Şərifovla danışdıq və beləliklə də Möcüzün divanını "Seçilmiş əsərləri" şəklində çap etdirmək məsələsi həll olundu. Hacıda şairin bir neçə kitaba çatacaq qədər əlyazması vardı.

"Şairlər məclisi"nin növbəti məşğələsini Möcüzün vətəninə keçirmək üçün Şəbüstərə getməyi də qərara aldıq. Redaksiyamızdan Cəfər Xəndan, Ənvər Məmmədخانlı, Seyfəddin Dağlı, yerli dostlardan – Hacı'nın oğlu Əliəğa, Təbriz şairlərindən – Əli Fitrət, Mir Mehdi Etimad, Məhəmmədlüyü Əbbasi, Mir Mehdi Çavuşı, Hilal Nasiri, Səhəf və başqaları Güney tərəfə yola düşdük. Onda 1945-ci ilin payızı idi.

Görünür, Şəbüstərə gələcəyimizi şairin həmyerlilərinə qabaqcadan xəbər vermişdilər. Bizi əziz qonaq kimi qarşıladılar. Görüşdük, danışdıq, vaxtı itirməmək üçün bir baş şairin yaşadığı evə getdik. Kiçik bir həyət, yoxsul adama məxsus iki sadə "otaq", bir neçə ağac, gülləri solmuş pərişan bir bağça...

Möcüzün öz günlərinin çoxunu məşhur Azərbaycan filosofu Şeyx Mahmud Şəbüstərinin türbəsində keçirdiyini bilirdik. Oraya da getdik; həm Şeyxin qəbrini ziyarət etdik, həm də şairin illərlə gəlib oturduğu, dostları

ilə söhbət etdiyi guşə ilə tanış olduq. Kiçik bir ədəbi yığınaq da keçirdik. Mən Şəbüstərə gəlməyimizin səbəbini, şairin yaradıcılığı, onun böyük qiyməti haqqında qısaca danışdım. Şairin evində və şəhərin mərkəz yerində bir neçə şəkil də çəkirdik. Bu arada şairin yaxın dostu Məmmədza Müəddəbi də tapıb onunla tanış olduq. O, bizə şair dostundan söhbət etdi...

Nəhayət, vidalaşib Təbrizə qayıtdıq.

“Şairlər Məclisi” üzvlərinin Şəbüstərə bu səfəri haqqında “Vətən yolunda” qəzetində oçerk dərc etdik.

Bu əhvalatdan iki gün keçmişdi. Bir nəfərin redaksiyamıza gəlib, mənə görmək istədiyini xəbər verdilər. Kim ola bu adam?

Möcüzün dostu dərzi Məmmədza Müəddəb idi.

Görüşüb, salamlaşandan sonra məhz mənə görmək üçün Təbrizə gəldiyini dedi və əlavə etdi:

– Sizdən çox xahiş edirəm, əgər Möcüz haqqında bir şey yazsanız ya kitab çap etsəniz, mənim adımla çəkməyin!

Mən təəccüb etdim.

– Niyə? Axı siz şairin Şəbüstərdə qalmış yeganə dostusunuz, Möcüz əsərlərini sizə verib getmişdir!

– Bunlar hamısı doğru... Lakin mənim adım olmasın! Zəmanə pis zəmanədir. Onun qisasını məndən alarlar!

Mən onun xahişini yerinə yetirəcəyimə söz verdim və şairin nəşr etdirdiyimiz kitabında Müəddəbin adını çəkmədim. Möcüzün kölgəsini qılncılayanlar, onun intiqamını dostlarından almaq istəyənlər hələ də var imiş!. Müəddəbi Təbrizə gəlməyə məcbur edən bu idi.

“Seçilmiş əsərlər”in mətnini Təbrizdəki “Rzaiyyə” mətbəəsinə göndərməyə başladıq. Biz bu bərədə elan verməmiş, qəzetlərdə xəbər çap etdirməmişdik. Buna baxmayaraq, şairin əsərlərini özlərində saxlayanlar xəbər tutub mənim yanıma gəlir və kitaba salınmaq üçün şairin yeni-yeni şeirlərini gətirib təqdim edirdilər.

Nə isə, o qədər çəkmədi ki, 1945-ci ilin sonlarında, şairin ölümündən on bir il sonra onun əsərlərindən bir hissəsi “Möcüzün seçilmiş əsərləri” adı ilə iki min tirajla Təbrizdə çapdan çıxdı.

“Azərbaycan” və “Vətən yolunda” qəzetləri bu münasibətlə xüsusi məqalələr verib, gözəl təşəbbüsü təqdim etdilər.

Kitabda əyninə əba geymiş, əlində kitab tutmuş şairin bir foto şəkli verilmişdi ki, onu Möcüz Şəbüstərdən gəlib Şahruda gedərkən Hacı Məhəmmədin oğlu Əliəğa çəkmişdir. Bu, Möcüzün ömrünün son illərinə aid fotosudur.

On-on beş gün keçmədi ki, kitab satılıb qurtardı. Kitabsatanlar deyirdilər ki, Təbrizdə heç bir kitab bu sürətlə satılmamışdı!.. Tehrandan, Rəştədən, Ərdəbildən, Qəzvinədən məktub yazıb kitabı almaq istəyənlərə də “yoxdur!” cavabı verirdilər.

Daha bir neçə il sonra isə Mirzə Əli Möcüzün adı Bakıda nəşr olunan “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”nə daxil oldu. Görkəmli ədəbiyyatşünas alimimiz Əziz Mirəhmədov şair haqqında ilk elmi tədqiqat əsərini yazdı.

Möcüzün əsərləri Bakıda ilk dəfə 1948-ci ildə “Şeirlər”, ikinci dəfə 1954-cü ildə “Seçilmiş əsərlər” adı ilə “Azərənəşr” tərəfindən çap edilmişdir. 1963-cü ildə isə onun şeirləri Pavel Pançenkonun tərcüməsində “İzbrannie” adı ilə ayrıca kitab şəklində, ilk dəfə rus dilində, yenə də “Azərənəşr” tərəfindən nəşr olunmuşdur.

1960-cı illərdə naşiri, çap edildiyi il, şəhər və mətbəə göstərilməyən “Külliyati-Divani Mirzə Əli Möcüz” adlı əsərlər məcmuəsi İrandan Bakıya, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının kitabxanasına göndərilmişdi. Bu bizim 1945-ci ildə Təbrizdə tərtib etdiyimiz nəşrin eyni idi. Fərq orasında idi ki, haman kitaba yazdığım yeddi səhifəlik giriş sözü ixtisar edilib iki səhifəsi saxlanmış və “Canlı cənazə” şeirinin son və ən təsirli hissəsi çıxarılmışdı. Kitabın sonuna əlavə edilmiş “İkinci hissə”dəki şeirlərin isə bir çoxunun orijinalı Hacı Məhəmməd Naxçıvani və digər şəxslər tərəfindən mənə verilmiş və bunların bir hissəsindən Bakı çaplarında istifadə edilmişdi.

Hələlik rəsmi sənədlərdə sübut olunmasa da, iki faktı qeyd etməyi lazım bilərəm:

1. İkinci dəfə İranda çap olunmuş nəşrin tərtibçisi və naşirinin Hacı Məhəmməd Naxçıvaninin kiçik qardaşı Hacı Hüseyn Naxçıvani olduğu haqda fikir vardır.

2. İranda şahlıq üsuli-idarəsi devrildikdən sonra Möcüzün əsərləri Təbrizdə iki dəfə çap edilmişdir: birincisi Yəhya Şeyda tərəfindən “Şəbüstərli Mirzə Əli Möcüz. Çap olunmamış təzə əsərləri”, digəri isə Behruz Təbrizi tərəfindən “Mirzə Əli Möcüz. Təzə tapılan şeirlər” kitablarıdır. Hər iki nəşrdə “Təzə tapılmış” və “Çap olunmamış” deyə qeyd olunan şeirlərin çoxusu bizim 1945-ci ildə Təbrizdə, 1948 və 1954-cü illərdə Bakıda nəşr etdirdiyimiz kitablarda vardır. Bununla belə, hər iki kitabın nəşri faktını və bu kitablardakı yeni şeirlərin varlığını təqdir etmək və onların naşirləri Yəhya Şeyda və Behruz cənablarını alqışlamaq lazımdır. Bu kitabın tərtibində Təbriz nəşrlərinin hər üçündən istifadə edilmişdir.

Bir daha oxucuların nəzərinə çatdırırıq ki, Möcüzün əsərləri öz sağlığında çap olunmadığından və onların əksəriyyəti bizə əldən-ələ gəlib çatdığından şeirlərin bəzində imla xətalrı, misra natamamlığı, vəzn pozğunluğu vardır. Biz həmin şeirlərə toxunmadan, bizə təqdim olunan şəkildə çap etdik.

QƏLƏM

Nevisəndeyi-sərküzeşti-cahan¹
Qələmdir, qələm, barəkallah qələm!
Səfiri-kəbiri-Ənuşirəvan²
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Qələm hökmfərmadi hər əsrdə,
Qələm əhlin əyləşdirər qəsrdə,
Əziz əyləyən Yusifi Misrdə
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Odur Rüstəmi rakibi-Rəxş³edən,
Odur Heykəli-Nadiri nəqş edən,
Şəh Əbbasə nami-niku bəxş edən
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Yazar gündə minlərcə fərmani-səxt,
Əyər baş ona sahibi-tacü təxt,
Süpəhdarü sərdarü saları-bəxt
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Qələm yazdı çün qətl fərmanini,
Urus çarının tökdülər qanini,
Edən xəl həm türk sultanini⁴
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Qələmdən sual əylərsən: Məmdəli⁵
Neçin təxtidən düşdü, oldu dəli?
Səbəb kimdir? Söylər bə sövti-cəli:
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Edəmməzdik aləmdə seyrü səfər,
Qələm etməsəydi bizi baxəbər.
Nigarəndeyi-nəqşeyi-bəhrü bər¹
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Əgər olmasaydı cahanda midad,
Kim eylərdi Xəyyami, Sədini yad?
"Suxəndani-şirin zəmanü bilad"²
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Əgər olmasaydı cahanda qələm,
Deyilməzdi dünyada nami-əcəm,
Ələmdari-Firdovsiyi-möhtrəm³,
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Ölüb Şeyx Məhmud⁴ cənnətməkan,
Qalıb "Gülşəni-raz" ondan nişan.
Onu şöhreyi-şəhr edən, dustan,
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Əcəl bağlayıb Sabirin gözlərin,
Qoyub yalqız oğlanların, qızların,
Diri saxlayan "Hop-hop"un sözlərin
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Dedim: Çün hanı hafiz, ey dəhri-şum?
Nolub Şəms Əttar, Mollayı Rum?
Dedi: Neylisən, indi bəhrül-ülüm,
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Gömüb Xosrovu, Hatifi gürkən,
Biçib Ləliyə, Saibə həm kəfən,
Bu şairlərin namin əhya edən
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

¹ Dünya hadisələrini yazan

² Ənuşirəvanın böyük səfiri

³ Rəxş adlı əfsanəvi ata mindirən

⁴ Türkiyə sultanı Əbdül Həmid

⁵ Məmmədli şah

¹ Torpaq və suların xəritəsini çəkən

² Zaman və məkanın şirin söz ustası

³ Hörmətli Firdovsinin bayrağdarı

⁴ XIII əsrin böyük Azərbaycan alimi Şeyx Mahmud Şöbüstəri

Cahan qaldı, yaran, nə Xaqaniyə,
Nə ibni-Yəminə, nə Qaaniyə,
O ki, dal çevirməz bu idvaniyə,
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Gedib dəhridən Ürfiyü Ənvəri,
Verib can həm o Camiyü Cövheri
Bu gün onların varisi-əkberi
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Cahanda əgər olmayaydı midad,
Sənaini aya kim cəylərdi yad?
Baba Tahirə yavəri-xoşnəhad
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Əsir eyləyib Eyrcəci ruzigar,
Nizamini, Xacuini biqərar,
O ki ölməz hərgiz, yaşar bişümar,
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

Dedim ağlaya-ağlaya: Ey qələm,
Hamı Səbzüvari, hamı Möhtəşəm?
Dedi: Möcüz, əssəə həyyül-üməm,
Qələmdir, qələm, barəkallah, qələm!

ZİYAFƏT VƏ FƏLAKƏT

Oxurdu mərsiyəxan, mən baxırdım heyrotlə,
Vururdu başə cəmət, kəməli-şiddətlə.
Rəfiq qovzadı başın, dedi: Əyil aşağı!
Dedim: Niyə? Dedi: Həmrəng ol cəmətlə.
Rəva deyil baxasan xarici kimi xəlqə,
Gərək mələl olasan sən də bu müsibətlə.
Xülasə, mərsiyə bitdi, çəkildi “Ya allah!”
Götürdük əl tərəfi-kibriyayə millətlə.
Döşəndi süfrə yerə, xonçeyi-pilov gəldi,

Qarınlar oldu çırağan o dadlı nemətlə.
Yanırdı pinc o məclisdə, xəlq tərler idi,
Veleyk qar yağır idi eşikdə şiddətlə.
Yığıldı süfrə, tamam oldu məclisi-işrət,
Əyağə durdu cəmət yerindən izzətlə.
Əbasini götürən eylədi “Xudahafiz!”
Yoia salırdı qonaqçı bizi nəzakətlə.
Fənarilər yaxılıb, kuçə çün işıqlandı,
Dedim rəfiqə: Bax indi o yanə diqqətlə!
Baxıb, nə gördü – pərişanü binəva bir cəm
Ayaqyalın, bədən üryan, durubla zillətlə.
Nə rəng vardı, nə qan üzlərində, dəmbəstə,
Baxırdı xəlqə o binur gözler həsrətlə.
Dedim rəfiqə: Görürsən o tifi-məsumi,
Dodaqları göyərək, cəng edir təbiətlə?
O övrətə nəzər et, əyləşib buz üstündə
Başı açıq, donacaq bu gecə o halətlə.
Rəva deyil baxasan xarici kimi ona sən,
Əbavi salmayasan başına məhəbbətlə.
Ciyər kəbab edici haldır bu hal, ey dust,
Necə gedib yatacaşan evində rahatlıq?
Rəfiq yumdu gözün, tərledə xəcalətdən,
Başın aşağı sahib keçdi, getdi sürətlə.
Dalınca səslədi Möcüz: rəfiq, dur, getmə,
Gərək ki, titrəyəsən sən də bu cəmətlə!
Bu yərəli bacılar mərhəm istəyir səndən.
Hara qoyub gedisən, xəlqi min cərahətlə?

GƏL BAŞIM ÜSTƏ

Saldı ayaqdan aşıqi, ey yar, firqətin,
Gəl bir əyadətə, əgər olsa fəraqətin.
Canım gəlib dodağa, çəkir intizarıvu,
Maildi çox ziyarətinə mah tələtin.
Can üstə aşıq ilə zərəfət rəva deyil,
Gəl başım üstə, keçdi zamanı zərəfətin.

Hökmün nədir bu bərədə, əmr eylə, ey vətən!
 Olsun fəda qədəmlərüvə canı millətin.
 Aşiq, yalan danışma, mükərrər dedim sənə,
 Olma səbəb tənəzzülünə qədrü qiymətin!
 Verməzlə ixtiyar ilə bir cürə su sənə,
 Yaxşı bələdsən halinə sən bu cəmaətin.
 On min tükən qumaridə sərkar qeyb edər,
 Bir zərrə tərleməz topuğu kəmsəadətini.
 Süfrə döşər, qonaqlıq edər qarmitoxlara,
 Əmma yatar sənün gecələr ac külfətin.
 Camü piyalə, mütrübü zünnar, çəngü ud
 Hazırlanır bu bəzmdə hər zadi həzrətin.
 Nügrə ziruf içində behiştə təamlar,
 Bihuş edər dimağı iyi nazü nemətin!
 Ya rəb, xəyaldır bu və ya inki xəbdir,
 Beş yüz tükən də xərci olar bir ziyafətin?
 Ey nazənin heç bilisən bircə neylisən,
 Bu pul xun bahasıdır əhli-ziyarətin!
 Qəhtü qələdə oldu tələf bir kürur adam,
 Söylə görüm, qərarı budur adəmiyyətin?
 Mütrüb, kamança naləsi ağanı məst edər,
 Qoymaz eşitsin ahü fəğanın rəiyyətin.
 Mizrabı qoy kənərə, eşit ərzi-bəndəni,
 Axir var idi mənle qədimdən rəfaqətin.
 Ey bu güzeşt sahibi, ey hatəmi-əcəm,
 Rahi-vətəndə bəs hanı bezlü səxavətin?
 Çox rast etmə qəsrüvi, nəqşü nigar ilə,
 Can üstədir vətən, bala, söndür hərərətini!
 Şəddadi təlxkam əcəl eylədi dünən,
 Münqəz edər sənün də sabah eyşü işrətin.
 Maliyyə boş, xəzinə tohi, xəsm bişumar
 Millət gərək bu gün edə fikrin vilayətin!
 Zuri-zər ilə düşməni məğlub edər qoşun.
 Qurbanüvəm, müzayiqə etmə himayətin.
 Ey tirmə rəxti-xab içinə quylanan dadaş,
 Getse vətən, vətənlə gedər istirahətin!
 Ömrün yetişdi başə, tüfəng almadın ələ,

Ey dad, ələman əlindən cəhalətin!
 Öyrənmisən zəmanədə bir "oxşamaq" fəqət,
 Yoxdur suvay bu, sənün özgə fəzilətin.
 Sən düşmən ilə cəng edə bilməzsən, ey əmu,
 Dəva günü silahidi göz yaşı övrətin.
 Qəflət çün etdi Urmu imarətlərin xərab,
 Bir gün yıxar sənün də bu qəflət imarətin?!
 Soyuqbulaq hekayəsi çox canküdazdır¹,
 Ərz eyləsəm cənabüvə, artar kəsalətin.
 Bir mal apardı zənn edisən bizdən əşqiya,
 Namusun həm apardı minlərcə övrətin.
 Səri nədir cəht mənə mey vermisən bu gün?
 Lazım deyil qürur, ver, al heqqi-zəhmətin!
 Gər var kəsalətin, dur atı tövlədən çıxart,
 Bir xoş xəbər gətir mənə, baş üstə xələtin.
 Vallah, bu nəqd canımı verrəm sənə nisar,
 Görsəm cidadə başını Sərdar Nüsrətin.
 Möcüz, bu gün ki, hər kəs üçün bir vəzifə var,
 Sən də duayi-xeyr ilə yad eylə millətin!

MİLLƏT

Çahndı suri-İsrafil və bidar oldu hər millət,
 Ayılmır xabi-qəflətdən hələ bu bixəbər millət.
 Tilu etdi günəş məğribdən, əhli-şərq qafildir,
 Apardı feyzi-nuri şəmdən ol bəxtəvər millət.
 Nicumi-cəhl binur eylədi elmü hünər nurin,
 Fəzayi-qərbdə birləşdi xurşidü qəmər, millət.
 Dağıldı pənbeyi-mənquş tək övhəmi-İstanbul,
 Cəhalət mərkəzi çökdü, yer oldu ayrı yer, millət!
 Qiyamət qopdu, yahu, köhnə dünya tarümar oldu.
 Quruldu tazə aləm, aç gözün, eylə nəzər, millət!
 O hansı elmdir – elmi ki, icad etdi telfuni,
 Soruş hər yerdən istərsən, sənə versin xəbər, millət,

¹ İsmayıl ağa Smitkonun Urmu və Soyuqbulaq şöhortərini qarət etməsinə işarədir.

O elmin qüvvəsilə xəlq olundu çap maşını,
 Basar saətdə övraq üstünə min cür əsər, millət.
 O hansı elmdir – elmi ki, təxsir etdi əflaki,
 Nə xoşdur mərkəbü-balun ilə seyrü səfər, millət.
 O elmi ki, çiraği-bərq ilə zülmati-dünyanı
 Münəvvər qıldı, rövşən oldu şəb, misli səhər, millət.
 O elmi ki, hədidə verdi can, həml etdi əşqalı,
 Xilas oldu məşəqqətdən bəşər, həm kavü xər, millət.
 Haman elmi ki, gəldi nitqə ahənpərə insan tək,
 Qulaq ver, gör nə xoş səslər gəlir, xuninciyər millət.
 O hansı elmdir – elmi ki, yardı, sineyi-xaki,
 Çıxartdı mədəni neftü zoğalü simü zər, millət.
 O elmi ki, gəzər insan balıq tək qəri dəryadə,
 O elmi ki, keçər bəhri-mühiti bixətər, millət.
 Tənabi-elm ilə beş yüz kürür Hindusitan əhlin,
 Necə gör bağlayıbdır qol-qola bir müxtəsər, millət.¹
 O elmi ki, çuğundur rişəsi təbdil olur qəndə,
 Məgər zənbil ilə göydən ənər çayü şəkər, millət?
 Həram etdi sizə təhsili-elmi alimi-cahil,
 Binayi-elmi yıxdı, eylədi zirü zəbər, millət.
 Cəhalət eylədi İrani viran, milləti fəhlə,
 Neçün məzlumdur, yarəb, bizim bu dərbədar millət!
 Bu ahü-vah daim yerdə yatmaz, xakriz olmaz,
 Kəsər məzlumun ahı gec, vəli karlı kəsər, millət!
 Ayıl, ey yadigari-Bəhmənü Şapurü Keyxosrov,
 Ayıl, ey varisi-Nuşirəvani-dadigər millət!
 Əmudi-elmə əz kəlləsin cəhlin, cəhad eylə,
 Cəhalət xəsmi-candır, mari-əfidən betər, millət!
 Təəssüf bisəmərdir, çün keçən-keçdi, köçən-köçdü,
 Ayıl, bundan sora qoyma keçə ömrün hədə, millət!
 Ümidin kəsmə, məyus olma istiqbali-millətdən,
 Tamam eylə sözü, Möcüz, ayılmış bir qəder millət!

YOXDUR ƏLAC, SÖYLƏDİ DƏRDİ-CƏHALƏTƏ

Saqi, beş-on piyalə gətir bu cəmaətə,
 Təgyir ver bu haləti bir özgə halətə!
 Sil sincyi-kəduretün əbnai-millətin,
 Təbdil qıl ədavəti mehrü məhəbbətə.
 Fərsudə qəlb üçün ölüri ruhi millətin,
 Bir tazə qüvvə eylə əta ruhi-millətə.
 Bir badə ilə rəf elə xalqın kəsalətin,
 Bəlkə gələ cəmaəti-islam qeyrətə!
 Hər məmləkət cəmaəti sevməzsə bir-birin,
 Qardaş kimi yetişməz o millət səadətə.
 Saqi, ecəb zəmanədə gəldik cəhanə biz,
 Həsret qalib təmam cəhan istirahətə.
 Qırx ay təmam oldu giriftari-möhnətlik,
 İnsan necə davam eləyər bu müsibətə?
 Başlandı hər¹, bir-birinə vurdu aləmi,
 Bağlandı yol, qarışdı kəduret kəduretə.
 Əhli-Şəbüstərin yarısı qaldı bipənah,
 Onlar ki, tikmiş idi gözün rahi-qərbətə.
 Rusiyyə malinin birə on artdı qiyməti,
 Verdik kilimi köynəyə, tumanə, çərqətə.
 Qənd ilə çay xeyli zərər vurdu bizlərə,
 Etdi fəqir içənləri, lənət bu adətə!
 Xalqın yox idi birçə çörəkdən şikayəti,
 Axır o da gətirdi bu xalqı şikayətə.
 Rəhmət kəsildi üç yüz otuz beşdə², bittəmam
 Od vurdu qəhti-ab təmamən ziraətə.
 Yaddan çıxartdı qəht-qəla hər müsibəti,
 Məxluq itirdi əl-ayağın, düşdü vəhşətə.
 Dəryayi-əhtiyacə başlandı fırtına,
 Varlı özün apardı kənarı-sələmətə.
 Nani-əziz xarü zəlil etdi yoxsulu,
 Vaiz dəlalət eylədi xalqı inabətə.

¹ İngiltərə müstəmləkəçilərinə işarədir.

¹ Birinci dünya müharibəsinə işarədir.

² 1335 hicri – 1918-ci il miladi

Firsətdən istifadə edən buğda taciri,
 Hər gün əlavə eylədi bir qədr qiymətə.
 Dövlətlilər apardı zəkatın qızilları,
 Verdi əbayə, cübbəyə, zəncirə, saətə.
 Açı dideyi-bəsirətüvi, eylə bir nəzər
 Bazar başında o məhəlli-rəzalətə.
 Gör bir nə zillət ilə Şəbüstər xanımları
 Səf-səf durub çörəkçi dükənində növbətə.
 Oğlu, ərini səfərdə, yolu bağlı, qarnı ac
 Allah, özün himayət elə böylə övrətə!
 Açı bir gözünü, şiə, nəzər qıl xanımlara,
 Onlar ki, düşüblər bu növi zülmü zillətə.
 Ey buğdası evində olan bihəya kişi,
 Xalqı məəttəl etmə, özün salma qiybətə!
 Hər gün gəlib çörəkçi dükənində bəklisən,
 Vəchi nədir qoyursan özünkün qənaətə?
 Gəlmir əlindən eyləyəsən xalqa yaxşılıq,
 Bari fənalıq eyləmə əbnai-millətə!
 Müştəqsan əgər alasan bağı-cənnəti,
 Ey maldar, vaxtdı, başla ticarətə!
 Açı kiseyi-səxavətüvün bəndin, ey qəni,
 Laqeyd baxma, bəzl elə əhli-vilayətə!
 Təmir qıl şikəstə könüllər imarətin,
 Ey min tükən fəda eyləyən bir imarətə!
 Ver bir nahar xərcüvü şamsız yatanlara,
 Allah düşürməsin səni fəqri-fəlakətə!
 Düşməz ələ həmişə belə fürsət, ey əmu,
 Ehsan edin, verin, tələsin istianətə.
 Yadə salın soyuqda yatan binevaləri,
 Məşğul olanda pinc kənarında söhbətə.
 Bir bağ vəlim tapammırı biçərə yandıra,
 Möhtacdır özü və əyalı hərərətə.
 Səndən fəqir istəmiri cümlə dövlətin,
 Bir müxtəsər köməklik elə əhli-hacətə.
 On min tükənli onda-birin eyləsə fəda,
 Ərbabi-əhtiyac çıxar istirahətə.
 Şeytanə uyma, batmayacaqdır pulun sənin,
 Tez xətm olur bu mərəkə, çəkməz qiyamətə.

Təsbihini qoy kənara, özün yorma, şeyxənə,
 Allahın ehtiyacı nədir bu ibadətə?
 Ver bir qarın çörək aparım əhli-beytimə,
 Olsun səbəb rizayəti-fəxri-risalətə.
 Rəhm eyləməz qohum qohuma, qonşu qonşuya,
 Təbdil olubdu rəhmü mürüvvət qəsavətə.
 Əmma Şəbüstər əhli öz əhlin araşmırı.
 Yoxdur baxan fəqirə, etinamü övrətə.
 Əhli-vətən qalıbdı yaman gündə, ey əmu,
 Ey əlli min tükənli, tuf olsun o dövlətə!
 Qars əhlini nə tövr ilə Baki cəmaəti
 Bəslir üç ildi, siz də gəlin bir həmiyyətə!
 Yollarla zəhmət ilə uzaq bir məsafəyə
 Pulü qəzavü əlbəsə minlərcə külfətə.
 Onlar verillə müft-müsəlləm bu pulları,
 Əmma bizimkilərdə baxın bir qəsavətə.
 Kibrü qürur ilə dayanıb təkyəgahına,
 Borc istəyəndə yoxsulu başlar məlamətə.
 Onlar verillə müft və lakin bizimkilər
 Vermillə borc müamiləsilə rəiyyətə.
 Ey ümməti-Məhəmmədə rəhm etməyən kişi,
 Nar əhlisən, güvənmə nəməzünü təharətə!
 Din qardaşın əyalı məhəlləndə ac yatır,
 Virzünü vəbali boynuma, getmə ziyarətə.
 Dövrü bərində əlli nəfər müstəhəqq var,
 Zəvvar olur imamə, baxın bir həmaqətə...
 Bəzmi-əzadə başə vurur, hay-huy edər,
 Rəvnəq verir, deyillə, filankəs şəriətə.
 Göz yaşı, hay-huy doyurmaz qarınları,
 On şahı ver fəqirə, verə həfdirəm otə.
 Dövlətlinin qəmində deyil yağdı-yağmadı,
 Əmma tikib fəqir gözün əbi-rəhmətə.
 Onlar edib tədarük üç illik zəxirəsin,
 Məşğuldula buxari kənarında işrətə.
 Əmma fəqirilər soyuq evlərdə titirir.
 Nifrin edərlə dəmbədəm ərbabi-sərvətə.
 Baxdı təbib Möcüzə, tərpetdi başını:
 Yoxdur əlac, söylədi, dərdi-cəhalətə!

OLAR, OLMAZ?

Xuda gər istəsə bir lüt Əmirtuman olar, olmaz?
Nədən bu olmasın, aya, yoğurt ayran olar, olmaz?
Hanı məclisdə bir saqi, hanı mütrüb, hanı munis?
Şərabi-nab olan yerdə gözəl canan olar, olmaz?
Süzəndə gözlərin canan, olanda ləblərin xəndan,
Təməmən xütteyi-iman ona qurban olar, olmaz?
Rəfiqin gəlmədi, oqatüvü təlx etmə, ey saqi,
Qoyarsan başına bir börk, qız oğlan olar, olmaz?
Cahanda yoxdu bir müşkül ki, əql aciz ola ondan,
Bir az fikr eyləsə insan, hər iş asan olar, olmaz?
Əyər qızlar da oğlanlar kimi bir imtəhan versə,
Bir olsa mərdü zən, İranımız İran olar, olmaz?
Səni verrəm qəsəm Allaha, mövhumatı tərək eyle,
Fünuni-cəhlilə məmurələr viran olar, olmaz?
Təbiətdə sürur-hüznü təvəüm xəlq edib xaliq,
İki qardaş hüquqi qismətən yeksan olar, olmaz?
Həmişə qəlblər məhzun, həmişə sinələr dilxun,
Sürurun qismətin qəsb eyləsən, tüğyan olar, olmaz?
Sənin zülmündən hər saət yetimani vətən nalan,
Yetimi ağladan bidinü biiman olar, olmaz?
Müsəlmanlıq neçün asandı, insanlıq neçün müşkül,
Bu fərqi hiss edən nazik cigərlər qan olar, olmaz?
Götür ol güşəgiri, bir danış Nuh ilə, ey saqi,
Görək aləmdə bir də misli ol tufan olar, olmaz?
Görəsən, eydi-Cəmşidi görən iranlı qardaşlar
Keçən əyyami yadübud edib, kiryan olar, olmaz?
Deyər illət nədir büxlə səbəb? – Nəqsi-hərərətdir.
Bu qansız cismlərdə mayeyi ehsan olar, olmaz?
Hesab et bir görax, beş-altı arşın neyligun bezdən
Fəqirə, acizə, bir donla, bir tuman olar, olmaz?
Həmişə meyl edir dövlətli bal, pəşmək, çüçə, kəklik,
Hərərət beylə nemətlərdə bipayan olar, olmaz?
Xudaya, sən bizi əmdən atırsan nari-neyrənə
Qəni gərsə üzün, dövlətli nəfərman olar, olmaz?

ETİBARİM VAR

Nə lirəvü, nə mənətü, nə pənçəzarım¹ var,
Piyalə ver mənə, saqi, gər etibarım var!
Nə kətdiyəm, nə şəhərli, nə malikəm, nə qulam,
Nə gərməyim, nə xiyarım, nə zəhrimarım var.
Nə kəşşduz, nə muzdur və nə palanduzəm,
Nə başlığım, nə palanım, nə girdü varım var.
Nə bəngiyəm, nə pələkəş, nə şirəkəş, nə filan,
Nə babiyəm, nə təbii, nə çarü yarım var.
Qənaətimlə keçinnəm bə qədri-İmkan mən,
Bərayi inki, nə Bitlum, nə Şindəvarım var.
Nə Köşkəran, nə Qiriri, nə Zəncəbilabad,
Nə Nəgəhan, nə Əmiran, nə qoşalarım var.
Hacı naharə edib meyl küftə və kuki,
Fəqət mənim nə kəbabım, nə bal naharım var.
İçində kəssəyi, daşı, filani-bəhmani,
Qərə-qürə, acı, şor, nani-kəməyarım var.
Nə xüms mən, nə zəkətem, nə yaşıləm, nə səfid,
Nə zakirəm, nə səsım var, nə şivəkərim var.
Nə gudəkəm, nə müəllim, nə dəftərü, nə qələm,
Nə imtəhan günü ətfəli-şərimsarım var...
Yaxın gə, qorxma, nə əfsünkərem, nə əfixan,
Nə əqrəbəm, nə ilanəm, nə şahmarım var.
Nə hakiməm, nə mübaşir, nə silləyəm, nə yaman,
Nə nökerəm, nə qulaməm, nə abizarım var.
Nə rəyətəm, nə şahənşah, nə miri-xalisəcat,
Nə mələçəim, nə pənahım, nə qəmküsarım var.
Nə qolçomaq və nə aciz, nə də ki,ərbabəm,
Nə qorxaram, nə çəkinnəm, uca divarım var.
Əgər varındı sənin xeyli nügrəvü zəhəbün
Mənim də kətdə tələbkəri – bişümarım var.
Əgər varındı sənin yarı-mahi rüxsarın,
Mənim də bir başı daz, əqli az nigarım var.
Açanda ağzını-filtövr beş ədəd sillo.
Fəqət qabırğasına on təpik qərarım var.

¹ Beş qran (pul vahidi)

Eşikdə xəlq ilə çox yaxşı eylərəm rəftar,
Vəli, gələndə evə xeyli darra-darım var.
Suvay şərr xanım görməyibdi məndən xeyr,
Səhabi-qəht kimi bircə xarra-xarım var.
Mən ona hər nə cəfa eyləyəm, davam eylər,
Talaq verməyə çün əldə ixtiyarım var.

İNQİLAB OLACAQ

Əksəriyyət dəlil həqqiyyət
Deyi bu məhz fikr batildir.
Onu təsdiq edənlərin çoxu da
Sadəvü bisavad, cahildir.

Düşməz qurduğu kəməndə xəvas,
Kisəsin doldurar əvamünnas,
Həzrəti-müstətab köhnəlibas
O cəhətdən əvamə maildir.

Huşiyarın açıqdı çün beyni,
Yoxdur ol firqə ilə mabeyni,
Oynadar əldə məzhəbi, dini.
Hoqqabazlıqda xeyli kamildir.

Qorxmasa bağladar dəbistani,
Sədd edər babi-elmi-ürfani,
Zülmünün yoxdu həddi, payəni,
Buna sünni və şiə qaildir.

Xəsmdir çün hesabü həndəsəyə,
Babi söylər müdiri mədrəsəyə,
Hiyləgərlikdə misli yox kosəyə,
Miri-təzvir, piri-kamildir.

Qafi şaqqıldadar misali-xoruz,
Nə firəngi dili bilər, nə urus,

Danışammaz, bəəhli hindi, məcus,
Fəqət ustadi-fel, faildir.

Elmi-cəbrü hesabidə cahil,
Zənn edər dəhrdə özün fazil,
Gör verə rədd məzləmə qatıl
O cənabə, behiştə daxildir.

Söhbəti-biğü səqqələ dair,
Üzüqırıqları edər kafir,
“Ey zinazadə, başuvi qırxdır,
Bihəya, bu nə zülf, kakildir?”

“Eyləyin gündə əlli min siqə,
Dəyməyin leyk səqqələ, biğə...”
Sözləri bir-birindən əntiqə
Söhbəti bu qəbil, qabildir.

Çün mübaşirdi zalimü xain,
İcməyin ol münafiqin çayın,
Və yeki əz cəmaəti-xain
Hakimü amilü nəvaqildir.

Əhli-ədliyyə nümuneyi-Şəddad,
Həq görüm etsin o evi bərabad!
Edə hər kəs o firqəyə imdad,
Ya verə qız, misali-qatildir.

Gərək iranlı görməyə bir iş,
Ola yeksər dilənçiyü dərviş,
Ya yeyə xak ilan kimi, yay-qış
Dolana, çünki hökm-fazildir.

Pəs gərək dövlətə edə xidmət,
Bir kürür əcnəbi ala xidmət,
Çünki iranlı talibi-cənnət,
Aşiqi-hürr məh-şemildir.

Möcüz, İranda inqilab olacaq!
Köhnə kaşanələr xərab olacaq,
Köhnəlik qan ilə xəzab olacaq,
Çünki xəlq bu zəmanə maildir.

MEY VER MƏNƏ

Doldurun bəstiləri, çəlləkləri konyak ilə,
Vəqti-fürsətdi, için mey Möcüzü-nəttəq ilə

Sinəm oldu tənəyi-əğyaridən alyar kimi,
Qüssəvü ənduhdən başım ağardı qar kimi,
İstərəm bir mey bu gün rəngi-cilası nar kimi,
Kasəni məmlüvv edin, mən doymaram bardaq ilə!

Mey verin oğlanlara, məst eyləyin aslanları,
Cəm edin otfafıma huriləri, qılmanları,
Möcüzün fikri budur – yırtın o gen tumanları,
Harda görsez düryəli, başın əzin toxmaq ilə!

Çün anaz doğdu sizi, geydirdi qarə əynizə,
Daxil etdi səmmi-mövhumatı nazik beynizə,
Gözləriz doldu, ataz saldı kəfən çün çiyinizə,
Axdı burnuzdan zılıx sildiz onu qurşaq ilə.

Çün mənim zəhləm gedər çox naləvü əfqandən,
Ahü zarın rişəsin qəl eyləyin İrandən,
Hər nə bayquş var vətəndə şeyxdən, əyandən,
Olmasa mümkün bıçaq, qarnın sökün dırmaq ilə!

Pənbeyi-tənzifi Cibril əkməyib, ey dustan!
Sarı başmağı mələik tikməyib, ey dustan!
Nəqşeyi-destari xəllaq çəkməyib, ey dustan!
Fasiq olmaz mömin hərkiş bərk ilə, başmaq ilə.

Saqiyə, babiləri, mülhüdləri yığ yanıma!
Mümkün olsa, bir qədər ısrar qoy qəlyanıma,

Bəd şəsli bir təpik vur möhreyi-imanıma,
Gər ayağın inciye, islat onu şallaq ilə!

Saqiya, qırxdır zənəxdani, könül şad eyləsin!
Şeyxi-mövhumat baxsın, dadü fəryad eyləsin!
Ey bizi azad edən, həq xanən abad eyləsin!
Süfrən olsun daima pür bal ilə, qaymaq ilə!

Qorxma, ha... Bağlandı Mirzə Sadiq¹ ağanın qolu,
Bəndə düşdü qorxudan şeyxi Şütürbanın²dili,
Qorxuram versin qəfəsde can o Vayqan³ bülbulü,
Axir olsun rubəru Nəkreyn bədəxlaq ilə.

Əngəcinin⁴ ənginə vurdu beş-on yumruq fələk,
Sındı dəndanı, boyandı qan ilə təhtülhəneg,
Gürbeyi-məluna qaldı küftəvü balü tərək,
Etdi qəti rabitə çün şeyximiz mitbaq ilə.

Şəşkilanlı, Şamqazanlı, Laləli və Növbəri,
Həm Şütürban, həm Xiyaban⁵, həm vəfa möminləri,
Qaçdı Rastkuçəli⁶, həm sakinani-Pülqəri⁷,
Qoydu tək ağani min boynu yoğun qəzzaq ilə.

HƏRAMİ VAR

Qış çıxdı, əndəlibə baharın səlamı var!
Gülşəndə bülbulün gülə çox ehtiramı var.
Qar yağdı, şaxta vurdu, xərab etdi hasili,
Xoşbəxt o kimsədir ki, bağında badamı var.
Çıxma ərik ağacına, bihudə, dilbərım,

^{1,2} Məşhur mollalar

³ Təbrizin böyük müctəhidi

⁴ Təbrizin müctəhidlərindən biri

⁵ Təbrizin məhəllələri

⁶ Təbrizdə küçə adı

⁷ Qarı körpüsü məhəlləsinin sakinləri

En aşağı, nə yetkini var və nə xami var,
 Ey quyruğu uzun qəcələ, dəymə alçaya,
 Axir, bala, bunu əkənin bir məramı var!
 Hərçənd yoxdu qarğada xoş sövt, xoş sifət,
 Əmma fəda olum ona, çün xoş xuramı var.
 Getmə giləs oğurluğuna gündüz, ey dadaş,
 Quş qovmağa həmişə yanında adamı var.
 Dəymə başın yarasına, tökmə gözün yaşın,
 Səbr et, bala, nə qədri Şəbüstər hamamı var.
 Mahi-səyam gəldi, savaşımaq zamanıdır,
 Alsın gərək bu ayda kimin intiqamı var.
 Çay içməsəm səhər gedərəm ixtiyardən,
 Mən neyləyim ki, varlığın on cür təamı var.
 Bilməz nədir nəmazü təhərət, oruc tutar,
 Hər yerdə və hər bəldədə xəlqin əvamı var.
 Əskik satır, yalan danışır, gül vurur, baxın,
 Yaran, günüz işıqda, bazarda həramı var.
 Kal-kal dərillə qarqızı bizdə, səbəb nədir?
 Vəchi budur ki, hər bələdin bir nizamı var.
 “Dünyayə rəğbət eyləmə!” – vaiz deyir, əcəb,
 Nain əbası, kürkü, kənizi, qulamı var.
 Yüz hiylə ilə xəlqi soyar, zəhrimar edər,
 Bain-həmə deyəllə behiştə məqamı var.
 Şair günah edir, vəli bak eyləmir neçin?
 Bir Sahibəzzəman ilə on bir imamı var.
 Təsxir edibdi hər yeri eşari Möcüzün,
 Zənn eyləmə ki, bircə Şəbüstərdə namı var!

HİKMƏT

Giyah ölər, dirilər baz səhni-gülşəndə,
 Niyə ölüb də beni-adəm olmasın zində?
 Həzar sal yatıb qəbr evində məstəne,
 Durub müraciət etsəm dübarə bu kəndə!
 Əgər düşə yadıma, zülmi çayü qənd, onda
 Dəxi əbanı satıb vermərəm çaya, qəndə.

Baha olardı çörək bir zaman, Məhəmməd Əli!
 Gülərdi xəlqin üzü baz sal ayəndə.
 Çitin ucuzluğu lakin qiyamətə qaldı,
 Tükəzzibənə deyir: Gər qala genə məndə.
 Libası olmayacaq, qol-qıçı əgər üşüyə,
 Gərək toyuq kimi sübhü məsa yata hində.
 Deyir ona ki, əcəb ölməli zamandı, zaman,
 Öl, etmə boşlu yanında ərvi şərməndə.
 Fəqirin halını bilməz o milyoner vükəla,
 Gərək mənim kimi biçiz ola nümayəndə.
 Verərdi lütlərə şalvar, don və pirahən,
 Yataydı bir gecə gər maldar külxəndə.
 Xoşa səadətinə həzrəti-Məsihanın,
 Nə övrətə tuman aldı, nə kəfş fərzəndə.
 Əsiri-Şam kimi dəstgir ediblə məni,
 Vurubla boynuma zəncir, ayağımə kündə.
 Dedi qulağıma: “Qəm çəkməyə mühəyya ol!”
 O gün ki, Möcüzü xəlq etdi əfərinəndə.
 Məgər qula baxar ağa bu növ ilən, ya rəb,
 Xətə ki etməmişəm olmuşam sənə bəndə?!
 Üç həftə müttəsilen göz yaş nisar edərəm,
 Xuda nəkərdə əgər bir gün eyləyəm xəndə.

OLSUN GƏRƏK

Məclisi-işrətdə daim sazı tar olsun gərək!
 Arizi gülnarə bənzər bir nigar olsun gərək!
 Dilbərin zülfü şəbi-yelda, cəmali çilçıraq,
 Ləblərin xoşreng, vəsli abidar olsun gərək!
 Yazdılar bu mişrəi bir namuradın başına:
 Nəfsinə məğlub olan xam içrə xar olsun gərək!
 Bir cavanın mən dünən gördüm cibində yüz tükən,
 İndi bir dinarı yox, bais qumar olsun gərək!
 Vaizi-bimədrəkin başı nə qədri zindədir,
 Künci-qürbətə cavanlar ixtiyar olsun gərək!
 Bərfi ənbar eyləmiş göylərdə çün xəllaqımız,

Yerdə həm əyanımız anbardar olsun gərək!
 Dər həqiqət baş və saqqal qisəsi tulanidir,
 Hurieynin kəlləsi misli çinar olsun gərək!
 Bıqları mətruş bir oğlanə baxdı qeyz ilə,
 Söylədi: bıq saqqal ilə həməyar olsun gərək!
 Həqq özü alimdi, sənətkar hanı İranidə,
 İstəkanü nəlbəki göydən nisar olsun gərək!
 Məsləhət bilsəydi xaliq xəlq edərdi məşını,
 Xəlq edib eşşəkləri – millət süvar olsun gərək!
 Daima biz milləti-nadanı irşad etməyə,
 Bir peyğəmbər, bir Əli, bir zülfıqar olsun gərək!
 Ya gərək təzvir edəm, ya başü canımdan keçəm,
 Ömrü başə verməyə şamü nahar olsun gərək!
 Rəxnədar olsun şəriət, payimal olsun vətən,
 Hər nolur-olsun, müridim bişümar olsun gərək!
 Getdi islamiyyət öldən, ey qulağı tüklülər,
 Tazə məktəblər binası tarümar olsun gərək!
 Ey cəmaət, cəm olun, cığ-mıq sədəsin qət edin,
 “Lam zəbarlam, hey düzir hin” payıdar olsun gərək!
 Tazə çıxmış bu kitabə bir təməşə eyleyin,
 Bu ilan, bu qurbağa, bu susimar olsun gərək!
 Bu yoğun quyruqlu heyvanı tanırsız, ya xeyr?
 Alınə yazmışlar: tülkü hiyləgar olsun gərək!
 Bu şəkil bir şirkdir başdan ayağa xaliqə,
 Tülkünü xəlq eyləyən pərvərdigar olsun gərək!
 Boş yərə Allah bəla göndərmədi biz millətə,
 Yüz bəlavü möhnətə fasiq düçar olsun gərək!
 Ey guli-gülzari-cənnət, ey fədakari-vətən,
 Ey Əlizadə, rəqibin xurduxar olsun gərək!
 Möhtərəm bir şəxsdir Mirzə Hüseyn xan Xamməli,
 İstərəm lütfi-xudadən bəxtiyar olsun gərək!
 Möcüzi-gümnami sən məşhuri-afaq eylədin,
 Nami-pakin dəftərimdə yadigar olsun gərək!

EY DUSTAN

Çıxdı gün, indi gələr yar əldə nar, ey dustan!
 Vəh, nə xoşdur ruzi-eydü vəsli yar, ey dustan!
 Busənin nırxın münəccim çox baha yazmış bu il,
 Qorxuram əldən gedə darü nədar, ey dustan!
 Kef nə lazımdır cəvanə, saqiya, mey ver mənə,
 Əfv edin, çün olmuşam mən ixtiyar, ey dustan!
 Getdi badə badi-sərma, müjdə, ey yarani-mən,
 Qarı pamal eylədi badi-bahar, ey dustan!
 Kürreyi-ərzə hərarət verdi nuri-afitab,
 Az qalır baş qaldıra yerdə nə var, ey dustan!
 Qülqülə əflakə salmış indi hər bir şəhridə
 Sövti-mütrüb, bangi-ney, avazi-tar, ey dustan!
 Talibi-dəm-dud olan əzmi-Xorasan eyləsin,
 Bu müqəddəs yerdə olmaz darradar, ey dustan!
 Oynama, çalma, danışma, gülmə, dinmə, lal otur!..
 Yaxşıdır min dəfə burdan bir məzar, ey dustan!
 Nə ticarət, nə ziyarət var bu viranxanədə,
 Var fəqət bir göz yaşı, bir ahü zar, ey dustan!
 Mənfəət yoxdur Şəbüstərdə, cəmaət əlfərar,
 Yaxşıdır mülki-güneydən Şindəvar, ey dustan!
 Küçələr dar, zıq, çamur, mümkün deyil seyr eyləmək,
 Vay o gündən ki, dolar əbri-bahar, ey dustan!
 Göz gözü görməz gecə, yaran, gözətlin kendizi,
 Qorxuram həm başızı yarsın divar, ey dustan!
 Bir işıq lazımdı indi ta bu zülmətdən çıxacaq,
 Qoy sizə bir söz deyim misli-fənar, ey dustan!
 Tazə bir yer yapıdır əyani-millət, seyr üçün,
 Görməyib hərgiz nəzirin ruzigar, ey dustan!
 Gərçi millət bağçası Tiflisdə, həm Bakudə var,
 Heç biri olmaz bunıyla həməyar, ey dustan!
 Çıx hamamın damına, seyr eylə millət bağçasını,
 Günbatan səmtindədir bu lələzar, ey dustan!
 Hurieyn istər xudadən mömini-bimərifət,
 Xazini-cənnət gülər biixtiyar, ey dustan!
 Bağlamazlar məkəbi insan yerində hiç vaxt,

Cənnəti fərz etməyin darül-himar, ey dustan!
Durmuşam səddi İsgəndər tək, gəlin meydanıma,
Söylərəm “həl mən mübariz!” aşikar, ey dustan!
Möcüzün siği-zəbani çün qılabından çıxar,
Qəhrəman olsa qabağından qaçar, ey dustan!

SULTAN MALIDIR

Ey oğul, pəşmək-noğul sərhəng, sultan malıdır,
Həzrəti-sədri, cənabi-cüce ayan malıdır.
Ol pilov, ol kovkəbi-rəxşəndə, rövşən var ikən,
Bir para axmaq deyir: şorba obaşdan malıdır.
Qənd şirindir, bil nəcasət eyləməz təsir ona,
Sal çaya, sən iç onu, girəm Lehstan malıdır,
Ey kasıb! Yum gözlərin, qəndanə gəc-gəc baxma çox,
Zirəvü qəndü pilov dövlətli oğlan malıdır.
Turp, çuğundur, şor noxud, nanü pənim-mali gəda,
Portağal, narınc, limu, bal, xama – bəy, xan malıdır.
O tumani ki, edər gömgöy qıçın, budun sənin,
Niyli Sudandan gəlir, zənn etmə İnan malıdır.
Ağ səmavərlər, qaşıqlar, istəkanlar, təfsilər,
Zərli fincanlar təmamen kafəristan malıdır.
Cüft fitilli lampalar, ayinələr, avizələr,
Lükslər, divari küplər, camlar alman malıdır,
Qurtəzən, kəssəkdeyən öz malımızdır, dustan!
O qəviheykəl qazan Samü Nəriman malıdır.
Telqrafü telefon, otur – deyil mali-vətən,
At, dəvə, eşşək, qatır, qasid müsəlman malıdır.
Bəng məhsuli vətənidir, şirəvü tiryak həm,
At və çək! İcmə əraq, çünki o, şeytan malıdır.
O çıraqlar ki, yaxanda rövşən eylər kuçeni
Kəfəri ləməzhəbü bidinü iman malıdır.
Vəzni üç batman gələn hacı Rəsul bestiləri
Peysəri qalın, qolu qüvvətli insan malıdır.
Nərdivan, kürsü, dibək, qapı, atışka, pəncərə,
Çaxçaxı, pərđi, dərəfsər – hamı Vayqan malıdır.

Fonqrafi ki, alıbsan əlli beş tumanə sən,
Kef çəkirsən hər gecə, xalis amerkan malıdır.
Bilmirəm hardan gəlib Molla Əli Zakir, fəqət
Zəfəri-cin mütləqa həzrət Süleyman malıdır.
Falçı və cindar çıxıb cümlə bizim karxanədən,
Tası həm falçıların Zəncanü Kaşan malıdır.
Qarğalar təyyarəmizdir, sərçələr balunimiz,
Şişeyi-qəlbi sınaq, əl vurma, viran malıdır.
Xəlvə edib on yeddi vaiz hər biri bir məscidi,
Xəlvə zənn eylər ki, bunlar usta Rəhman malıdır.
İxtilafi-rəngi-bu yox məzhəbi-islamidə,
Siz deyərsiz, bu Lorustan, bu Xuzistan malıdır.
Ey cəmaət, baxmayın tərifinə, tövsifinə,
Möcüzün saydıqları pəsməndə dükkan malıdır!

EY MÜSƏLMANLAR

Nə məscid qaldı, nə sacid, nə iman, ey müsəlmanlar!
Nə karxanə, nə kaşanə, nə dükkan, ey müsəlmanlar!
Gecə əvan zilcovşən çiraği-bərq edər rövşən,
Verir fərman müsəlmanə müsəlman, ey müsəlmanlar!
Çıxar damə beş-on fəhlə, əlində qazma və balta,
Yıxar damı, edər xakiylə yeksan, ey müsəlmanlar!
Bu laməzhəblər, ey qardaş, gülüstan etdi dünyanı,
Kəfənpuşani-qəbristanə – zindan, ey müsəlmanlar!
Nə meyyitdən həya eylər, nə seyyiddən, nə molladən,
Niyə qorxmur xudadən əhli-İnan, ey müsəlmanlar?!
Deyirlər əl basıb bunlar – üzü qırxıq müsəlmanlar,
Təcəddüdxah olan xanlar bə Quran, ey müsəlmanlar!
Deyil agah bu zalimlər tərqiyyətdən, şəriyyətdən,
Belə zülm etmədi xəlqə Küçükxan, ey müsəlmanlar!
Yatan xəlqi ayıtsınlar bəzərbi-çəkməvü şallaq,
Bu sözdən olmuşam mən çox pərişan, ey müsəlmanlar!
Azalır günbəgün, səətbəsəət mülki-İrandə
Xiridari-cinanü huri qılman, ey müsəlmanlar!

Mənəm gəncineyi–hikmət, vəli, bilməm nədir illət,
 Gedir təhsil üçün Berlina oğlan, ey müsəlmanlar?!
 Nə Mərrix aləmindən nazil olmuş, nə Ütariddən,
 Mənim tək bir nəfər insandı alman, ey müsəlmanlar!
 Təbib olmaq xəyalüz var, kitabı Bu – Əli Sina,
 Baxın, var onda yüz min dərdə dərman, ey müsəlmanlar!
 Çoxaldı şəhridə, yaran, fokul–zənlər, mələnlər,
 Satıllar dinü imanı çox ərzan, ey müsəlmanlar!
 Rəhimxan¹ xahdır əhli–Şütürban, həm Səmədxan² xah
 Donub onlar da misli–buzi–novdan, ey müsəlmanlar!
 Nə xoş günlərdi ol günlər ki, hər kəs həq danışsaydı,
 Yazardım qətlinə filfor fərman, ey müsəlmanlar!
 Edirlər xurd–xurd indi uzami–paki–əmvati,
 Bərayi–rahi–qonka hizbi–şeytan, ey müsəlmanlar!
 Tək əldən səs çıxarmı? Neyləsin bir müştə dinpərvər,
 Nə daş salsın başına Molla Qurban, ey müsəlmanlar?!
 Yığardım başımə xəlqi ki, bəpərva sölərdim mən:
 Yıxıldı xaneyi–din, oldu viran, ey müsəlmanlar!
 Fəqət, əmma sözüün rasti o lahuti–qiyamindən
 Gözüm qorxub mənəm zalim qazaqdan, ey müsəlmanlar!
 Nəfəsdən düşdü vaiz, Möcüzə rüxsət verin, yaran!
 O da ərz eyləsin bir neçə yalan, ey müsəlmanlar!
 Dünən iftar vaxtı bir neçə dolma yedim, yatdım.
 Ayıldım xabdən vaxti–obaşdan, ey müsəlmanlar!
 Müəzzin bəski pərt etdi, o dəm durdum ayaq üstə,
 Dedim bir “Ya Əli!” çün şiri–qurran, ey müsəlmanlar!
 Əlimi yaşladım pəs bir təpik vurdum səməvərdən,
 Səməvər sərnigun oldu və çaydan, ey müsəlmanlar!
 Qəzəbdən titrədi canım, əlimdən düşdü fincanım,
 Toxundu dəmkəşə, can verdi fincan, ey müsəlmanlar!

İRAN SƏRBAZLARI

Əyyami–sələf bizim diyarın
 Sərbazları, nəuzibillah,
 Ortasını qırxdırardı başın
 Həqqa ki, misali–rahi–maşın.
 Bir kisə, çubuq belində daim,
 Bir qəddərə, müntəzirü–qaim,
 Bu halət ilə biduni əqmaz
 Meydanda qədəm vurardı sərbaz.
 Oynardı, verəndə məşqi–məşşaq,
 Qoltuq cibində daşu çaxmaq.
 Bir yandan o bəndi–zircamə
 Əfi kimi, and ola imamə,
 Şərqən, cənubən və həm şimalən
 Qalxardı, düşərdi ittisalən.
 Əyninə çit arxalıq geyərdi,
 Özü bişirib, özü yeyərdi.
 Sərbazi–qədim, bül–əcaib
 Nə cirə alardı, nə məvacib.
 Sərhəng¹ yeyərdi varidatin,
 Və naibü yavəru səlatin².
 Çün rüşvəti verdi, aldı rüxsət,
 Azadə olardı xeyli müddət.
 Bir kuçə başında əyləşərdi,
 Qıçın uzadardı, sap eşərdi,
 Sərkərdələrə verərdi aylıq,
 Sərbazlar edərdi pinəduzluq.
 Başmaq yamayardı Kəblə Abdin,
 Bərkündə nişani–Nasirəddin.
 Yanına yığardı köhnə–parə,
 Sərrah güzərdə bəxtiqarə.
 Sultani görəndə ta uzaqdan,
 Eylərdi fəraqət işləmaqdan;
 Bir əldə gəzən, bir əldə iynə,

^{1,2} Məşhur irticaçı xanlar

^{1,2} Hərbi rütbə

And olsun ağam İmam Hüseyinə,
Qalxardı əyağə, “ças” vurardı.
Sultansa sibillərin burardı,
Ba kibrü qüruru fəxrü müzdad,
Sərbazə baxıb, deyərdi: Azad!
Topxanə məhəlli dəfi-hacət,
Sərbazxana mərkəzi-kəsafət,
Böyləydi o əsrin intizami...
Qıssaldaq, uzatmayaq kəlami.
Ya Möcüz! Azançı çıxdı damə,
Bəsdir sözüvi yetir xitamə!

O TƏRƏFDƏ, BU TƏRƏFDƏ

Xoş olar sizin diyarın güli lələvi həzari,
O həzarü lələzarın nəğəmati binəhayət.
O tərəf gözəllərinin gözü, qaşu dilrübadır,
Hərəkəti canfəzadır, səkənəti binəhayət.

Verib əl-ələ qız-oğlan, danışar, gülər, içər mey:
Çalınar kamançəvi ney, edər istima əlif, bey.
Ləbi-yari yar öpəndə, deyər ərş-fərş: uxxe!..
Sevirəm, əmoğlu, mən də o həyatı binəhayət!

Bizim ölkədə, vələkin, gülüb oynamaq, danışmaq
Qədəğəndi, tar çalmaq və kamançanı eşitmaq.
Dəfə sillə vurmaq olmaz və günahdır mey içmaq,
Vəli, başa vurmağın var həsənəti binəhayət.

Üzünə bizim gözəllər salı bir niqabi-qalın,
Mikroskop ilə baxsan görə bilməsən cəmalın.
Biri gör aca cəmalın, tüpürər ona mələin.
Dama tir salanda söylər səlavəti binəhayət,

Ağa məscidə qoyanda qədəmin qopar qiyamət,
Hamısı durar ayağa, edər əllərin ziyarət.

Vətəni-mərizə kimsə nə qəza verir, nə şərbət,
Nə dəva, fəqət səvərlə ətabəti binəhayət.

Ağa çıxdı mənbər üstə, necə gör çıxır özündən,
Danışır qürur ilə, bax, necə od çıxır gözündən,
Elə qışqırır ki, mənbər titirir onun sözündən,
Buyurur: bu sözlərin var səlavəti binəhayət.

Oxuyub-yazan xanımlar, yazar aşiqinə namə,
O ki, yazdı namə, deynən, gedəcək əsir Şamə,
Verə hər kəs, ey cəməət, qızının əlinə xamə,
Olu ruzi-həşr o şəxsin həsəratı binəhayət.

Dedi: Düşdü çün nəfəsdən o cənab əşrəfunnas,
Mən ayağa durdum onda, dedim: Ey gürühi-nəsnas!
Deyin o göbəkyazanə: qələmin ucun yavaş bas,
Göbəyini incidirsən əvəratı binəhayət!

Bilirəm nədir xəyalı həzaratın, ey mühəbban,
Deyisiz ki, xidmət eylər bizə Kəblə Molla Qurban.
Yazılırsa nafi-nisvan, çoxalar nüfuzi-İran,
Vətənə olar onların xədəməti binəhayət.

Fəqət, ey hacı dadaşlar, çün edər nəzərə falçı,
Kələmi-lətifi-nafə kirixar biçərə falçı,
Qələmi soxar dəvətə, çıxarar dübarə falçı,
Tərəfeynə var bu karın zəhəməti binəhayət.

Ola gər savadı, yaran, məşədi Tükezzibanın,
Qabağında övret açmaz göbəyin filan ağanın,
O Tükezzibani-mücrüm göbəyin yazanda, qanun
Eder hifz abiruyi-həzarəti binəhayət.

ANAN TƏLİM EDƏN DİLDƏ

Mənə lütf eylə, ey saqi, gətir o cami-sərşari
Ki, ta rəf eyləyim nəştov qarın bu rənci xümmari.
Nə püstəm var, nə badamım, nə tuxmi-şur, nə neytaqım,
Məzə olsun mənə-biçizə yarın ləli şəhvəri.
De gəlsin məclisə mütrüb, əlində sazı mizrabi,
Çalıb tarü dəfi, şad eyləsin mən aşiqi-zari!
Nə kisəmdə zərim vardır, nə ambarımda bir həbbə,
Əlim boşdur, üzüm qarə, doyunca mey içim bari.
Nə məllakəm, nə tüccarəm, nə xani-mərdümazarəm,
Mətəim şerdir ancaq, onun da yox xiridari.
Dilim türki, sözümdə sadə, özüm səhbəyə dildədə,
Mənim tək şairin, əlbət, olar kasad bazari.
Dünən şer ilə bir namə apardım şahı-İranə,
Dedi: "Türki nə midanəm, mərə to beççə pəndari?"¹
Özü türk oğlu türk, əmma deyir türki cəhaletdir,
Xudaya, müzməhil qıl təxtidən bu ali-Qacari!
Ümidin kəsmə, Möcüz, yaz anan təlim edən dildə!
Gəzər bir ərməğan tək dəftərin Çini və Tatari.

ŞAH FİRƏNGİSTANDADIR

Yoxdu cümhuriyyətin dünyədə qədrü qiyməti,
Sərnigun olsun, görüm şahin o qəddü qaməti!
Bəs ki, millət oldu lağər ney kimi qəm-qüssədən,
Rövzeyi-rizvanda peyğəmbər deyər: Va ümməti!
Əhli-xibrə qoydular qantərə şahı çəkdilər:
Əlli batman istixani gəldi, yüz batman əti.
Təxti-mirvaridə çün çıxdı, dedi: Saqi, gətir
Övrəti, oğlani, tari, udi, cami işrəti.
Millət ağlarkən, o, sazı-suz ilə məşğul idi,
Qarnı şişməzdi o qədri gör olaydı qeyrəti.

Qoydu şapqa başına, etdi Firəngistanə əzm,
Səhni-məhmanxanədə tüğyanə gəldi şəhvəti.
Çox deyil, yüz min tükən bir arvada əhsan edə,
İldə xərc etməz məgər yüz min tükən şah övrəti?

BƏSDİR, YETƏR AXİR

Nədir bu nazü istiqna, gecə oldu səhər axir,
Könül şad eylə bir tək busə ilə ey gözəl, axir!
O güllər ki, açıbdır gülşəni-hüsündə rəngarəng,
Həmişə eylə tər qalmaz, bala, vallah, solar axir!
Dedim: Saqi, gülərsən sən niyə daim? Dedi: Çünki
Gülən də, ağlayan da, dari-dünyadan gedər, axir.
Al, iç bu badəyi-nabi, xəyalət ilə əlləşmə,
Danış, gül, oyna, cəlladi-əcəl qanın təkər axir.
Fələk bir tac ilə bir tək verməşdi Kəyumərsə¹,
O tacü tək oldu namizəd ali-Qəcor axir.
Yüz il qan ağladı millət, vəli, ahəstə-ahəstə,
Tükəndi qəlb evində səbr, ucaldı nalələr axir.
Vətəndə qalmadı bir yer ki, viran etməsin Qacar,
Fərər etdi vətəndən milləti-xunincigər axir.
Min üç yüz qırx iki il keçdi çün tarixi-hicrətdən,
Qəza səsləndi: zalim, dur görək, bəsdir, yetər axir!
O qəsri ki, edərdi səcdə millət asitanində,
O qəsre qaldı həsrət zadəyi-bidədgər axir.
Xilas oldu vətən, əhli-vətən, Möcüz, bihəmdüillah,
O tək bədə verdi padişahi-bihünər axir.

¹ Qədim İran şahlarındadır.

¹ Türkce bilmirom, sən mənə uşaq sanırsan? (fars.)

CÜMHURİYYƏTƏ

Saqiya! Bir badə ver əbnayi-cümhuriyyətə,
Təşnədir əhli-vətən səhbayi-cümhuriyyətə.
Sakit ol, ahəstə gəl, tünd əsmə, ey badi-səba,
Qorxuram toz əyləşə simayi-cümhuriyyətə!
Bir para nadan kişi “Başsız bədən olmaz” deyər,
Bəs, demək vaqif deyil mənayi-cümhuriyyətə,
Qurda verdi kəlləni çün kəlləsiz çobanımız,
Ol cəhətdən düşmüşük sövdəyi-cümhuriyyətə.
Qaməti oldu xəmidə binəva iranlının
Bəs ki, kürnüş eylədi ədayi cümhuriyyətə.
Qibleyi-aləmlərə yüz il “Bəli, qurban!” dedik.
Bir zaman da “hən” deyək ağayi-cümhuriyyətə.
İstəsən qeydi-əsərətdən xilas olmaq əgər,
Qoy qədəm Musa kimi dəryayi-cümhuriyyətə!
Etdi əhya Yenki Dünya¹ mürdəganin biltamam;
Sən də yalvar, ey oğul, İsayi-cümhuriyyətə!
Bir qarış yer yoxdu ləmyəzr Firəngistanidə,
Eylə bir ətfi-nəzər səhrayi-cümhuriyyətə!
Möhtəkirələr asitanin bus edən cühhalidir!
Üz sürə aqıl gərək tuğrayi-cümhuriyyətə.
Qədri-zər Möcüz şünasəd, qədri gövhər – gövhəri,
Olmaz hər kəs müştəri kalayi-cümhuriyyətə!

VAR, YA YOX?

Saqiya, çillə çıxıbdı, əriyib qar, ya yox?
Həm mənə söylə görüm, şişədə mey var, ya yox?
Bilmirəm, var nəfəsi, ya ki, ölübdür Möcüz,
Saqi, qoy şişi oda, bas, görək anlar, ya yox?
Belə bihiss düşüb bu, deyəsən, pulsuzdur,
Bir qədər zər tökəsən ovcuna, qalxar, ya yox?
Yıxdığı qesrləri bir də tikərmi, saqi,
Tökdüyü qanlara zalim fələk ağlar, ya yox?

Sənə qurban olum, ey dəftəri-cümhuriyyət,
Bu gözəl toxm bizim yerdə çocuqlar, ya yox?
Ali-Qacari fələk salsə ayaqdan, cana,
Görəsən milləti-İran genə yuxlar, ya yox?
De görüm, şahı-əcəm, Əhmədi¹ biqüssəvü qəm
Mərəzi-sillə düçar olsa, arıqlar, ya yox?
Tari-şərə toxunarmı, əcaba, bu mətləb,
“Hən” deyərmi bu işə boynu yoğunlar, ya yox?
Ey münəccim, mənə bir söylə görüm, bayramda
Məni bir busə ilə xoşdil edər yar, ya yox?
İstərəm kürkü satam, qorxuram əmma, ey bəxt,
Bax görax, göydəki ənbarıda qar var, ya yox?

VƏTƏN

Neçin ah eylədin, ey bülbüli-naləni-vətən,
Yaduva düşdü məgər hali-pərişani-vətən?
Xəsü xaşak basıb gülşəni, güllər saralıb,
Niyə bu halə qalıb bəs bu gülüstani-vətən?
Nə yatıbsan, ayıl, ey milləti-biçarə, ayıl!
Satır axir vətəni düşməne əyani-vətən.
Dərü divarını qan eyləyib əlvan, ey dad!
Nə qəməngizdi, ya rəb, bu şəbüstani-vətən!
Balişi-tazə qoyub başını naz eyləmə, dur,
Sürünü qurd dağıdar yuxlasa çobani-vətən!
Əcnəbi mülkü dolub bisəru pa millətlə,
Niyə, ya rəb, belə xar oldu əzizani-vətən?
Düşməni elm ilə bizi eylədi həmmal özünə,
Kim zəlil etdi bizi? – Cəhl! A müsəlmani-vətən!
Vətəni cismidi, siz də vətənə can kimisiz,
Razı olmun qala cansız vətən, ey cani-vətən!
Verolim əl-ələ, təhsilü kəmal eyləyəlim,
Xabi-qəflətdən ayılsın gərək əxvani-vətən!
Olmayıb şad, üzü bir gülməyib əfsus, əfsus,
O zamandan ki, olub Möcüzə İran vətən!

¹ Amerika Birləşmiş Ştatlarına işarədir.

¹ Qacar nəslindən sonuncu İran şahı

RƏŞBƏRİN¹

Saqiya, İranda çox müşkildi hali rəşbərin,
Altı ay işlər, yenə dolmaz çuvalı rəşbərin.
O əgər buğdanı, hacı doldurar anbarına,
Qışda yarmasız qalar əhli-əyali rəşbərin.
Xan satar arpanı, darını, tökər pulun cibə,
Borelu saqqalın yolar başı bəlali rəşbərin.
Xidmət eylər müftə rəşbər xanlar ilə, bəylərlə
Etməsin! Mən neyləyim yoxdur kəməli rəşbərin!
Nökəri saxlar ağa, ta var dizində qüvvəti,
Üzrün istər, çün çoxaldı sinni-sali rəşbərin.
Əqlin işlətsə edər ağanı nöker, bəzığər,
Bilmirəm harda gəzər fikri, xəyali rəşbərin?
Möcüzə! Bir fikr edərdi rəncibər bu barədə,
Leyk burnun silməyə yoxdur məcali rəşbərin.

MƏN NEYLIYIM?

Saqiya, yoxdu duanın əsəri, mən neyliyim?
Etihad eylər ona Xəccə-qəri, mən neyliyim?
Pul verir falçılara, bağladır ağzın kişinin,
Qüvvəyi-sehr ilə lal eylər əri, mən neyliyim?
Açdılar qızlar üçün mədrəsə, əyani-vətən
Öyrədir onlara zirü zəbəri, mən neyliyim?
Qız ələ alsın qələm, din ilə iman gedər,
Baisə lənət edər cinnü pəri, mən neyliyim?
Bədi naştov qarına beynimizi qatma görək,
Yeri buğ ya ki, öküz tərpediri, mən neyliyim?
Evinin qibləsini hər kəs özü yaxşı tanır,
Mömin avara gəzir dövrü-bəri, mən neyliyim?
Qəbri-Fironi ziyarət eyləmiş Qahirədə,
Hacının yoxdu xudadən xəbəri, mən neyliyim?²

Misli-Nəmrud minir ayropalana, sənə nə?
Oxlayır xalığı, cinnü bəşəri, mən neyliyim!
Başına şapqa qoyurmuş, deyisən, xəlqə nə var,
Ya Firəngidən almış suxarı, mən neyliyim?
Saldırıb əksini Hacı kişi yollar şəhərə,
Öz sözü danış, ey oğlan, səhəri, mən neyliyim?
Pəhləvizadə çıxıb taxtə deyirlər, deyəsən,
O qoyub başına taci-Qəcəri, mən neyliyim?
Bağladı məclisi-Şurani topa Məmdəli şah,
Düşdü öz canına axır şərəri, mən neyliyim?
Qəməz Əqrəbdə qayıtdı vətənə Şah Rza
Yaxşı saatda edəydi səfəri, mən neyliyim?
Gözü, qaş, bədəni, hər bir yeri bənzər şahə,
Az imiş mədrəki, yoxmuş hünəri, mən neyliyim?
Yəqin iranlıların bəxti gətirmiş, a bala,
Var imiş mal-davara çox zərəri, mən neyliyim?
Varisi olmayacaqmış o hünərvər şahin,
De ki, bas bayıra, qoyma içəri, mən neyliyim?
Məni şah etsələr, əlbəttə, qəbul eyləmərəm,
O alır dalinə bu bariləri, mən neyliyim?

ARZU

Xudaya, bəhəqqi birincü kərə,
Mənə tez bərat eyle beş-on lirə!

Xudaya, əgər yoxdu nəgdən pulun,
Bari açgilən millətə Rus yolun,
Və ya rəhm sal qəlbinə konsulun
Ki, bəlkə verə millətə təzkirə.

Aman, ingilisin işindən aman,
Yeridir su altından hər gün saman,
Onun öhdəsindən gələmməz cahən,
Xuda, ingilisi özün vur yerə!

¹ Rəncibərin

² Şairin dostu, təbrizli maarifçi Hacı Məhəmməd Naxçıvaninin Misir səfərinə işarədir.

Nə məzhəb daşır, nə mürüvvət, nə din,
Bıgın kəsdirib, qırxdırıb səqqəlin,
Lazan məclisində¹ o Şimri-ləin
Oturmuş ki, xəlqin belin sındıra.

Gəhi bihəya qəsdi-İran edir,
Yığır Dari-Şurani² viran edir,
Vüsuqi³, Qəvami⁴ yenə xan edir,
Olur düşməni-can maliklərə.

Deyil bu, dadaş, qeyğanağü tərək,
Deyərlər buna “İngilisi-kələk”.
İşarət edəndə o kafər, gərək
Müsəlman o saat girə səngərə!

EY VILHELM

Getdi əldən hər nə varsa, mamələk, ey Vilhelm!
Qalmadı evdə mægər qəlbir, ələk, ey Vilhelm!
Binəva məxluqə bir damcı yağış yağdırmırı
Zülm cövrindən sənin çərxi-fələk, ey Vilhelm!
Qiyməti-buğda tərəqqi eylədi gündən-günə,
Səkkiz əbbası tutur səkkiz çörək, ey Vilhelm!
Dış dayanmaz qarşısında, çünki hər bir batmanın
Daş, köpək vardır içində bir çərək, ey Vilhelm!
Bu qədər qan eylədin bəsdir, kifayətdir, balam!
Əl götür, şittənmə, az qəddarə çək, ey Vilhelm!
Gün uzun, külfət oruc, döyməc ilə keçmir əməl,
Rizəküftə, həm kabab ister ürək, ey Vilhelm!
Möcüzi-bəxti qəranın hər nə gəlsə başinə,
Hamısı səndədi, “lənallah lək”, ey Vilhelm!

¹ 1922-ci ildə Lozannada çağırılmış “Sülh Konfransı”na işarədir.

² İran Dövlət Məclisi

^{3,4} İranın ingilispərəst dövlət başçılarından Vüsuquddövlə və Qəvamüsoltənəyə işarədir.

Bir sürü xırda uşaq var evdə, ürəyan, latü-lüt,
Qüdrətim çatmır alam bir top qədək, ey Vilhelm!
Tifli-məsumi qucağımda apardım bəzzaza,
Vermədi bir önlük ilə bir ləçək, ey Vilhelm!
Bir qəpik borc vermir istambulçuya tiflisçilər,
Əskinas var hər birində bir ətək, ey Vilhelm!
Mərhemət asarı yox dövlətliklərdə mu qədər!
Varlıdan mümkün deyil pul istəmək, ey Vilhelm!
Bağımız, bostanımız od tutdu yandı, səhlidir,
Varlılar bir şürbə su vermir içək, ey Vilhelm!
Su içəndə lənət eylər Şimrə su tacirləri,
Özləri zülm eyliri ondan qəşəng, ey Vilhelm!
Qalibi-biruhə bənzer bimü rüvvət əğniya,
Xəlqi şirinkam edərmi boş pətək, ey Vilhelm!
Sülh baş tutmur, işin rast getməyir, aya nədən?
Həq yanında bir günahın var, demək, ey Vilhelm!?
Bəlkə, oğlan, qırxdırırsan saqqalı, ondandı bu,
Çünki etməz fasiqə Allah kömək, ey Vilhelm!
Tünbətün, saqqalı qırxdırmaq zərəfətdir mægər,
Hər tükündən sallanıb yüz min mələk, ey Vilhelm!
Nə bağında bir ərik, nə var cibimdə bir qəpik,
Maliyat istər mübaşir, neyliyək, ey Vilhelm?
Pul vüsul olmaz bu il divanə məndən bir şahı,
Vursalar lüt canıma yüz yol kötək, ey Vilhelm!
Bu orucluğu xilas olduq Dadaş bəydən, acəb,
Gətdi bildir başımə yüz min kələk, ey Vilhelm!
Payidar olsun cahən içrə demokrat firqəsi,
Ta nə qədri vardi dəryadə nəmək, ey Vilhelm!
Borc verən yox, qüvvətim yox işləyəm, bəs neyləyim?
Qəndü çay lazımdı, həm nanü-nəmək, ey Vilhelm!
Mən hacizadə necə batman beli şişlim yerə,
Qoluma lazımdı bir qalın dirək, ey Vilhelm!
Şer yazmaqdan ibarət bir matahım var mənəm,
Ona da iranlı verməz bir qəpik, ey Vilhelm!
Bir-birinə çalxadıız cümlə cahanı hər biriz,
Başuza yığdız beş-on min bic, dəbək, ey Vilhelm!

Ay balam, əl çəkmişiz xəlqin yaxasından niyə?
 Sən, bic oğlu bic, haramzadə firək, ey Vilhelm!
 Bir gün eylər zalimi ədli-ilahi dəstidir,
 Bax, əgər binadi-səndə mərdümək, ey Vilhelm!
 Türk ilə rusi barışdır, ingilisi at, gedə,
 O qəbul etməzse, filnari-dərək, ey Vilhelm!
 Nikalay zülm eylədi, buldu cəzasın aqibət,
 Gör necə zindənda qalmış çar-çək, ey Vilhelm!
 Taxtövü tabut edər bir gün sənün də ruzigar,
 Kimsəyə rəhm etməz o zalim fələk, ey Vilhelm!
 Möcüz hər vaxt ciblərin yoxlar, görər boş, damcılar
 Gözlərindən yaş, bə sani mərcimək, ey Vilhelm!
 Qızların, oğlanların boğsun görüm xirnək sənün,
 Ya aparsın hamısını birdən çiçək, ey Vilhelm!

PRUSSİYA ŞAHİ

Cahanı bir-birə çaldı Prussiya şahı,
 Bizi bu halə salan Vilhelmdə, vallahi!
 Nə kafərə, nə müsəlmanə rəhm edər bu qövm,
 Zəhərli qaz ilə məxluqi eyləyir mədum.
 Sualtı lotkaları hey gəzir dənizlərdə,
 Dəlir səfinələri, qər q edir dənizlərdə.
 Gəhi çıxıb göyə, gözdən nəhan olur maşına,
 Gedir-gedir qayıdır, bomb salır adam başına.
 Gəhi çəkir topu Verdənə, gəh də Riqayə,
 Təkan verir səsi dördüncü göydə İsayə.
 Belə xəyal eləmə vardı rəhmi almanın,
 Əgər belə biləsən, yoxdu dinü imanın.
 Tutaq ki, vardı günahı adamların, yaran,
 Deyin görək, ona neynibdi binəva heyvan?
 Adamların qoyur ac özlərini, külfətini,
 Balıqlara verir insanların lətif ətini,
 Qulaq verin, sizi Tari, bunun yalanlarına,
 Nə gəlsə ağzına söylər və gəlməz heç arına!

Gəhi deyər gedirəm Həccə, bağlaram ehram,
 Gəhi deyər əcəməm, eyləyər bizi bədnam.
 Əgər o bizdən olaydı, satardı əmlakın,
 Başın aşağı salardı, çəkərdi tiryakin.
 Əgər o bizdən olaydı, baxardı xəlq sözünə,
 Qəzet yazanlara lənət edərdi, həm özünə.
 Demək, deyil o, bizim cinsimizdən, əlbəttə,
 Nə əqlidə, nə fərasətdə, nə təbiətdə.
 Belə xəyal eləmə acizəm cavabında,
 Hanı o möminə bənzər boyun cənabında?
 Gəl indi bas əlvi ayə-ayə Qurana,
 Görək cənabüvi kim bənzədir müsəlmanə?
 Üç ildə qan töküri, söylər əhli-imanəm,
 Bu qədri ev yıxırı həm deyər müsəlmanəm.
 Kim ad qoyubdu bu vəhşi cəmaətə mədəni,
 Bərəs naxoşluğuna uğrasın görüm bədəni!
 Əgər təməddün ibarətdi bu rəzalətdən,
 Keçə yerin dibinə, çıxmaya xəcalətdən!
 Bu davanı uzadan padişahi-almandır,
 Buna şəhadət edər kim ki, əhli-imandır.
 Şərəfət ümmadı Möcüz nə halü ayəndə
 Bu almanın nə özündə, nə padişahində.

NİKALAY

*(1909-cu ildə taxtdən salınmış İran şahı
 Məmmədəli ilə çar Nikalayın söhbəti)*

- Övqatımı təlx eylədi millət mənim, ey vay!
 Ey vay, canım, ey vay!
 Töküdü başıma xaki-məzəllət, mənim, ey vay!
 Ey vay, canım, ey vay!
 – Yüz yol sənə mən qarnı yoğun, başı bəlali,
 Goftəm: “Bə qəmüslük mərov, ey həzrəti-ali!”¹

¹ Dedim: “Qəmişliyə getmə, ey əlahəzrət”

Sahib ol bu başa, kəs, qanını doldur tünqə.
Əhli-qürbətə, bilirsən, bu şəbüstərli tamam,
Gedirik ta gətirək külfətə bir loqma təam,
Onu da siz alırsız zur ilə, ey əhli-zülam,
Verisiz ənnigə, kirşanə, hənəyə, rəngə.

QÜRBƏT

Kim, görəsən, qürbətə icad edib?
Hər kəs edib, mən kimi bimar ola!
Tərki-diyar eyləməyin bəisi
Olsa, görək zülmi-tələbkər ola.

Qalsa vətəndə gedəcək izzəti,
Həm Tükəzin çadrevü çərçəti,
Canuvi incitmə, oğul, övrəti
Boşla, vəlov ki, məməsi nar ola.

Təzkirə on dörd tükənə maldır,
Qol pulu ondan da qırıqmaldır,
Yolçu nə eşşək və nə hammaldır,
Ta bu qədər zülmə xiridar ola.

Sən də bilirsən ki, o, tacir deyil,
Bunca pulu verməyə qadir deyil,
Boşla yaxasın, bura bir yer deyil,
Qoy gedə İstanbula, tüccar ola.

Göndərə həq hər gün əgər rəhmətin,
Etməz ucuz təzkirənin qiymətin,
Eyləyin agah rəsul ümmətin,
Cibdə görək dirhəmi dinar ola.

Xərzi var həştad tükənə getməğın,
Ya evi qoy beh, ya da ki, sat bağın,
Qorxuram axır yığıla mitbağın,

Pərdiləri azimi-bazar ola.
Türk mənə verdisə, dörd yüz lirə,
Qüssə və qəmdən tutular xirxirə,
Ya zəhər iç, ya sal özün təndirə,
Qoyma, qərəz, hövsələ çox dar ola.

Qarət əgər eyləyələr xeyməni,
Hərmələvu Xuli və Şimri-dəni,
Qüssə boğar yoxsulu, biçarəni,
Əllərin, ey mərsiyəxan, var ola!

Sinniz əgər baliğ olub əlliyyə,
Qəddərəni bərk vurun kəlləyə,
Bəlkə sizi axirətə yolluya,
Xəlq geyə qarə, əzadar ola.

Bəs ki, içər şireyi-əngurdən,
Şairin olmaz xəbəri surdən,
Məst çıxar daireyi-gurdən,
Kaş hamı Möcüz kimi dindar ola!

NƏ ANLADIQ BU GƏLMAQDAN?

Nə anladığ bu gəlmaqdan,
Bu altı aylıq qonaqdan?
Kabab olduq aqlamaqdan,
Allah, özün imdad elə!

Təzkirəni aldı ələ,
Canıma saldı vəlvələ,
Yarım gedib, nə vaxt gələ?
Qəmli könül fəryad elə!

Aşığı ağlar acı-acı,
Yar baxar ona qiyğacı,
Saxla atın, arabacı!

Aşıqləri bir şad elə!
Sənin ilə könlüm xoşdur,
Necə görüm yerin boşdur?
Yarın qəfəsdə bir quşdur,
Tez gəl, onu azad elə!

Əmoğlucan, səni Tarı,
Dön bir də bax mənə sarı,
Yıxıldı könlüm divarı,
Gəl, gəl onu abad elə!

Ağ gərdəndə qara şovə,
Mən baxaram sevə-sevə,
Sil göz yaşın, qayıt evə,
Yıx köyümü, bərbad elə!

Yarım gözdən nəhan oldu,
Dağlar başı duman oldu,
İşim ahü fəğan oldu,
Allah, özün imdad elə!

ƏMQIZI

Gəlməyib namən mənə, vallahi, çoxdan, əmqızı,
Küsmüsen məndən məgər, ey ağzı güldən əmqızı?
Bilirəm yoxdur savadın, leyk var kağızyazan,
Fəvt olubdur yoxsa ol Mollayi Qurban, əmqızı?
Yüz tımən borc etmişən guya, gələnlər söyləyir,
Həzrət Abbas haqqı yoxdur məndə milyan, əmqızı.
On lire göndərmişəm mahi-məhərrəmdə sənə,
Həm on altı qaimə də mahi-şəban, əmqızı.
Ba vücudün yenə borc eylirəm, ey dilberim,
Az çubuq fisqirt, səni şahı-Xorasan, əmqızı?!
Kürsü yorğanın girov qoyma, zəri tumanı sat,
Rəhm qıl, öldürmə ətfali soyuxdan, əmqızı!
Sat özünkün hər nə var, dəymə mənim paltarına,

Qorxuram bir gün gələm İrana üryan, əmqızı.
Sinnim otuz altıdır, əmma düşüb çin alınma,
Bıg və saqqal olmuş indi misli-ayran, əmqızı.
Tez ağardar saqqalın, tir qamətin eylər kaman
Əhli-Azərbaycanın dərdi-hicran, əmqızı.
İstərəm rüyədə bir mahi-cəmalin seyr edəm,
Leyk çoxdur, bit-birə əndər Çuxurxan¹, əmqızı,
Kəhleyi-zalim məgər fürsət verir ki, göz yumam,
Qol-qıçımı müttəsil sancar o heyvan, əmqızı.
İzn verdim mən sənə bayram günü bəd əz tülü,
Möcüzə bir cüft busə eylə ehsan, əmqızı.
Görməmişlər Möcüzü şəxsən, vəli, hər kəs deyir:
“Yoxdur İranda onun tək bir müsəlman, əmqızı”.

MƏKTUBLAŞMA

ŞƏBÜSTƏRDƏN İSTANBULA

Əhvəndi çörək qiyməti, yoxdur nigəranlux,
Qənd-çay alıram gündə fəqət bərcə qranlux.
Çit burda bahadır, gələnlər olsa beş-on arşın
Göndər mənə, həm qızlara şallux və tumanlux.
Gəlsən Güneyistənə, əmoğlu keçinərsən,
Baxsan sözümə, əl-ələ verrux da, qazannux.
Gəlsən vətənə, on tımənə bir inək alsan,
Bir tövlə qayırdırsan əgər, bir də samanlux,
Mən də sağaram, həm peyinin yappa qayırram,
Altın silərəm, sən də otar, eylə çobanlux!

İSTANBULDAN ŞƏBÜSTƏRƏ

Bu əmri-müheqqəqdi ki, biz milləti-İran
Xortdana və həm quli-biyabana inannux.
Əfsus ki, nisvani-vətən görmədi bir gün,

¹ İstanbulda məhəllə

İrani min üç yüz sənə cəhl etdi qaranlux.
 Ta, əmqızı, var gözdə işıq, təndə təvana,
 Hər zəhmətə, hər möhnətə qürbətdə dayannux,
 Yatdım mən, uzan sən də, hələ vaxta qalır çox,
 Sübhi-mədəniyyət açılan vəqte oyannux.
 Vaxta ki, tülü eylədi xurşidi-tərəqqi,
 Onda ki, işıqlandı bizim də abadanlux.
 Mən də gələrəm yanuva, yəni o zaman ki,
 Nə səndə təravət qalı, nə məndə cavanlux.
 Mən saqqalı, sən zülfü həna ilə boyarsan,
 Verrux o zaman əl-ələ, bulvarı dolannux,
 Möcüz utanır, qırxmırı saqqalı deyirlər,
 Yox!.. Bizdə həya olsa, cəhalətdən utannux!

DEDİLƏR

Çün yetişdim vətənə, “Acma dahanın” dedilər,
 “D lam, öpgilə dəstərin ağanın” dedilər.

Dedim: “Allaha baxın, etməyin, axir öldüm!”
 “Gər bu cür etməyəsen, çoxdu ziyanın” dedilər.

Düşdü dalımca beş-on danə dilənçi hər gün,
 “Ver görax, həmşəri, həqqin füqəranın” dedilər.

Dedim: “Ey vay, nə çoxdur füqərası bu yerin!”
 “Var Şəbüstərdə fabrikanı” dedilər.

“Maluvun beşdə birin ver seyidə, müftəxora,
 Ucların kəsmə bığın, çəkmə dabanın” dedilər.

SİZƏ MƏN NEYLƏMİŞƏM?

Başma zülf qoyub saqqalı yoldurmamışam,
 Xəlqdən rüşvət alıb kisəmi doldurmamışam,
 Çəddizin vəqf suyun mülkümə saldırmamışam,
 Ey şəbüstərli dadaşlar, sizə mən neyləmişəm?

Bir qran pul aparıb dövləti-İran dəridən,
 Zülm edir firqeyi-qəssabə, utanmır tarıdan,
 Möhri-zibhiyyə alır bac ölüdən, həm diridən,
 Mən belə zülmü sitəm xəlqə rəva görməmişəm,
 Ey şəbüstərli dadaşlar, sizə mən neyləmişəm?

Görüsüz mən nə ajanam, nə qazax, ay kişilər,
 Görməyir qondara hərgiz bu ayaq, ay kişilər,
 Salmışam lifəli şalvarıma bağ, ay kişilər,
 Pantolon geyməmişəm, bığlarımı burmamışam,
 Ey şəbüstərli dadaşlar, sizə mən neyləmişəm?

Küfrimə hökm elədik hansı günah ilə mənim?
 Cürmümü sabit edin bircə gübah ilə mənim.
 Nə tələq ilə işim var, nə nikah ilə mənim,
 Qızızı hazır edib məclisə, dindirməmişəm,
 Ey şəbüstərli dadaşlar, sizə mən neyləmişəm?

Mən filankəs deyiləm, siğmə irad edəsən,
 “Get, kəbin kəsmə” deyə, üstümə fəryad edəsən,
 Yıxasan xəlqin evin, öz evin abad edəsən,
 Mən hələ hiç kəsin qəlbini sındırmamışam,
 Ey şəbüstərli dadaşlar, sizə mən neyləmişəm?

Ey əmu, çək qılıcın, eylə mürəbbayə hücum,
 Şirbirincə, xamaya, həm qara dolmayə hücum,
 Bicəhət eyləmə çox Möcüzü-şeydayə hücum,
 Mən məgər ildə beş-on yol sizi güldürməmişəm?
 Ey şəbüstərli dadaşlar, sizə mən neyləmişəm?

ŞƏBÜSTƏRDƏ

Nə tar var, nə kamança, nə dəf Şəbüstərdə,
Amandır, eyləmə ömrün tələf Şəbüstərdə!
Nə üz gülər, nə könül şad olar, nə göz rövşən,
Sönüb çiraği-sürürü-şəəf Şəbüstərdə.
Birisi saqqala irad edər, biri bıqıva,
Həzar dərdə olarsan hədəf Şəbüstərdə.
Xudanəkərdə başında əgər ola kakil,
Yolar axund onu misli-ələf Şəbüstərdə.
Cəhənnəm əhli kimi karin ahü zar olacaq,
Boğazuva salacaq qəm qənəf Şəbüstərdə.
Əmudi al ələ, qoy təskülahi başuva, çün
Çəkib süpahi-qəmü qüssə şəf Şəbüstərdə.
Belivə bağla bərək, həm yatırt dabanlarını
Ki, istəsən olsan başərəf Şəbüstərdə.
Onun ki, vardır əlində silahi-təkfiri,
Olammasan, sən onula tərəf Şəbüstərdə.
Məbada eyləyəsen üst-başüvi sən xoşbu
Ki, birdi ətr ilə buyi-kənəf Şəbüstərdə.
Gərək qəbul edəsən, Möcüza, bə xatiri-xəlq,
Ağa “zoğal”a deyər gər “sədəf” Şəbüstərdə.

QORXURAM, PEYKİ-ƏCƏL...

Saqiya! Dur gətir bir nazənin canan mənə,
Cənnəti verdin sənə, lazım deyil qılman mənə.
Öldü Adəm qüssəsindən, düşməni sağdır hələ,
Qorxuram buğda yedirdə hiyləgər şeytan mənə.
Mən bir aləm istərəm, “yox!” ləfzi orda olmasın,
Rozeyi-rizvanda, yarəb, kim verər qəlyan mənə?
Saqiya! Rizvanda mey yox, bəng yox, israr yox!
Qərz edək kimdən məgər, rüxsət verə Səlman mənə?
Rozeyi-rizvandadır İran, sənə qurban, Vətən!
Bəngi qoy qəlyanə, vaiz, söyləmə dəstan mənə.
Qış dolandı, girdi yaz, çıxdı bahar, ey dustan,

Baqü bostan oldu yeksər rozeyi-rizvan mənə!
Tut yetişdi, həm ərik, əlçə, giləsü gülbəsər,
Gör nə xoş şeylər yaratmış xalığı-sübhan mənə!
Nar nədir, heyva nədir, alma nədir, hulu nədir?
Gər xuda xəlq eyləmişdir aləmi zindan mənə!
İstəkan rusindi, çay-qənd ingilisin, ey sənəm,
Camü cəm mali əcəmdir, ver görüm ondan mənə.
Turşu şirin eyləyən şirini həm təlx eyləmiş,
Məsləhət bilmiş, yaratmış mərzəvü reyhan mənə.
Anlamır dövlətlilər sərma nədir, gərma nədir?
İltifat eyle, ilahi, əlli min tuman mənə!
Köşkəran başında, yaran, bir imarət yapıdırım,
Kətdə çox zəhmət verir çün fəslə tabistan mənə.
Saqiya, yorqanı sat, vəchin gətir, xərc eyləyax,
Qorxuram, peyki-əcəl naghə verə fərman mənə.

SƏNİ

Çün sevər qəlb səni, didə səni, can səni,
Sevməyim mən necə, ey sərvə-xuraman, səni?
Gülbədən, zülfi səmən, mişkdəhən, şirinləb,
Öpməsin, iyləməsin, neyləsin insan səni?
Vermərəm müftə səni, ey Vətən, əğyar əlinə.
Yoxdu həqq məndə məgər mən satam ərzan səni?
Kafər islatdı səni qan ilə, ey xaki-vətən,
Boyasın qan ilə qoy bir də müsəlman səni!
Nə siyəhbəxtsən, ey yar ki, yırtır-dağdır
Gürği-dirrəndə kimi milləti-nadan səni!
Nə yatıbsan, ayıl, ey milləti-biçarə, ayıl,
Xabi-qəflətdə basar, qorxuram, üdvan səni!
Sərb ayıldı yuxudan, sən hələ xorna çəkisən,
Nə əcəb hala qoyub nəşeyi-qəlyan səni.
Bu gün övladi-vətəndən kömək istər millət,
Bəsləyib bu gün üçün mədəri-nalan səni.
Dövlətin onda-birin millətüvə eyle fəda,
Şərr-ədədən edər hifz o ehsan səni.

Urmu tacirlərinin halına bir eylə nəzər,
 Görüm, həq eyləməsin böylə pərişan səni!
 Tirmə yorğanı çəkib üstüvə naz eyləmə, dur!
 Düşmənlər əl tapsa elər qış günü üryan səni.
 Həm alar simü-zərun cümləsin, ey yarı-əziz,
 Xaini-dinü Vətən boşlamaz asan səni!
 Qərədağ əhlinə bax, gör nə pərişan dolanır,
 Təlxcam eyləməsin bir neçə tuman səni.
 Nə qədər içmişən, ey kargüzari-millət,
 Huşiyar eyləmədi vəqeyi-Dilman səni?
 Hazır ol cəngə, əgər istər isən fəthü zəfər,
 Yatmalı yer deyir bu yer, yeyər əslan səni.
 Xəbərin yox, Vətən əldən gedir, ey zair-xər,
 Xeyli bimədrək edib şövqi-Xorasan səni.
 Zülm əlindən qaçan övrətlərə yanmır üreyin,
 Şamın əhvali edir ney kimi nalan səni.
 Şam viranəsinin mislidi meydani-Sərab,
 Eyləmir bəs niyə bu vəqə kiryan səni?
 Nəcəfül Əşrəf hara, sən hara, biçərə əmu,
 Mərhumətsiz kişi, neylir şəhi-mərdan səni?
 Möcüzün nəbzini alıb söylədi doktor: Ey vay!
 Etiqadın pozulub, tərək edib iman səni!

USTAD

Düçari-fəqrü zərürət əgər ola ustad,
 Həzar sal oxusa oğlum anlamaz bir zad.
 Müəllim olsa pərişani-ruzigar, ey dust,
 Çörək xəyalı edər zəhn evin onun bərhad.
 Gələr çıxanda evindən durar qabağında,
 "Nə ot, nə qənd, nə soğan var, nə duz!" deyər arvad.
 O halilən yetişər məktəbə, əbusü qəzub,
 Döyər uşaqları bicüm, yüksələr feryad.
 Zi bəs ki, pərt edib o binəvanı pulsuzluq,
 Cibini, qoltuğunu axtarar əlində midad.
 Müəllimə verilə yaxşı mahiyənə görə,

Gərək müəllim ola ehtiyacdən azad.
 Açın qulağı, ey dustani-mən, eşidin,
 Vətən xərəbələri elmilə olar abad!
 Biz istərik fələki seyr edək ulaqlar ilə,
 Ulaq göyə uça bilməz, çün onda yoxdu qanad.
 Gəlin ənək aşağı mərkəbi-cəhalətdən,
 Firənglər kimi təyyarə eyləyək icad.
 Kimin əlindədir indi Mədinəvü Məkkə,
 O pak yerlərimiz: Kərbəla, Nəcəf, Bağdad?
 Səsin çıxartma, amandır ki, başım üstə durub
 Əlində tiği-düser ingilisi-bədbünyad.
 Hüseyin düşmənlər ilə etdi cəng mərdanə,
 Top oynusan hələ sən, indi tifil tək, ey dad!
 İşqlanar gecə-gündüz çiraği-hürriyyət,
 Mahaldır qayıda bir də dövri-istibdad!
 Gəlin diz üstə qoyaq borkü, bir gözəl düşünək.
 Bu gün gərək biz olaq seyd xalqa ya səyyad?
 Gəlin gedək, oxuyaq, biz də əhli-Qərb kimi
 Ki, bəlkə əl çəkə bizdən o biaman cəllad.
 Gəlin tutaq, bu müəllimlərin başın qızıla,
 Olar da elmilə cahanı eyləsin irşad.
 Gəlin, kamandan edək rədd tiri-təkfiri,
 Qulaq verək Möcüzə biz hərçi bada-bad!

XALQI BİDAR EYLƏRƏM

Dilbəra, qalmış bizə dünya Səmədi-Adidən,
 Xosrovü Pərvizidən, Şirinidən, Fərhadidən.
 Neyləsə insan olar asudəxatir hər zaman
 Qüssəsiz-qəmsiz yaşar? – Etdim sual ustaidən.
 Olma durəndiş çox dərvişi-əhval, – ol dedi.
 Yox cahanda bir gözəl şey "hər çi bada-badidən!"
 Əql bidar olsa, pərt eylər səni sübhü məsa,
 İç şərabi, sök, çıxart qəm rüşəsin bünyadidən!
 Oğlum istər mərgüvi, qız təlxc edər övqatüvi,
 Faide yoxdur sənə övladidən, əhfadidən!

Bağı sat, dükkani həm xərc et, edir varis qələt,
 Xeyr görməz hər ata, hər valide övladidən.
 Bağı sat, sərbazü topçu qüssəsindən ol xilas,
 Çünki bağ diltəng edər bağ sahibin arvadidən.
 Çün vurur qamçı başından millətin sərbazlər,
 Türbeyi-Məhmud titrər naləvü fəryadidən.
 Nə cəvanə rəhm edər, nə pirə, nə Xanbaciyə,
 Elmi-zülmü Hərmələ təhsil edib Şəddadidən.
 Sat mitil yorğani ver sərbazə, qurtar canıvı,
 Ey Tükəz bacı, mürüvvət gözləmə cəlladidən!
 Babiyəm mən, etmərəm əndişə ruzi-həşrdən,
 Hacı qardaşlar niyə xof eyləmir miadidən?
 Çarə yox qeyrəz qoyub qaçmaq, oğul, al bir bilet,
 Dığlar insan çıxmasa bu xaneyi-bərbadidən!
 Doydu istibdadidən türkü firəngü rumu rus,
 Doymayı bilməm niyə iranlı istibdadidən?
 Zülm əlin kutah edin, iş göstərin işsizlərə
 Ta bəkey gəlsin səsi iranlının Bağdadidən!
 Elmdən bibəhrə millət neyləsin, ey dustan?
 Etməsin hicrət, nə yapsın bu xərab abadidən?
 Qeyr millətlər qoyar övladına miras elm,
 Bir kəfən, bir qəddərə qaldı bizə əcdaddən,
 Fasiq olmuş vaizin qanı, cəmaət, göndərin
 Bir nəfər hüccam tez, vacibdi bu hər zadidən!
 Xalqı bidar eyləmək mümkünmü xabi-cəhlədən,
 Eylərəm bidar, Möcüz, qorxmasam icadidən!

EY MİRZA

Cahanda misli yoxdur şıxşıxı almanın, ey Mirza!
 Nə rusun var elə alması, nə almanın, ey Mirza!
 Müəttərdir xiyarı, gərməyi, xərbuzəsi, balı,
 Xüsusən xoşdu zərdaluləri İranın, ey Mirza!
 Behiştə nar var, heyva var, fəqət yox püstəyi-Damğan,
 Behiştədən artıcaqdır neməti Damğanın, ey Mirza!
 Desən var, aç o Qurani, nişan ver, ta görək püstə.

Var hansı ayəsində sureyi-rəhmanın, ey Mirza!
 Demə dəryayi-Şahə¹ xırdadır, neylər o, dünyaya?
 Edər qərq aləmi bir gün suyu Şahanın, ey Mirza!
 Bizim dərya, deyərlər, münkiri-mövladı, laməzhəb,
 Onunçün şor olub suyu bizim dəryanın, ey Mirza!
 Nə bax dəryayə, nə ənharə, nə dağə, nə səhrayə,
 Fəqət eylə nəzər rəftarinə durnanın, ey Mirza!
 Mınər təyyarəyə, əflakı seyr eylər qaralıqda,
 Gözü görmür yeri əmma gecə insanın, ey Mirza!
 Düşər çün bətni-madərdən yerə büzqalə, pəs fevrən
 Yeyər süd əmcəyindən madəri-nalanın, ey Mirza!
 Anan gər soxmayaydı ağuzuva hökmən o püstəni,
 Tapammazdın yerin hərgiz sən o püstənin, ey Mirza!
 O madər mehriban tək siz müəllimlər də peydərpey,
 Soxursuz zehninə söz kudəki-nadanın, ey Mirza!
 Atalıq həqqizi inkar edəmməz, etsə, vallahi,
 Yanar duzəxdə əzası o şagirdanın, ey Mirza!
 Çətindir fəhləlikdən dərs öyrətmək bir oğlanə,
 Xüsusən zehni günd olsa həmin oğlanın, ey Mirza!
 Gərək məshəl yeyə, Mirza verəndə dərsi godanə,
 Budur hökmü Ərəstunun və həm Loqmanın, ey Mirza!
 Çıxar canı, pozar qanı, edər divanə Mirzanı,
 Dolanma yanına, söz qanmayan sibyanın, ey Mirza!
 Olar asudə insan o zaman ki, can edər təslim,
 Nə qədri sağsan səbr et, sıxılsa canın, ey Mirza!
 Beş-altı gün sora yarpaq açar mövlər Şəbüstərdə,
 Görərsən sən də, Möcüz də üzün dolmanın, ey Mirza!
 Fəqət dolmadan ötrü ruzü şəb işlər bəni-adəm,
 Təhəmmül eylər hər bir zülmünə dünyanın, ey Mirza!

¹ Urmi gölü. Mövhumatçıların əfsanəsinə görə, guya bir gün həmin gölün suyu daşib dünyanı basacaqdır.

PAPAĞI CIRDILAR

“Təhəmmül filləti külləna” deyibdir
Nisabində Əbunəsri Fərahi.
Mənim gəlmir xoşum qardan, soyuqdan,
Xudaya, tez yetir əsfənd mahi!

Sıxır canı, nəhayət, kürsü başı,
Xüsusən bimürüvvət yarma aşı,
Tükəzbanın olub həm əlli yaşı,
Sən onu al əlimdən, ya ilahi!

İtə bənzir, vəli, ya həyyü sübhan,
Deyir: mən göyçəyəm, ya huri qılman?
Deyirəm qorxudan: sən, ya Tükəzban,
Bəhəqqi ərşü fərşü gavü mahi!¹

Dünən çox canımı sıxdı o mənfur,
Durub əzm eylədim bazarə filfor,
Bənağah bir nəfər məmuri pürzur
Kənar etdi başımdan şəbkülahi.

Edəndə düryəni² əmniyyə parə,
Vururdum başıma mən bəxtiqarə,
Deyirdim: kaş edəydim istixarə
Və ya tərək etməməydim xeyməgahi.

Nə evdə dilxoşam mən bəxti çəndər
Və nə bazaridə, Allahü əkbər!
Dedim axir mən: Ey Şimr-bədəxtər,
Ona vermişdim üç min, altı şahı.

Dedi: Bir pəhləvi bərkü alarsan,
Və ya inki başıaçıq qalarsan!

Dedim: Danışma ki, kafər olarsan,
Axund söylər onun çoxdur günahi!

Dedi: Get qıl namazı, ol müsəlman,
Qulaq vermə bə-hərfi Kəblə Qurban.
Xülasə, didə giryan, kəllə üryan,
Qayıtdım xanəyə, xahi-nəxahi.

Genə gördüm Tükəz püflər ocağı,
Dönüb baxdı mənə, büzdü dodağı,
Dedi: Bərkün hanı, ey Kəblə Nağı,
Ki, parlar həm başın misli-sürahi?

Dedim bir-bir ona başım qəzasın,
Dedi: Xirnek görüm boğsun balasın,
Cəhənnəm düdkeşi etsin anasın,
Ucalsın göylərə pudi-siyahi!

Dedim: Arvad, yavaş söylə bixırda,
Gəzir əmniyyələr damda, divarda;
Kəsərlər Möcüzün başın bazarda,
Qalarsan tək, dua qıl padişahi!

MƏMMƏDƏLİ¹

Budu Çüstərdə² fəqət tazə xəbər, Məmmədəli,
Verib ömrün sənə hac Molla Cəfər, Məmmədəli.
Şəbi-yekşənbə, saat onda yer etdi hərəkət,
Vətən az qaldı ola zirü zəbər, Məmmədəli.
Pəhləvizadə də qoydu başına taci-Kəyan,
Etdi kornuş o şəhə cinnü bəşər, Məmmədəli.
Şahi-birüş³ qucaqlıbdı iki dizlərini,

¹ Göyə, yərə, öküzə və balığa and olsun!

² Köhnə dəbli şiş papaq

¹ Şairin dostlarından biridir.

² Şəbüstərə Çüster də deyirlər.

³ Fərasətsiz Əhməd şaha işarədir.

Sallayıb qaşqabağın misli-Yetər, Məmmədəli,
Tutdu Allah o şəhi bəldeyi-Parisidə çün,
Qoydu şapqa başına şamü səhər, Məmmədəli!
Əsli yox bədnəzərin, mən deyirəm, gər vardır
Niyə bəs dəymir o biarə nəzər, Məmmədəli?
Bəs ki, qalındı qafası, şikəmi misli kötük,
Eyləməz hərgiz ona qüسسə əsər, Məmmədəli.
İnqraz aləminə qoydu qədəm ali-Qəcər,
Yerinə keçdi onun pəhləvilər, Məmmədəli.
Zor ilə başuva şapqa keçəcək İranda,
Dün səhər verdi mənə qarğa xəbər, Məmmədəli.
Dinü iman gedər əldən, olusan əhli-səqər,
Dedim axir sənə mən etmə səfər, Məmmədəli.
Börkü Allah yaradıb, şapqanı şeytani-rəcm,
Başuva qoyma onu, eylə həzər, Məmmədəli!
Özün oxşatma firəngə, urusa, gəl vətənə,
Düryəni bas başına misli-düsər, Məmmədəli.
Cəhl rüsvayî-cəhan eylədi iranlıları,
Cəhl vurdu bizə min günə zərər, Məmmədəli,
Möcüzü eylə mürexxəs dəxi, lütfüz artıq,
Gəldi səat beşə, bu qədri yetər, Məmmədəli!

ƏMOĞLU

(*Sabira nazirə*)

Beş gündü cahan, dövləti neylərsən, əmoğlu?
Elmi, hünəri, sənəti neylərsən, əmoğlu?
Ölç kölgəni gündüz, gecə bax ulduza, ayə,
Kafər qayıran səti neylərsən, əmoğlu?
Bozbaş dediyin başə bəla, canə xəterdir,
Yat-dur səhər olsun, əti neylərsən, əmoğlu?
Üryan gələcək məhşərə məxluq təmamen,
Alma nisiyə, xələti neylərsən, əmoğlu?
Biqeyrət edər ağlamaq insani, deyirlər,
Xərc eylə gedə, qeyrəti neylərsən, əmoğlu?

Bağla belüvə qeyrəti, namusu, həyanı;
Sat qəddərəni, hacəti neylərsən, əmoğlu?
Arxa yaralı, baş xoralı, sinə cərahət,
Bu zəhmət ilə cənnəti neylərsən əmoğlu?
Sən rum qızını bəslə Bəyoğlundu¹, danış gül!
İrandakı ac külfəti neylərsən, əmoğlu?
Huri verəcəklər sənə – xərmən kimi zülfü,
Bir kəlləsi daz övrəti neylərsən, əmoğlu?
Vaiz ki, satıbdır sənə cənnəti-nəimi,
Şahiddi xuda, höccəti neylərsən, əmoğlu?
Saqqalı uzun, kəlləsi küt, fikri dansqal,
Sən surətə bax, sirəti neylərsən, əmoğlu?
Möcüz danışar bal kimi, aç ağzuvi, dinlə,
Qəndi, rətəbi, şərbəti neylərsən, əmoğlu?

ÇİÇƏK

İki qız aldın əlimdən, boyadın qanə, çiçək!
Bu ki bir danədi, rəhm eylə bu oğlanə, çiçək!
Dedim: “Oğlana çiçək döydürək”, övrət dedi: “Yox”
Etiqad eyləmədim mən də o dərmanə, çiçək.
Titrərəm bərgi-xəzan tək gecələr ta bəsəhər,
İki qurban kəsərəm gər gedə Dəryanə çiçək.
Xəlq edib xaliqi-can, ey bacı, hər dərde dəva,
Aqil ilə işi yox, bənd olu nadanə çiçək.
Lövhi-məhfuzə² yazılmış: “Gərək ölsün balalar!”
Bu “Gərək” ləfzi gərək od vura İranə, çiçək!
Qəbr qazmaqdan olubdur əl-ayağı şil-küt,
Bizə rəhm eyləməsən, rəhm elə gorkanə, çiçək!
Gözəli çirkin edib, eyləmə rüsvayî-cahan,
Qorxuram qızlar əlindən qaça Tehrana, çiçək!
Qızların şikvəsini gər eşidə şahi-cahan,
Bağlar əl-qollaruvi, göndəri zindanə, çiçək.

¹ İstanbulun böyük məhəllələrindən biri

² Mövhumata görə, guya insanı dər-dəbalalardan qoruyan lövhə

Bu qızı kim alacaq qoynuna, ey vay bəmə,
 Qaşı yox, kirpiyi yox, bənzəmir insana, çiçək.
 Gər çiçək yerlərinə sürtə bu bir pud kirşan,
 Yene gəlməz süfətə, heyf ola kirşanə, çiçək.
 Oxşar, ağlar analar, çün deyər: "Ey vay, bala vay!"
 Derü divar gələr naləvü əfğanə, çiçək.
 Ana çün gördü ciyərpərəsini qan aparır,
 Qüssədən oldu deli, düşdü biyabənə, çiçək.
 Nə firəng ilə işin var, nə urus ilə sənin,
 Olmusan bənd fəqət milləti-İranə, çiçək.
 Od vurub başdan ayağə Əcəmistanı qırır,
 Nə Amerkanə gedirsən, nə də Almanə, çiçək.
 Qorxuram eyləyə qılmanə sərəyət bu mərəz,
 Bu uşaqlar ki, gedir rövzeyi-rizvanə, çiçək.
 Ölməli çox qocalar Ərvanəq, Ənzabdə var,
 Tifli-məsum aparırsan, niyə, divanə çiçək?
 Etiqad eyləsə peyvəndə müsəlman, Möcüz,
 Bu qədər eyləməz azar müsəlmana çiçək!

NOVRUZ BAYRAMI

Eydi-novruz yenə Rüstəmi-dastan oldu,
 Rəxş-Cəmşidə minib, azimi-meydan oldu.
 Bir əmud ilə qışın qıçlarını sındırdı,
 Qıçı çün sındı qışın, tabeyi-fərman oldu.
 Qorxudan qar Mişov dağı etdi səngər,
 Buz da iman gətirib eydə, müsəlman oldu.
 Kürsü yorğana dedi: "Qaç, gədə, bayram gəldi!"
 Pəs qaçıb hər biri bir guşədə pünhan oldu.
 Beyrəqi-səltənəti açdı o dəm badi-bahar,
 Qoca dünya bəzənib tazədən oğlan oldu.
 Həzrəti-axir-çərşənbə bə ovnu sane¹
 Başına tac qoyub, şəhridə sultan oldu.

¹ Dünyanı yaradan kimi

Qoydu çün təxtə qədəm naz ilə ol şahı-cahan,
 Əlli min top atılıb, şəhr çıraqban oldu.
 Banglər nəbə çəkib, etdi səmavatə üruc,
 Yer üzü pərtövi-məhtab ilə əlvan oldu.
 Yandı çün kuzələri, bomb kimi səsləndi kötük,
 Sərçə, qarğa, qecələ, qırğı hərasın oldu.
 Bir neçə danə fişəng atdı bizim oğlanlar,
 Baxdı həsrətlə, qızın gözləri giryan oldu.
 Müxtəsər, yandı ocaq, qaynadı su qazqanda,
 Sədri bir vird oxuyub daxili-qazqan oldu.
 O tərəfdən yetişib yeddi lövün və həlva,
 O gecə meclisimiz rövzeyi-rizvan oldu.
 Çün plov girdi evə, çökdü dizə şahbalıd
 Püstə baxdı xuruşa, gül kimi xəndan oldu.
 Durdu badam ayağə söylədi: "Xoş gəldin sən
 Bizə!" Fındıq baş əyib, əncirə xahan oldu.
 Dedi həlva; "Nə baxırsız, ağalar, bismillah!"
 "Hən" deyən bu sözə əvvəl o cevizxan oldu.
 Çəkdi bir dövrü qabağına xanım şahani,
 Əməli, səbzə, təbərzə ona heyran oldu.
 Xurma qəndabı çəkib başına, basdıq duği,
 Qisməti-Dizmanı biçarəyə ayran oldu.
 Aldı şahdanə ələ kaseyi-abi-əsəli,
 İçdi həm rub, noxuda töməyi-dəndan oldu.
 Kişmişin canı sıxıldı bu işə hirsindən,
 Qızartı rəngi, rüxü laleyi-Neman oldu.
 Əl suyu gəldi, xülasə, nə xələli-dəndan...
 Axiri səhbətimiz çay ilə qəlyan oldu.
 Yuxu vaxtı yetişib durdu ayağə millət,
 Söndü məclisdəki lənter, hamı üryan oldu.
 Mən də geydim gecə bərkün ki, uzanım, naghah
 Pərdə etdi hərəkət, xanə dirəxşan oldu.
 Bir də gördüm ki, o novruz bəzənib misli-sənəm,
 Nəzarim düşçək ona, din evi viran oldu.
 Dedim: "Ey rahəti-can, qonçədəhan, sərvə-rəvan,
 Harda qaldın, sənə qurban, üreyim qan oldu?"

Oturub söylədi, güldü və danışdı mən ilen,
 Elə bildim o gecə yar mənə ehsan oldu.
 Sübh vaxtı ayılıb gördüm o dilbər yox idi,
 Dedim: "Ey vay, işim naləvü əfğan oldu".
 Çiyinə saldım əbanı, dalsınca qaçdım,
 Tapdım ol qönçələbi, müşkülüm asan oldu.
 Dedim; "Ey yar, hara?" Söylədi: "Gəl arxamca!
 Getdik ol qədri ki, bir qəsr nüməyan oldu.
 Daxil olduq içəri, durdu əyaqa hacı bəy,
 Xanım əyləşdi yerə, qəsr gülüstan oldu.
 Dedi hacı: "Buyurun, ağzızı şirin eləyin!"
 Bəndənin sevdiyi şey xameyi-Vayqan oldu.
 Bir qədər bal qarışdırdı xanım, xamayə,
 Nəfs məmnun, şikəm şadü xüraman oldu.
 Nagəhan varid olub məclisə bir dəstə gəda,
 Hacı'nın rəngi qaçıb, halı pərişan oldu.
 Sarı dolma, qərə dolma və mürebba bitdi,
 Bal, süddaş hamı ol gözlərə qurban oldu.
 Gördü çün kasə və boşqab boşaldıbdı yeksər,
 Hacıya səhnə-sərə gülbeyi-ehzan oldu.
 – Müstəhəqlər yedi bu neməti, dilgir oldun,
 Hacıya, söylə görüm, bu necə ehsan oldu?
 Dedi: "Mən bunları əyan üçün etmişdim cəm,
 Heyf, sədheyf ki, bir həmlədə talan oldu!"
 Deyər hər kim, sizə ey qövüm, inanmun hərgiz:
 "Ki, filan mərđi-səxi sahibi-milyan oldu".
 Rəməzan aynə az qaldı, cəməət, göz olun,
 Bir dəvə eyləyin axir məhi-Şəban oldu,
 Çünki niyyət günü siz eylədiz həmdanə¹ səfər,
 Bilmədik şəhrdə bildir nə qədər qan oldu.
 Yedi əyanlar obaşdanımı, naharı, şamı,
 Kətdi-kəssəkli tutub qanına qəltan oldu.
 Möcüz ordaydı, üzün tutdu xanım Novruzə,
 Dedi: Dərdim bir idi, indi həzaran oldu.

GENƏ VARDIR

Bu dilbəri sədsələdə halət genə vardır,
 Gey suyi-səfidində zərafət genə vardır.
 Xali gəziri mürği-xəyali oralarda,
 Zənnimcə ləbində o lətafət genə vardır.
 Gərçi təkülüb dişləri, meymuna dönübdür,
 Əmma hərəkətində nəzakət genə vardır.
 Təğyir tapır halətimiz, adətimiz yox,
 Həmmamdə, məsciddə kəsafət genə vardır.
 Gah Çömçəkünan, gah Livani, Kuzəkünani,
 Qablarda, qaşıqlarda bədahət genə vardır.
 Əfsun oxumaq, bez toxumaq, küftə bişirmək...
 Əvvəlki tərəqqi və ticarət genə vardır.
 Eylərdi əzəl xəstə və sısqə, qocə, cahil
 Hər ay başı bir dəfə həcamət, genə vardır.
 Hər dərdə dəvə: göy zirə, cövşəndə, imalə...
 Nuh əsrinə zibəndə təbabət genə vardır.
 Hər evdə beş-altı başıdaz qız, keçəl oğlan,
 Həmmamda fəryadü qiyamət genə vardır.
 Ağ, çağ qıçı Allah yaradıb – bəndəsi görsün,
 Get kəhrizə bir gör, o rəzalət genə vardır.
 Köhnəldi demə sözlərimiz, məsciddə getməm,
 Qəm çəkmə, dadaş, tazə rəvayət genə vardır.
 Bu qədri söz əvvəl yox idi mərsiyəxanda.
 Məlum olunan vəhyü rəsəlat genə vardır.
 Rəmmalda, dəravışdə, ilançılarımızda
 Təsiri nəfəs, kəşfü kəramət genə vardır.
 Maildi kəfən geyməyə, baş yarmağa jonlar!
 Həmd eylərəm Allaha, o adət genə vardır.
 Tərk oldu Şəbüstərdə fəqət dəstəyi-şaxsey,
 Təbrizdə oərbəbi-şücaət genə vardır.
 Möcüz! Demədim, mən sənə bihudə danışma?
 Əzzəl var idi sənə səfahət, genə vardır!

VERMƏZ

Mənə bir badə ver, saqi, ki, mey dinə zərər verməz,
Dəlili-möhkəm istər iddəə, boş söz səmər verməz!
Soruşdum aləmi-meyxanədə bir mərdi-kamildən:
Fələk mərdü-süxəndənə nədən pəs simü zər verməz?
Dedi: Simü zər ilə sinəsin təzyin edər övrət
O naqislər üçündür, kamilə naqis əsər verməz!
Cavahirdir sözü mərdi-süxəndənən həqiqətdə
Ki, sultan hər ləyaqətsiz kişiye ləl-gühər verməz!
Səhər çay olmasa gər dərdi-sərdən az qalır ölsün,
Fəqirə, kim deyər, mahi-mübarək dərd-sər verməz?
Deyərlər rovdərə haq edər yüz min şəhər əhsan,
Ona bir istəkan çay verməyən, yüz min şəhər verməz!
Xərab eylər uşağın kəlləsin övhamü əfsanə,
Zərər tifli-dəbistanə, əmu, zirü zəbər verməz!
Əvamin başınə noxta vurubsan, ittilaim var,
O eşşəklər sənə dolma verər, əmma bəşər verməz!
Qəyabən hökm edib fitva yazırsan küfrünə xəlqin,
Elə hökm eyləməz Osman, elə fitva Ömər verməz!
Mənə ləli-ləbin yanında bir yer ver, sən ey saqi!
Deyərlər, şeyxi-tulani sənə cənnətdə yer verməz.
Mürəxxəs qıl üzündən bir öpüm, ey baği-şaftalu
Ki, hər kəs bir könül şad etsə, Allahı kəder verməz!
Bu gün millət nəyə möhtacdır, ondan bəyan eyle,
Göy elmin bilmək İran əhlinə nəftü şəkər verməz!
O göy ki, görməyib ömründə bir yol binəva vaiz,
Bizə behs eylər ondan, gördüyü yerdən xəbər verməz!
Burax haruti-maruti, gətir meydana baruti,
Süpahü ləşkərə, molla, ayətəlkürs² xətər verməz!
Verir düşmən cavabin sadəru, birçəkli qəzzaxlar,
Zənəxdanı müsəqqəl, başı qırxıq növhəgər verməz!
Gər onlar olmasa, ağanın arvadın çəkər düşmən,
Neçün qəzaxü jandarme salam ol tacsər verməz?

Başı əmmaməli şah tasına bir kor qəpik salmaz.
Əgər dünyanı molla, dövlətə bir gülbəsər verməz!
Rəiyyətdən alır bacü xəraci ol qələndərlər,
Vəli, ömründə bir şahi şəhə sahibtəvər verməz.
Məzaristan olub yeksər mühiti-xaki İrannın,
Vətənxah olsa malik, can acından bərzgər verməz!
Alıb dövrü-bərin düşmən, vətən fəryad edib ağlar,
Yatıb əhli-vətən rahat, ona səs bir nəfər verməz!
Xudaverdi gəlib tənqə əlindən Möcüzün, yaran!
Bu da şairdi, yaran, dövlətin həqqin yeyər, verməz!

HƏR ZADI ANLAR MƏLƏKNİSA

Vaiz dedi ki, sureyi-Yusifdə¹ var xəta,
Eylər bu qissə övrəti bişərmü bihəya.
Eşqin nə olduğun bilər gər bixəbər bacı,
Leyla kimi olar mərəzi-əşqə mübtəla.
Təfsiri “əhsənül qissəsin”² bilməsin gərək,
Öyrətməyin bu qissəni, yaran, xanımlara!
Möcüz durub əyağə, üzün tutdu mənberə,
Qaldırdı barmağın, dedi: “Əfv eyle, şeyxana!
Quranı nazil eylemiş Allah ərəblərə,
Bu barədə demək ki, xəta eyləyib xuda?
Bu surəni edəndə təlavət ərəb qızı,
Bilməz məgər nə yaptı Züleyxayi-məhliqa?
Salmaz xuda kəlamı ünası zələlətə,
“Təhzi bülq”³ üçündü o tarixi-ənbiya!
Eşqin sonu, bilər ki, nadamətdir, iftızah,
“Vestəqrəni lizənbikəni”⁴ övrət anlasa.
Eşqin nə olduğun, deyisən, anlamaz bəşər,
Səhv etmişən bu barədə, dur, ərz edim sana!
Həddi-bülüğə çün yetişər qız, qızın gözü
Bir Yusif axtarar ki, ona eyləyə cəfa.

¹ Cavanlar

² Qorxu duası

¹ Quranda “Yusif surəsi”

^{2,3,4} Quran ayələri

Təlim edər təbiət o mehparə qızlara,
Əsrar-eşqi birbəbir, ey əmri müqtədə!
Lazım deyil ki, Yusif “əlif-lami” öyrədə,
Vaxtı gələndə hər zadı anlar Mələknisa.

İSTƏR, İSTƏMƏZ?

Məclis təmam noğlu şərab istər, istəmən?
Vəqti-nahar şişü kəbab istər, istəmən?
Lazımdı qayğanağə beş-on danə tuxmi-mürğ,
Bir qədri yağ, bal və doşab istər, istəmən?
Yoxsul gərəkdir niyə deyər: “Övladım olmadı!”
Övlad bərk, çust və corab istər, istəmən?
Çoxdur günahı gözlərin, ey yarı-dilpəsənd!
Ləli-ləbin kənarı səvab istər, istəmən?
Yanğın salıbdı könlümə eşqin şərərəsi,
Axir olur bu xanə xərəb, istər, istəmən?
Təmbəkiyə su tök, gözəl islat, əllə, sıx,
Cımda səri boğazına, sap, istər, istəmən?
Başına od, dibinə su, çatlağına qəmiş,
Ey bəxtəvər, miyanə milab istər, istəmən?
Beş yaşı var qızın ərə istərlə qonşular,
Fikrüz nədir bu barədə, bab istər, istəmən?
Boynu yoğundu istəyənin, qaməti bülənd,
Versin gərəkdir cəvabə cavab, istər, istəmən?
Gər qorxusan qaça gecə qız, bağla qolların,
Təslim olar qolunda tənab, istər-istəmən?
Axir tökəllə qanini bu mahi-peykərin,
Etsin gərəkdir o zəhmətə tab, istər-istəmən?
Keçdi gecə qərardən, ey şəm, rahat ol,
Leyli-zifaf şərmü hicab istər, istəmən?
Ey yarı-mehriban, bu şamdan, bu sən, bu mən,
Bu rəxtixab bir gecə xəb, istər, istəmən?
Xoş gəlmisən, səfa gətiribsən, ay əmqızı!
Qorxma, bala və çəkmə əzab, istər-istəmən.

Dəymə mənə, əmoğlu, səni o nənən canı,
Yaxşı deyil, bu işdə şitab istər, istəmən?
Xətm eyləyin bu məclisi yaran, durun gedək,
Möcüz yatıb, ayılsa hesab istər, istəmən?

QIZLAR

Gülüstani-cahanda, dilbərə, bənzər gülə qızlar,
Verəndə səs-səsə oxşar bəeyni bülbülə qızlar.
Məhəbbət aləmin çün xəliq etdi xəliqi-aləm,
O dəm bülbül kimi saldı cəhanə qülqülə qızlar.
Dolar ətr ilə məclis, əhli-eşqi biqərar eylər,
Vuranda şənə hər dəmdə o zülfü kakilə qızlar.
Cəmalin hər zaman ayinədə təzyin edər övrət,
Nəçin əxlaqini etməz müzəyyən elm ilə qızlar?
Cəhalət bəhri-bipayandı, qər q eylər sizi axir,
O dəryadən gərəkdir elm ilə çıxsin sahilə qızlar!
Oxuyub-yazmayan insan olar naməhrəmə möhtac,
Gedib eyləşməz əğyar ilə, gər yazmaq bilə qızlar,
Savadız olsa, olmaz hiç kəs əsrarizə vaqif,
Savadız olmasa, sirrüz düşər dildən-dilə, qızlar.
Peyğəmbər əmr edib təhsil etmək gülli-ziaqlə,
Gərəkdir əhli-savad olsun təmamen aqilə qızlar!
Cəhalət əhli əhli-elmə düşməndir əzəl gündən,
Əvamin sözlərindən olmayın tənghövsələ, qızlar!
Salar təsbihe yüz yol xərc edəndə bir qran bacı,
Ələ çün almayıb elmi-hesabı cahilə qızlar!
Dəmağın pak edər bəng ilə madərlər məcalisdə,
Silər həm şalınə burnun düşəndə müşkülə qızlar,
Ana cahil, bala cahil, məazüllah cəhalətdən!
Görüm, ya rəb, cahanda qalmasın, ölsün belə qızlar!
Çubuq əlsə ələ qızlar məzəmmət eyləməzlər heç,
Vururlar tənə yüz yerdən qələm əlsə ələ qızlar.
Gecə-gündüz işi qeybət o cahil qızların, Möcüz!
Əgər vaiz qoya, məşğul olurlar elm ilə qızlar.

OĞUL VƏ ANA

Oğul:

İmtəhan vaxtı gəlir göz yaşım axır, a bacı!
Məktəbə getməyi mən sevmirəm axır, a bacı!

Ana:

Çaştəndin götür, oğlan özünü ver məçidə,
Sənə bir faidə yoxdur o qoyunla keçidə.

Oğul:

Oxumaq yordu məni, çatdadi beynim, a bacı!
Həvəsim yox məçidə getməyə neynim, a bacı?
Qoy gedim küçədə qargülləsi oynum, a bacı.

Ana:

Cahili kor hesab eyləyib ərbabi-kəmal,
Mərifətsizlərə eşşək kimi yükləllə çuval,
Oxuyub yazmayan insan olar heyvan kimi lal.

Oğul:

A bacı, köhnə məçidlər hamısı oldu xərab,
Xeyli asan idi mərhum o "canabbas" və "nisab".
Zəhmimə qovra çəkir indi bu tarix, bu hesab.

Ana:

Zəhmətin çəkmişəm on səkkiz il, ey tazə cavan,
Get, bala, məktəbüvə, xabi-cəhalətdən oyan!
Ey oğul, cəhlidi biz milləti zillətdə qoyan.

Oğul:

Çün səhər dersi oxur xırda uşaqlar əcələ,
Deyəsən ki, tökülüb məktəbə qarğa, qəcələ,
Cığü mığ, diğ səsine az qalı başım gicələ.

Ana:

Çünki sən şövq veribsən o it ilə ulağa,
O cəhətdəndi ki, xoş gəlmir o səsələr qulağa,
Xabi-qəflətdən oyan, yatma belə, ay Balağa!

Oğul:

Nə qoyub kisəsinə elm oxuyanlar, ay ana?
O müəllim ki, verir dərs mənə sübhü məsa,
Min müsibətlə salır çiyinə bir köhnə əba.
Əmma:
Hər şəbi-cüma əvamin pilovi dəm çəkiri,
Bisavad hacıların həsrətin aləm çəkiri,
Görmüsən elm oxuyanlar nə qədər qəm çəkiri?
Əmma:
Elmsizlər görürəm pul qazanır sürət ilə.
Hansı mirza qazanıb, həccə gedib izzət ilə?
Rövşəxanlar qocalanda keçinir zillət ilə.

Ana:

Pul gedər bir gün əlindən kişinin, pərdə düşər,
Bisavad hacının axır işi namərdə düşər,
Yazı bilməz gedə mirzalıq edə, dərdə düşər.
Bəs nə etsin?
Ya gerek böylə hacı daş yığa, bağda qanada¹,
Ya ki, bir bel götürüb işliyə ərx-i-banada,
Oğlunu çox oxudar mərifət olsa anada!

SƏADƏT GÜLŞƏNİ SOLDU...

Səadət gəlməsin sil dəftəri-xülyadan, ey saqi!
Xilas eylə xəyali-milləti sövdadən, ey saqi!

Cahani qoydu getdi Bəhmənü Keyxosrovü Dara,
Nə Hacər qaldı dünyada, nə İbrahim, nə də Sara,
Səadət barəsində etdi Zülqərnəyn çox şura,
Fəqət yəs ilə döndü məclisi-şuradən, ey saqi!

Dəxi görməz cahan əhli o Nadir şahı dünyadə,
Fəqət qaldı o şahin xeymövü xərgahı dünyadə,
Səadət axtaran, axtarma, yox, vallahi, dünyadə.
Əşitdim bu sözü mən saqorü səhbadən, ey saqi!

Dəyər sövti-qəməngiz ilə hər gün kəbkü bildirçin,
Səadət gülləri pürxardır, əl vurma, ey gülçin,
Səadət gülşənin soldurdu şövqi-kakili-pürçin,
Züleyxa dərmədi bir gül o gülsimadən, ey saqi!

Zavallı Xosrovü Pərviz baş ilə canidən keçdi,
Qələtdir gər dəyər, axir səadət badəsin içdi,
Səadət gəlmədən əvvəl əcəl gəldi, kəfən biçdi,
Apardı bağı qan biçərəni dünyadən, ey saqi!

Səadət ölməz hərgiz həməzəban olsa məhəbbətlə,
Səadət istisən – həmnövüvi sev pak niyyətlə,
Özün bədbəxt edər nadan kişi bügzü ədavətlə,
Ədavətdən həzər qıl, qorxma əjdərhadən, ey saqi!

Zəmani ki, cahan əhli giriftari-çünun oldu,
Qılınclar çıxdı qından, guhü səhra lələgun oldu,
Qazıldı rişeyi-nəxli-məhəbbət sərnigün oldu,
Səadət rehlət etdi aləmi-mənadən, ey saqi!

Səadət yoldadır zənn eyləmişdi cahil insanlar,
Düzüldü bəd əz on ki, yan-yana minlərcə qurbanlar,

Ayıldı xabi-qəflətdən, nə gördü aclar, üryanlar,
Döşənmiş xakə, titrər şiddəti-səmadən, ey saqi!

Biz insanıq əgər, olmaz bu cür insani dirrəndə,
Nə insan? Belkə bizdən yaxşıdır, kürkani dirrəndə,
Əgər hökmən “biz insanıq” dəyər əyani dirrəndə,
Gərək onlar da hökmən əl çəkə izadən, ey saqi!

Səadət pakdır, ondan qaçan insan müqəssirdir,
Aparsa düzd xəlqin kisəsin, ajan müqəssirdir,
Səadət kəlməsin təfsir edən nadan müqəssirdir,
Onun təfsirin öyrənsin gərək İsadən, ey saqi!

Müti olmaz səadət dilbəri insano herb ilə,
Səadət istəsən gülsün sənə, azari tərək eylə!
Məhəbbət gülşənindən dər səadət güllərin, iylə,
Müəttərdir o güllər ənbəri-saradən, ey saqi!

Məhəbbət gülşənin vurduz, dağıtdız, eylədik bərhəm,
Qəbul etməz dəxi o xanimansuz yarələr mərhəm,
Bu qövmin məzhəbində min nəfərdən yeydi bir dirhəm,
Bu qövmin qəlbi bərkdir, süxreyi-səmmadən, ey saqi!

Pozulmuş nəzmi-aləm, hər tərəfdə naləvü şivən,
Həzaran mərdü zən bikar, bişəlvərü-bipirahən,
Olubdur tirəşəb yelda kimi o aləmi-rövşən,
Keçər gərçi-təmam on səkkiz il dəvadən, ey saqi!

Sıxıldı canım, ey dilbər, dayanma, əzmi-meydan et,
O qönçə ləblərin aç, gül, danış, üşsaqi xəndan et,
Əgər var saqəri-səhbadə mey bir badə ehsan et
Ki, oldu xəstə Möcüz səhbəti-bəlvadən, ey saqi!

¹ Təlosik

QIZ

Sən qələm alsan ələ, kim təbx edər şorbanı, qız?
Kim tikər yırtıx-yamağı, doldurar qəlyanı, qız?

Qız, dəvatun-sürmədan, mülçündü, mindandır sənin,
Sən nə Əsqərsən, nə Əkbər, Xəccə adındır sənin.
Məktəbin – mətbəxdə, qazança – ustadıdır sənin,
Sən hesabı neylisən, ərkeş qərə dolmanı, qız!

Həndəsə, coğrafiya lazım deyildir sizlərə.
Qız nədir, məktəb nədir? Bunlar yaraşmaz qızlara,
Mülçünü sox sürmədanə, çək o şəhla gözlərə,
Sən fəqət örgəş necə sürtür üzə kirşanı qız.

İNŞALLAH

Saqiya, çox da ah-uf etmə,
Dolanar bu zəmanə, inşallah!
Xəlqə eylər zəmanə rəhm, dəxi,
Oxu qoymaz kəmanə, inşallah!

Öz-özün öldürübdü şahı-Qəcər,
Dari-üqbayə eyləyibdi səfər,
Düzdü bu söz, yalan deyil bu xəbər
Boyamıb rəxti qanə, inşallah!

Verdi çün tacü xəttini badə,
Qalmadı iş ona bu dünyadə,
Saqiya, qorxma, dur gətir badə,
Dəxi gəlməz bu yanə, inşallah.

Qaldı birçə bəradəri şahin,
O da düşmüş gözündən Allahın,
Tökə qanın gərək o bədrahin,
Bəlkə millət oyane, inşallah.

Millətin dərdi, cəhli-qəflətdir,
Çarəsi elm ilə sənətdir,
Xəlqimiz mərd, bakəyasətdir,
Gələr axir zəbanə, inşallah.

Oxudar nocavan insanı,
Alim eylər qızı və oğlantı,
Olar həmrəh zəmani-tulanı
Ömrü həm şadiyanə, inşallah.

Olar ayroplanlar amadə,
Gəzərik biz də çərxi-minadə,
Dəmlərik çayı ərşi-ələdə,
Tökərik istəkanə, inşallah.

Yeri maşin ilə sökər zərə,
Xərmənin elm ilə döyər zərə,
Qazanar xeyli simü zər zərə,
İşləməz müftə xanə, inşallah.

Fəhlə və rəncbər gedər dərsə,
Ruznamə alıb çoban gəlsə,
Olar həm kərbəlayı Təhfənise
Aşına hər zəbanə, inşallah.

Çün olar elm fəzlünasə ənis,
Yıxılar xanimani-nafnevis,
Dəxi getməz, Tükəzzibani-xəbis
Canibi Vayqanə, inşallah.

O zaman xəlq şadman olacaq,
Ki vətən mədəri-zəban olacaq.
Onda tehranlı nagiran olacaq
Əhli-Azərbaycanə, inşallah.

O zaman xəlq qüssədən azad
Olar, həm göz işiq, könül abad,
Kəsilər bangi naləvü fəryad,
Düzələr bu zəmanə, inşallah!

YAXŞIDIR

Bu tənı-lağər sənə layıq deyıl qurban ola,
Bax kökəlsın, ındı kəsme, eydı-qurban yaxşıdır.
Dərdüvi söylə təbibə, qoyma köhnəlsın, gözəl,
Malü dövlət, şənü şöhrətdən, xanım, can yaxşıdır.
Talib olma çox kəduyə, mədəni lijləndirər,
İştəhani açmağa tazə badımcan yaxşıdır.
Sövdaya, bel ağrısına, badi-fitnə, sancıya
Zəncəfilü, hil, mixək, darçın, quluncan yaxşıdır.
Elm ilə insan və heyvan bir-birindən ayrılır,
Elmi-ürfan olmasa, adəmdən heyvan yaxşıdır.
Ayeyi-"həl yastəvi"¹dən biz nə idrak eylədik?
Bilməyənlərdən bilənlər yüzdə doxsan yaxşıdır.
Bıg və saqqal söhbəti məşğul edib danaləri,
İxtiraat ilə məşğul olsa insan, yaxşıdır.
Hər tükündən bir cəhalet sallanır bu saqqalın,
Anlamaz saqqallıdan quyruqlu şeytan yaxşıdır.
Nikü bəd bilməz, yaşar aləmdə rahat anlamaz,
Qoysa rahat anlayan, əlbəttə, nədən yaxşıdır.
Dinü imani nə saxlar? Tirü şəmşirü tufəng.
Xətmi-Quran eyləməklə qalsa, Quran yaxşıdır.
Şürbilər dünyanı işğal eylədi, biz yatmışıq,
Bəngü tiryak olmasa dini-müsəlman yaxşıdır.
Can sıxar elmi-riyazi, cəbrü hikmət, həndəsə,
Elm təsxirül-əcinənə dərsi-bətlan yaxşıdır.
Bir zaman var idi, cana, istəkan məmul idi,
Çay üçün əyan içində ındı fincan yaxşıdır.
Nəfi yoxdur bizlərə elmi-məadin öyrənək,
Bizə lazım lampalardan köhnə şamdan yaxşıdır.
Yaxşıdır, abi havasi mülki-İranın, vəli,
Əz qəza sakinlərindən damda novdan yaxşıdır.
Yaxşıdır qız getdiyi yerdən müsibət gəlməsə,
Gərçi övlad saleh olsa, qızdan oğlan yaxşıdır.

Yaşıla sarı, qərayə ağ dedin, isbat elə,
Olsa səddəq müddəayə əldə bürhan yaxşıdır.
Ağ ilə qarə seçilməz cism üryan olmasa,
Kim deyər qıssa tumandan boylu fistan yaxşıdır?
Mömini-pak etiqadə, axirət muştəqinə
Kürsübaşı, bitli yorğan, pişli çaydan yaxşıdır.
Axirətdən dəm vurur, dünyadan ötrü can verir,
Cında ol rişi-təvilin qanə qəltan yaxşıdır.
Mənfəətdən kim keçib dünyada teybi-nəfsilə?
Sən keçibsen, söylə, çün səndən də şeytan yaxşıdır.
Çox qalır, usta, həcamət vaxtına, çək badkeşin,
Get münəccimdən soruş mahi-həzirən yaxşıdır?
Var bir rəhmətdir, ondan dinü dünya bay olur,
Fəqr bir zəhmətdir, ondan nari-niyrən yaxşıdır.
Qanə olsa hər nə vermiş həq ona – yağlı, yavan,
Bəndədən kəssə ümidin ac, o toxdan yaxşıdır.
Görmüsən bir sahibi-sənət desin: "Mən naşiyəm"?
Görmüsən sultan desin: "Məndən filan xan yaxşıdır"?
Yaxşı vaqıfsən ki, mən bu işdə səndən layiqəm,
Sən özün ağah olubsan, fəzl, rəhman yaxşıdır.
Öz ayağından hesab et Əmrü Zeydü Əntəri,
Ya görək biz yaxşıyıq, ya ali-Süfyan yaxşıdır?
Kim özündən yaxşıya tərək eyləyibdir öz yerin?
Təxti-zər, taci-mürəssə, şöhrəti şan yaxşıdır.
Həmzəbani xoştəbiət, ya da həmdərd olmasa,
Söhbəti-çayü səmavər, nəqli-qəlyan yaxşıdır.
Möhnəti-qürbət çəkilməz, yox vətəndə mənfəət,
Aşmırı əmri-məişət, yoxsa İran yaxşıdır?
Qalmadı aləmdə bir viran ki, abad olmasın,
Olmadı abad bu viranə, nə viran yaxşıdır.
İstixarə eylədim, bəd gəldi burdan çıxmağım,
Məşvərət lazım deyil, çıx burdan, hər yan yaxşıdır!
Hübb nan-hübb vətən qəlbimdə, Möcüz, çarpışar,
Ləşkəri-imani məğlub etməsə, nan yaxşıdır!

¹ Quran ayəsi

Palçıq ayaqlamaqda əgər var məharətin,
 İranə gəl, ziyarət edim mahi-tələtin.
 İtlər yüyürsə üstüvə, bazarü kuçədə,
 Mümkün deyil fərar, tez eylə vəsiyyətin!
 Zira ki, kuçə dar, gil və lay dövrü bər,
 Dur, qaçma ki, gedər hədəərə səyü zəhmətin.
 Novdanlar işləyəndə çevir börkü tərsinə,
 Vaqti ki doldu, tök yerə, islatma kisvətin,
 Yıxsan atan evin, təzədan eyləsən bina,
 Xətm eylə kuçədən kiçik olsa imarətin.
 Ordübehişt sonlarına saxla ölməyi,
 Can vermə qış zamanı, əgər vardı qeyrətin!
 Nəqli-cənazə etməyə yol yox ki, damdən
 Qarı tökübdü kuçəyə dindar millətin.
 Nəşin qalar otaqda, həmmam tək qoxar,
 İza edər cəmətə buyi-kəsafətin.
 Əqlin azalsa, düşsə yolun bu vilayətə,
 Getsən hüzuri-pakinə dəryayi-hikmətin,
 Söylə: ağa, nə eyləmişən ixtira özü
 Kim, doldurub cahani bu əndazə şöhrətin?
 Qırxdırmısan beş-altı keçəl başı zur ilə,
 Bundan suvay nədir vətənə, xəlqə xidmətin?
 Dəlləklərə siyasət edibsən, eşitmişəm
 Ki, vurmasın səqqəlinə ülgüc rəiyyətin.
 Murdad ayında eyləmişən nitqlər, bəli,
 Bir ay tamam nəfinə dair cəmətin.
 Milleət öpər əl-ayağını çox ehtiram ilə,
 Bir söylə illəti bu imişmi o hörmətin?
 Başın yaran cəmətə lazım deyil həcəm,
 Ey bihüquq ecəmlə məgər var ədavətin?
 Şəmşiri-abdar bəyan ilə, Möcüza,
 Vur kəlləsin, düşür yerə divi-cəhalətin!

Xoruzlar bannadı, burğu çalındı, vəqti-hacətdir,
 Gözün aç, dilbərim, itlər hürür, gör nə qiyamətdir!
 Açıldı babi-kəndabə, gəlir buyi-kəsafət çox,
 Deme vaxt olmayıb, hala, bu bir ayrı əlamətdir.
 Bu sənən, dilbərim, ya aydı yatmış rəxti-xabında?
 Təalallah! Bədəndir bu və ya şəkli-lətafətdir?
 Bu ağ, çağ peykərə ver şüştü abi-gülab ilə,
 Sənə, ey gülbədən, kəndizdə qüsl etmək cinayətdir.
 Yəqinən bu suda qüsl eyləyən biçərə pak olmaz,
 Xilas olmaz cənabətdən, genə mütləq cənabətdir.
 Təbiət sahibi burnun tutar buyi-kəsafətdən,
 Əsər yoxdur nəzafətdən, əcəb cayi-taharətdir.
 Səhihü nasəlamət, nikü bəd, sovdalı, sovdasız,
 Hamı bir yerdə yıxansın, yuyunsun-gör nə halətdir!
 Üfunət nəşr edər ətrafına bir köhnə cəmdək tək,
 Keçəl başdır, həqiqət mədəni-cirkü kəsafətdir.
 Keçəl gör başını yağlar, girəndə xəznəyə ağlar,
 Sıcaq su kəl başı dağlar, nəcün, çünki cərahətdir.
 İkiəlli qaşır başın, gözün qırpar, çəkər qaşın,
 Soxulma yanına, qaç, get, əgər canın səlamətdir.
 "Su doldur ağzuva-vaiz deyir-qüsl eyləyən vəqti,
 Məzacin çəkməsə qus, qusmağın eyni səadətdir".
 Bu nə sözdür deyirsən bəndəgani-həqqə ey vaiz,
 Məgər abi-məzahi ağza doldurmaq zarafətdir?
 Beş-on il ömrü var gör nə imarət saldırır haçı
 Ki, kef çəksin filan bacı, filan bacı... həmaqətdir.
 Məbaliğ xərc edir dövlətliyə bihudə yerlərdə,
 Nəzafət bərəsində əğniyə əhli-qənaətdir.
 Çayın yaxşı-pisin anlar hacı, vallah, əcəbdir bu,
 Çimir nəftəz suda, qanmaz, görün nə kəmfərəsətdir!
 Hamamın pisliyindədir keçəllik bu vilayətdə,
 Səbəb bu illətə zənn etmə kim ifrat hərərətdir!
 Qızı, oğlanı məhəbub eyləyən zülfü-təsəlsüldür,
 Bu nemətdən başı məhrum olan daim xəcalətdir.
 Hələ əski qafa çoxdur Şəbüstərdə, əcul olma,
 Özün bihudə yorma, Möcüz, əyyami-cəhalətdir.

Dedim təbibə:  laci nədir qızılcanın
 Ki, oldu qətlinə bais beş-on min oğlanın?
 Dedi: Bu dərdi əlac-nap zir  yoxdu dəva
 Ki, biviqufidi cahil anası sibyanın.
 Davanı verməz ana istixar siz tifl ,
 G r k h zurun  əvvəl gedə o, molların.
 Əgər axund dedi: “B ddi”, deyər T k z xala:
 Atın  uvale bunu, xeyri yox bu dərmanın!
 Desə təbib ki, aparma hamamı oğlanı,
 Buyur g r k s z n  kim baxar  tibbanın?
 Axund deyər ki: “azaldar n fusi dinsizlik!”
 Qızılıcadan xəbəri yoxdu molla Qurbanın.
 N fusi m şv r t  istixar  artırmaz,
 Qızılca  k s   l artar n fusi İranın.
 Həzar-həzar qızı oğlan anardı bu zalim,
 Xoşa səadətinə m rd şur v  gorkanın!
 Ana yaxasını yırtar, xala deyər: “ey vay!”
 Suvay-nalə nədir çarəsi müsəlmanın?
 Nədir səbəb g r s n bu qızılceyi-məlun.
 Aparmırı qızın, oğlun fir ngin, almanın?
 Cəhət nədir, g r s n, tutmırı boğazından
  i ek, qızılca, boğazağrısı n saranın?
 Cəhət nədir, g r s n, getməz İngilistan ,
 Yəqin gəlir xoşuna bu diyari-biqanun!
 Necə gir rdi bu oğru sənin imar t v 
 Əgər olaydı, ey İran, qapında d rbanın!
 Ed yd  kaş analar istixar  hər işdə,
 Qızılıcadan zərəri az deyil qovurmanın.
 Onu yeyend  də bir istixar  eyle, bacı,
 Sən indi ki, bilisən q dr  qiymətin canın!
 Dedim T k zl r : “Yu o mübarək  ll r vi
 Ki, istisən gedə lap yaxşı yağı şorbanın”.
 Dedi: “Bu adət, o, qövmi-fir ngd  vardır,
 Bu barədə bizə yoxdur ki, əmri molların!”

Qulaq verin, sizə var bir-iki s z m, bacılar!
 Gedin, yazın, oxuyun, ey iki gözüm, bacılar!
 Əlimdə nam  zib s ki, dolanmışam kəndi,
 İki dizim g z  sızlar sızım-sızım, bacılar!
 Dadaşlar evdə deyil, mollar gedib dərsə,
 Beş-altı g nd  qalib bağı kağızım, bacılar!
 G r k kağız yazana yalvaram mən hər həftə,
 Və dolduram cibinə bir  r k  z m, bacılar!
 Evim  gəlsə, deyərlər dalımca bir para söz,
 N  qaynanam, n  nənəm var, nə baldızım, bacılar!
 Boyumu görməz,  şitm z s simi naməhrəm,
 Əgər yazam, oxuyam, kağızı  z m, bacılar!
 Necə deyim ona mən hər s z  belə yerdə?
 Utanıram,  l r m, doğrudur s z m, bacılar!
 Əgər deyəm: Yaz, uşaqlar qalibdi tumançaq,
 Necə deyim bu s z , t rlir arizim, bacılar!
 “ şitmir m s s vi, g l xanım, bir az irəli!”
 İta t eyl m yim, neyləyim, quzum, bacılar?
 Gəhi əlim görünür, g h bilək, gəhi bil zik,
 Gəhi  n m, gəhi qaşım, gəhi gözüm, bacılar!
 Zib s ki, təngə d ş r qəlb, razıyam, buna ki,
 Gedim cəhənnəmə,  mma kağız yazım, bacılar!
 Oxur, yazır hamı millət xanımları, lakin,
 Əlif görəndə dirək zənn edir bizim bacılar.
 Nişan verin mənə, mən M c z  o molları
 Ki, ta qafasını bu daş ilə  zim, bacılar!
 Olaydı kaş, oxudaydım b r qmi axundan,
 Həzar heyf ki, yoxdur mənim qızım, bacılar!

BƏZƏK

Dəvədən öyrənib bizim bacılar
Boynuna zəng asa beş-altı qatar.
Beyni xalidir elmdən, əmma
Var qızıl gərdənində bir xalvar.

Gərdənində fəqət zərin çoxdur,
Qeyri bu bir fəziletin yoxdur.
Xaneyi-qəlbimiz qaranlıxdur,
Sinəməz gər ki, gün kimi parlar.

Sənə həsrətlə binəva baxırı,
Nari-həsərət ciyərlərin yaxırı,
Vəlibağı¹ yerindi, bil, axırı,
Boşla kibri, qüruri, ey dindar!

Bivəfadır cahan! Olar bir gün
Satılar, sinə boş qalar bir gün,
Yaş ilə gözlərin dolar bir gün,
Özgə qoynunda çün gəzər onlar.

Fəxr edə elm ilə gərək arvad,
Nə bu zər ilə, ey evi bərbad!
Göz, dolan, bir könül elə abad
Ki, vilayətdə ac qalanlar var.

Demirəm vermə ziynət əndamə,
Əşrəfi düzmə sədr-i-gülfamə;
Düz və lakin aparma həmmamə
Ki, gədə öz yanında olmaya xar.

Demə naməhrəmə sözlün, bacı,
Oxu, yaz kağızı özlün, bacı,

¹ Şəbüstərdə qəbiristan olan məhəllə

Özgəsi yazsa kağızın, bacı,
Sirrünü faş edər, qəmin artar.

Dur dağıt cəhl evin, xərab eylə,
Elmsizlikdən ictimab eylə,
Gecələr həmdəmin kitab eylə
Ki, o hər qüssəni, qəmi dağıdar.

Bisavad bacılar qışt, yayı,
Yığışar bir yerə, içər çayı,
Qeybət eylər xala və zəndayı,
Olu saət səkiz, xoruz banlar.

Oxusa ruznaməni nisvan,
Gedər əldən, deyər, bizim iman.
Deməsin xəlqə iftira, böhtan,
Neyləsin bəs o binəva cindar?

AY MİLLƏT

Gözlərimi yummayın, ey dustan,
Bir nəzər eylün qərə çaydanuza,
Başuzi yorğanə çəkib yuxlasaz
Düşməni edər qəsd genə canuza.

Gəh yarısız başuzi, gəh çərtisiz,
Bu nədi, qardaş, düşünün bir özüz,
İndi ki, vardır sizin ağlar gözüz,
Ağlayın öz hali-pərişanuza!

Şam üsərasın salısız yadə siz,
Pəs gəlisiz nalövü fəryadə siz,
Rəhm edin, ey qovm, bu arvadə siz,
Ac idi, möhtac idi ehsanuza.

Altı min övrət gözü qürbətdədir,
Sübhü məsa rəncü müsibətdədir,
Şam üsərası bu vilayətdədir,
Pəs niyə olmur səbəb əfğanuza?

Qissəyi-qürbət əridib canini,
Beh qoyub o, süfreyi-binanini,
Köynəyini, şalini, tumanini,
Rəhm edin, ey qovm, öz üryanuza!

Dövrəni ifriti-cəhalet alıb,
İş tapa bilmir, gədə, millət qalıb,
Ay kişilər, gör necə yanğın salıb,
Fəqrü zərurət odu İranuza!

İndi bu ki, göydə uçar başyaran,
Başını şəst ilə açar başyaran,
Hərmələni görsə qaçar başyaran,
And ola o kəlleyi-nadanuza!

İndi deyirsiniz: ağa, qurbanuvam,
Nasiri-ətfali-pərişanuvam,
İştə qəmə, bəndeyi-fərmanuvam
İzni verin, qan eliyək qanuza!

Saymışam ağızdakı dəndanızı,
Siz o deyilsiz, verəsiz canızı!
Batıracaqsız hamı tumanızı,
Şimri-ləin gər gələ-meydanuza.

Çün yığışar bir yerə tüccarınız,
Söhbət edər gör necə dindarınız,
Gör haralarda gəzər əfkarınız,
Bir qulaq as söhbəti-əyanuza!

Ay kişilər, heç bilisiz neyliyək?
Jonları qəddarə ilə peyliyək,

Tazə dəbstanları sədd eyliyək,
Çün sovurur rəxnələr imanuzə!

Fırqeyi-əhrardı din düşməni,
Yaxsıdır onlardan urus-erməni,
Qırxdım, ey qovmi-vəfa, kəlləni,
Bağ salın lifəli tumanuzə!

Cəm olun, ey qovm, verin səs-səsə,
Qoymayın açsınlar təzə mədrəsə,
Şərə müğayirdi fizik, həndəsə,
Köhnə kitabları yıgın yanuzə!

Dərs verin oğluza Əbvabdən,
Ya çəkin əl məscidü mehrabdən,
Eyləyin, ey qovm, həzər babidən,
Qoymayın onları dəbistanuzə!

Bir para qız namə yazır-bərməla,
Yollur onu Tiflisə, İstanbula,
Qorxuram həq göndərə əbri-bəla,
Yağdıra daş bağuza, bostanuza!

Qızlar oxur şəhridə alman kimi,
Şəhri görüm həq edə Dilman kimi,
Qız nədi kağız yaza oğlan kimi,
Tuf sizə, həm də o qələmdanuza!

HƏLƏ UŞAQSAN

Eşitmişəm gecələr sübhə qədər ayıqsən,
Xudanəkərdə, məgər sən birinə aşıqsən?
Xumar gözlərə baxdıqca, canın hey titrər,
Yığ ağı başa, çox əllesmə, çünki ariqsən.
Əgər qızıl gülə bənzər cəmali var, saxla;
Əgər qoturdu, boşa, denən: "Biyarışıqsan!"

Dedim: “Xudaya, veribsən Petriyə gözəl huri,
Mənə isə bətərin, sən nə günə xalıqsən?”
Dedi: “O, kəştiyi–dinə minər, verər icrət,
On ildi verməmişən naxudaya navlıq sən!”
Eşitmişəm üzvü qırxdırırsan, ey məlun
Sələmin almırı vaiz, deyir ki, fasiqsən.
Beş–altı ay mənə bir namə yazmadın, iman
Hələ götürməmişən Möcüzə, münafiqsən.
Məgər yanardı fəraq atəşində bülbüli–zar,
Əgər bileydi ki, sən yarı–namüvafiqsən!
Dedim nigərə dünən: “Dişlərin düşüb, cana,
Əgər danışmayasan, padşaha layiqsən”.
Dedi: “Cavab deyərəm mən sənə, bəheqqi Həsən,
Və lakin eyləmişən çox mənə atalıq sən”.
Deyillə şapqa qoyub başına ağa Rüstəm,
Onunla etmə şərəkət, amandı, yazıqsən!
Cənabi şeyxi dünən eylədim ziyarət mən,
Dedim: “Sən evdə məgər xanıma xələiqsən?
Girib də mətbəxə vəqti–səhər, çıxırsan şam,
Ocaq püfləməyə sən nə qədri şaiqsən?”
Dedi: “Sən aləmi–eşqə hənuz girməmişən,
Bıgım çıxanda bilərsən, hələ nəbaliğsən!”

EY YAR

Buz üstə qoyma qədəm, sən, aman, aman, ey yar!
Təvəqqüf eylə gəlīm, getmə, dur, dayan ey yar!
Təhəmmül eyləmə, bas keç, səni ağan canı
Kİ, eyləməz gözü rəncidə pərniyan, ey yar!
Bahar çox əzilir, eylə bir xəcalət onu,
Bahari hüsnüvü ver bir ona nişan, ey yar!
Beş–altı il səni əyləşdirib qucağında
Səbahü şam, nə xoşbəxt imiş anan, ey yar!
Danış, görüm, necə bülbül ötər gülüstənda,
Danışmasan edərəm ney kimi fəğan, ey yar!
O gül dəhanini görməkdi aşiqin qəsdı,

Əgər yaman deyəsən razıyam, inan, ey yar!
O ağ bileklərə lazımdı bir qızıl bilezik,
Vəleyk olmasa ət, qaynamaz qazan, ey yar!
Hüseyni–kürd kimi güclü bir cavanəm mən,
İnanmışan, ver əlin, eylə imtəhan, ey yar!
Əlimdə oynadaram mən səni şamamə kimi,
Cibimdə yoxdu fəqət bir ədəd qran, ey yar!
Kİ qorxuram səni bir piri–natəvanə verə
Atan–anan bəxətri cıfeyi–cahan, ey yar!
Səni o pir edə məmnun – bu qeyri–mümkündür,
Saqın, qaçırmasın əqlin zəri tuman, ey yar!
Açanda mətləbi sən bir bəhanə saz eylər,
İnanma sözlərinə, bil, deyir yalan, ey yar!
Gəhi, deyər, başım ağrır, gəhi qıçım gecələr,
Görəndə şövqi–həvəs səndə hər zaman, ey yar!
Nağıl deyər sənə hər şəb, bəcayi busi–kənar,
Başın, qulağın edər dəng o dastan ey yar!
Zər istəsən ona get sən, ər istəsən mənə gəl,
Sözüm səhihdi, nə tərlə, nə bir utan, ey yar!
Nə sil var ciyərimdə, nə zəf qəlbimdə,
Nə şürbiyəm, nə qumarbaz, nə bəy, nə xan, ey yar!

OLA

Soyuq, deyəllə, gərək bu diyarə nail ola,
Badamları apara şaxta, xəlq sail ola.
Soyuq Yezidi–pəlid ilə siğə qardaşdı,
Mahaldır ki, onun qəlbi rəhmə mail ola!
Nə vaizi, nə bəyi incidir, nə xanı soyuq,
Ələl–səviyyə edər zülm, əgər o adil ola!
Soyuq da it kimi eylər dilənçiyə həmlə,
Yüyürməz üstünə gər üstü–başı qabil ola.
Gədə–güdə yaşayammaz bu əsrdə hərgiz,
Bu əsr xəlqi gərək sahibi–mədaxil ola.
Giran edər çörəyin qiymətin xuda, dedilər,
Bu qəhti–qənd kimi boynuna həmayil ola,
Çuğundur əkdı əcəm millətiki, qənd qayıra,
Onun çuğundur əkən əlləri görüm şil ola!

Çıxar daş üstə çuğundur, nə su, nə bel istər,
 Əgər onu əkənin etiqađı kamil ola.
 Yəqin, çuğundur əkən lənət etməyib Ömərə,
 Əgər edib, hanı qənd, az qalib iki il ola?
 Gərək arası onun saz ola xəlifə ilə,
 İnanmıram o kişi Mürtəzayə qail ola!
 Dedim axunda: Nədir bu tərəqqiyatə səbəb?
 Dedi: Gərək səbəbi bəndəgani-qafil ola.
 Dedim: Bala, səqəlin nəfi çoxdu, qırxdırma,
 Onu xuda yaradıb ki, bəlayə həyil ola!
 Vəli, cavanlar onu qırxdı, qoydular, kakil
 Ki, seyr edə onu millət, səvabə nail ola.
 Dedim: Zənanə qələm verməyin, çıxar yoldan,
 Oxutmayın onu, ehkəmi-şərə amil ola!
 Dediz: Gərək oxuya sübhü şam ki, ta çıxada
 Üsuli-dini yadından, nəməzə kahil ola.
 Xuda ibadətə qəhr eyləməz, məgər o zaman
 Ki, xəlq onu unuda, məsdəri rəzail ola?
 Xuda müqəddər edibdir ki, bir qutu kibrit
 Yavaş-yavaş gedə üç şahiya müqabil ola.
 Alovlu kibrit ilə yandıra çıraqı fəqir,
 O qədri öskürə ki, dəstəmazi batil ola.
 Gülər görüb məni vaiz dedi: Amandı, yavaş,
 Məbadə xəndə səsi asimənə vasil ola!
 Gədə güləndə fələk biqərar olar, Möcüz,
 Tez ol, yum ağızın onun, bəlkə dərdi zail ola!

YAXŞIDIR

Kim deyər atəş kənarından gülüstan yaxşıdır,
 Aşiqü məşuq üçün fəsl-i-zimistan yaxşıdır?
 Yar ilə həmbəzm olanlar seyri-bostan eyləməz,
 Sineyi-dilbərdə seyri-narü püstan yaxşıdır!
 Şanə vurma zülfüvə, halim pərişan eyləmə,
 Dideyi-məxmur ilə zülf-i-pərişan yaxşıdır!
 İxtiyarım getdi əldən, gətmə, ey namehriban!
 İstixarə eylədim, təxiri-canan yaxşıdır!

Bu səfərdən qorxuram, cana, qəmər əqrəbdədir,
 Nişi-əqrəbdən həzər qıl, Dəlvü Mizan yaxşıdır!
 Hər yerin bir səpgi var, hər məclisin bir söhbəti,
 Guşeyi-meyxanədə qovğayı-məstan yaxşıdır!
 Küfrümə imza edər köhnə müəllim, söyləsəm:
 Məktəbü məscid və ya ləfzi-dəbistan yaxşıdır?
 Nazü istiqna yaraşmaz çirkinin simasına,
 Nazü istiqnayə ruyi-çəşmi-xuban yaxşıdır!

DEDİM BİR BUSƏ VER, CANA

Yenə baluni-fikrim getmək istər çərxi-dəvvərə,
 Xəyali var gedə çərxə, çəkə Qəffarə qəddərə.
 Bir ay bayrama qalmış yazmışam Qəffarə bir ərzə
 Ki, var bir qədri borcum çitçiyə, baqqalə, əttarə.
 Bu gün çərşənbeyi-axir, cavabi gəlməyib hala,
 Əgər səbr eyləyəm, vallah, çəkər borşlu məni darə.
 Götür telfuni, ey saqi, xəbər ver qabi-qovsinə.
 İki saat yarım möhlət sənə: ya çek və ya parə!
 Sənin dərğahüvə gəlmək deyildi bir zaman mümkün.
 Bihəmdüllah, bu gün ol müşkülü həll etdi təyyarə.
 Qucaqla bir məni, çün sənədən ayrılmaq xəyalım var,
 Necə əxbar edim bu mətləbi biçarə səmvarə?
 Deyilməz bu ki, ey çaydan, du sal çadırşəbin başə
 Və gəl ahəstə-ahəstə dalımca suyi-bazarə.
 Dimağım fikri-istiqlal ilə bəski, çəkişmişdi,
 Gecə ta sübh olunca çəkmişəm yüz danə siqarə.
 Mənə ol cövhəri-tiryak ilə bir iyne vur, saqi,
 Dağılsın qorxuram beynim bənəgah misli-xümparə.
 Burax tərdidü tədbiri, kənar ol zeyqi-məhbəsdən,
 Xilas eylər səni qəmdən, pişikdən qorxma, ey farə!
 Dedim: Bir busə ver, cana! Dedi: Busə tila istər.
 Dedim: Çək bu qızıl diş! Nişəst etdi bu söz yarə.
 Gözün yaş ilə doldurdu, dedi: Möcüz, nə söylərsən,
 Qucaqla dilbərin, qoy ləblərin ləli-şəkərbərə!

Yetiş hərayimə, saqi ki, diki-can dondu,
 Soyuq amanımı kəsdi, bədəndə qan dondu.
 Gedin deyin günəşə pincinə odun qoysun,
 Təvəqqüf eyləməsin, kürreyi-cahan dondu.
 Beş-altı gündü pişik ahüzar edər, ağlar,
 Vurar qafayə, deyər: Ey xuda, siçan dondu!
 Nə kuzə qaldı, nə şişə, nə kasə, nə fincan,
 Nə çayidan, nə səmavər, yegan-yegan dondu.
 Xanım dedi: Çörək al! Əzmi-çarsu etdim,
 Təzəlzül eylədi esabim, üstixan dondu.
 Sirişki-didələrim sallanırdı saqqaldan,
 Məni o hal ilə görçək Tükəzziban dondu.
 Əzançı çıxdı dama, istədi aç ağızın,
 Soyuq çü ləfzi-cələlə deyib, əzan dondu.
 Cəhənnəm əhlinə yalvardı xazini-cənnət,
 Dedi: Amandı, bir od ver ki, huriyan dondu.
 Cavab verdilə ki: Eylə bərk soyuqdu, səqər
 İçində hər nə ki, var – əqrəbü-ilan dondu.
 Üsuli-məzhəbi, dini soyuq apardı tamam,
 Nə babi qaldı, nə islam, cümletan dondu.
 Görüb bu halı axun, nəreyi çəkib, yıxılıb
 Buz üstə, buz kimi ol cənnət aşıyan dondu.
 Əmin vəhyi-nida etdi pəs bəsövti bülənd:
 Bilin, ey əhli-cahan, Qasimi-cinan dondu!
 Nə rüşvəgir və nə müftexarə qaldı, cahan –
 Nəməzə hazır olun, – bir risalədən dondu.
 Donar soyuqda həmişə fəqir – rəsmidi bu.
 Xudayə şükr ki, bir də, pilovtuxan dondu.
 Fəqir! Bir göyə bax, gör nə titrir ulduzlar,
 Həvayə açma dəhanini ki, kəhkeşan dondu.
 Nə ahi-sərd çəkib çərxi biqərar edisiz?
 Səbur olun, ey odunsuzlar, asiman dondu!
 Firiştəgani-xudayə xəbər verin, gəlsin
 Ki, nəzmi-Möcüzi-gümgeştə dərdəhan dondu!

Qəribə bəxt edib əta xudayi-insü can mənə,
 Nə əğniyə qran verir, nə busə dilbəran mənə.
 Zibəs ki, canə doymuşam, oxu kəmanə qoymuşam.
 Münəccima, səni xuda, o bəxti ver nişan mənə!
 Hələ qəni deyir: “Əgər beş-on түmən verəm buna,
 Boşalı kisəmin başı, deyər bir az ziyan mənə”.
 Deyin görək, nə əksilər o ləli-abidaridən,
 Həzar busə verə əgər o yari-güldəhan mənə?
 “Ağa!” deyər xanım mənə fəqət pulum olan zaman,
 Pulum bitibdir “Ey” deyər gənə Tükəzziban mənə.
 Olaydı kaş bir nəfər mətai-şərə müştərim,
 Alaydı bu qezəlləri, verəydi bir qran mənə.
 Deyir ki: Diş verən verər çörək, qovun və gülbəsər.
 Acından öldü çox püsər, olan, demə yalan mənə!
 Əgər pilovdan ötrüdür, hanı bunun məsalehi,
 Əgər deyil, neçin verib xuda sumaxpala mənə!
 Könül nə səhni-xanədə, nə beyti-həqdə şad olar,
 Na nalə xoş gəlir mənə, nə şurişü fəğai mənə.
 Açanda vaiz ağzını tökür şərərə məclisə,
 Oxur cəhənnəm ayəsi həmişə, hər zaman mənə.
 Günüzkü macərə gecə xəyal evində canlanır,
 Hücüm edir haman gecə beş-altı yüz ilan mənə.
 Nə hureyinə talibəm, nə abi-səlsəbilə mən,
 Nə yar, olar, nə mey bu gün, nə mar o dustdan mənə.
 Tökün şərabi mətrətə könül düşəndə möhnətə,
 İçin doyunca siz, fəqət verin bir istəkan mənə.
 Yaratmayıb yeri, göyü, kamançəvü dəfü-neyi,
 Kəbabi, həmdəmi, meyi, mөгər o mehriban mənə?
 Bülənd qesrilər dolub şərəbxorilən tamam,
 Misali-bum viran qalır xərəbə aşıyan mənə.
 Mən içmədim ki, yatmayam və lakin öylə yatmışam,
 Mahaldır özüm duram, gəlin, verii təkən mənə!

BAYRAM GƏLİR

Eylə tərəhhüm, xuda, bəndəyi-bidövlətə,
Yoxdu tila kisədə zad-mad alım külfətə.
Mən necə əlboş gedim xaneyi-viranimə,
Axiri-çərşənbədir, mən nə deyim övrətə?
Az qalır axşam ola almamışam yağ, düyü,
Bir şahı da yox verəm, birce danə kibritə.
Dönməməli xanəyə, çəkməli dabanları,
Etməli burdan fərar, fatihə bu millətə!
Söyleyin, ey nazənin, sədriyi-izzət-qərin,
Yeddi lövünü ləin atdı mənə qürbətə.
Zəhr kimi danışar, hər bir işə qarşar,
Görəsən övrətlərin xeyri nədir millətə?
Bu qıscacıq ömürle, neylirəm mən oğlanı,
O, para qazanınca mən gedərəm cənnətə.
Gər çiçək aparmıya, məndən sora sağ qala,
Yoxsul dədənin oğlu həsrət qalar rahətə.
Əgər oxuyub yazmaq nəsib ola oğluma,
Millet söyər goruma, ələ alsə qəzətə.
Yetimlə bazar dolu, bürəhnə çiç-qolu,
Tumançaq Əliqulu xeyir verməz dövlətə.
Hər gün ruzə, hər gün çay, hər gün: "Ey vay, acam, vay!".
"Ey vay" qarın doyurmaz, paltar olmaz ümmətə.
Qulaq verin bir mənə, bayramdır, ey hacılar,
Başı açıq bacılar möhtacdı bir çərçətə.
Gər verilə hüququ, fəqir yaşar şah kimi,
İmanı yox ağalar doldururlar səbətə.
Cəm olluq bir yerdə çox, dünyalıq işimiz yox,
Söhbətimiz tamamen racedir axirətə.
Aləmi-manyatimiz batil etdi hissini,
Milleti-biçarəni saldı xabi-qəflətə.
Çağırırım nə qədər ayılmır bu biçarə,
Güneş çıxdı duvara, dur, gələsən lənətə!
Səhər gərək tez duram, zad-mad alım bayrama,
Gecənin nə vaxtıdı, bax bir görək saətə!
Bu il bayram bikarə saqiya, beş gün sora

Hilali-mahi-siyam görünəcək ümmətə.
Hər il sizdəh günü eyş eylər idik səhrada,
Bu il bayram bikarə, saqiya, beş gün sora
Ağayi Naxçıvani¹ bir söz deyim mən sənə,
Sizdəh günündən kam al, özün salma zəhmətə!
Gər yoldaş istəyirsən, hacı Məhəmməd Əli
Təraş edir səqqəli, inanmır qiyamətə.
Nigaranam bir az mən hacı Hüseyin ağadan².
O da mən deyən olsa, apar bəzmi-işrətə!

MÜBAŞİR GƏLDİ

Bilin, agah olun, ey bəndəgani-həyyi-sübhani,
Mübaşir qoydu miz üstə genə çotkə, qələmdani!
Əgər sənvati-sabiqlə edə rəftar bağızla,
Deyin ki, ömrünü vermiş sizə, razqi və şahani.
Xudaverdi gətirsə xəlqi təngə, ittifaq eylin,
Vurun, qanın tökun meydana, – mən verdim bu fitvani!
Mübaşir qeyzə gəlsə çotkə ilə başızı yarsa,
Tutun siz də yaxasından, döyün, ta incisin canı.
Yaman söylərsə, fəhşü nasazə, səbr eyləyin, çünki
Qədimən rəsmidir bu – hifz edin qanuni-İrani.
Fəqət caiz deyil pakarə hər gün baş öyə aqıl,
Əgər kisəndə pul var, ver təmamən həqqi-divani!
Fəqirin var gümanı bir mitil yorğanə, ya rəbbi!
Səni verrəm qəsəm Qurane, hifz eylə o yorğani!
Deyirlər sahibi-lütfü kərəmdir həzrəti sərhəng,
Fəqirə söyleyin gizlətməsin govduşi-naləni.
Əgər kəblayi Mahmud etmiyə insaf ilə rəftar,
O gün ki, ip tutar, eylər məsahe bağı-bostani,
Onun da textin eylər sərnigun vallahi-billahi,
O Allahi ki, saldı təxtdən məşdi Rəfi xani.

¹ Şairin səmimi dostu, məşhur maarifçi və ədəbiyyatşünas Hacı Məhəmməd Naxçıvani

² Hacı Məhəmməd Naxçıvaninin kiçik qardaşı

Yoluz düşsə fəqirin bağına insaf edin, qardaş,
 Qaradağlı kimi doldurmuyun xurcuna almanı!
 Tənavül eyləyin, həm doldurun xurcunu sər-ta-sər,
 O əxşasin ki, var dükkanı, kəhrizi, dəyirmanı.
 Desə: Əl vurmayın şaftalıya, aluyə, əngurə!
 Nişan versin mübaşir hacıya bu hökmü fərmanı.
 Cəmaət, zəhmətim çox oldu, lakin bir sözüm qaldı,
 Onu da ərz edim, xətm eyləyim bu qəmli dastani.
 Dünən gördüm yaxasından tutub bir övrətin pakar
 Deyir: On beş qran ver, verməsən yandırırım atani!
 Deyir övrət: mənə bir şahı göndərməz xuda haqqı,
 Özüm də qalmışam, Allah görüm öldürsün oğlani!
 Qoyub bərkün yanaki bilmirəm hanki cəhənnəmdə,
 Nəyin satım verim, qardaş, nə bağı var, nə dükkani.
 Qoca bir övrətəm, cəhrə əyirəm sübhü şam hər gün,
 Necə mən artırım ondan verim məsumi-sultani?..
 Nə qədri ağladı, yalvardı, təsir etmədi, axır
 Açıb çadırşəbin verdi ona biçərə keyvani.
 Məgər azdır səvabi-rəf zülmün ondan, ey cahil,
 Nə tovlarsan o təsbihi, burax, ey riş-tulani!
 Sənin var dövlətin, ərbab, buyur bir iltifat eyle,
 Bu zülmün rişəsin qaz, bir sevindir, Şahi-mərdani!

ONUN NƏ AXİRƏTİ XOŞ OLAR, NƏ DÜNYASI

Onun ki, yoxdu doşabı, yağı, yumurtası,
 Onun nə axirəti xoş olar, nə dünyası.
 Xoşa səadətine onların ki, var balı,
 Səhər tənavül edər, həm keçər günortası.
 Qəni ölənlərinə bal ilə çalar halva,
 O dadı verməz, əmoğlu, fəqirin halvası.
 Görəndə balı-ləzizi gözün yum, ey yoxsul,
 Məlul edər səni çünki onun tamaşası!
 O dövr keçdi ki, dərviş aqibət-əndiş
 Deyəndə mədh gizildərdi xəlqin arxası.

O dövr keçdi, pozuldu əqidəsi xəlqin,
 İlançılar qutunu satdı, falçılar tası.
 Bu əsridən nə seyid xoşlanır və nə əlvat,
 Götür bu əsri, xudaya ki, çoxdu xülyası!
 Nə rozaxani-bələd şaddır, nə qaziyi-şəhr,
 Necə güler, danışar bu zəmanə mollası?
 İki əlim iki boş ciblərim edər təftiş,
 Düşəndə yadıma nagh qışın qovurması.
 Edin səmavərə lənət həmişə, ey yaran
 Ki, xərci, məsrəfi var hər gün on bir əbbası!
 Nə bisəbəb bizə bu zülmü ruzigar eylər,
 Bilir ki, şıllaq atar xərc çoxalsa arpası.
 Nə sürmə vardı gözündə, nə vəsimə qaşında,
 Libası yox Tükəzin, lap qaçıbdı sovdası.
 Dedi: Nə vaxt alacaqsan Tükəzzibənə libası?
 Dedim: O gün ki, bitər yarma, riştə dəvası.
 Dedi: Deyirlər açıb karxanə bir məşədi.
 Dedim: Bəli, yaşasın həm özü, həm ustası!
 Qəm eyləmə, sənə Möcüz alar tuman, köynək,
 Əgər verə nisyə "Hümməti" fabrikası.

EDƏR

Gahi ana fəraqi ciyər dağidar edər,
 Gahi ata vəfati könül biqərar edər.

Hər gün xərab olar birinin aşıyanəsi,
 Daim gələr qulağımıza qəm tərənəsi,
 İşlər sabahü şam cahan karixanəsi,
 Tifli-cavan, cavanimizi ixtiyar edər.

Eylər səhər vida təyyur aşıyanəsin,
 Qalxar, düşər, tedarük edər abü danəsin,
 Ey vah!.. Əgər gələ, görə o, əhli-xanəsin
 Səyyad edib əsir, baxar, axü-zar edər.

Gahi fəraqi-yar pozar istirahətin,
Gahi qəmi-zəmanə bükər sər v qamətin,
Bir gün oruc tutar boğazından cəmaətin,
Sübhü məsa kəsalət evin tarümar edər.

Gahi soyuq bəradəri-Şimrü Yezid olar,
Bəsti sınar, lüləngi-təhərət şəhid olar,
Gah qar yağar o qədri ki, yol napədidi olar,
Məşdi qalar həmamda tək, intihar edər.

Gah qəlb qüssədən əriyər, gahi üstixan,
Gah can sıxar məzənnəyi-çit, gah Tükəzziban,
Gah qənd bənd olar bizə, gah çayi-cansitan,
Gahi odun, kömür biz ilə karizar edər.

Kaş olmayaydı dəhrədə bu qayqanağ, tərək,
Qəm-qüssə udmayaydı bəşər gündə bir çərək!
Ey dustan, dülgərə tapşırmaın dibək,
Zira ki, xərci küftə sizi xarizar edər.

Qış çıxsə, eyd gəlsə, bahar olsa gül açar,
Bülbül gələr tərənnümə, qəm qəlbədən qaçar.
Yainki xəlqimiz genə kəl-kəlləsin açar,
Qəddarəyi-cəhalət onu zəxmidar edər.

Əvvəl gərək verəm sizə bir sər-sələməti,
Göz yaşım ilə isladam o pak türbəti,
Bəd ərz edəm: Gətirdimi yeznə əmanəti?
Möcüz həmişə onlar ilə iftixar edər.

NƏQQAŞ

İstəsən qəlbini eyləyə rahat,
Ey əmu, qoyma qoynuva saət!
Gah olar cami, gah fənari şikəst,
Gah qalar dalı, gah qabağə gedər.

Qayırar saəti çü saətsiz,
Tıq-tıq eylər o altı saət saz,
Çün keçər altını, yatar, durmaz,
Fəcərü həqqə yomu-filməhşər.

Əhl sənətdə az olar həc,ci,
Eylər əmma tərəqqi həlvəci,
Xəlf edib tarı aci-mehtaci,
Ta nizam ilə işləyə mehvər.

Nə kəsalətlə yuxlusan, heylə,
Dur görax, ey qulami-pürhiylə!
Get o səccədəbəfə ərz eylə –
İntizarındı bəndəyi-kəmtər!

Ağa səccədəbəf olub hazır:
– Əmrü fərmayüşün nədir, şair?
– Əmu, bu fərşi etmişən kafir,
Mən müsəlmanəm axir, ey xüdsər!

Al apar, iş yetişməsin anda,
Bizə lazım deyil, sat Almanda!
Mən qıla bilmərəm namaz onda,
Çünkü murdar edib onu cövher.

Satılar, ey əmu, Amerikada
İldə yüz barxanə səccədə,
Cövherin rəngi tez gedər bədə,
Bir dəxi rəğbət eyleməz mister.

Ver pulun; al, götür bunu əlan,
Dedi: Almam! Dedim: Gərək alasan!
Axürülemr fərşi misli-palan
Yüklədim üstünə bəzərbi ləvər.

Gün qürub etdi, vəqti-şam oldu,
Macera bitdi, söz tamam oldu,

Cümlə əsnaf şadkam oldu,
Gətir ol şirçini ayə, Qəmbər!

Bənd olub şirçi xaliqi-nasə,
Gahi divarə, gahi kərbasə,
Nəqş edər səngpüşt, çərpasə,
Şekli-Bəhramü Behmənü Növzər.

Şirçiya! Çəkmə şekli-insani,
Etmə təqlid həq təalani!
Ey xuda-naşünas, ey Mani,
Sən Rəfaelsən və ya Azər?

Mərd nəqqaşə bu itab-xitab,
Etdi təsir misli tiri-şəhab,
Durdu, öyləşdi, baz verdi cavab,
Dedi bir söz ki, misl-lö-lö-tər.

Zahirən gərci xoşnümədir bu,
Batinən xeyli binəvadır bu,
Mərəzi sille mübtəladır bu,
Solacaq günbəgün bu gül peykər.

Ey olan cəhl-məhzinə razi!
Şəkl göstərməsəydi imrazi¹,
Nə şəriət qalardı, nə qazi,
Nə tabəbət, nə sən, nə mən, nə süver.

Etməz hərgiz ləvat istimna
Elmi-təşrihi gər görə bürmə.
Şəkl bir ayinədir ki, ey ağa!
Görsənir onda hər xətavü xətər.

Bu qılınc, bu – ərəb komandanı,
Bu – Mədain, – o – qəsri-virani.

Bax, bu – Rüstəm, o – şahı-Sasani,
Bu – Ömər, bu – Dirəfs, bu – zərgər.

Cün təmam eylədi sözü nəqqaş,
Sildi mənə ilə gözün nəqqaş.
Pəs mənə çöndərüb üzün nəqqaş,
Dedi: “Əlcöhlü-yəhrəqül-mənbər!”¹

İncimad etdi Qülzəmə Rey, yar,
Bitdi tənax qafiyə; ey yar!
Qoy yataq, vermə Möcüzə mey, yar,
Sən də yat, az qalıb söne ləntər.

İSTƏRƏM

Çəkil kənarə, ey bulud, hilali görmək istərəm,
Nəinki qüssəvü qəmi-mələli görmək istərəm.

Mələlü qüssə qəlb evin tutub qara bulut kimi,
Qurutmuş atəşi-ətəş dimağımı qurut kimi,
Tükəzziban qapar mənə günorta vaxtı qurt kimi,
İnanma, gər deyəm: Belə əyali görmək istərəm.

Nə darradar edirsən, ey kişi, nədir qəbahətim?
Nə vermişən, alammısan, bu köynəyim, bu çərçətim!
Tüf, mürdəşir yusun üzün, tükəndi səbrü taqətim
Ki, mən də ağzuvü sənin qapalı görmək istərəm.

Nə süd getirmişən evə, nə çay-qət, nə ot, kişi!
Nə şaqılanırsan övrətə, uşağa, bədsüfət kişi?
Mən evdə istərəm bu gün lavaş, yoğurt və mət, kişi,
Nə mən ala-bula olan səqalı görmək istərəm.

Atılma, düşmə, gözlərin bərəltmə, qurbağa kimi,
Dilin uzatma üstümə, suvaq verən mala kimi,

¹ Cəhalet mənbəri yandırdı

¹ ntegerə işarədir.

Bax əllərimə bir utan, olubdu səngipa kimi,
Əlimi, həm ayağımı hənalı görmək istərəm.

Mürüvvət eylə, ey bulut, çəkil kənarə Qərbidən
Ki, ta üzün nişan verə o mahipərə Qərbidən,
Çəkil, o xoş xəyal edər mənə işarə Qərbidən,
Xəyal evində çünki mən xəyali görmək istərəm.

Çəkil kənarə, ey bulut, bir ay qalır baharidən,
Dəqiqələr keçər gedər, həyatı-biqəraridən,
Gərəkdir yeyək, içək bu gün şərabadən, xiyaridən,
Öpək ləbi-nigaridən, vüsali görmək istərəm.

Xoşa o şəxsin halinə ki, bir gözəl nigar ilə
Kənarı cüyibaridə yeyər, içər qərar ilə,
Dodaq-dodağə vəsl edər o yarı-gülüzar ilə
Ki, ta günəş qürub edər, o hali görmək istərəm.

Səfehdi ki, o kimsənə cəhanə etibar edər,
Şərabadən kənar olar, nigarsız nahar edər
Ki, aqibət əcəl bizi yegan-yegan şikar edər!
Odur ki, indi mən rüxi-qəzali görmək istərəm.

Qənimət əst dəm bu gün, gətir şərab, saqiya,
Nigarə söylə tez gələ, edə şitab, saqiya,
Həyat çün keçər-gedər, misali-ab, saqiya,
Zəvalidən qabaq o məhcəməli görmək istərəm.

İŞIQLANSIN

Gül, ey ləli-ləbi-canan, dürü dəndan işıqlansın,
Gül, ey ruhi-rəvanım, şoddeyi-mərcan işıqlansın!
Səhabi-nəm könül viranəsin zülmətsəray etdi,
Kənar ol məndən, ey firqət, dili-viran işıqlansın!
Xəyali-xali-canan tar, məclis tar, aləm tar,
Çırağın yandır, ey vislət, şəbi-hicran işıqlansın!

Gəl, ey məşşateyi-daniş, cəməli-yarə ver ziynət,
Cəhalət pərdəsin yırt, arizi-canan işıqlansın!
Gecə rüyədə gördüm bir nəfər vaiz deyir: Yaran,
Cəməlin açsın İran qızları, İran işıqlansın!
Dedim: Bu söz deyil, əlməkdir, çıxdı dəhanindən,
Pədərcan, böylə söylə, daima, insan işıqlansın!
Ayıldım xəbidən, dilşad getdim məhzəri-şeyxə,
Dedi: Layiqli bir söz söylə ki, iman işıqlansın!
Dedim: Qızlar deyir – biz də yazaq, oğlan kimi kağız...
Acıqlandı, dedi: Qoymam Güneyistan işıqlansın!
Səni vətərim qəsəm binti Rəsulallahə, ey vaiz,
Büsəti-cəhli yıx, qoy aləmi-nisvan işıqlansın!
Səba, düşsə yolun Tehranə, söylə miri-Tehranə,
Fəqət Tehran deyil İran, gərəkdir hər yan işıqlansın!
Cəsarətlə qədəm qoy ərseyi-meydanə, ey Nadir,
Qılıncın eylə üryan, ərseyi-meydan işıqlansın!
Düşüb zindani-cəhlə Yusifi-Gümğəştə müddətdir,
Züleyxa, aç cəməlin, guşeyi-zindan işıqlansın!
Gətir, saqi, meyi-əhmər, içib ta məst ola Möcüz,
Fərəhlənsin könül bir dəm, xoş olsun can, işıqlansın!

MÜBARƏK AY

Mahi-mübarək gəlib etdi pərişan məni,
Saldı nəzərdən genə çay ilə qəlyan məni.

Güllər açıb, dilbərim, fəslə-bahar oldu, gəl,
Ey sənəmi-məhliqa, vətqi-nahar oldu, gəl,
Cin yığışib başımə, hövsələ dar oldu, gəl,
Qorxuram Adəm kimi tovlaya şeytan məni!

Durdum obaşdan çağı xəyli kəsələtlə mən,
Ta şikəmi sazlayam çay ilə, həm ətlə mən,
Qaynadı su, dəmlədim çaydanı zəhmətlə mən,
Çıxdı müəzzin dama, eylədi nalan məni.

Söylədim: Ey hərmələ, kəs səsüvi, qoy görax,
Dəmləmişəm çaydanı, xərcim olub bir qalax,
Lal olasan, ay kişi, kar olasan, ay qulax,
Eylədz alman kimi qarıma qəltan məni!

Miriqəzəb tək durub çaydanı vurdum daşa,
Arvad ayıldı, dedi: Ay kişican, çox yaşa!
Xeyli xicalətlə mən yorğanı çəkdim başa,
Eylədi qərqi-ərəq siqləti-yorğan məni.

Suzi-ətəş yandırır qəlb evini bal kimi,
Qaməti-şümşadimi aclıq edib dal kimi,
Süfrədə yağlı kökə – mən baxıram mal kimi,
Az qalır iftar edəm, qoymayıv oğlan məni.

Möhtəsibi-bihəya bağladı meyxanəni,
Meyl edir əmma özü hər gecə peymanəni,
Qoy yerə şeytan kimi səbheyi-səddanəni,
Daneyi-təzvir ilə tovlama, şeytan, məni.

Molla bir aydır deyir məsələyi-heyzidən,
Qan tökülür məscidə lətəyi-xurnizidən,
Heyf ki, aclıq bu gün qoydu məni feyzidən,
Lal olasan, ey kişi, saldın ayaqdan məni.

Satdı dünən cənnəti saqqalı yovşanlara,
Hürilərin cümləsin kəlləsi üryanlara,
Qalmadı cənnətdə yer bəylər ilə xanlara,
Şükür xudavəndimə, eyləməyib xan məni.

Məsələdan hər zaman bövlü mənindən¹ deyir,
Eyləyin, oğlan, həzər kibri-mənindən, – deyir.
Məsələ çün xətm olur, Şimri-dənindən, – deyir,
Qaşqabağın turşadır, ta edə giryən məni.

İSTƏR

Mərizi eşqi, ey dilbər, təbib-i-mehriban istər,
Əlili-dərdi hicranəm, könül aramı-can istər,
Dəhanin qönçeyi-püstə, açılsa, könlü şad eylər,
Bu rəşəndir ki, yar yarin həmişə şadıman istər.
Ləbin söylər ki: Mən qəndəm! O qəndə mən də xahəndəm,
Nə tənha mən sənə bəndəm, səni cümlə cahan istər.
Cəməli-gül üzərindən əyil bir gül dərim, cana.
Nigarın görməyə aşiq əlində ərməğan istər.
Cəhanda yoxdu mənəndin, misali-zülfüdülbəndin,
O rəftari-xoşayəndin görənlər hər zaman istər.
Həmişə arizukeşdir cəməlin seyrinə dide,
Və lakin gözlərin görcək onu tirü kəman istər.
Müjən bir ox verib qoydu kəmanə, gözlərin atdı,
Ürəkdən aşiqi dəldi; olub təslim, aman istər.
Dedim: Çahi-zənəxdanin nə qədri tuli var, söylə?
Dedi: Aşiq, cünun olma, məhəbbət imtəhan istər!
Əlində dəsteyi-nanə verərsən Möcüzə, ya nə?
Gedirsən tək gülüstanə, yanında pasiban istər.
Boyun sərv-i-xüraman tək çökilmiş səmti-əflakə,
Otur, bir busə lütf eylə, əyaqda nərdüvan istər.

DÖVRAN MƏNİMDİR

Çün qədəm qoydu hüdudi-Güneyistanə həqiq,
Dedim: Ey qövm, salın altuma bir köhnə həsir.

Oxudum vird qulağınə riyakarilərin,
Elədim əxz zərü simin o dindarilərin,
Saxsı fincan ilə yıxdım evin həmkarilərin,
Elmi-təzvirü riyadə mənəm ustadi-şəhir.

Elədim bir neçə mollalər ilə razü niyaz,
Anladım ki, o cəmaətdə kamal azdı bir az,
Dedim: Ey qövm, qılın siz mənəm arxamda namaz,
Yetirim mən də sizə dirhəmi dinar kəsir.

Rüqəba xadimi, filfor inandı o sözə,
Mali-dünyadən ötər aldıla hər zadı gözə.
Cümləsi beyət üçün çökdü hüzurumda dizə,
Bəxt yar oldu mənə, eylədim əşrafi əsir.

Qul kimi düşdü dalımca çün ağayani üzam,
Pəs bu övzak görüb eylədi təqlid avam,
Şöhretim çulğaladı Ərvənəq, Ənzabi tamam,
Oldu viran o zaman xaneyi-şeyxani-kəbir.

Altı aydan sora molla əmilər düşdü başa,
Kimi aldı ələ satur, kimisi qapdı maşa,
Lakin atdıqları oxlar hamısı getdi boşa,
Oldu məğlub siyasət genə, ədayi-həqir.

Deyin onlara mənəm elmi-siyasətdə fərid,
Yıgılmışam başımə minlərcə kəfənpuş, mürid.
Eylərəm hökm, tökər qanızı kəffaşi-rəşid,
Gürzi-təkfir ilə başın əzərəm misli-Nəkir.

Ayətullah mənəm “fil ərzeyin və səma,”¹
Mənə məxsusdi bu rütbə, əya qövmi-dəqa,
Məni eyləllə bu əlqabilə hər yerdə dua
Çavuşü növhəkəri zakirü əməvü bəsir.

ONU

Şərəfət olsa biri – xəlq edər məzəmmət onu,
Oğurluq etsə rəiyyət – döyər hökumət onu.
Hökumətin gücü çatmır bu sağrı başmağə,
Gedək kimə, görəsən, eyləyək şikayət onu?
Bəs hanı Rüstəmi-dəstan ki, gire meydanə,
Səqir uşaq kimi qorxur görəndə millət onu.
Gətir qulağuvi, bir söz deyim nəhani sənə,
Cəmaətin gücü çoxdur, yıxar cəmaət onu.

O əl xəyanət edibdir əmanətə, saqi,
O hiyləgər əlidir, eyləmə ziyarət onu.
O mötəqid dəyi ruzi-qiyamətə hərgiz,
Gər etiqađı ola, qorxudar qiyamət onu.
Dedim: Əgər lotusan, qoyma başuva dəstar!
Məqami-qeyzə gətirdi bu söz nəhayət onu.
Dedi: Bu rədd danışdı, kənar olun bundan
Ki, qorxuram gələ od yandıra bu sətət onu.
İnandı bu sözə filfor binəva gətirdi,
Dağıldı hər biri bir yanə, etdi rahat onu.
Təzə imarətinə üç qapı qoyub fəzil,
Qərribə xoş yaşadır bizdəki cəhalət onu.
Dedim: Bunun pulu hardan gəlib? Dedi: Sənə nə?
Dedim: Həmin fəqərə eyləyib imarət onu.
Dedi: Çaxır səpərəm üstüve, dilin qıssalt!
Dedim ki, düzdü, ağa, söylürəm zərəfət onu.

VAR

Desəm ki, “hüsnüdə, Yusif, sənə bərabər var”,
Necə deyim bu sözü? Tarı var, peyğəmbər var!
Çəkil kənardə dur, seyr elə o məhruyi,
Soxulma yanına, aşiq, əlində xəncər var.
Qoyulla ismini “məşuq” xəlq cəlladın,
Deyəllər adına “yar” harda bir sitəmkar var.
Bəqədri-əlli tımən bəl edir hər il yaran,
Misali-gürği-dəqa bizdə bir səməvər var.
Qərribədir ki, bu xərci görəndə deyəllə genə:
Bizim vətəndə neçin əlli min qələndar var?
Vətəndə çoxdu ilançı, dilənçi, cadugər;
Nə garixaneyi-pənbə, nə mədəni zər var.
Otuz tımən iki lampaya xərcim olmuşdu,
Qolum toxundu, o sındı, deyın ki: Əllər var!
Gər iyne verməyə kafər qıçım qalar üryan,
İlahi, saxla bələdən nə qədri kafər var!
Beş-altı min tələbə sərfi nəhv ilə məşğul,
Baxın, görün, nə qədər müftəxor dilavər var!

¹ Yerlərin və göylərin

Nəcəfdə hər biri on min түmən edər məsrəf,
 Gələr, deyər bizə: Yaran, Nəkirü Münkər var.
 Qulaq nələr eşidir rəhnümayi-millətdən,
 O şad, səndə, vəli, xatiri-mükəddər var.
 Ədəblə mey içirəm hər gün həq hüzurində,
 Əgər ədəbsizə cənnətdə abi-Kövsər var.
 Gedin durun qapıda, qoymayın gələ vaiz,
 Sərimdə şur, əlimdə şərabi-əhmər var!

TƏŞBİH

Əla, ey hünərmənd səbzi-məzac!
 Əya novcavani çuğundur ayaq,
 Yazım mədhüvü, lakin, əmma, fəqət,
 Acıqlanma və salma qaşü-qabaq.
 Boyun misli-girduyi Hindustan,
 Başın daş kələm, qaşların ispanaq.
 Noxud gözlərin, rıştə kirpiklərin,
 Edib şirü şəkkər kimi ittifaq.
 Əla, ey püser, misl bərki-kələm,
 Yaratmış xuda səndə bir cüt qulaq.
 Badımcən deyim burnuva ya kədu,
 Səfərcəl deyim, ya sürahi, qabaq?
 Saqqalın tərə, bıqların cəfəri,
 Dəhanın tərək, ləblərin qayğanaq.
 Dilin bamiyə, dişlərin mərcimək,
 Danışma, ay oğlan, mənə ver qulaq,
 Qovun qaşların, gülbəsər qolların,
 Xuda eyləsin bədnəzərdən uzaq!
 Əlin pənceyi-nərm uşqun kimi,
 Və barmaqların həm onunkundan ağ.
 Nə Ləlidə¹ vardır, nə Sabirdə bu
 Hünər ki, yaza vəsüfü bu sayaq.
 Tamam oldu söz, bitdi şerü qəzəl,
 Gətir xələtin Möcüzün ver görax!

¹ Ləli – XIX əsrdə İranda yazıb yaratmış məşhur Azərbaycan şairi

MƏŞĞULAM

Nə təsbihü, nə təqdisü, nə Quran ilə məşğuləm,
 Bu günlər mən kanarı-bus canan ilə məşğuləm.
 Süzəndə gözlərin canan, düşür əsabimə lərzə,
 Vücudum xəstədir, peyvəstə dərman ilə məşğuləm.
 Dəxi vəz eyləmək mümkün deyildir bəndəyə, çünki
 Gecə ta sübh olunca nari-püstan ilə məşğuləm.
 Üsuli-dinə vaqif, həm fürui-dinə arifdir,
 Cəmi ehkəmə dara bir müsəlman ilə məşğuləm.
 Xəyalım var yazam şərhi-kitabi-hüsni-ayinə,
 Dəvətə tökmüşəm çənil, qələmdən ilə məşğuləm.
 Yədi-bəyzası var naz eyləməkdə, eşq satmaqda,
 Rimuzi-eşqə vaqif bir süxəndan ilə məşğuləm,
 Üzü gül, zülfü sünbül, dəhəni püstə, boyu bəstə,
 Gəhi nafi-müdəvvər, gəh zənaxdan ilə məşğuləm.
 Məni yalnız qoyun yarımlə, ey yaran, sizi tari,
 Bu günlərdə nə din ilə, nə iman ilə məşğuləm.

İLƏHİ

Oxu kəmanə qoyubdur genə zəmanə, ilahi.
 Zəmanənin oxuna olmuşam nişanə, ilahi!
 O buğda ki, bir ay əvvəl iki qrana idi,
 Satırlar indi onu beş qranə, ilahi.
 Zəri yəlin xanımın satmışam bahalıqda,
 O yarə bəsdə bu yarı-şəkər-dəhanə, ilahi.
 “Çıxart görüm qulağından o guşvarələri!”
 Necə deyim bu sözü mən Tükəzzibanə, ilahi?
 Apardı mövləri şaxta tamam, xaneyi-qəlb
 Yanır, misali tənuri-çörəkçixanə, ilahi.
 Nə fəxri qaldı, nə kişmiş, nə çıxcığa, nə şani,
 Nə doldurum səbətə, nə töküm tiyanə, ilahi?
 Doşabsız yaşamaq qış zamani müşküldür,
 Ələlxüsus o biçərə bağibanə, ilahi.
 “Tərək, tərək!” – deyəcək, ağzının suyu axacaq,
 Nə səbzə var, nə tərbəzə, yeyə, dayanə, ilahi.

Əlindən hər nə gəlir eyləmə müzayiqə sən,
 Bu can fədadı sənə, qoy oxu kamanə, ilahi!
 Beş-altı danə ərik var fəqət ağac üstə,
 Onun da başına daş sal beş-altı danə, ilahi.
 Cevizi yox, bəcəhənnəm, mübaşiri-zalim
 İki riyal alacaqdır bu girdakanə, ilahi.
 Yəqinən istəyəcək maliyat bu bağırma dövlət,
 Gücüm ki çatmayacaq ol filan-filanə, ilahi.
 Həmi əkin qurusun, həm verim mübaşirə bəhra,
 Necə təhəmmül edim bu qəder ziyanə, ilahi?
 Duani biz edirik, axır, atam sənə qurban,
 Mələklərin yağışı yağdırır Livanə, ilahi,
 Güney fəqirinə nəfi nədir buyur, aya,
 Əgər yağış yağa hər saət İsfahanə, ilahi?
 Çörək tapılmasa kətdə fəqir dura bilməz,
 Mınər kalıskaya varlı, gedər Kaşanə, ilahi.
 Qəni yeyir pilov hər gün horut-horut, baxıram;
 Gədə gəlirdi məgər seyr üçün cahanə, ilahi?
 Mahali-Ərvənəqə nazil eylə rəhmətin, Allah,
 İki əlin götürüb Möcüz asimanə, ilahi!
 Mühəsinin uzadıb sən deyən kimi, görüsən,
 Və qırxdırır başın həm misli hindivanə, ilahi.

ETDİN

Sən güribeyi-miskini bibalü-pər etdin,
 Verdin qanadı serçiyə, xeyli zərər etdii.
 Xəlx eylədiyən meyvələri yırtdı, dağıtdı,
 Çün dimdiyini tiztər öz niştər etdin.
 Xəlx eyləmişən "əksəri-əmrudi" uzunsov,
 Əmrudi-zimistani niyə girdəvər etdin?
 Yüz şəkfidə, yüz təmidə alma ki, yaratdın,
 Yoxsul kişinin fikrini zirü zəbər etdin.
 Heyvalarə xoşrayihə xəlx eyləmişən çox,
 Zərdalunu həm misli-nəbatü şəkər etdin.

"Hacı Məliki", "Sərdəcəli", "Xanqulu-Xani"
 Yusif kimi şirin-dəhənü, simübr etdin.
 Bilməm nəyi xurmani elə dadlı yaratdın,
 Turpi, bibəri, filfili misli-zəhər etdin?
 Çox hörməti var tacirü tüccar arasında –
 Badami-güləndami əcəb bəxtəvər etdin.
 Siması çopur, heyəti-məcmuəsi məzhək,
 Xəlx eylədin ol daş kələmi, çox hünər etdin?
 Fındıx var ikən püstəni neylərdin, ilahi,
 İsrəf hərəmdir deyə, bizdən bətər etdin.
 Sərf eylədin ovqatuvı itburnu qayırdın,
 Bax bir ona, zənn etmə ki, şəqqülqəmər etdin.
 Yüz günə üzüm vardı fəqət mülki-güneydə,
 Xoşbəxt üzümün tayifəsin biştər etdin.
 "Fəxri"lərə lütf eyləmişən dövləti-büsyar,
 Raziqləri yoxsulluq ilə didətər etdin.
 Ətfali-sərək dəstə yatır bir-biri üstə,
 Dünyanı o biçərələrə təngtər etdin.
 İllət nola kişmiş tərəfə meylin olubdur
 Ki, milləti-əngurə onu taci-sər etdin?
 "Ləli"ni, "sühabini", "kərəndami"ni, yahu,
 Qarun kimi müstəqriqi-ləlü gühər etdin.
 Zəfran suyuna basdın o narıncı, limuni,
 Nari, gilənari niyə xuninciyər etdin?
 Sarı, qərə, göy, qırmızı alu yaradıbsan,
 "Məsərəfləri sevməm" dedin, əmma nələr etdin?
 Ağ gərməyi bazaridə çün sahibi-övlad
 Gördü, dedi: "Zalim, mənə sən dərbədə etdin!"
 Baxdı qonağa həsrət ilə, söylədi: Ya rəb,
 Qismət mənə dünyədə fəqət gülbəsər etdin!
 Lütf eylədin hacı yedi, qarpız kimi şişdi,
 Mən ney kimi qaldım, mənə çün rəncibər etdin!
 Biçərə söyüd çox sənə yalvardı, yaxardı,
 Əl qozadı dərgahuva, səyin hədə etdin.
 O sızladı, yalvardı, ona etmədii ehsan,
 Əmma cevizi xeyrəsəri-milyaner etdin.
 Bir şahı də lütf eyləmədin sərve, çinərə,

Minlərcə tımən torta verib, mətəbər etdin.
 Şaftalini görçək kasıbın ağzı sulandı,
 Heyfa ki, o biçərəni xali-kəmər etdin.
 Görçək hulunu başladı fəryadə cavanmərg,
 "Kəs, bic, dedim, axir məni sən dengesər etdin".
 "Ədli sevirəm; zalimi sevməm!" dedin, əmma
 Ənciri yaratdın, məni bisimü-zər etdin.
 Qəsd eylədi həm caninə, həm malinə millət,
 Sən iydəni çovkani-qəzavü qəder etdin.
 Başın dayadı mehreyi-divərə dəraxir,
 Bükdün belini, oğlanı misli pəder etdin.
 Gülzari-məhəbbətdə həzar olmadı dilşad,
 Biz bəxti qara tək onu da nohəgər etdin.
 Tərk eylədi dünyanı beş-on gündə zavallı,
 Biçərə gülün ömrünü çox müxtəsər etdin.
 Saldıla tənurə səni, biçərə çuğundur,
 Yandın gecə orda, necə şami səhər etdin?
 Arı qayıran balı hacı etdi tənəvül,
 Düzdür, desəm – insanları sən müftəxər etdin.
 Uşqun əli neylərdi desək, molla deyər: "Kəs!"
 Gərçi onu bir danə, bizi min nəfər etdin.
 Vaiz! Nə Ömər, bəlkə sən əfsanələrinlə
 Nisvani-supə, tıfli-qodux, mərdi-xər etdin?
 Möcüz, Ömər etdi səni islamə müşərrəf,
 Mindin şütürə beyti-xudayə səfər etdin.
 Tökdün sən özün qanuvı meydanı-Bərabə,
 Sən ki, o günahuvı bəhökmi-Ömər etdin.
 Qanın azalıb, indi deyirsən ona düşnam,
 O neylesin, oğlan, sən özün dördəcər etdin!

ÜÇÜN

Deyələ qəm yaranıb mündəris əbalar üçün,
 Deyin gədayə ki, hazır ola bəlalər üçün!
 Sən işlə sübhü məsa, ey cəfakeşi-dövrən,
 İmarət eylə bina möhtərəm ağalar üçün!

Nə "Hicrə, hicrə" deyib fərş edər ağa dərviş?
 O hicrədə geyəcək yoxdu binəvalər üçün.
 Qəder işi uzadar, pambığın qəza əyirər,
 Fələk girib paçala, bez toxur gədalər üçün.
 Gözüvi yum beçə balı görəndə, ey miskin,
 Onu fəqət qayırib arı əğniyələr üçün.
 Kəbab edər əti hacı, qoyar pilov üzünə,
 Xuda edib qoyunu xəlq naxudalər üçün,
 Hənəsi rəngi-qubar ilə tozdi rəncibərin,
 Əgər hənə ilə rəngi o əğniyələr üçün.
 Bəlani sevdidi insanlara verər tari,
 Hədiyyeyi-üzəmadır o, övliyələr üçün.
 Qaragöz hüriləri Möcüzə satır vaiz,
 Özündə yox həvəsi heç o məhliqələr üçün.

GƏLMƏZ

Qəm çəkmək ilə meyli-təbiət ələ gəlməz,
 Təsbih çevirməklə şəriət ələ gəlməz.
 Bir dürrü-giranmayədi namusü şərəfət,
 Zəhmətsiz, əzizim, o şərəfət ələ gəlməz.
 Namus üçün aləmdə nə qədri təkülüb qan,
 Namus gedəndən sora qiymət ələ gəlməz.
 İsmət arama zümreyi-əsrar çəkəndə,
 Axtarma ki, tiryakidə qeyrət ələ gəlməz!
 Qaçmaqdan ölüm yaxşıdı sərdari-qeyurə,
 Sərdar cünun olsa-qənimət ələ gəlməz.
 Cəhlilə qədəm basma tilismati-cəhanə,
 Elm olmasa, müftahi-fəailət ələ gəlməz.
 Saqi, məni məsmum elə; mütrüb, dur əyağə,
 Sənsiz, gözəlim, zadi-fəzilət ələ gəlməz.
 Möcüz, demə: Divanəyə lazım deyir zəncir;
 Bu sürət ilə etsə əzimət, ələ gəlməz.

AXTARMA

Duanəvisdə keşfü kəramət axtarma,
Buyur həməmə və lakin nəzafət axtarma!
Onun ki, oxdu həlalü həramdən baki,
O hiyləgərdi, sən onda dəyanət axtarma.
İtin sədaqəti var, qoy yanında gövduşi,
Pişik yalançıdı, onda sədaqət axtarma.
Biri deyə: Oxuma, yazma, getmə mədrəsəyə;
Onun sözündə-bezində ləyaqət axtarma.
Edib xərab tütün tüstüsü onun beynin,
Çubuq çəkən qafalarda fərasət axtarma.
Kağızuvi yaz özün, sirrüvi demə xəlqə,
Oxu səbahü məsa, xabi-rahət axtarma,
Qızıl itər, aparar oğru-əyri, sən ey qız.
Suvay elmü kəmal, ayrı ziynet axtarma,
Araş fəqiri, soruş binəvalərin halın,
Madam tuman, zəri yəl, tirmə çərçət axtarma!
Ərin məzacini tap, qaynananla rəftar et,
Qapı-qapı dolanıb, falçı övrət axtarma.
Ayın onu, on üçü birdi, gör bu gün işüvi,
Səbahə qoyma işün, “yaxşı saət” axtarma.
Anam deyər qərə başmaq günahdır ey Möcüz,
Hələ bu taifədə elmə rəğbət axtarma.

TAZİYANƏ

Saqiya, hazır eylə ol qəməri,
Şadkam eylə gəl bu dərbədəri.
Vətəni sevmərəm, nə dersən de,
İstirəm ixtiyar edəm səfəri.
Qar ilə eyleyiblə malamal
Bir qarış genliyində kuçələri.
Hər kəs istər imarəti qayıra,
Ustaya tapşırır: Bir az irəli!

Yəni divarı çək bir az qabağa,
Eylə məxluqə təng rəhgüzəri,
Özü bidət eyleyər ehdas,
Söyür əmma o binəva Səfəri!

QORXMAZ

Gülə aşiqdi bülbül, tənəyi-əğyardən qorxmaz,
Cəfayi-xarə səbr eylər, həzar azardən qorxmaz.
Pişikdən qorxsa o, izlət-kəzin olmaz yuvasında,
Yeyər qəndü nabatü hil siçan əttardən qorxmaz.
Qapar bərkün başından etməsə əndişə hakimdən,
Soyar gündüz gözü xəlqi müsəlman, taridən qorxmaz.
Ərik ləzzətliidi, şirindi alma, dadlıdır kişmiş,
Tamarzi oğru doqquz möhrəli divardan qorxmaz.
Əgər seyr etməyə yollarda məmureyi dövlət
Kəsər başın hərami, sitvəti-qəhhardən qorxmaz.
Sənü mən qorxuruq dindari-pürazaridən, əmma
Cəhənnəm maliki hərgiz uzun paltardan qorxmaz.
Zəifü natavan eylər həzər qüvvətliidən daim,
Firəngü ingilisü həm japon bolqaridən qorxmaz,
Gör iynə vermiyə kafər müsəlmanlar qalar üryan,
Bu növi cahil insanlar necə küffardən qorxmaz?
Xudadan qorxar həllac oğlu mey içməz şəbi-cümə,
Tökər məzlumlar qanın yerə bu kardən qorxmaz.
Münəvvər olsa nuri-elm ilə bir məmləkət, hərgiz
Tapılmaz orda bikar, heç kəs əşrardən qorxmaz.
Qəbul eylər məgər cahil Tükəz xalə, inanmaz ki,
Əgər yüz yol desəm: Vallahi, cin cindardən qorxmaz!
Yalandan Möcüzand içməz Əbülfəzlə, vəli səd bar
“Əli həqqi” deyər, heç Heydəri-Kərrardən qorxmaz!

AXTARIR

Dilbərə! Bu rind genə bir yağlı qurban axtarır,
Bu qələtdir kim, deyərlər, əhli-iman axtarır.
Vaizə ərz eyləyim bihudə zəhmət çəkməsin,
Çoxdu meydani-səxavət, gər müsəlman axtarır.
Bu pərişan qız mühübbü şahı-mərdandır, əmu,
İrzü namusu eşikdə, bir tikə nan axtarır.
Bilmirəm sirri nədir Parisə getmir bu məriz,
Dərdinə gəh Xamnədə, gəh Sisdə dərman axtarır.
Binəvanın gözlərin mili-təəssüb kur edib
Mətləül-şəms cəhldə abi-heyvan axtarır.
Aləmi pürnur edib nuri-qəmər, yəlləl-əcəb,
Nuri şəm ilə bu nadan mahi-taban axtarır.
Qoy yerə səccadəni, al başuvi, bir yana qaç,
Kafər əldə qanlı xəncər əhli-Quran axtarır.
Pirəzənlər karidir təsbih ilə cəng eyləmək,
Al ələ dəhtiri, düşmən mərđi-meydan axtarır.
“Lovhəşəllah”, “məşəallah”, “afərin”, “səd afərin!”
Şiənin qarnın doyurmur; müsyo Vartan axtarır.
Mülhüdün dəhr ilə yoxdur kari ki, qanın tökə,
Xalisən-müxlis mühübbü Şahi-mərdan axtarır.

OLMUŞAM

Mən nə nəzmiyyə, nə əmniyyə, na ajan olmuşam!
Ya neçün mənfur xasü amü dövran olmuşam?
Nə qızılbaşəm, nə fərraşəm, nə hakim, saqiya,
Bir soruş məndən: Neçün bəs mən müsəlman olmuşam?
Buğdaya sarı dedim, qıra qara, şirə sifid,
O cəhətdən mən belə bidinü-iman olmuşam.
Bimürüvvət görmüşəm bəs ki, müsəlman fırqəsin,
Etmışəm nifrət müsəlmanlıqdan, insan olmuşam.
Mən sizi əşraf zənn etdim, inandım qoluzə,
Bilmədim əllaf imişsiz, çox peşiman olmuşam.
Olmayın razı buna ki, mən yeyəm sərmayəni,
Əl açam xəlqə, deyəm: Yaran, pərişan olmuşam!

ALLAHIN NEMƏTLƏRİ

Gözün aç, Möcüzə, qıl bir nəzər ətəf yəzdanə,
Tamam etmiş xuda nemətlərin biz əhli-İrəna.
Çubuq, siqar və qəlyan verib, həm bəng, həm əfyun,
Şərabü çayü qəhvə, meykədə, həm şirəkeşxanə.
Yaratmış mehriban Allah hər əsnafə belə bir daş,
Səqət, Təbrizi, Zəngani dəsəd¹, bəh-bəh bu ovane!
Təsuçi, Xungəri, Dilməni, Tehrani təalallah...
Və səngi Ərvənəq, put afərin olsun o rəhmanə.
Və Şah Əbdül Əzimü, Kazimeynü Kərbala, Məkkə,
Xorasan, Samirə, Bağdad, Mədinə, Şamşahanə.
Yaratmış bir peyğəmbərlə bərabər bir sürü imam
Və bir dəccal, həm bir Sahibzaman biz əhli-İranə.
Pazəhri, qırmızı, ağ, göy, yaşıl, sarı, qərə səqqəl
Səri ürəyən, miyanbirçək bənağuş, anladın, ya nə?..
Orucluq, mahi-matəm,ərbəinü, ruzi aşura,
Kəfən, qəddarə, meydan, təbl, istehzayi-bigənə.
Dəxi etmiş nələr ehsan xüsusən bizlərə xaliq?
Fəqanü naləvü zəncirü sille, qəlbi viranə.
Bizə etmiş fəqət əşki-bəsərlə rozəxan ehsan,
Nə türkə eyləmiş ehsan, nə əfqanə, nə yunanə.

SƏNİN

Ey binəva, genə saralır surətin sənin,
Zalım çörək genə biçəcək xələtin sənin!
Etməz nəzərə kəndliyə ərzaq idarəsi,
Şəhrin salır nizamə fəqət dövlətin sənin!
Ey rənçbər, sən ölməlisən, çünki kəndlisən,
Dövlət yanında yox qədrü qiymətin sənin.
Yaz bir ərizə dövlətüvə bu səyaq ilə:
Şaha! Məgər biz deyilik rəiyyətin sənin?
Ey millətin atası, nəzər qıl bu səmtə bir,

¹ İranda hər şəhərin özünəməxsus çəki daşı olmasına işarədir.

Olma riza ki, ac verə can külfətin sənin.
Dərd əhlinə də dərdüvi, bidərdə söyləmə,
Bilməz o, əhli-dərd bilər zəhmətin sənin.
Ac qalmayıbdı bir gün o dövlət, hardan bilər,
Aclıq necə əlindən alır taqətin sənin.

OLMAYAN YERDƏ

Danışmaz bülbüli-şeyda gülüstan olmayan yerdə,
Könül şad olmaz hərgiz bağü bostan olmayan yerdə.
Gözüm badə, sirişkim mey, məzəm qəm-qüssə, ey saqi,
Şərabi neylərəm mən, tazə canan olmayan yerdə!
Yaxasın yırtmayaydı, vurmayaydı başına silli,
Nedeydi pəs bu millət, elmi ürfan olmayan yerdə?
Deyirsən, saqiya, hacı gülür Paris şəhrində,
Məgər ağlar beni-adəm müsəlman olmayan yerdə?
Firəngi dilbər-əldə badə-hərdəm söylər: Ey aşiq,
Necə zist eylesiz siz xubruyan olmayan yerdə?
Əlindən içməsin badə, ləbindən almasın busə,
Müqəddəs neyləsin pəs, hurü qılman olmayan yerdə?
Mələmət etmə, vaiz, ağlaram qırx ildir İranda,
Nolur beş gün də gülsəm ahü əfqan olmayan yerdə?
Dünən bu misrəi bülbül oxurdu səhni-gülşəndə:
“Çətindir dinü iman saxlamaq nan olmayan yerdə”.
Nə rüşvətxorü nə sariq, nə vaiz xaki-məğribdə;
Tapılar böylə məlunlar dəbistan olmayan yerdə.
Dedim: Gəl bir gedək, vaiz, kəlisayə! Dedi: haşa,
İbadət etmərəm mən çayü qəlyan olmayan yerdə!
Xəyali-xami-cənnətlə könül xoş etmə, ey zahid,
Göyerməz lələvü gül bərfü baran olmayan yerdə.
Nə çay ilə qızar canın, nə konyak ilə, ey Möcüz!
Doğaydı kaş səni anan zimistan olmayan yerdə.

YAŞAMAQ

Nə xoşdı bir sənəmi-məhcəmal ilə yaşamaq,
Həmişə izzətü cahü cəlal ilə yaşamaq.
Fəraq dərdinə bir çarə eyləyin, yaran,
Mahaldır gecə-gündüz bu hal ilə yaşamaq.
Ümid-vəsl ilə xoş saxla xatirin, aşiq,
Fəraqə çarə edəmməz məlal ilə yaşamaq.
Fəqih mədrəsə hərgiz yeməzdi mali-həram,
Əgər müyəssər olaydı həlal ilə yaşamaq.
Bahari-ömrü keçibdir bizim Tükəzbanın,
Düşüb xəyalimə bir növ-nahal ilə yaşamaq.
Əsiri-şəhvət olub, əqlin eyləmə zail,
Sənə yaraşmaz, əmucan, maral ilə yaşamaq!
Cavan üçündü dəfü nayü məclisi-işrət,
Qocayə eybdi zurna-qaval ilə yaşamaq.
Cəlal-i-səltənət aldatmasın səni, ey qız,
Ölüm kimi acıdır ağsaqal ilə yaşamaq.
Dedim: Otur dizim üstə, əya, nigari-cavan
Ki, xoşdu Möcüzü-şirinməqal ilə yaşamaq.
Dedi: Çəkil o yanə, sürtmə saqqalın üzümə,
Mənəm işim deyü cəngü cidal ilə yaşamaq.

AÇIQ MƏKTUB

Hacıya, vardı sənin mülki-Səmədabadın¹,
Qoş tarazın və iki danə oğlu imdadın,
Üç dükən, bağ, saray, bir də çörəkçixanə...
Qələm aldım ələ yazdım, bu sənin iradın.
Sən də bir al qələmi dəstüvə yaz, söylə görüm,
Nəyi var mülki-Şəbüstərdə mənə-naşadın?
Keçərəm mən o tələbdən, yazaram bir para söz,
Ta ilə yovmi-qiyamət utanar övladın!

¹ Şəbüstərdə yer adı

XƏLQƏ

İçirtdin, şeyxəna, sübhü məsa xuni-ciyər xəlqə,
Gəhi lütf ilə, gəh qəhr ilə etdin sən nəzər xəlqə.
Nə telefon eylədin, nə telqraf icad, ey vaiz,
Məgər maşini sən yapdın ki, oldun tacisər xəlqə?
Çıraqi-bərqi ilə dünyanı rövşən eylədi kafər,
Müsəlman, sən nə etdin ixtira, verdin xəbər xəlqə?
Amerka alimi xəlq etdi bir dəsgah ahəndən¹,
Gəhi dəf çaldı ahən, gahi ney şamü səhər xəlqə.
Dedin sən millətə: “Yar başuvi, aç sinevin bəndin,
Döşün dəl, mıx və mismar ilə!” Öyrətdin nələr xəlqə?
Pədən övladın hiqz eylər əsarətdən, cəhalətdən,
Əmuyi-kəmləyaqət sən neçün oldun pədən xəlqə?
Könüllər ərsəsində daima toxmi-nıfaq əkdin,
Sevəydin sən əgər xəlqi, əkərdin bərri-bər xəlqə!

SƏNİN

Ziynət verib cəmalüvə geysulərin sənin,
Qan eyeləri qılınc kimi əbrulərin sənin.
Qurbaniyəm o qaşu gözün, kirpiyin, ləbin,
Ləli-ləbin içindəki inculərin sənin.
Cəlladə ver başım kəsə, sən girmə qanımə,
Qorxum budur ki, inciye bazulərin sənin.
Etdi bəlayi-eşqə giriftar gözlərin.
Möcüz hanı? Soruşmadı cadulərin sənin,
Yansın görüm bu atəşi-hicranə mən kimi,
Allahə and verirəm, o bədgulərin sənini!
Bu şəhr içində bir könül abad qalmadı,
Ey səngdil ki, yıxmaya hindulərin sənini.

NƏDİR XƏYALIN?

Ey piri-salxurdə, əlvandı rişü yalın,
Alın qırışlarından bəllidi sinnü salın.
Rəngü hənə əlində, həmdü sənə dilində,
Qurşaq yoğun belində, bilməm nədir xəyalın?
Küftə, qovurma, yarma, lazımdı qış evində,
Yayda tədarük eylə, ac qalmasın əyalın.
Dəf qızmasa çalınmaz, pulsuz çörək alınmaz.
Təsbihi qoy kənarə, ta rəf ola mələlin.
Əzmi-tulambar eylə, çal bitlərin qırılın,
Qoymazla bütperəsti firdovsə, anlat halın.
Huri səninlə yatmaz min il qalarsa ərsiz,
Gəlmə kələk, əzizim, bihudədir cidəlin.
Bir başı tükü görse, yoldaşına mırıldar,
Daz kəlləsində yox çün, bir tük bu bikəmalın,
Abi-həmam təyyib, ətri-bənövşə murdar?!
Əsrar var bularda, gəc getməsin xəyalın.
Sal qəndi istəkənə, tərət xüramə gəlsin,
Lənət əvame gəlsin, Möcüz, bitir kələmin!

PƏRİŞANƏM

Piyalə ver mənə, saqi ki, çox pərişanəm,
Soyuq amanımı almış, çü bərglərzanəm!
Nə qatiləm, nə dəğəlbazəm, öylə baxma mənə,
Əsiri-zülmü qəza, bir zavallı insanəm.
Səmuri kürk verib tülküyə, itə, qurda,
Müqəddəratı xudavəndə matü heyranəm?!
“Küft danışma” – deyirlər əgər deyəm: “Ya rəb,
Libasi pəşm geyib gürbə, bəndə üryanəm!”
Yavaş deyəndə eşitmir, deyim qayımdan pəs:
– Ehey, ehey, mənə bax! Latü lüti-meydanəm!
Deyillə yoxdu qulağı, gözü, görər, eşidər;
İnanmışam bu sözə, mən qəribə heyvanəm!

¹ Dəmirəndən düzəldilmiş radioya işarədir.

MÖMİNLİK ƏLAMƏTLƏRİ

Gərək möminlərin əqli qısa, qəddi bülənd olsun,
Kəməndi-əmrü-məruf ilə məxluqatə bənd olsun.
Qoyubsan başuva şəmsi-süpehr Cəmsidi kafər tək,
Müsəlmanın gərək bərkü bəşəkli-kəllə qənd olsun.
Utanma ingilisü rumdən, yar başuvi, oğlan,
Gərək mömin kişi amac tiri-rişxənd olsun!
O başdan ki, axar hər sal min misqal qan, ey qafil,
O başda əql qalmaz, Möcüza, Allaha and olsun!

YA RƏB

Sən görməmişən dərd nədi, dərman nədi, ya rəb!
Məndən xəbər al zəhməti-dəndan nədi, ya rəb!
Əqrəb kimi sancar məni ağzımdakı dişlər,
Bilməzmi məgər sancyi-can, can nədi, ya rəb?
Rahim qoy adın, tək dolunu bağına xəlqin,
Rahim nə demək, məniyi-rəhman nədi, ya rəb?
Bilsəydi fələk dam yıxılar, gər düşə novdan,
Salmazdı onu; bilməz o novdan nədi, yarəb!
Damda nə çuğundur əgər iranlı, nə mərzə,
Bir yaxşı düşün: dərd nədi, novdan nədi, ya rəb?
Mahi-rəməzan, fəsl-i-zimistan – o da çox bərk,
Millət tuta, ya meyl edə, fərman nədi, ya rəb?
Boynuyoğun almanları da eylə mükəlləf,
Ta tutsun oruc, bilsin obaşdan nədi, ya rəb!
Lağərbədən iranlıya lütfün niyə çoxdur,
Bir müşt əcəmə bir belə ehsan nədi, ya rəb?
Balun ilə əftakə çıxar, yandırtı çərxin,
Alman bilə gər rozəvü rəmzan nədi, ya rəb!
Vaiz buyurur: Başuva vur, canuvi incit;
Bu bərədə təklifi-müsəlman nədi, ya rəb?
Kəllən, dedim, ahəndi, qəzəbləndi kəfənpuş,
Ahən, deyi gər kəlleyi-nadan nədi, ya rəb.
Təğyir əgər vermİYƏCƏK xülqinə xəlqin,
Pəs fəlsəfeyi-din nədi, ərkan nədi, ya rəb?

Gər qorxudur ayati-cəhənnəm bizi, pəs bu
Əmniyyəvü nəzmiyyəvü ajan nədi, ya rəb?
Bipərdə gəzir nəstərənü susənü sünbül,
Əsrari-siyəhpərdeyi-nisvan nədi, ya rəb?
Əxlaqı pozar, gər deyəsən, hüsnu vəcahət,
Tərflan quşu tək bu gözəl oğlan nədi, ya rəb!
Hökm eylə o da üz tuta, saqqalı çıxınca,
Boşla gedə! Təqsiri-Tükəzban nədi, ya rəb!
Mən də qılıram, sahibi-milyan da namazı,
Axır mən ilə fərqi-filan xan nədi, ya rəb?
Üç yüz tımən aylıq o yeyər, mən qəmü qüssə,
İllət nədi, hikmət nədi, bürhan nədi, ya rəb?
Məbusi-çilovxarə bizi etmə həvalə,
Bilməz o qəmü qüsseyi-çaydan nədi, ya rəb!
Hərgiz dözə bilməz bu qədər minnətə insan,
İnsan döyi gər milləti-İran, nədi, ya rəb?
Əzm eyləmişən Möcüzü öldürməyə – öldür!
Yüz can sənə qurban ola, bir can nədi, ya rəb!

ALLAH

Bir az istər ayıla milləti-İran, Allah!
Dəsti yorğanı çəkər başına mollan, Allah!
Yatdı nadan, qoyub səcdəyə başını axund
Dedi: Ey cismimə can, dərdimə dərman, Allah!
Yaradıbsan mənə, yarəb, nə həməl heyvanlar –
Minməsi, sürməsi, yük çatması asan, Allah.
Əql verrəm, – deyə vəd etdi bu biəqlə xuda,
Bilmirəm noldu sora, oldu peşiman Allah?
Deyisən: Etmə nəzər arizi-xubənə tərəf,
Niyə bəs xəlq olunub bir belə canan, Allah?!Yaradıbsan ələfi ta edə xurak heyvan,
Xəlq edibsən gülü həm iyliyə insan, Allah.
Gülşəni-hüsni edib xari-şəriət qarət,
Gör nə pis halə qalıb sibi-zənəxdan, Allah!
Şeyxəna, tazə əlifba ilə çox eyləmə cəng,
Düşməni-din odu, bax, orda, nə sübhan Allah!

Gör necə həmlə edir iğ-bıǵı biçərəyə bu,
 Cəng edir şəst ilə guya, bu komandan, Allah!
 Kaş sən də, üşüyəydin, belə məxluq kimi,
 Ta biləydin nə çəkir qış günü üryan, Allah!
 Demirəm bu lütə bir dəst libas eylə ətə,
 İki arşın şilə ver, eyliyə tuman, Allah!
 Vermisən bir aca otuz iki diş – misli-sədəf:
 Olmasa dən, nəyə lazımdı dəyirman, Allah?!
 Görşənir daireyi-isməti bu acizənin,
 Gülməyim mən necə, ey xaliqi-mənnan, Allah!
 Fərqi-həvvəyə baxıb, güldü tamam hurilər,
 Çün soyundurdu onu xazini-rizvan, Allah.
 Bağ-rizvandan ötürdün eşiyə tumançaq,
 Kaş Adəm yeməyöydi iki buğdan, Allah!
 Nə günah sahibidi bu iki yaşında uşaq,
 Qarnı ac, paltarı yox, ay sənə qurban, Allah!
 Börkü yox, başmağı yox, peykəri üryan, bikəs
 Dolanır kuçəvü bazarı pərişan, Allah!
 Səni razıq bilib əkdı bunu biçərə kişi,
 Bilmədi axır acından verəcək can, Allah!
 Ey verən bir səlavətə iki min qəsri-tila,
 Evin abad ola, ey sahibi-əhsan, Allah!
 O imarətləri sat, tək fūqəranin cibinə,
 Ver o puldan mənə də bir-iki tūmən, Allah.
 İki buğdan yeyib Adəm neçə min il əvvəl,
 Hələ də eyliri rüsvay onu Quran Allah.
 İstəyirdi biri məsciddə xudadən yorğan,
 Gördüm ağlar, deyər: “Ey qadiri-mənnan, Allah!”
 Dedim: Axmaq kişi, gündə sənə bir danə lavaş
 Verə bilmir, necə versin hələ yorğan, Allah?
 Ya gərək qoymayasan aduvu rəhmanü, rəhim,
 Ya gərək eyləyəsən ədf ilə divan, Allah!
 Balı xəlq eyləmişən yoxsulu çatdatmaq üçün,
 Düzdü bu söz, demirəm mən sənə böhtan, Allah!
 Əlli yaşında Rəhim bal yeməyib birçə kərə,
 İldə yüz yol yeyər əmma hacı Rəhman, Allah!
 Möcüzün bari-sitəm qamətini etdi kəman,
 Öldüm axır, yerə gəlsin görüm arxan, Allah!

MÖCÜZÜN SƏSİ

Qiyamətə qalır az, ey gürühi-qəlb-qəsi,
 Durun ayağə, gedin, eyləyin axunda vəsi.
 Minir at üstə zəmani ki, həzrəti çavuş,
 Çəkəndə nərə gizildər küreklərin arası,
 Vətən qəfəs kimidir, etməyin onu təmir,
 Diyari-Tusə edin əzm, sındırın qəfəsi.
 Məbad inki mərixaneyi bina edəsiz,
 Səfih adam işidir o; bilin, ey əhli-Təsi,
 Fəqiri qabəzül – ərvahə tapşırın, yaran!
 Onun ki, yoxdu pulu, yoxdu hiç dadrəsi.
 Güney cəmaətitek siz də getmisiz huşə,
 Nə sizdə vardı, nə bizdə tərəqqiyat həvəsi.
 Dolu yarar başızı, geyməyin kəfən, kişilər,
 Çuxurdu çünki küləhi-qədimüzün təpəsi.
 Tasi cəmaəti qoymaz cəridəni yanına,
 Necə ki, məscidə qoymazla kafəri-nəcisi,
 Xoruz kimi niyə millət qanad çalib bannır?
 Olaydı kaş bunun bir ağıllı fəlsəfəsi.
 Gözün qorasını sıxma, könül, danış deyirəm,
 Salammayır başa lakin bu milləti lələsi.
 Nə vaxtədək görəsən pirlər burun siləcək,
 Cavanlar eyləyəcək zəxmdar pişü pəsi?
 Şəbüstər əhlini narahət eyleyib, sizi də
 İnşallah edəcək Möcüzün bülənd səsi!

İRANLI

Düşübdür gör nə pis halə bu bəxti qarə iranlı.
 Xuda şahiddi, bilməz neyləsin biçərə iranlı.
 Gərək getsin zavoda işləsin, beş-üç manat alsın,
 Zibəs İranda iş yoxdur, qalib avərə iranlı.
 Tunel qazmaqla ildə hər qədər qalsa daş altında,
 Genə azdır, zibəs biganədir əsrərə iranlı.

Nə karxanə bizə lazımdı, nə mädən, nə rah-ahən,
Bular zəhmətli işdir, çün görür bikarə iranlı.
Fəqir olmaq silahi-məmləkətdir, neylərik sərvət,
Gərək açsın əlin, qoysun üzün divarə iranlı.

KAŞ

Sənin o gül üzuvə mən güləb olaydım, kaş!
Əyağuvə, bala, bir cüt corab olaydım, kaş!
Kitab ilə danışsən, danışmışam mən ilə,
Gecə əlində sənin mən kitab olaydım, kaş!
Günəş səni görər hər gün, vəleyk mən məhrum,
Çox arizu edirəm afitab olaydım, kaş!
Gələmmirəm ora çoxdur kirayeyi-balun,
İlahi, mən qəcələ, ya qürab olaydım, kaş!
Şərab ilə günə xoşdu, mənimlə yox arası,
O bivəfanin əlində şərab olaydım, kaş!
Utandırəm ki, deyəm yolla bəndəyə bir maç,
Nədir bu şərmü həya, bihicab olaydım, kaş!
Rəqib qoymuru, mən kami-dil alım səndən,
Rəqib çeşminə tiri-şəhab olaydım, kaş!
Dünən biri dedi: Vaiz gedib behiştə tərəf,
Dedim ki, mən də bir əhli-əzab olaydım, kaş!
Yuxuda Möcüzə bir səti-tila verdin,
Gülüm, sənin kimi alicənab olaydım, kaş!

LAZIMDIR

Əgər cənabüvüzə ahü ənin lazımdır,
Mey içmişəm, mənə həm bir qərin lazımdır.
Dedi: Burax qəzeti, al bu virdi əzbərlə!
Dedim: Axund, mənə "həblülmətin" lazımdır.
Gələndə dərdə dişin sən dua oxu, vaiz,
Fəqət mənim dişimə kəlbətin lazımdır!
Sənin kefin elə istər, mənim kefim böylə,

Sizə fəqir, fəqirə ahü ənin lazımdır.
Dedi: Risalə oxursan? Dedim: Hesab oxuram!
Dedi: Hesab deyil, şəxsə din lazımdır!
Dedim ki: Dini nə saxlar? Dedi: Müsəlmanlıq!
Dedim: Xeyr, iki yüz min süpahi-mübin lazımdır!
Dedi: Cəfəng danışma, xudadi hafizi-din,
Bizə nə topçu, nə sərbazü zərrəbin lazımdır.
Dedim: Neçün qapuvə bağlısan yatan vaxtı?
Demək sənə gərəvü, əngəbin lazımdır.
Qapuvə qoysan açıq, düzd olar evə daxil,
Aparsa malı, səhər şurüşin lazımdır.
Əyalin olsa dilərə, o düzd laməzhəb
Təsərrüf eylər, o bilməz kəbin lazımdır.

VAİZİN ƏQİDƏSİ

Vaiz, deyərlər, mətəqidə kuhi-Qafdır,
Divi-səfid tək çün onun qəlbi safdır.
Abi-həməm ilə alar hər vaxt dəstəməz,
Almaz vüzu güləb ilə, çünki məzafdır.
Yox etibar xütteyi-İranda, Möcüzə!
Qarpız kimi onun ki, üzəri zilafdır.
Örtər qəbih əməllərin üstün cənab-riş,
Möminlərin məhasini misli ləhafdır.
Ya şeyx, etmə qərqərə, sübh olmayıb hələ,
Qəlyanı çək, əzan oxuyan fonqrafdır.
Sətdə beş ağac yol edər tey "otur!" ağa,
Hərfi-səhihdi bu, nə laf-kəzafdır.
Nə sünnüdür, nə rus, nə erməni şofer,
Başın yarar hər il, adı Əbdül Mənaftır.
İncitmə canüvi, özüvi salma zəhmətə,
Bu əsrdə kəcavəyə minmək xilafdır.
Məşuqi görməyə məgər aşiq yavaş gedər?
Ağanın iddiası, demək, məhz lafdir.
Eşq eyləmiş mühasirə hissi-şüurimi,
Təqsir edərsə gər aşiqi-Məcnun məəftir.

NİDA

Dünən cəmətə söylərdi göydəki qazlar:
Keçəl uşaqları minbəd həməmə qoymazlar.
Xudanəkərdə baş açmaq mod olsa İranda,
Yəqin həlak olacaq qüssədən başıdazlar.
Deyin müəzzinə narahət etməsin özünü
Ki, qorxuram ona purtost edə binamazlar.
Gecə səbahə kimi çay içər, çəkər cıqara,
Əzançı dama çıxanda yatar qumarbazlar.
Bir az tənəzzül edibdir məzənnəyi-tiryak,
Təsidi, Tildə genə xəlq mənqəli sazlar.
Deyəllər zəlzələ bəislərin evin yıxacaq –
Oxur, yazar, qıçına həm geyər corab qızlar.
Bahalıq etdi pərişan bizi o günlər ki,
Rübənd vurardı, ayaqlıq geyərdi Gülnazlar.
Çəkir hər həftə çitin üstünə beş-on şahı,
Tükəzzibanlara çox zülm edir o bezzazlar.

DƏBİSTAN UŞAQLARI

Çün etdi tərək vərzisi İran uşaqları,
Oldu zəif samü Nəriman uşaqları.
Var idi zorxanələr Güneyistanda bir zaman,
Mil oynadardı Rüstəm-dastan uşaqları.
Bir diqqət ilə bax, deyəsən, xəstəxanədən
Tazə çıxıbdı dişrə dəbistan uşaqları.
Jimnastikin fəvaidi çoxdur, bu barədə
Candar edər yəqin o, bu bican uşaqları,
Təfkir oxun kəməne qoyanlar ölüb məgər,
Filfor edəllə qaninə qəltan uşaqları!
Dərd bir deyil ki, eyləyə insan əlac ona,
Min dərdə mübtələdi müsəlman uşaqları!
Çatlar dodaqları, saralar rəngi qorxudan,
Eylər həcəmçi bacı çün üryan uşaqları.
Qanın sorar zəli kimi hər il beş-altı yol,
Candan salar o mahi həziran uşaqları.

Xurma yeyən ərəblər üçündür həcəm səvab,
Ey, daş kələm yeyən Güneyistan uşaqları!
Şamü nahar aş və qovurmadı bizlərə,
Biz kasibik, bala, deyilik xan uşaqları.
Tiri şahab ilə vurun, ey qövm, Möcüzü;
Qorxum budur ki, azdırı yoldan uşaqları!

KİŞİLƏR VƏ ARVADLAR

Bivəfa çıxmış zəni Mollayi-Rum,
Cümleyi-övrətlərə eylər hücum.
Molla söylər ki, mühəqqəq, bərməla
“Səg vəfa dərad, nədarəd zən vəfa!”¹
Bir Züleyxa eşq dalınca gedib,
Sureyi-Yusif onu rüsvay edib.
Min nəfər “Yusif” sənə verrəm nişan
Eşq səhrasında vermiş başü can.
Altı yüz evli kişi qürbətdədir,
Əhl-beyti atəşi-fırqətdədir.
Səbr edir on il fəraqi-şovhərə,
Əcnəbi soxmaz otaqi-şovhərə.
Hər gecə əmma “vəfali” şovhəri
Eysü nuş eylər-yanında bir qəri.

QALDI

Saqi, götür bu camı, axir aradə qaldı!
Canan da içdi, mən də, doyduq, ziyadə qaldı.
Badi-fənayə verdi Cəmşid o tacü xəti,
Ondan nişanə bircə bu camü badə qaldı.
İçdi o camı-Cəmdən Zöhhak, özün itirdi.
Məst oldu həm Firidun, mey Keyqubadə qaldı.
Gah oldu ol piyalə Əfrasiyabə qismət,
Gəh Turə, gahi Səlmə, gahi Qubadə qaldı.

¹ İtin vəfası var, arvadın vəfası yoxdur (fars.).

Zal oğlu mindi Rəxşə, aldı ələ o cami,
 Bir ox gəlib qəzadən, Rüstəm piyadə qaldı.
 Daradan aldı, verdi İsgəndər Ərdəşirə,
 Çoxlar içib bu meydən, darüşşəfadə qaldı.
 İçdi bu cami-Cəmdən düşdü Həmid¹ əyaqdan,
 Bu bivefa piyalə Rəşadə qaldı.
 hər kəs o meydən içdi, – həтта dədəm də, – lakin
 Lənət – Yezidə, nifrət – İbn-Ziyadə qaldı.
 Çox qan töküldü naheq ruyi-zəminə, əmma
 Ol sərgüzəşti-xunun Kərbübəfadə qaldı.
 Qış çıxdı gərçi, yaran, dövlətlilər sevindi,
 Novruz ərayə gircək miskin əzadə qaldı.
 Bayram çəkib qılıncın eylər gədayə həmlə,
 “Yaran, gəlin hərəyə, nəşim aradə qaldı!”
 Övrət dedi: Çit al gəl! Getdim, qayıtdım əlboş,
 Bir dürtmə vurdu, düşdüm, qılçım həvadə qaldı.
 Mən neylədim bilirsiz? Durdum əyağə çapik,
 qaçdım, vəleyk bərküm o bihəyadə qaldı.
 Möcüz utandığından, məst oldu bir dönümdə,
 Çəkdi əbani başə, təhtəşüadə qaldı.

YAZ SÖZÜN

Ey əndəlibi-badi-xəbər, yarə yaz sözün,
 Əmma cavab verməşə gül, xarə yaz sözün.
 Bu əsr – əsri elmü kitabətədi, dilbərım,
 Gər daşə mümkün olmasa, divarə yaz sözün
 Molla deyir: həramidi. Sındır qafasını,
 Qanə batır midadini, dəstərə yaz sözün.
 Olma riza ki, qeyr bilə halü zarüvi,
 Öyrən özüi kitabəti, səkarə yaz sözün.
 Divar mümkün olmasa, zülfi-müənbərin
 Eylə midad, arizi-gülnarə yaz sözün.
 Əttar nisyə verməşə lövhü qələm sənə,
 Barmağıvi bas ağzuva, həmvarə yaz sözün.

ƏGƏR ƏZRAİL OLSAYDIM...

Olaydım gər mən Əzrail, alardım pir canın mən,
 Mürüvvətdən uzaqdı gər boğam xəlqin cavanın mən.
 Mən olsaydım əcəl şahı, uşağın canın almazdım,
 Ucaltmazdım göyə maderlərin ahü-fəğanın mən.
 Olaydım mən əgər can almağa məmur, vallahi,
 Ananın hərgiz almazdım əlindən güldəhanın mən.
 Dişi düşmüş qarı övrət nəyə lazımdı dünyadə?
 Kəsərdim yer üzündən onların namü nişanın mən.
 Olaydım mən əgər xirmək, boğardım mərdi-bixeym,
 Olar məsur, alarsam çiyinimə xətti-rəvanın mən.
 Olaydım mən əgər xirmək, alardım yoxsulun canın,
 Verərdim qüslün, eylərdim kəfən yırtıq tumanın mən.
 Qovurma qüssəsindən az qalır bağrım kəbab olsun,
 Ət ilə quyruğun tapdım, tapım hardan qazanın mən?
 Nə yarma vardı, nə riştə, nə qəlt etsin kasıb qışda?
 Alaydım kaş ki, yayda qışın soğzü soğanın mən.
 Təbibin kisəsin doldur, sən ey xirmək, evin abad!
 O etdi mənfəət xeyli, vəli, çəkdim ziyanın mən
 Desəm: Doktor, uşaq öldü dəxi məndən nə istirsən?
 Yazar şahə ərizə, saxlasam üç-dörd qranın mən.
 Xoşum gəldi danışmaqdan, dedim mənfuri-nas oldum,
 Bileydim kaş, olan, sözün nədir yaxşı-yamanın mən.
 Bileydim mən əgər adət qurumsaq eylər insanı,
 Yəqin eylə ki, almazdım firəngin çayidanın mən.
 Olaydım mən əgər xirmək, tutardım qırtlağından bərk,
 Boğardım qənd satan əsnafı, bağlardım dükanın mən.
 Bileydim mən əgər axir məni bu dərd şikəst eylər,
 Külüng ilə yıxardım bərgi-səbzün xanımının mən.
 Birə on qiyməti artmış, gedir zəhləm üzündən lap,
 Gətir, saqi, bir atəş, yandırım Rəştin duxanın mən.

¹ Türkiyə sultanı II Əbdülhəmidə işarədir.

OLACAQ

Ey Tükəzban, bu gedə aqibət alman olacaq,
Dövləti-mədrəsədə nitfeyi-şeytan olacaq!

Deyirəm: həndəsini qoy yerə, əbvabi götür,
Əvəzi cədvəlü pərkar – möhür qabi götür.
Bəli şeytan deyiri, bir yekə bel sapı götür,
Bəcəhənnəm, bə səqər, qaninə qəltan olacaq!

Yer müdəvvərdi-həvadə dolanır misli peri,
Seyr edir daireyi-şəmsi, mühiti-qəməri.
Deyirəm: mirzələrin yoxdu öküzdən xəbəri,
Belə sözlər demə ki, din evi viran olacaq!

Deyirəm: məscidə get, eylə nəzər şeyxə tərəf,
Elmi-əşyanı burax, baxma təvarixə tərəf,
Heyət axir çəkəcək oğlunu Mirrixə tərəf,
İşdi, qayıtsa işin naləvü əfqan olacaq!

Əvəzi sureyi-“Yasin” – o bizim xanəxərab
Cümə axşamı oxur cəddinəşimi və hesab.
Nə qədər mədrəsədə var o “Fizik” adlı kitab,
Bu vilayətdə nə qare və nə Quran olacaq!

Gah joqrafi ilə söhbət edir bu kərətə,
Gah yazır, gahi pozur, gah nəzər eylər lüqətə,
Gəh yığır yanına bir dəstə yalançı qəzetə,
Nə yeyir, nə uzanır; bu necə insan olacaq?

Qırxdırır dövrü-bərin, bir balaca bığı qalır,
Deyəsən lümə toyuqdur, beçə üçün dolanır.
Deyirəm öz-özümə: “Bəsdi bu çox başqalanır,
Bir iki silli yesə, bəlkə müsəlman olacaq!”

Qorxuram bu gedişin axırı küfrə çəkə,
Həvəsi elmi-fünun oğlumu Tehranə çəkə.
Öldürə Möcüzü Allah, özü divanə çəkə,
Ki, o ta sağdı, bu xəlq əhli-dəbistan olacaq!

SOYUQDAN ŞİKAYƏT

Münəccim deyər ki, yağar qışda qar.
Üşür əl-ayaq, tünd əsər ruzigar.
Soyuqdan donar bəsti, çattar lüləng,
Girər kürsiyə xəlq şamü nəhar.
Nə beşgün, nə üşgündü bu dastan,
Üç aydır zimistani-bidadkar,
Mənim hövsələm təng, uşaqlar günəs,
Yetiş dadə, ya şahi-Düldülsəvar!
Tükəzban gerək yandıra heyzümü,
Tökə kürsiyə ta bə vaxti xiyar.
Nənə çün qoyar hövzəgə çörməyi,
Düşər arxası üstə ətəfali-zar.
Yeyərlər, içərlər, qarınlar şişər,
Deyər isti – əldən gedər ixtiyar.
Ananın qaçar rəngi, titrər baba,
Zəmani ki, toplar edər xarraxar.
Duvaqi düşər çörməyin qorxudan,
Dolar covfinə xeyli girdi-qubar,
Baba bir qədər fikr edəndən sora
Çubuq başın eylər çubuqdan kənar.
Necə mən yeyim bu dadsız eti?
İlahi, belə ət olar zəhrimar!..
Düşün arxaz üstə, yeyin iydəni,
Vəli çörməyi etməyin biqərar.
Sizə rəhm yoxdur bu gün hiç, hiç,
Əbəs yalvarıb etməyin ahü zar!
Bu gün mən sizin başızı yarmasam,
Sabah eyləməzsiz mənə şərməsar.
Nədir bu zimistan, nədir bu xəzan?
Olaydı cahan kaş həmişə bahar!
Xəzan zimistan verib əl-ələ,
Oxur mərsiyə xar, ağlar həzar,
Deyin: vay odunsuzların halinə!
Olun siz də bülbül kimi əşkbar.
Gözün birçə aç, bax odunsuzlara,

Elə yatma nazilə, ey maldar!
 Qəni anlamaz yay nədir, qış nədir.
 Qış eylər fəqirin evin tarimar!
 Qəni əyləşər evdə – tər arxalıq,
 Yanar pinc, qalxar həvayə buxar!
 Beş-altı tüzən tez yetir Möcüzə,
 İlahi, bə əsmai həştü çahar!
 Cavanın olar taqəti zəhmətə,
 Yatammaz soyuq kürsüdə ixtiyar.
 Xəzanəndə yoxdur əgər nəqd pulun,
 Əta eylə bir yük odun bir davar.
 Buna “Yox!” demə, yolla tez, mən ölüm,
 Qovurma küpün qoyma çox intizar.
 Qəni sən yetir! Gər kasibsən, əbəs
 Adın qoyma dövlətli pərvərdigar!

GƏR İSTƏSƏN...

Gər istəsən ömür boyu hesabüvü çəkim sənin,
 Misali-lalə qanüvü qucağıva töküm sənin,
 Ki, gəldi təngə hövsələ, çuvalüvü söküm sənin,
 Yum ağzuvu, sən ey filan ki, lali görmək istərəm.

Əyər hifal görsənə səhər cahan cavan olar,
 Xuda evində nə Ömər, nə Şümr, nə Sinan olar,
 Nə vaizü, nə rozəxan, nə çubi xeyzəran olar
 Ki, mən fəqani sevmərəm, qavali görmək istərəm.

Bahar az qalır bitə, gətir meyü piyaləni,
 Ziyarət eylə, saqiya, bənəfşə ilə laləni
 Ki, fəslü güldü; gül, danış, burax bu ahü naləni,
 Hərami ver filanə, mən həlali görmək istərəm.

Bu gün xoşam nigarımın ləbindəki o xalilən,
 Nə huri-eynə talibəm, nə dilxoşam o halilən,
 Nə abi-kövsər istərəm; işim nədir xəyalilən?
 Sən istisən xəyali, mən o xali görmək istərəm.

GƏRƏK

Saqiya, əhli-savad olmaya övrətdə gərək,
 Bilmiyə, anlamaya, yazmaya, əlbəttə gərək!

Tələbi-elm edib fərz peyəmbər dişiyə,
 Lakin axundlar atıbdır bu hədisi eşiyə,
 Nameyi gəlsə ərindən, oxuda yad kişiye,
 Verə naməhrəm ilə baş-başa xəlvətdə gərək.

Məsləhət bilmir axund dərs oxuya canbacılar.
 Yazmiya, oxumuya, neyliyə bəs xanbacılar?
 Yığışa bir yerə, dəstan deyə nadan bacılar.
 Olmuya söhbəti-əlmiyyə bizim kətdə gərək.

Sirri Allah bili gər övrət ola əhli-savad,
 Şərri-ədədən edər hifz onu noki-midad,
 Lakin ağa buyurur ki, qala cahil arvad,
 Sirrin əğyarə deyə vaxti-kitabətdə gərək.

Eybi yoxdur danışa hərzə və ya qeybət edə,
 Namə yazdırmaq üçün xaneyi-əğyarə gedə,
 Dura orda, qulağı bir para sözlər eşidə,
 İftiragülər ilə cəng edə saətdə gərək.

Xabi-qəflətdən ayıldı hamı, biz yuxlamışıq.
 Nədir illət, görsən, biz belə sarsaxlamışıq?
 Elmi dəfn eyləmişik qəbrə, əza saxlamışıq,
 Ağlayaq sübhü məsa biz bu müsibətdə gərək.

Bir nəfər istəyə irşad edə əhli-vətəni,
 Deyə: Geymə kafəni, qoy yerinə qəddərəni.
 Dəxi İranda dura bilməz o şəxsi-mədəni,
 O havadari-vətən can verə qürbətə gərək.

Səbr yoxdur, bu yetər misli firəng etməliyik,
 Yəni əfsanəpərəstan ilə cəng etməliyik,
 Cəhl mikroblarına ərsəni təng etməliyik,
 Çareyi bu mərəzə eyləyək, əlbəttə gərək.

Nur-ürfan-ədəb düşməsə övrət üzünə,
Analar elm ilə ta verməyə ziynət özünə,
Qalar övladımız həsrət mədəniyyət üzünə,
Möcüzün fikri budur: fikr edə millətdə gərək!

OLACAQ

Görəsən, ey xuda, bu xəlq nə vaxt
Mayili-kəşfi dikdaban olacaq?
Fəlçiya, tasa bax, görax nə zaman
Bacılar ruznaməxan olacaq?
Ta bəkey div cəhlü istibdad
Rəhbəri-firqeyi-zənan olacaq?
Fəlçinin tir-məkrinə cahil
Bacılar ta bəkey nişan olacaq?
Nə vaxt qız oxur, yazar, Allah,
Ya rəb, İranda bu haçan olacaq?
Ta bəkey vaizin xürafatı,
Manei rizqi inu-an olacaq?
Ta bəkey bir tikə çörəkdən ötür
Qız əsiri filan-filan olacaq?
Ta bəkey binəva kasıb qızının
İrzi, namusi rayəkan olacaq?
Ta bəkey bu zavallı məxluqə
Bimürivvətlər hökmran olacaq?
Ta bəkey bir səfilə namərdin
Zülmü altında bağı qan olacaq?
Elə ki, mari-şəhvəti söndü
Məhzəri-qaziya rəvan olacaq:
“Boşadım, qaziya, tələqin ver”
Deyibən qolbi şadiman olacaq.
Ta bəkey bu açılmamış güllər.
Pərdəyi-qönçədə məhan olacaq?
Ta bəkey bu yazıqların cigəri
Dərdi sillilə natəvan olacaq?
Elmü sənət nə vaxtadək bizdən

Mürğü ünqa kimi nəhan olacaq?
Cəhli təqdis edən axundlarımız
Nə zaman xəlqə mehriban olacaq?
Görəsən, bu müxəddərati-əcəm
Nə zaman şöreyi-cahan olacaq?
Olacaq bir günü ki, mədrəsələr
Açılıb, qızlar imtəhan olacaq?

MƏN

Kaş həmdəm olaydım gülşəndə xarilən mən,
Eysü nəşat edəydim daim bahar ilə mən.
Bu məmləkətdə olmur təkliflər müəyyən,
Olsaydı, yar olardım bir gülüzar ilə mən.
Bir yanda ahü nalə, bir yanda mey-piyalə,
Gəh yarılən ənisəm, gəh ahü zarılən mən.
Çəkməz genə yaxamdan əl novhəxani-zalim,
Eyləsəm də qət-ülfət leylü nahar ilə mən.
Ağzın bu yanə tutma bihudə, ey münadi,
Durmam yerimdən illa, avaz tar ilə mən.
Qıllam namaz sübhü ba səd riku və səcdə
Meyxanədən çıxanda sərxoş nigar ilə mən.
Pərvanə yandı, Möcüz narü visalə cəhlən,
İllət odur ki, oldum həmfikr həzar ilə mən.

GƏLİN, EY QÖVM...

Gəlin, ey qövm, girək daireyi-cəhlə genə,
Eyləyək səcdə və kürməş o nəhlə genə.
Canı çıxsın, oxusun, kafəri bidinü ləin,
Kafər olsun bizə ağa, biz ona fəhlə genə.
Şəhri-Batumdə hacılarımız dərcə düşüb,
Bit basıb səqqəlü-saçın, aparır zəhlə genə.
Dedim: Ey şeyx! Ərəb çox sitəm eylər əcəmə!
Dedi: Bu din işidir, sən dəvə tək, fəhlə genə.

Möcüza, rus verər rüxsət, olarsan hacı,
İki ay bəkləmişən, bir qədər həm bəklə genə,
Qaldı bir ay həzirənə, ey Əhmədzadə,
Soracaq qanüvü misli həcəmət kəhlə genə.

DÜNYANIN

Keçər, gedər sənəvatı şühuri dünyanın,
Misal əbri ləyal suhuri dünyanın.
Bu gün ki, çıxdı başa, bir gün ömürdən getdi,
Həmişəlik deyil eyşü süruri dünyanın.
Soruş, desin sənə bir-bir keçənlərin halın,
Qərayü gurdə Bəhram Guri dünyanın.
Dağıtdı kəlləyi Kavusi qəbrdə həşərat,
Qarışdı torpağa kibrü qüruri dünyanın.
Edər sümüklərivi sürmə aliyat cahan,
Tənəvül eylər ətün marü-muri dünyanın.
Binövrəni nə qədər möhkəm eylisən, eylə,
Təkan verəndə yıxar, çoxdu zuri dünyanın!
Çün əzm etdi əcəl pəhlivani meydanə,
Qılınçı çaldı sərə Şəhpuri dünyanın.

GEDƏR

Hər işdə bir ümid ilə insan yaşar, gedər,
Nikü bədə baxılmasa, hər iş aşar, gedər.
Var itilaf təbidə, əxlaq bir deyil,
Hər kəs bir özgə iş dalısınca qoşar, gedər.
Asan deyil, inanmayın aləmdə bu sözə,
Övrətlə ər keçinməsə asan, boşar gedər.
Məcruh sorma ki, açıb əşar rövzənə
Ari, əsəl sınıq qaba qoysan daşar gedər.
Dünya seyrgahdır, hər kəs gələr, gəzər,
Bir nik-nam qalsa qalar, simü zər gedər.
Var itiləi Möcüzün əsrar xilqətə,
Əsrarə vaqif olmayan, əlbət, şaşar gedər.

BAHAR OLDU

Nə yatmışan, dur, ey saqi, ki, yay misli bahar oldu,
Bulut od yağdırır dünyayə, aləm tarü mar oldu.
Dolu qoydu kəmanə topların, atdı biyabanə,
Xiyarın ixtiyarı getdi əldən biqərar oldu.
Nə qarpız qaldı bostanda, nə gərmək, ah va veyla!
Gədu, pəncər və gərmək də təmənən zəxmidar oldu.
Üzün tutmuş göyə bostançı, söylər: Ey rəhim Allah!
Çuvallar qaldı boş, mən boşlu, karim ahü zar oldu.
Sitəmkari, görüm, tari ezü salsın yaman dərde,
Səbəb bu dərd-bidərmanə çərx kəcmədar oldu.
Xiyarə vurdu min yarə fələk, şərrin bilirsizmi?
O da çün qoydu kakil başə, bu dərde düçar oldu.
Nə qarpız şad olur bu əsrdə, Möcüz, nə xərbuzə,
Və gərmək xar olub qaldı, qəribə ruzigar oldu.

BU GECƏ

Genə yer üstə nizul afitab edib bu gecə,
Könül sərayini rövşən şərab edib bu gecə.
Gəlin, öpün əlini Möcüzü-günəhkarın
Ki, künc meykədədə çox səvab edib bu gecə.
Şərab nur hidayətlə doldurub qəlbin,
Binayi-küfri yıxıb, mey xərab edib bu gecə.
Mey ilə eyləmişəm mən mühasini əlvan,
Əgər həna ilə zahid xəzab edib bu gecə.
Yatıb kəsəlet ilə şeyxi-şəhr, mən neynim?
O nəfsinə sitəmi-bihəsab edib bu gecə.
Əlində badə, yanında həbib, ey Möcüz
Xuda dualərivi müstəcab edib bu gecə!

QƏZƏL

Həmişə qalmaz, ey bülbül, qızı gül bu lətafətdə,
Solar bir gün gülüstan, qərç olarsan bəhri-məhnətdə,
Əsər badi-sitəm nəgəh, xəzan eylər gülüstanın,
Sıxar bir gün fələk canın, səni qoymaz o halətdə.
A bülbül, misli pərvanə dolanma kuy-canana,
Düşərsən dərdi-hicranə, yanarsan nar firqətdə.
Çün oldu aşiq iranlı gülü-rüxsar səmvarə,
Uduzdu var-yoxun yeksər, qumarxaneyi-şəhvətdə.
Yetirdi eşq çün çayə, çitü mahut və tirmayə,
Əlindən uçdu sərmayə, dəxi iş qalmadı kətdə.
Elə ki, gördü iş yaşdı, müsibət həddini aşdı,
Dabanları çəkib qaçdı diyari-cəhlü qəflətdə.
Müşəccər çadire örtər, yəl məxmər geyər baci,
Biyabangərd olar hacı, gözər səhrayı-qürbətə.
Gər iynə vermiyə kafər, qalar üryan müsəlmanlar,
Yatın, ey cahil insanlar, durun ruzi-qiyamətdə.

RÜBAİLƏR

Ey fikr şərir, itil get, ol məndən dur!
Mən ac qalırım, sənə nə dəxli vardır,
Hər an oxusan qulağıma bir novhə,
Beyni yorusan, qəlbi edirsən rəncur.

Biçiz əgər eyləyə qızdan ikrah,
Həqqi var onun, kisəsində pulusiyah.
Biçizə deyın, qızlar üçün etmə xınov,
Bir-bir hamısın çiçək boğar inşallah!

Çox zəhmətə qatlaşar ana dünyadə,
Yatmaz, gecələr keşik çəkər övladə,
Oğlan böyüdü, oldu əgər nalayiq,
Rahətlik üzün görər fəqət rüyadə.

Qız doğsa xanım, qaşqabağın sallasa xan,
Aqıl deyil, divanədir, əhməq, nadan!
Qızıdır səbəb bəqai nəslı insan,
Ey xan, səni qız doğub, nəinki oğlan.

Saqi, mənə qüslü ver meyi-nab ilə,
İslat kəfəni o ləlgun ab ilə!
Vaiz desə: Mey həramdır, olmaz bu,
Əz kəlləsin o rəfdəki əbvab ilə!

Bir ömr ki, vardır onda yüz min zəhəmat,
Bainhəmə elmək istəməz məxluqat,
Hər zəhmətə qatlaşar bəşər, qeyr məmat,
Bilməm niyə şirindir bu əndazə həyat?

Ey kaş, olaydı ay kimi ibni-bəşər,
Azadə gəzəydi dəhrdə şamü səhər,
Nə qüsseyi-mərg, nə qəm-xanövü xan,
Bəh-bəh, nə xoş iqbaldır, xürşidü qəmər!

Vazəhdır ki, şurəzardə gül bitməz,
Bu nüktəni bilsə xəlq özün incitməz,
Kafərdi zimistan, o, xuda-zad tanımaz,
Zalimdi soyuq, heç kəsə rəhm etməz.

Axşamı səhər qəm iləmi eylərdiz?
Yaxud dəm ilə – deyın görək, neylərdiz?
Ey əhl qübur, sizdə çox sözlər var,
Versəydi müsəid ləhəd, söylərdiz.

Axir elədi başıma kül çərç əzəl,
Məhv oldu həvəs, ağardı saçü, səqqəl,
Əvvəl xoş idi, axırın Allah kəssin,
Ey kaş, bitəydi ömür on il əvvəl!

“Ey vay” demə, qəm yemə, fincan sımsa,
Palan qoyub üstüvə məhnet minəsə,
Məlum deyil aqibəti-kar, bu gün
Xoş eylə günü, xoş eyləmək, mümkünsə.

Bir halinə bax ləhəddəki dustaqın,
Kibr eyləmə çox, bir az düzəlt əxlaqın.
Ahəstə götür, – qoy qədəmin, zira ki,
Hər zərresi bir üzvdür bu torpağın.

Bir dön o yana bax, ey şürbi-faxir,
Gör bir necə mömin mənə yan-yana baxır.
Heç anlamıram mən bu söziün mənasın:
Mey içmə, – deyirlər, – öləcəksən axır.

İnsan ki, baxır məzənnəcat şəhrə,
Az qalır özün götürsün – atsin nəhrə.
Qəm-qüssəyə su tökür, ayaqlar hər gün,
Ətrafımıza fələk qoyur bir mehrə.

Xəyyam dedi: Qoymuyun əyyam sizi
Dilgir ede çox, – eylədi təşviq bizi
İsterdi bizə necat versin, nəgəh
Dəryayi-mələlə düşdü, qərq oldu özü.

Bilsən ki, düşünmək ilə kisə dolmaz,
Bihudə xəyalət ilə rəngin solmaz,
Əssəə ki xoşdu, canüvi sıxma kişi,
Bir il sora əhval xoş olmaz, olmaz.

Qəsd eyləyə qəbləz onki düşmən canə,
Fürsət var ikən içək beş-on peymanə.
Zira ki, əcəl gələndə möhlət verməz
Bir su içəcək qəder zaman insanə.

Ey dost, mey iç, baxma pulun azlığına,
Şeyxi xirədin natiqəpərdazlığına.
Mey zəhr isə də, mən içirəm sübhü məsa,
Zira ki, o baisdi kefin sazlığına.

Əmvati gətir yaduva doldur bir cam,
Qorxma şəbi cümədən, mey iç hər axşam,
Gör indi sağ olsaydı mollayi-ənam
Qonyakı həlal edərdi, əfyunu həram.

İsraf haramdır, – deyirlər, dinlə,
Sermayəni saxla, artığın xərc eylə,
Gər baxmayasan naseh müşfiq sözüne,
Möcüz necə ki, qalıb-talarsan eylə.

Onda ki, nə rəhm var idi, nə qanun,
Bir firqəsi margir idi İrənin,
Gücliydi qolu bəyin, axundun, xanın,
Fərqi yox idi tilə ilə buğdanın.

Vaiz ki deyər: Etmə nəzər xubanə,
Atəş vurur eşq xaneyi imanə.
İnkər edib o qüvveyi-miqnatisi
Ki, lütf edib Allah gülü reyhanə.

Din əhlinə etmə etibar ələmdə,
Saqi, gəl içək, görək nə var ələmdə.
Nə möminə xeyr verdi, nə tərsəyə,
Din etmədi sülhü payidar ələmdə.

Bir kəlləyə düşdü nəzərim, odlandım,
Göz yaşım ilə bulut kimi islandım.
Dilləndi o kəllə, dedi: Göz yaşım sil,
Xoş eylə günün, mən etmədim, allandım.

İllet nədi ki, çörəkçi vermir nisyə,
Çoxdandı yağış yağmırı Tilə, Təsiyə?
Bədbəxt cəmaət, dedim axir sizə mən:
Yaxşı dəyi, qoymuyun qızı mədrəsəyə.

Düz yanuva sübhü şam məşrubatı,
Qoyma edə həmlə qəlbə fikri ati,
Vacibdi difa nəfs, öldür, qorxma,
Girəm yaradıb o mar mövhumatı.

Dünyayə gəlib-gedibdi sizdən çoxlar,
Minlərcə cavan məzar içində yuxlar,
Bir gündə həzar-həzar insan ölsə,
Dünya nə qara geyər, nə matəm saxlar.

Yaran, mözə ilə doldurun dəsmalı,
Bir neçə günü xoş eləyin əhvalı,
Baxmın sözüne qafası qalın kişinin,
Buzqalə əbəs rəfid edib saqqalı.

O qəsrde ki, yanardı min-min fanus,
Dilbər ilə içərdi mey Keykavus,
Gördüm ki, o qəsri fələki-binamus
Zirü zəbər eyləyib, çox oldum məyus.

Cənnətdə, deyərlə, huri, kosər vardır,
Əmma iki min dilbərə bir ər vardır,
O hurilərə gərək kim olsun talib,
O şəxs ki, onda zuri-əjdər vardır.

Bir şaxeyi hər qəsrde var tubadən,
Yüz dəfə bunu eşitmişəm molladən,
Firdovs gərək ola rütubət və xəsra,
Mömin kişi, Allaha yetə fəryadın!

Gördüm kuzəçixanədə bir kuzəgəri,
Salmış ayağı altına Xəyyam Öməri;
İslatdı gözüm yaşı təmamen o yeri,
Mən gördüm o Xəyyami, nə hər bibəsəri.

Bir söz deyirəm misali ahü nalə,
Əmma deməyin bu sözü kora, lalə.
Vəxt ki açıldı, qurudu, düşdü yerə,
Bir də göyərə, mahaldır, ol lalə.

Bilməm ki, nədir əsas gavü mahi,
Məhdud ediblə qüdrəti-Allahi.
Hər kəs alır-alsın, ixtiyarı vardır,
Bu sözlərə mən ki, vermərəm bir şahı.

Sən çünki gözündəki tozu silməzsən,
Bir diqqət ilə yerə nəzər qılmazsan,
Torpağa düşən sümüklərin əcdadın
Hər gün basarsan, ayaqlarsan, bilməzsən.

Məşqul idi xəlq fənni-tarix ilə,
İstər danışa aləmi-Mirrix ilə,
Kafir qayırır elektriki-bi-sim,
Mömin kişi dəlir döşü mix ilə.

Qüvvətli olar ağıl, bədən çağ olsa,
İç, qorxma, əmoğlu, yaxşı konyak olsa.
Qəm köpəkoğludur, külüng alsə ələ
Bir anda yıxar, necə uca dağ olsa.

Həsərlə baxıb, dedim, bənəfşə zarə:
Əhsənət bu xoş məkana, o ruxsarə!
Bir ah çəkib dedi: Əsiri-dəhrəm,
Bir həftə sora mənı satar əttarə.

Hər bir kəsə etibar etmələ ələmdə.
Saqi, gəl içək, görək nə var ələmdə!
Nə möminə xeyr verdi, nə tərsayə,
Söz etmədi sülhi payidar ələmdə.

Cənnətdə, deyəllə, bığ və saqqal olmaz,
Saqqalıya huri-eyn məyyal olmaz.
Xəlqə niyə fasiq deyisən, ey vaiz!
Sübhanallah! Belə qırışmal olmaz.

Hər vaxt ki, sənə qüssə eylədi həmlə,
Qaynat samavarı, çaydanı demlə.
Düşməndi qəmü qüssə bəni adəmlə,
Əz başını düşmənin dili-xürrəmlə.

Fəryadü fəqanilə sağalmaz yaralar,
Cahil kişi bica yerə qəlbin qaralar,
Sənətkar mehri-çərxi eylər əlvan,
Göy səndən ötür nə qızarar, nə saralar.

Çün gördü öküz az qalır olsun səqət,
Mərhum Kopernike verib əl rıqqət,
Əl atdı, yerin yapışdı qurşağından,
Qaldırdı həvayə, öküz oldu rahət.

Meyxarələr etdi həmlə sağdan, soldan,
Çəkdi, yerə saldı vaizi istoldan.
Vaiz nə dedi? Dedi ki, var cənnətdə
Bir çeşmə ki, o ləzizdir əlkoldan.

Gör eyləyə həmlə ləşkəri-bigənə
Sərdəştə, Soyuqbulaqə, ya Dilmanə,
Elmü hünərin var isə çıx meydana,
Yoxsa – səfər eylə rözeyi-rizvanə.

Elmü hünərilə bağla sən ol səddi,
Qoyma dolaşa ayağə, qırxdır xətti,
Saqqalın əgər ola bir arşmlıqda,
Hifz eyləyə bilməz o bizim sərhəddi.

Doldur qədəhi, mötəqid, olma xəbərə,
Xaliq sənə zülm eyləməz, hətta bəqərə.
Kök saxla kefin, şadlıqnan ömrü qutar,
Çünki öləcəksən, girəcəksən qəbirə.

Mən mey içərəm ki, əqli sərsəm etsin,
Ta qəlbi-həzin bir ömür aram etsin,
Xəlq hər nə deyir, desin, getir, ey saqi,
Qoy, mey məni xəlq içində bədnam etsin.

DOLDUR ÇUBUĞ

Dilbera! Ovqetimi təlx eyləmə, doldur çubuğ,
Mən behişt istəmirəm, ~ hamıya elan olsun!
Kişi, Allahdan utan, qürreyi-şəbanə kimi,
Bu orucdur, nə namaz – qılmağı asan olsun!
Taqətim yoxdu oruc tutmağa indi, vallah,
Gələcəkdə tutaram, əhdilə-peyman olsun.
Kişi, dur məscidə get, vaizə bax, gör nə deyir;
Buyurur: Bəndə gərək, tabei-fərman olsun!
O yeyir yağlı pilov, eyləmiri qüssə, xinov,
Və deyir hər nə gələ ağzına, hədyan olsun.

Kafirə cənnət, əgər mömünə zindandı cahan,
Pəs gərək vaizimiz daxili neyran olsun.
Aç gözün, yuxlama, ey şorbaya həsrət dilbər,
Niyə bəs durmusan, az qaldı obaşdan olsun!
Nə ümid ilə durum, ağzımı bağlım, oturum,
Vəxti-iftar gərəkmez ki, bir az nan olsun?
Çörək olmaz mənə bu xoşkə səlam, ey məşdi,
Al apar, istəmirəm, qoy sənə ərzan olsun.
Nazilə başun əyib, soxma səlamı cibimə,
Tüməni ovcuma qoy, dərdimə dərman olsun.
Kişi labiddi gərək səngdil olsun birəhm,
Pulu xərc eyləməsin sahibi-milyan olsun.
Kərbalayə gedisən, ac qalır əhli-Vətənin
Ay Əli şiasi, xəsmi Şəhi-mərdan olsun!
Olmasa qürbət, acından öləcək əhli-Vətən
Bəli, bibəhrə Vətən xakilə yeksan olsun!

BİR GECƏ...

Bir gecə mənzili-Hüseyn xanı
Eylədux şəmilərlə nurani.

Gər mütrüblər baxa və görə,
Zülməti təbdil eyləyər nürə,
Qaşları həmd, gözləri surə
Zülfi "völleyli" səxt zülmani.

Tar oxur, qəlb istirahət edər,
Yar açar qolların, qiyamət edər,
Səhfi-eşqi dəf təlavət edər,
Tazələr rəsmi-dinü imani.

Dəhəni tənək, həlqeyi-mərcan,
Qəbqəbi iltifah vəl-ərman,
Arizi misli sureyi-rəhman,
Cəlb edər iştəhayi-insani.

Eyləmişdik əyərçi biz kəsəmat,
Lakin ol mütrübi-xəcüstə süfat
Nəgəhan qoydu baş, qaldıx mat,
Tökdü diz üstə zülfi-reyhani.

Gördü bu halı çün Ağabdulla,
Qəlbədən çəkdi bir müfəssəl ah!
Əl atıb kisəyə, sifidü siyah
Etdi bezl, razi qaldı cananı.

O suvaşdıqca xəlqə misli çiriş,
Hamı eylərdi Möcüzə qarqış.
Meylü rəqəbtə olmayan bir iş,
Rəsmidir, hər zaman çıxar canı.

Bəzilər qaçdı, leyk mən qaldım,
Bir qıran borc Hüseynəndən aldım,
Müxtəsər cürm ilə qurtardım,
Tari hifz eylesin Hüseyn xanı.

Əlqərəz oldu çün altı saət,
Xəlq durdu. Vəli mənə rüxsət
Vermədi tarzən. Dedim: İllət?
Dedi: Lütf eyle altı tumanı.

Xamsən, Möcüz, olmadın püxtə,
Aldanar daima novamuxtə.
Aldı mənədən pulu pədərsuxtə,
Verdi cananə, çəkdi qəlyanı.

Deyirəm hər zaman: Ay Əsqərağa,
Vergilən pul! Özün çəkir qırağa.
Müxtəsər, saldılar mənə şuluğa
Güneyin xəlqi-namüsəlmanı.

Verməseydim o pulu tarzənə,
Ərz üçün əzm edərdi Tehranə,
Od vurardı təmam İranə,
Almasaydı pulun, ağam canı!

VER GÖRAX

Kətxuda söylər ki: Sən də maliyatun ver görax!
Mola-qazı da deyir: Xümsü zəkātun ver görax!

Qazını razi edim, ya kətxudanı, dövləti?
Bir yol örgət bəndəyə bu bərədə, ya ümməti!
Sərbazü topçu qüssəsi artırır üşgiyyəti,
Sən də al bu cütlüğü, həbbi-höyatun, ver görax!

Üç nəfər sərbaz verdux, hər üçü etdi fərar,
Qüssəvü qəmdən bədəndə qalmayıbdır ixtiyar,
Hər üçün də oda yandırsın görüm pərvərdigar,
Düşmüşəm xurakdən, var karbonatun, ver görax!

Əl yaxamdan çəkməyir sərbazgir, istər əvəz,
Yox pulum, şeytan deyir sərbazgirin başın əz!
Yencərəm başın, qulağın, ahü zar eylər Tükəz,
Söylər Allah yoxsula: Səbrü səbatın ver görax!

Bir tərəfdə mərsiyəxan istiri həqqülbəka,
Ağladıb çünki məhərrəmdə mənə sübhü məsa,
Hər gün on beş dəfə şagirdi dayanar qapıya,
Səsləri: Ay Kərbalayı, beş min altun ver görax!

Bir tərəfdə ip tutur qazı ağa saqqalıma,
Qəbzədən gər mu qədər nüqsan ola, vay halıma.
Qorxuram axund qoya gömrük mənə bu yalıma,
Göndərə tüllabı hər gün: Ayidatun ver görax!

Bir tərəfdə mığmığa məlun itildir ülgücü,
Möcüzə eylər əziyyət xasə laməzhəb cücü,
Bir tərəfdən də əzanxanın nə qədri var gücü
Səslənilir: Məlun kişi, dur vacibatun ver görax!

ANBARDARA XİTAB

Xuda rəhm etdi, nazil oldu rəhmət:
Yağış yağdı, işıqlandı ziraət.

Yağış yağdı, yaşıl oldu çəmənlər,
Açıldı lələlər, xoş nəstərenlər.
Yumuşandı zəmin, ey cüt sürənlər,
Öküz etmir daxı yerdən şikayət.

Durun ey kövkəbi-bəxti yatanlar,
Durun, ey buğdaya arpa qatanlar,
Tökün göz yaşı, ey qəllə satanlar,
O qədri ki, gözüz olsun cərahet.

Dedim: Buğda alıb yığsan sarayə,
Qəmin artar bulut gəlsə həvayə,
Pulun çoxdur, apar ver qəndə, çayə,
Yağış yağsa ona vurmaz xəsarət.

Yağış məsrur edər əhli-dehatı,
Ucuzlatmaz fəqət çayı, nəbatı.
Ağırdır qəndü çayın maliyatı,
Ona nə səndə var, nə məndə taqət.

Yağış eylər yeri sirab, əmoğlu,
Ucuzlatmaz suyu mirab, əmoğlu,
Verər keyri sənə bu ab, əmoğlu,
Əgər hər gün yağa beş-altı saat.

Verər su nırxına hacı tərəqqi,
Xuda verməz ona peyğəmbər həqqi,
Sökər beynün mirabın dəqqə-dəqqi,
Misali ibni Sədi-bimürüvvət.

Baharın çox gilası var, xiyarı,
Uşaq sahibləri sevməz baharı.
Sabah uşqun başın qovzar yuxarı
Yetiş imdadə, ya şahı-vilayət!

Uşaq: var-yox nədir bilməz; deyər: Al!
İlahi, olmayaydı kaş baqqal,
Əgər sən də olaydın, sahib ətfal
Yaratmazdın bu qədri nazü nemət.

Nə baqqalda var insaf, nə dərəndə,
Hücum eylər uşaq alça görəndə.
Palası sat və ya qaç get Mərəndə
Və ya keç abirudən ta qiyamət.

Qazandı yüz tımən biçərə Möcüz.
Dedilər: Al bir arvad, yatma yalqız.
Onu xərc etdi toyda, qaldı pulsuz,
Gəl, indi eylə baskarə lənət!

DƏRVIŞ SEYFƏLİ

Vəqti xərmən gəldi, get göz kətləri, ya Seyfəli,
Qalma Cüstərdə, təkərsən ətləri, ya Seyfəli!
Mədhi-movlaye açanda ağzunu meqqarə tək,
Tərpəşir onban, qabırqan ətləri, ya Seyfəli.
Sən tanıtdırdın Əlinin qüdrətin çüstərliyə.
Sənsən ol kimsə ki, qırdın bitləri, ya Seyfəli.
Basmaseydin sən qədəm bu aləmi-viranəyə
Şölələnməzdi firəng kibritləri, ya Seyfəli.
Maliki-duzəx cənabun görsə məhşərdən qaçar,
Gir cəhənnəmdən çıxart ümlətləri, ya Seyfəli.
Xam səsin hər kəs eşitsə, bil ki, yadından çıxar
Ruzigarın qüssəvü möhnətləri, ya Seyfəli!
Al əmudu dəstüvə, çək başuva qalxanuvu,
Qorxma gəlsə üstüvə kənd itləri, ya Seyfəli.
Üç nəfər gətdi gəlib zatün ziyarət etməyə,
Baş kələm, tut, yerkökü həzrətləri, ya Seyfəli.
Kəranayi-sovtüvə təxfif ver, incitməsin
Darra-darun hamilə övrətləri, ya Seyfəli.

Baş yuxarı qovzusan çiyün, deyəndə: ya Əli!
Kim sənə təlim edib bu fəndləri, ya Seyfəli.
Vermədin bir maç ziyarətdən gələndə Möcüzə,
Zəhrimar olsun ləbün şərbətləri, ya Seyfəli.

BAHALIQ

Yaran, başuz sağ olsun, çay çox giran olubdur,
Girvəngəsi otuz beş sahibqıran olubdur.

Ponzasını satırlar altı qırana qəndin,
Kişmişlə dadı qaçmış ol çayı-dilpəsəndin.
Rəngü-rüxü solubdur çaydani-dərdiməndin,
Qənddani-binəvanın qəddi kaman olubdur.

Dad vermiri ağızda şiriniyi-cəvanmərg,
Əndamı, təhri, təmi, hər zadı misli gerçək.
Yox bir nəfər desin ki, bəsdir bu çaydan əl çək.
Bain həmə qurumsaq İranda xan olubdur.

Dünyanı əhli-məğrib döndərdi Kərbalayə,
Dəva bir az da sürsə başım keçərcidayə,
Biçərə zərli fincan həsrət qalıbdı çayə,
Əttövbə, tövbə, yaran, axir zəman olubdur.

RAZÜ NİYAZ

Olsun gərək Allah ilə bir razü niyazım
mahı rəmazanda.
Heç kəs deyə bilməz ki, ibadət nəyə lazim
Bu kövnü-məkanda!

On altı saat qoymaram heç ağzıma bir şey,
Gahi yataram, gah duraram, gah edərəm qey,
Hər vaxt ki acalsam yeyərəm et, içərəm mey.

Qəm çəkmərəm əsla ola kər fəvt namazım
Əlşahda, Mayanda.
Əmma yemərəm mən oruc, ey Əsədi Kazim
illa acalanda.

Quran oxuram sübhdən axşama kimi mən,
Təzvir edərəm sahibi-əmmamə kimi mən,
Həlva yeyərəm xəlvəti bayrama kimi mən,
Əmma sənə söylər bunu bu bəndeyi-nazim
xəlvətdə, çataqda.
Hərgiz yemərəm mən oruc, ey Əsədi Kazim,
sən tək dal otaqda.

Hərgiz demərəm mən sənə: Siqaruvi yandır,
Çək kuçədə, bazaridə, mahiyyətün andır,
Qoy səqqəli, qırxdır başı, baqqalı dolandır.
Təzvir nəçün? Səqqəlü təsbihidü lazim
mahı-rəmazanda.
Yıx xəlqin evin sən belə, ey Əsədi Kazim,
xar olma cahanda.

Nisyə sataram mən sizə huri, alaram pul,
Ammə özüm hər il alaram qız, edərəm dul,
Allah mənə aqıl yaradıb, sizləri çün qul.
Sən işlə, qazan, ver yeyə əşraf, əazim,
hər dövr zamanda,
Çün onlara sən fəhləsən, ey Əsədi Kazim,
bu əsr zamanda.

GƏLMƏYƏYDİM CAHANA KAŞ

Neylim, nə çarə qılım, ey xudayi-cinnü-bəşər,
Pulum bitibdi, yolum bağlı, qalmışam müzter!
Əşikdə bərcü yaxamı buraxmır, evdə xanım,
Gəlin, gəlin, kişilər ay haray, sıxıldı canım!
Gətirdi cövrü cəfayi zəmanə canə meni,
Gətirməyeydi anam kaş ki, cahanə mənə!
Açanda dəftəri əttar bəxti-qarə kimi,

İşıldır hər tərəfində adım sitarə kimi.
Ürək döyünməsi başlar görəndə bəqqali,
Qurud hesabı düşür yadıma, cibim xali.
Çörəkçi dəftərimi qoltuğunda gəzdiriri,
Görəndə qəssabı, yaran, adam ölür, əriri.
Nə vaxtəcən gedim, Allah məni-güni qarə
Min iztirabile birahə suyi-bazare!

MƏN NEYLƏYİM, ÖLÜRSƏN?

Nə vaxtəcən dolanım qorxa-qorxa meydanı?
Görüm ki, mən güne qalsın o İngilistanı!
Necə qərar tutum, yoxdu evdə çayılə qənd,
Necə çıxım eşiyə, vermiri Dadaş möhlət?
Bəli, güman eləmə şövkətü əsasım var,
Dadaş! Bə həqqi-xuda, köhnə bir palasım var.
Necə verim sənə pulu, gözüm düşüb dərəyə,
Bu gün beş-altı tımən mən gerek verəm kəriyə.
Tərəhhüm eylə məni-zarə boş qalib dəbbə,
Bu il çilovda əlim bənd deyil, qəsəm rəbbə.
Gerek yeyə-içə insan, bədəndə ta can var,
Odur ki, daqi-kədu, həsrəti-badımcan var.
Vəleyk dəsti-qəzavü qədər küpün boşadıb,
Alıbdı tabü təvanın, cənazəsin uzadıb.
Baxır o yan-bu yana gözləri nə halət ilə,
Baxır, fəqət danışammır, deyir işarət ilə:
– A pullu! Dirhemü dinarə ehtiyacım var!
Hacı! Aman günüdü, dərdi-naəlacım var.
Hacı! Sənin kimi mən də əzizidim bir vaxt,
Zəmanənin sitəmi eyləyib məni bədbəxt!..
Eşitcəyin bu sözü pullu qalxır ahüstə.
Zəif əlin uzadır, daməninin tutur xəstə.
– Əlivü çək ətəyimdən! Yapışma, bənd olma!
Əbas yerə sənə pul vermərəm, həpənd olma!
Təbiət öz sitəmilə fişar verib sənə səxt.
O zülm edib sənə! Dövlətli neyləsün, bədbəxt?

Ötür əlin ətəyimdən, gedim şərəfət ilə,
Ötürməsən, sürərəm cəmdəyin rəzalet ilə!
Eşitmiri qulağı xəstənin, vəli baxırı,
Saralmış arizine qanlı göz yaş axırı.
Acıqlanar o zaman hacıya-hünərpərvər,
Deyər uca səs ilə: Çək əlin, əya əbter.
Hacı basıb pulunu sandığa, bəsanı-gəda,
Məni görəndə sızıldar, deyər: Bəhəqqi-xuda!
Bu gün ət almamışam, külfətim qalib müztər,
Nedim, nə çarə qılım, axırı çörək istər!
Görüm bu təşkilatın məhv olub, ola bərbad,
Rəfiq ola sənə duzəxdə firqeyi-Şəddad!

ZAKİR

Sitəmdən eylə həzər, ruzi-həşri sal yadə!
Əvalin eyləmə çox göz yaşın rəvan Zakir!
Nə ağlamaqdan ötrü xəlq edib bizi xaliq,
Vələv dədəm ölə, mən etməyəm fəqan, Zakir.
Misali bülbül oxu, xəlqi şadman eylə,
Nəinki, başına səp millətin saman Zakir.
Həzar güne gülü lələvü səmən yaradıb,
Ki, sən baxıb olasan şad hər zaman Zakir.
Və bəd ləli-ləbin eylə dişlə ki, qanasım,
Saçın o qanı yusa, pakdır o qan Zakir.
Boyu şəmame kimi dilbərini olar məməsi,
Bə qədri əlçə və ya misli-girdəkan Zakir.
Qəmi olanda əvamin ürəklənər, ağlar,
Gətir qulaquva bir söz deyim, oyan, Zakir.
Şərab dəfi-qəm eylər, əyər inanmırsan,
Bir azca tök qədəhə, eylə imtəhan Zakir.
O qədri qonçadəhən, ləli-ləb yaratmazdı,
Əyər oleydi məhəlli-əza cahan Zakir.

CANDAN KEÇMİŞUX

Dilbərə! Mümkün deyil gülşəndə gül bixar ola,
Bülbül aşıqdir, gerek eşq əhlinə azar ola!
Biz Vətən aşıqləri baş ilə candan keçmişux,
Zalimə “Adil” deyib, baş əyməruş, xunxar ola!
Zülmür bu, ya deyil – millət acından can verir,
Pişivayi-millətin buğdası yüz anbar ola!
Müxtəsər cürm ilə vaizlər mənə təkfir edir,
Həqqi var yerdən göyə, qafil gerek huşyar ola!
Baxma cayı-səcdəyə, allanma, saqi, mey gətir,
Hər başıqırxıx kişi zənn eyləmə dindar ola.
Ta nə qədri mən sağam, göz açmasın millət gerek,
Yuxlasın ta həşr olunca... Qoymaram bidar ola.
Aləmi-meyxanəyə kəc baxma, oğlan, keç görax,
Bir belə aləm tapammaz, gər, atan memar ola!
Şeyxana, birahə getmaxdan xəyalım var mənəm,
Çıxmışam yoldan, onunçün qorxuram tərər ola!
Saqiya, camı dolandır başuva, ver, nuş edim,
Dərd-sərdən az qalır başım iki xərvər ola!
Əhli-qeyrət cəngcur, dəvətələbdir daima,
Ey cəmaət, qoymayın tiryakilər meyxar ola!
Zahida, bundan ziyadə dinü iman bəsləməz
Bir çörək ki, mayəsi arpa ilə cövdar ola!
Ey cəmaət, məndə yüz batman kəsalet var bu gün,
Paylıram – gəlsin aparın, – hər kəsə, bikar ola!

QALMADI

Ay ağalar, mahut yatar tabına,
Qılinc, qəmə tərsə girməz qabına.
Hər il bir yol əvəz olar xabına,
Səhər çıxan gün azana qalmadı.

İsti düşdü, dağlarda qar əridi,
Su azaldı, çay kəhrizi qurudu.
Bildir işdə ağa Abdulla vardı,
Bu il dünya Rəfi xana qalmadı.

Bu il dünya üz çevirib xudama,
Kəblə Mahmud işi salıb nizama
Fələk vurdu başından bir qarama,
Səfərbəydən bir nişana qalmadı.

Yavaş-yavaş zəbanımız dəyişir,
Təzə fikir köhnə ilə döyüşür,
Ayıl qardaş, günəş yerə yetişir,
Çay paylandı, yuxlayana qalmadı.

Bundan əvvəl xəlq çalardı tütəyi,
Çox verərdi hasil bağı, pətəyi,
Pul verməsən, Seyid vurur kötəyi,
Mömün kişi birçə dana qalmadı.

Bundan qabaq Həllacoğlu çox idi,
Dəyirmanın maliyatı yox idi,
Silahımız əmud idi, ox idi,
Həftir çıxdı, iş qalxana qalmadı.

Sərbazımız ayağında “Yəmən”,
Kəflənirdi, çün çəkirdi çəməni,
Yubanırkı kəndxudanın kəfəni,
Şükr Allaha, o zamana qalmadı.

Qədim zaman xəlq gedərdi cütünə,
Bac verməzdə tiryakə, ya tütünə,
Baş əyərdi qolçomağın itinə,
Qol qırıldı, taziyanə qalmadı.

Seyfləşkər əl uzadır hər yana,
Xəliliyə, Şəbüstərə, Dəryana.
Göz tikmişəm mən də şəhri Mayana,
Bu tərəfdə abü danə qalmadı.

Seyfləşkər deyər: Açın gözüzü,
Tez pul verin, oynatmayın özüzü.
Bir görseydim xudam deyir bu sözü
Füqərayə saliyənə qalmadı.

Fəqir deyər yana-yana sərhəngə;
Əbəs yerə güllə salma tufəngə.
İki şahı bu gün verdim lüləngə,
Pulum bitdi, Kərimxana qalmadı.

Dünən getdim borc eyləyim filandan.
"Yoxdur!" dedi, yüz and içdi yalandan.
Şəbüsteri dop-dolandım hər yandan,
Ac və susuz, tab-tavana qalmadı.

Oğlan da üz qoyub gedib o taya,
Onun işi məni salıb xataya.
Əl çəkməsən, əl götürərəm xudaya,
Çünki ayrı asimana qalmadı.

KÖYNƏYİ GEN, HÖVSƏLƏSİ DARDIR

Bu qıza heç kəs deməz "möminü dindardır".
Məzhəbi yox, dini yox, it kimi murdardır!
Söylə görüm bir mənə, ey mütürüb Ayişə,
Lifəsi yox, bağı yox, bu necə şalvardır?
Bilmirəm illət nədir, bu qarı övrətlərin
Köynəyi, şalvarı gen, hövsələsi dardır?!
Gör necə çin-çin düzüb taci-səri-rəhnüma!
Eyləmə bus əllərin, gər o günəhkardır.
Cahilü kahil demə cübbəvü dəstərə sən,
Qaziyə müfti məgər cübbəvü dəstardır?

DEYİRƏM MƏN SİZƏ, HA

Dilbər istər apara miçini müjgan içinə,
Ey xuda; küfr girir dinilə iman içinə.
Şanə zinnət verir o türfeyi-canənə tərəf,
Müşkü ənbər tökülür ənniyü kirşan içinə.

Kəlbətinə gələ o dişlərin, ey şaneyi-şum,
Dişlərin basma slə zülfi-pərişan içinə!
Məşküvü çiyüvə al sən də, əya, əbri-bahar,
Əxtəri-fikrim edir əzm gülüstan içinə.
Sən də bir badeyi gülğun ilə şad eylə məni
Saqiya, qoyma qəmi daxil ola can içinə.
Şəhri-Şəban, deyillə, edəcək köç bu gün,
Mahi-rozə salacaq Yusifi zindan içinə.
Qorxuram taki edə həmlə bizə mahi səyam
Necə ki, qurd girər bir sürü heyvan içinə.
Qılıcı bağla və al yanuva beş-altı nəfər,
Rastuva gəlsə tökün qanını meydan içinə.
Gözünü dörd açın, oğlan, deyirəm mən sizə, ha!
Bir daha çıxmaz oruc, girsə müsəlman içinə.
Gəldi, ha! Gəldi-gədə; qoymayın, ha! Qaç, saqi,
Qılıcı sal yerə, sox başüvü qalxan içinə.
Dustan, hazır edin çahkəni meclisə tez,
Şairin mürqi-dili düşdü zənəxdan içinə.
Rəməzan bir ox atıb yarələdi qəlb evini,
Göz yaşım oldu rəvan çay kimi fincan içinə.

İNŞALLAH

Yarmanı qeynatduq, rıstəni kəsduq,
Odu, kömürü alluq, inşallah!
Yorqanı yamıyaq, cecimi yuvaq,
Qurusun, kürsünü quraq, inşallah!

Üxüvvətdir bizim dinü məzhəbdə
Kürsüqurmaq olmaz qəmər əğrəbdə,
Səet xoşlamışam mahi-rəcəbdə
Quraram kürsünü o vəq, inşallah!

Qurudu çox tökür Tükəzban aşə,
Nəxudun az salır, gəlmiri xoşa.
Deyirlər ki, qovub, arvadı boşa!
Hələ fikr elirəm, göraq, inşallah!

Zəmanə dolandı, ya Sahibəzzəman,
Ələcəl, ələcəl, sənə mən qurban!
Deyirlər: Getməyin lifəli tuman.
Qorxuram tumançaq qalaq, inşallah!

Dəryadan həvayə uclar tassi,
Yağış yağar yerə, ayular hissi,
Qarə börk çıxıbdı – təpəsi yassı,
Pul tapaq, bir dana afaq, inşallah!

Papağın, dərinin vaqtı sürüşdü,
Büzməli donların modası düşdü.
Soyuqdan az qala canım ölmüşdü,
Qış çıxsın, kot – şalvar giyaq, inşallah!

Bəhmənşah ayında xoş olu saət,
Məscid mirayə verildi zinət,
Çərşənbə axşamı yetişdi, heyət
Eləruq xanları qonaq, inşallah!

Səndəllər düzüldü, əyan əyləşdi,
Səməvər qeynədi, ağalar içdi,
Mənə vermədilər, hövsələm qaçdı,
Sönər çay bişirən ocaq, inşallah!

Cümə günü millət gəldi məscidə,
Baş qoydu torpağa, elədi səcdə.
Qulaq verruq nitqi mirza Məcidə,
O olar yaxçı bir nətəq, inşallah!

Qurabiye, noğul yeyildi tamam,
Bəhramxan səsləndi, başlandı nizam.
Məşmullar çağrıldı, etdilər qiyam,
Keçəllər olacaq qazaq, inşallah!

Şəbüstər xəlqindən yüz nəfər məşmul¹,
Həştad nəfər kəfil, doqquz məlul.
On bir nəfər cəngi etdilər qəbul,
Ona da verərlər tələq, inşallah!

Bəhramxan vəqf eylər nitqini hərdən,
Beş yüz nəfər insan alqışlar birdən,
“Zində bad!” səsləri ucalır yerdən,
Gedər ta ərşdən uzaq, inşallah.

Getdim hüzuruna Qəhrəman xanın,
Söhbəti çox xoşdu əziz mehmanın.
Ucalu beydağı şahı–İrənin
Mücüzle bərabər göraq, inşallah.

ZİYARƏT

Gəldi çavuş, etdi dəqqəlbab;
Yığışın qapıya, için qəndab!
Udmuşam min tımən qumardə çün,
Gedirəm Kərbəlayə ba əhbab.
Satmışam əskik, almışam artıq,
Soymuşam xəlqi, olmuşam ərbab.
Vermişəm puli-qəlp sərracə
Almışam at üçün yəhər, esbab.
Qərzi bəqqalı eylədim inkar,
Çünki vermişdi muşimürd doşab.
Aldım ettaridən bir az nisyə
Çayü, dəsmalü, şəkkerü, corab.
Dedi: Pul ver! Dedim ki: Borcum çox!
Dedi: And iç! – mənə o xanəxərab.
Hər cəhətdən mənə həlak eləsin
Mərdi-mərdanə, ya ülul-əlbab!

ŞUXLUX

Dövlət sərayi-rəbbimə getdim keçən gccə,
Gördüm ki, fərşi yox; neçə yırtıx-cırıx keça.
Ərz eylədim: Bu fəqrilə, bu iftızah ilə,
Mın qəsrlər əta edəcəksən bizə necə

¹ Əsgər

Şəki gətir, çırağı gətir, yandı sinəmiz!
 Eşqin nədir sənin bu çırağı-müəvvəcə?
 Bir gün əyil, yavaşca gəlisəyə baxgilən,
 Seyr eylə ərşə, fərşə, cəlalə bicə-bicə!
 Dur, sən də mərmət¹ eyləgilən bu xərəbəvi,
 Memarbaşı Qafarə deynə, ta çəkə recə.
 Gördüm əlin vurub belinə, güldü: qah qah...
 "Mən aqiləm! – dedi, – pulu verməm kəcə-məcə".
 Yarəb! Məni müvaxizə etmə bu əmrdə.
 Möcüz səninlə şuxlux edibdir, düşüb ləcə.

YOXDUR, YOX

Deyirəm hər kəsə: Ver parə! Deyir: Yoxdur, yox!
 Söylərəm: Dərdimə bir çarə! Deyir: Yoxdur, yox!
 Gedirəm altı qırandan ötəri qulluğuna,
 Deyirəm: Qalmışam avarə! Deyir: Yoxdur, yox!
 Bir çərək buqda verin, bari bir az aş bişirax!
 Yüz çuval doldurub anbarə, deyir: Yoxdur, yox!
 İstər Allahidən hər vaxt yağış bəndələri,
 And içir, gübədi-dəvvarə, deyir: Yoxdur yox!
 Hər kəsin halini-əhvalini gör mən soruşam,
 Üz qoyur canibi-bazarə, deyir: Yoxdur, yox!
 Pişik istər edə təfliş qovurma küpünü,
 Qahqah ilə gülürü fare, deyir: Yoxdur, yox!
 Etibar eyləmiri bir-birinə əhli-bələd,
 Gedəsən qonşuya-səmvarə, deyir: Yoxdur, yox!
 Var evimdə naxoşum, yoxdur həkimin rəhmi,
 Naxoşa vardı, – dedim, – çarə? Deyir: Yoxdur, yox!
 Bəski "Yox!" ləfzi Şəbüstərdə mod olmuş, Möcüz!
 Qeyrətin var? – deyirəm karə. Deyir: Yoxdur, yox!

EŞQ OLMASEYDİ

Ta var cahanda ləlü ləb, zülfi-müşkafam,
 Mehtacdır təbibə cahan əhli biltəmam.
 Eşq olmaseydi eql tərəqqi edərdi çox,
 Lakin qalardı ac ütübba nəharü şam.
 Cərrah mərheminə tapılmazdı müştəri,
 Gər yarmaseydi başını hər aşiqi-imam.
 Mikrob yeməzdi ağ ciyərin binəvalərin,
 Olmazdı mübtəla mərəzi-sillə xasü am.
 Eşq olmaseydi, olmaz idi intinaq rəhm,
 Baisdi bu müsibətə hər eşq vəssəlam.
 İfriti-eşq alıb ələ bir kürzi-canfəşan,
 Viran edir binayi-vicudi ələdəvam.
 Biganə gördü Yusifi çün bəzmi-eşqdə,
 Məcnuni-eşq aldı o məhrudən intiqam.
 Məcnuni saldı çöllərə Leyla məhəbbəti
 Şirinin eşqi eylədi Pərvizi ziftnam.
 Vermə təbibə, falçıya pul, ey Tükəzziban,
 Dərdi-cünunə yoxdu dəva, olsa çox əvam.
 Eşq olmaseydi qan azalmazdı cismdə,
 Olmazdı tərşə-qəlbə güriftar mərdi xam.
 Ta var cahanda sibi-zənəxdan, dilbərə!
 Biçarə qəlb müztəribül-haldır, müdam.

OLDU, GƏL

Ey səba, get kuyi-yarə, söylə: Şəvval oldu, gəl,
 Açdı əfsari başından möminin eydi-fitir
 Bitdi əyyami-riyazət, xəlq xoşhal oldu, gəl!
 Bir tərəfdə küftə, bir yanda xama, bir yanda bal –
 Mədələr misli dükani mərdi-bəqqal oldu, gəl!
 İçdi su, şişdi bağırsaqlar misali kərənay,
 Ey təbibə-bimürüvvət, millət ishal oldu, gəl!
 Qorxma piri-xəsmən, canan ki, indi aşiqin
 Atdı tiryakı, qızıqı, Rüstəmi-Zal oldu, gəl!
 Tiqi-misvakı qınından çəkdi, girdi səngərə,

¹ Təmir

Sahiba, hazır bə dəva Kəblə Zeynal oldu, gəl!
 Ey atam qurban sənə, ey mahi rozə, hardasan?
 Qaldı boş minbər dibi, vaiz bədəhval oldu, gəl!
 Yeddi başlı divin açdı qolların falçı Tükəz,
 Ey Süleyman, qorxudan xəlqin dili lal oldu, gəl!
 Cəhl bivəqr eylədi islami, ya sahib-zəman,
 Cəddüvün ümmətləri Bakudə həmmal oldu, gəl!
 Gör nə sürətlə sürür avtomobil küffari-dun,
 Şiəvü-sünni ayaq altında pamal oldu, gəl!
 Qatilə qılman verir, məqtulə – əqrəb rüşvətxor,
 Milləti-mərhuməmin ibrarı Dəccal oldu, gəl!
 Verdi min-min qəsr, min-min huri vaiz Möcüzə,
 Şairin huşi başından çıxdı, abdal oldu, gəl!

NEYLƏYİM MƏN?

Zimistan gəldi, yaran, neyləyim mən,
 Pərişanam, pərişan, neyləyim mən?

Otuz ay bəstəri-rahətde yatdım,
 Nə qədri paltarım var yayda satdım.
 Yoxsulluq dərdindən möhnətə batdım,
 Xudaya, qışda üryan neyləyim mən?

Fələk aldı ələ tirü kəmanı,
 Nişanə eylədi mən binevanı.
 Yetişdi, şiələr, kürsü zamanı,
 Nə yasduq var, nə yorqan, neyləyim mən?

Əza çox saxladuz ali-əbayə,
 Bir az da ağlayın mən binəvayə.
 Çörək vay-naləsi çıxdı səmayə
 Uşaqlar acdı, yaran, neyləyim mən?

Nahar vaxtı keçir, qarnım qırıldar,
 Uşaqlar səs-səsə verib, zırıldar,
 Gözüm yaşı gecə-gündüz şırıldar,
 Tükəndi səbrü saman, neyləyim mən?

Qəhətliq varlığın gəlmir çəminə,
 Xudavənda, yağış göndər zəminə,
 Tərəhhüm eylə bu əbdi-kəminə,
 Zəxirəm yox, zimistan neyləyim mən?

Nişəstə dər sərü pişi buxarı,
 Qəni meyl eyləyir şamü naharı.
 Kəsildi yoxsulun səbrü qərarı,
 Bu qədri qüssə, bir can – neyləyim mən?

Fəqirəm, nə naharım var, nə şamım,
 Daha qəm çəkməyə yoxdur dəvamım.
 Budur dərgahüvə axır gəlamım;
 Pərişanəm, pərişan, neyləyim mən?

Satıldı fərşü kərdim, cümlə malım,
 Evi qızdırmağa yoxdur zoğalım,
 Soyuxdan titriri əhlü əyalım
 Qışda, ya həyyi-sübhan, neyləyim mən?

Qənilər kusifənd almış qışınə,
 Qovurma eyləsin, çəksin dişinə.
 Yanır canım, fəqirin atəşinə
 Su səpməz bir müsəlman, neyləyim mən?

Rza oldum yavan bir parça nanə,
 Onu da çox görür zalim zəmanə.
 Verir buğdanı əhli-Sofiyana
 Beş-on bidinü imam, neyləyim mən?

Əsiri möhnətəm, halim yamandır,
 Gecə-gündüz işim ahü fəqandır.
 Soyuxdan titrirəm, qardır, borandır,
 Nə çayım var, nə qalyan, neyləyim mən?

EY ƏMU

Dəllək istər bir çiban çıxsın yanunda bir belə
Yalvarı Allaha hər gün didəgiryən, ey əmu!
Sureyi-əlhəmd oxur məsciddə dəstəklər sənə,
Təziyəndə olsa gər çay ilə qəlyən, ey əmu!
Gər gücün bilsə Nizamüddövlənin, bak eyləməz
Dərdi-cəhlə mübtəladır çün o heyvan, ey əmu!
Gər dəvə qeydi-əsərətdən özün azad edə,
İsti çöllərdə yeməz xari-müqilan, ey əmu!
Malıdar eylər təbibə tif və taunu vəba,
İstəməz hərgiz səlamət xəlqi Loğman, ey əmu!
Anlaseydi ittifaqi ittihadın hökmünü,
Bu qədər çəkməzdi zəhmət əhli Dilman, ey əmu!
Sinə vurmaq məşqi sən təlim edərsən millətə,
Örgədirdi məşqi-dəva Şahi-Mərdan, ey əmu!
Sən cəhənnəm qorxusundan əqli zayə etmişən
Pişva xovf eyləməz bir zərrə ondan, ey əmu!
Yer sökər, zəhmət çəkər, sübhü məsa biəql öküç,
İynədən qorxar əbəs quli-biyaban, ey əmu!
Müştərilər çox olar dəllal əyər ustad ola,
Aç gözün, bayırda çox dəllali-rizvan, ey əmu!
Söz mataində deyil, nitqindədir əfsungərin,
Müştərinə cəlb edər düz olsa peyman, ey əmu!
Yüz yalan söylər qələndar səhneyi-bazaridə,
Cəm olar ətrafına əhli-dəbistan, ey əmu!
Xoylu dərvişə verirən beş qıran tiryək pulu,
Vermişən öz kəttivə bir danə tuman, ey əmu!
Əhli-iman axtarırsan, gəl gedək meyxañəyə,
Sən bilən yerlərdə yoxdur əhli-iman, ey əmu!
Adəm oğlun gər hərəm etsəydi sərxoş mey kimi,
Onda görməzdün ayıq bir danə insan, ey əmu!

İNQILAB VAR

Gün çıxdı, durmalı gözəlüm, rəxti-xabdən,
Ey afitabi-mən, bir utan, afitabdən.
Ver hüsnüvün zəkətini, yanında saxlama,
Çoxdandı vermədin, keçib həddi hesabdən.
Gəl, gəl ki, firqətin məni biixtiyar edib,
Ey mahtab, çıx görüm ol bir sühabdən.
Başın çəkib ləhafə, gedib huşə dilbərim,
Müddətədi namə gəlmir o alicənabdən.
Çünki sənə nəsib deyil ol abi-səlsəbil.
Kəmetiqədə faidə yox ictimabdən.
Yarın kitabı-hüsnini eylə mütalie,
Sübhü məsa ayırma gözün ol kitabdən.
Mali-yetim həlalədi, xıncır əti hərəm,
Şeyxi-bələd yeməz o mühərrəm kəbabdən.
Hər nə qələt gəlir – edisən, bilmədim – deyib,
Ehkami-şəridən və günahü səvabdən.
Əl bassa məshəfə, desə min dəfə bu sözü,
Etməz xilas o üzr onu hərgiz əzabdən.
Ta var cahan, bu kəşməkeşü inqilab var,
Ari bəşər təkamül edər inqilabdən.
Möcüz, özün de, acizi mütləq edərdi lüt,
Əndişə olmasəydi xitabi-itabdən.

MƏN ÖLMƏRƏM, YAŞARAM

O məh cəmalüvə əbri-qəza çəkib pərdə,
Salıbdı həsrəti-didarın aşıqı dərdə.

Mən əndəlibi-cüfadidə, sən güli-tərsən,
Mən aşıqəm sənə, sən yari-mah peykərsən.
Nə qədri olmamısan varidi Şəbüstər sən,
Səbahü şam edərəm nalə mən Şəbüstərdə.

Əgər gələ mələkəlmovt çox süpahilə,
Həzar sal edərəm cəng o padişahilə,
Mən ölmərəm, yaşaram bəxti-rusiyahilə,
Gözümlə ta səni mən görməyəm bərabərdə.

Əgərçi ney kimi zərdü zəifi nalanəm,
Qəmi-fəraqilə dilxəstəvü pərişanəm,
Mən ölmərəm, yenə, çün intizari cananəm,
Əcəl mənim görə bilməz cənazəmi yerdə.

Gər olmayaydı dili-zaridə ümidi-vüsal,
Edərdi aşiqi-qəmdidə mərgi istiqbal,
Cəhət budur yatıram mən, ey afitab cəmal,
Mən aşiqəm sənə, sevdayi-eşq var sərdə.

O gün ki, müjdeyi-vəslün edər məni xəndan,
O günkü gün sənə bu canı eylərəm qurban,
Tələvət eyləməsəm başımı sənə qurban,
Qəsəm o başuva, yatmam sərayi-məqbərdə.

Nəziri yoxdu cahanda o çeşmə-müjganın,
Kaş ki, aşiqi dilxəstəvü pərişanın
O gözlərindən öpeydi, olaydı qurbanın,
Edəydi canımı təslim o mərgi-namərdə.

Mən ölmərəm, yaşaram gül kimi gülüstanda,
Qızıl kimi gəzərəm xaki-paki-İranda,
Ki, qorxuram öləsən sən o şəhri-viranda,
Cənazəvü edələr dəfn xaki-Növbərdə.

O gün ki, miri əcəl üstüvə çəkər qəməni,
O gün ki, mürdəşü geydirdi əynüvə kəfəni,
O gün ki, qoydula tək xaneyi-ləhəddə səni,
Kırırma, qorırma sualı Nəkirü Münkərdə.

Soruşa: “Rəbbükə mən?”¹ Söylə tez ki, Nəzmiyyə!
Dəsə: “Nəbiyyükə mən?”² Deynə: Miri ədliyyə!
Dəsə: “İmaməkə mən?”³ Söylə: Novhə, mərsiyə,
Və ahü nalə, sinəzənan haləhü mürdə.

Nə qədri vardı nizam, nicum, çərxi fələk,
Mən ölmərəm, yaşaram, afitabi ənvər tək!

¹ Allahın kimdir?

² Peyğəmbərin kimdir?

³ İmamın kimdir?

QOYMAYIN, HA

Genə çörəkçilər oynur qumar, qoymayın, ha!
Uduzsa, boş qalı təstü tağar, qoymayın, ha!
Yediz ki, bir çörəyi bir qırana sabiqdə,
Genə qoyar sizi ac maldar, qoymayın, ha!
Eşitsə qəllə bahadır, söyər əhəd daşına,
Çıxar qəbirdən o anbardar, qoymayın, ha!
Deyəllə: Buğda genə ülgücü çəkir qeyişə,
O zalimin genə bir fikri var, qoymayın, ha!
Gözü düşüb çuxura binəva çörəkdarın,
Şikəs duvar kimi bir gün uçar, qoymayın, ha!
Gətirməyib evə bir dən, deyəllə, xəmməndən,
Özün pıçaqlayacaq hiyləgar, qoymayın, ha!
Satıb palası, cecimi, qazanı, yorqanı,
Satar əbanı da axır, qaçar, qoymayın, ha!
Fəqət evində qalır bir ədəd arıx öküzü,
Gəlirdi qeyzə acından, vurur, qomayın, ha!
Bir az saman ilə yonca verin, yeyə, dirilə,
Xəyalı var ölə, nisyəz batar, qoymayın, ha!
Nə yarma var, nə ərıştə küpündə bərzgerin,
Gözün yumub, gələk ilə qaçar, qoymayın, ha!
Beş-on tımən pul alıb yarkar¹, verib höccət,
Ağa evi alacaq ay havar, qoymayın, ha!
Mədadi xəncəri-bürəndi Möcüzün, özü Şimr,
Xəyami dini edər tarmar, qoymayın, ha!

SƏNƏ ÇATMIR GÜCÜ XƏLQİN...

Fəraqi mən yaratseydim, məni daşları övretlər,
Sənə çatmır gücü xəlqin, tükəndi səbrü taqətlər!
Hürər, narahət eylər, gah dişlər, incidər xəlqi;
Demax olmur ki: Ey adil, neyə lazımdı bu itlər?
Tökərdin birənin qanın, kəsərdin kəhlənin nəslin,
Əyər bir yol səni bədxab edəydi o xəyanətlər!

¹ Məmur

Çıxartdın Adəmi Həvvə tumanın baqi-cənnətdə,
 İki buğdadan ötrü eylədin bir çox rəzaletlər.
 Deyir Musaya bir söz, söyləyir İsayə bərəksin,
 Ona dana deyim, ya sərsəri, ey bifərasətlər?
 Pəs etdi miri-dərbari rəvanə kuhi-hürrayə,
 Ərəb məbusinə ruhi-əmin verdi bəşarətlər.
 Üruc etdi mələk əflanə, Əhməd¹ şəhri-bəthayə,
 Yetirdi Əhmədə bisimü telfunilə ayətlər.
 Genə qanlar töküldü, beydəqi²-üsyən qovzandı,
 Bəraət surəsində oldu çün murdar millətlər.
 Deyir Tovratidə: Cənnət sizindir, ey yəhudilər,
 Yaranmış məhz sizdən ötrü ol ali imarətlər!
 Edir İncilidə kafər yəhudi millətin yeksər,
 Deyir İsayiyə: Qorxmun, sizin malizdi cənnətlər!
 Deyir Quranda biperəva: Cəhənnəm əhlidir tərsa,
 Müsəlmandır mənim dostum, onundur nazü-nemətlər!
 Deyər bir gün də, ey Möcüz, cənabi Qaim, inşallah,
 Sənindir nazü-nemətlər, xüsusən mahi tələtlər!

TÜKƏZ

Keçən zəmanə bənzəməz,
 Dönüb zəmanə, ey Tükəz!
 Fələk şərarət oxların
 Qoyub kəmanə, ey Tükəz!

Soruşma nırxı-dünbəni
 Ki, dörd tıməndi batmanı;
 Necə gedim, alım onu
 Töküm qazanə, ey Tükəz!

Bahadı nırxı-qənd həm,
 Girandı kusifənd həm,
 Atır ləpə kəmənd həm
 Bu natəvanə, ey Tükəz!

Gəhi yatır, gəhi durur,
 Ulaq acından anqırır.
 Samançı biğların burur,
 Çəkil o yanə, ey Tükəz!

Verim beş-on qıranı mən,
 Necə alım samanı mən?
 Gərək satam dananı mən,
 Verəm samanə, ey Tükəz!

Odu da biədəbdi çox,
 Qoyur o da kəmanə ox;
 Üç ay qışı çolux-çocux
 Necə dayanə, ey Tükəz?

Çörəkçi yandırır saman,
 Şatır deyir ona yaman;
 Bişirsən evdə sən də nan.
 Dayan yamanə, ey Tükəz!

Noxud giran, qurut giran,
 Xüsus masti-Vayqan.
 Necə verim iki qıran
 Acı soğanə, ey Tükəz?

Dolu vurubdu min yara
 O binəva qohunlara.
 Qıra, qabaq geyib qara
 Və hindivane, ey Tükəz!

Gərək satax beş-altı kət,
 Üzüm alax onuş səbət;
 Qalıb ümid bu gün fəqət
 O girdəkənə, ey Tükəz!

Şuluxdu millətin işi,
 Horut-horut baxar kişi,
 Danışsa heqq, çıxar dişi
 Düşər dəhanə, ey Tükəz!

¹ Məhəmməd peyğəmbərə işarədir.

² Bayraq

Rəisi-səbt atır-tutur,
Deyir: Tez ol, işi bitir!
Gəhi cvə kəmənd atır,
Gəhi dükənə, ey Tüköz!

Deyər ki: Yıx damun, kərən
Çıxart qapun və pəncərəni!
Məni bu əsri-dərdverən.
Gətirdi canə, ey Tüköz!

Nə zülmü dəf edir namaz,
Nə şəkk-səhvi dəstəmaz;
O zəhrimaridən bir az
Tök istikanə, ey Tüköz!

Gətir şərabi-ərqəvan,
İçim, olum bəbir-bəyan,
Deyim beş-altı pis-yaman
Bu pis cəhanə, ey Tüköz!

Demə ki, tar olub gözü,
Düşübdü qüvvədən dizi.
Mey etsə məst Möcüzü
Çıxar tavanə, ey Tüköz!

OLACAQ BU?

Yarəb, görəsən, tabei-Quran olacaq bu?
Başın yaracaq, qaninə qəltan olacaq bu?
Xirmək boğacaq bu uşağı ya ki, qızılca,
Yaxud böyüyüb, bir yekə oğlan olacaq bu?
Arxasını zəncirilə səd çək edəcək bu?
Babası kimi köhnə müsəlman olacaq bu?
Zirü-zəbərü püşdü zəbər örgənəcək, ya
Cığ-bığ oxuyub daxili-niran olacaq bu?
Əbvabi-cinani basacaq bağrına ya yox?
Yarəb görəsən qaili-quran olacaq bu?

Məlum deyil indi bunun məzhəbi, dini;
Bəlkə böyüyəndən sora bir xan olacaq bu?
Öldür məni, yarəb, o günü görməyim, ey kaş,
Əmniyyəvü, nəzmiyyəvü ajan olacaq bu?
Verrəm qəsəm Allahə səni, ey Mələkəlmovt,
Al canın, əyər amili-divan olacaq, bu!
Saqqal qoyacaq, qırxdıracaq başını, yarəb,
Möcüz kimi bir sahibi-imam olacaq bu?

SƏRBAZGİRLİK

Qoşun olmaq yaraşar bəpədərə, dərbədərə,
Biz öz övladımızı qoymanıq olsun necərə!
Tutarıq yoxsulu, verrik dəmi-tirü təbərə,
Ölər, ölsün! Bə cəhənnəm və bə finnari dərək!

Dövlət istər qoya qanuni-nizam icbari,
Kişi, həmkəsə edə dinsiz ilə dindarı?
Hər kəs olsa buna razi-dağular pərgan,
Lənət eylər ona hər sübhü məsa cinnü mələk!

Mən nə nazilə bunu bəsləmişəm, sübhü məsa
Eyləyəm ta qoca vaxtımda onu öldə əsa;
Nə ki, sərbaz ola, bir güllə ilə qan qusa,
Aça ağzını yuma, rəng göyərə misli qədək!

Olmarım razı qoya başına şapka püsərim,
Şımr tək çəkmə geyə payinə nuri bəsərim,
Qoymarım oğlumu sərbaz ola – varım və zərim,
Çıx bu kətdən, uzaq ol, getgilə Allahü məək!

MƏSNƏVİ

Ahü-ah, ey ümməti-xeyrülbaşər!
Gəldi Tehrandan bu gün bir bəd xəbər
Ki, edib Vəhabiyani¹-biiman
Rövzeyi-peyğəmbəri bombardıman!..
Saldı İrane təzəzül bu xəbər,
Təziyə bərpa edibdir şüalər.
Genə verdi izn göz yaşınə xəlq,
Sillövü yumruq vurar başınə xəlq
Rövzəxanlar əldə məndili-əza,
Ağladar xəlqi bəsövti-qəmfəza
Sərgüzaştı-Kərbəladən artıcaq
Bu hekayət etdi xəlqi bidəmaq.
Ağlayanlar, ağladanlar misli-ney,
Başınə saman səpər əhli-Güney.
Məsnəvidə xoş deyib Mollayi-məst²;
“Dümi sək ez riş nadan behtər əst³”
Rövzəxanlar şüeni biruh edər,
Sinezənlər sinəni məcruh edər
Çün əlin qovzar göyə zəncirzən;
Səslənər zəncir, həm beytülhəzən.
Möminin yoxdur topu, təyyarəsi,
Öz-özün döyməkdir axir çarəsi.
Lənət eylər ingilise xasü am,
İngilisin rəngidir bu, vəssələm.
İngilise zurimiz çatmır, aman,
Sən yetiş imdadə, ya Sahibzaman!
Çək qılincin həmlə eylə Ləndənə,⁴
Qır, dağıt manənd toxmi-pürpənə.
Qeyrətiz çoxdur və həm zuriz sizin,
Bizdə iş yoxdur, bilirsən sən özün.
Sən qılinc vur, kafər öldür, ey ağa,
Mən qoyum saqqalıma rəngü hənə.

¹ Vəhhabilər – Ərəbistanda dini-siyasi cərəyan tərəfdarları

² Məşhur alim, şair Mollayi Rumi

³ İtin quyruğu axmaq adamın saqqalından yaxşıdır.

⁴ Londona

Vur cidayə sən o küffarin sərin,
Mən edim siğə o kafer qızların.
Söylər hər kəs küçəvü bazaridə:
İngilis barmağı var bu karidə!
O edir təhrik vəhhabiləri.
Hikməti var bu işin, ey həmsəri!
İngilis, o hiyləgari-Avropa,
Rövzeyi-peyğəmbəri bağlar topa.
Bu cəhətdən ki, əcəm qəmgin ola,
Təziyə bərpa edə, sübhü mənə.
Gündə yüz sir¹ çay ala, min pud şəkər,
Təkyələrdə sərf edə şamü səhər.
Sən içərsən çay, olarsan əşkiriz,
Gündə bir yük pul qazanar ingilis.
O bilir ki, bir müsibət versə üz
Şüalər qarə geyər – oğlan və qız.
Laəqəl İranda var on dörd kürür
Şüeyi-xalis, suvay öz şilu kur.
Hər biri alsa qara çit üç çərək,
Əzbərayi köynəyü şalü bərək,
Bəs gərək versin qran yeddi kürür,
Ta qara geysin güruhi-bişür.
Sən ki, bilməzsən hesabü-həndəsə,
Bəs gücün çatmaz sən ingilise.
Ağlamaq məşqin verib Fazil sənə,
Fazili-Dərbəndiyi²-aqil sənə,
Oxuyubsan çün fəqət sən bir “Nisab”³
Ol cəhətdən bilmirsən, qardaş, hesab.
Zaribü məzrub ilə əlləşmə, çox,
Cəbr oxu, “Əbvabi”də⁴ bir nəf yox!
Öz bezin ver Kərbəlayi Bağirə,
Yayxastın, bassın küpə, etsin qərə,
Əynüvə geysən onu, küsməz imam,
“Xoş deyil rəngi!” – deməz fəxri-ənam.

¹ Çəki ölçüsü (təxminən qram qədər)

² Dindar, mürtece şair

^{3,4} Kəhna dərs kitabları

Gər axunda söyləyə baqqalımız:
Kim deyər qırxılmasın saqqalımız,
Hər tükündə saqqalın var min mələk,
Bu hədisin olmaya əsli gərək?
Küfrinə imza qoyar filfovr axund,
Heç kəs almaz o baqqaldan bir noxud.
İngilis əmma söyür peyğəmbəri,
Topa bağlar o, məqami-əthari.
Alırıq ondan genə biz istəkan,
Laləvü lampa və qəndü, çaydan.
İldə yüz min istəkan mərhum olar
İngilisin cibinə pullar dolar.
Əlli min səmvar qaynar sübhü, şam,
Bu səmavərlər kimindir, ay balam?
Bax, utan şalvaruva, tumanuva,
Məxməlin yəl eyləmə cananuva!
Almusan baqqaldən yağ aşuva,
Qoymusan əmmamə-tənzif başuva.
Pəs sənə lazım gəlir tənbiş ola,
Bəd vurrux taziyanə baqqala.
Məniyi-purtesti bilmək şərtidir,
Bilməyirsən, çünki zehnin pərtidir,
Lənət etmə ingilisi-kafərə,
İçmə çayın, istəkanın vur yerə!
Ətləsə, mahutə, mahutvariyyə
Müştəri kimdir, əmu, çelvariyyə?¹
Yarماسaydı kölləsini Mirzə Musa,
İngilis satmazdı on min top xasa.
Xəlqi təhrik etməsəydi Şüstəri²,
Kim olardı bu mətahə müştəri?
Vurdu başın mənbərə fəzil kişi,
Mən də yardım başımı yayü qışı.

MÖCÜZÜN MƏŞUQƏSİ

Ey noxudgöz, riştə kirpik, işpanaq əbrü nigar,
Daşgələm baş, cəfəri saç, ələbədadımcın uzar!
Ey nigari ləbləbi-ləb, dilbəri-löle qulax,
Yerkökü burnundan ötrü ağlaram şamü nahar.
Bir danış, ey mərcimək diş, bamiyyə dil, dilbərim,
Getdi axır aşiqi-zarin əlindən ixtiyar!
Ey buxaqi qartopu, ey gərdəni sibirəmin,
Xəstəyi-hicranüvəm mən, çəkmişəm çox intizar.
Bəndi-sirə əllərin bənzər, ayağın soqzuya,
Qorxuram bu söz hamı yanında olsun aşikar,
Qəddüvə qovun deyimmi, ya xiyari-novzədə,
Qalmışam heyrətdə, bilməm hansın eylim bərgüzər?
O çuğundur ləblərindən bəndəyə bir busə ver,
Həm o uşqun tək biləklərdən, səni pərvərdigar!
Baxma rişi-əbyəzü, qəddi-kəmə-Möcüzə,
Qəlbi burnadır, əgərçi var halında inkisar.
Şairə! Ötmüş yaşın, bitmiş işün, düşmüş dişin!
Busə verməz dişsizə ləzzət, tez ol məndən kənar!

ƏLİ CAN

Sənsiz mənə dünya evi zindandır, Əli can!
Sənsiz gecə-gündüz işim əfqandır, Əli can!
Rəngim saralıb, lağər olub ney kimi cismim,
Bu halə qoyan aşiqi hicrandır, Əli can!
Əzm eyləmişəm Möcüzü öldürməyə, öldür!
Bir can nədi yüz can sənə qurbandır, Əli can!
Bilməm neyə tək eyləmişəm Validəxani,
Yoxsa səbəbi-düxtəri-yunandır, Əli can?
Yunanlılar İrani xərəb eylədi yeksər,
Onlar əcəm ovladına üdvandır, Əli can!
Etsinlə səfər bəldəyi-Şəhrud şərifə,
Gər camçıların halı pərişandır, Əli can!
Əhvəndi, zoğali, odunu, nani, birinci,
Mürğanəsi, həm cucəsi ərzandır, Əli can!

¹ Çit
² İrticaçı şair

Su qüssəsi yox bəldeyi-Şəhrüddə hərgiz,
 Şişə kimi rövşən və fəravandır, Əli can!
 Oğlanları gül, qızları gülzari-məhəbbət,
 Mənəndi-cinan, mərkəzi-xubandır, Əli can!
 Möhnət qələbə etsə sənə, eyləmə qüssə,
 Nisvani-günahkən həzarandır, Əli can!
 Ənguri firavan, əriyi su kimi ərzan,
 Şəhraları pür lələ və reyhandır, Əli can!
 Yüzdən onu tiryakidi, yüzdən beşi şürbi,
 Tiryagiləri əhli-Xorasandır, Əli can!
 Məscidlərinin fərşi-ibarətdi həsirdən,
 Mollaları çox sahibi-ürfandır, Əli can!
 Nisvani-Şəbüstər oturur pərdə dalında,
 Bu şəhriddə erkək-dişi yeksandır, Əli can!
 Məxsus deyil mərdə fəqət səhneyi-məscid,
 Bir guşəsi həm məskəni-nisvandır, Əli can!
 Çəkməzlə çiğalə və çubuq firqeyi-nisvan,
 Məclislərinin ziynəti qəlyandır, Əli can!
 Məsciddəki qəlyanlara baxdıqca gülərdim,
 Saxıydı küpü həm səri ondandır, Əli can!
 Məscidlərə çox yaxşı baxar əhli-Şəbüstər,
 Zənn etmə olar yaxşı müsəlmandır, Əli can!

İSTƏMƏZ

Bir kasa aş on qaşiq, səkkiz nəməkdən istəməz.
 Beş ləpə, altı noxud, çörtkə, qələmdən istəməz.

Pəhlələndir bir çubuq, lənət bə qəlyan, ay dadaş,
 Ağlaram hicrində çün əbri-bəharan, ay dadaş,
 Çub qaşiq, hisli səməvər, pişli çaydan, ay dadaş,
 Zərbənərə suzəni, dümdüklü fincan istəməz.

Bilmirəm aya nədəndir, girmiri söz beynüvə,
 Başuvu sal aşığa, fikrivi yığ, key əynüvə,
 Qəlbivü at Kərbəlayə, boynuvu qoy çiyüvə,
 Ağlamaq tabü təvan, paludə dəndan istəməz.

Qaşların oynatma, ey mən, gözlərin; insaf elə,
 Beynimi dəldi o bığ-bığ sözlərin, insaf elə,
 Mənbəri sındırma, dəlmə dizlərin, insaf elə,
 Bir qədər şor göz yaşına bu qədər qan istəməz.

Qar yaqıb damda qalıbdır, bir kürek möhtacıyam,
 Üç yumurta, bir qaşiq yağ, beş çörək möhtacıyam,
 Ruzi çərşənbə et əlsaq, bir dibək möhtacıyam,
 Hər kəsin var nəzri, versin, yoxdudan dan istəməz.

Ey bəhari bədtəbiət, ey rəbii-bünizam!
 Qoymadın bağda, həyətdə bir ərək, bir tək badam,
 Min üç yüz otuz iki, lənət sənə, ey pəst adam.
 Sən deyirdin qış çıxıb, sat kurkü, yorqan istəməz.

Ehtiyat eylə bu sözdə, get bələdlərdən soruş,
 Gər müvafiq gəldi təbə, dur və illə çıx, sovuş,
 Söyləyim, ya söyləyim, aya beş-on damcı yağış
 Altı saat rədü bərqü barü tufan istəməz.

Bir adam yoxdur bu nari-eşqi xamuş eyləsin,
 Aşiqi-məftuni- məcnuni dərəquş eyləsin,
 Beş yaşında qız məhəbbət əmcəyin nuş eyləsin,
 Qırx yaşında nerrəxər ər şiri-püstan istəməz.

Dilbərə, əbrulərin can, gözlərin iman alır,
 Neyləsin biçərə aşiq, qətlinə fərman alır,
 Bildiyin eylər çörəkçi, aldığıñ divan alır,
 Hər kəsə məlum bir zad gündə elan istəməz.

Bu gözəllikdə yaratmış həqq onu aşıqlərə.
 Əllərin qurbaniyəm, cana, toxunma tellərə!
 On yaşında oğlanın adı yazılmış dəftərə,
 Bunda bir zad yox, əmu, lənət bə şeytan, istəməz.

Saqqalı çıxmıb hələ, tüksüzdü, ustad istiri,
 Oynadır qaşu-gözün, əlbəttə bir zad istiri,
 Binəva adın unutmuş, gəzmədən ad istiri,
 Nümrə qırx beş, nuş çıxar mülk, səhvü nisan istəməz.

Qeybət olmuş karimiz, bizlərdə yoxdur məşqələ,
Yaxşı məşğul eyləmiş övrətləri bu məsələ,
Cərgə yox cında, döşəkçə, lazim olsun məşələ,
Yaxşı sənətdir cəhalet, elmü ürfan istəməz.

İxtiyari-qürbət etməm, neyləyim, ey müftəxor?
İstisən, bİMüzdu içrət, oynayım, ey müftəxor.
Məmləkətdə yoxdu bir zad çeynəyim, ey müftəxor,
Heç müsəlman qarnını ac, əynin üryan istəməz!

GƏRƏK

Ey cəmaət, deyirəm mən sizə Mirzalı gerek
Əkə bağında ərik, alma və şaftalı gerek.

Gədə biçinə, ilan sanca qıçın sübhü mənə,
O çəkə zəhməti, mən müftə yeyəm bal əmma.
Qorxuram anqıra, şillax ata, palanı sala,
Malı axurda hifz etməli noxtalı gerek.

Bənzədin başızı, ey qovmi-dəqa, daş kələmə,
Qoymayın babıları əl vura çubi-ələmə.
Başım ağrır, demişəm altı saat bir qələmə
Doldurum töyləyə hər gün iki yüz malı gerek.

Çünkü mizani-şəriət əyilir bir qıl ilə,
Əl-ələ verməyin, ey müxlisi-mən, cahil ilə,
Sinezən daxil ola məscidə gər kakil ilə
Vurasız şiddətilə başına manqalı gerek.

Demirəm mən sizə ey qovm ki, baş olmayacaq,
Demirəm mən sizə sari şilə, aş olmayacaq,
Dəstəbaşı və ələmdar tərəş olmayacaq,
Deyirəm mən sizə: hökmən qoya saqqalı gerek.

Üzü tüksüz gədələr söyləməsin: ya vələdi!
Ətr vursa donuna, ya bığına, hərmələdi.
Sinezən olanın şerti-şiruti belədi,
Payinə giyməyə həm givəyi-mitqalı gerek.

Novhəxan qoymayacaqdır cibinə ayna-daraq,
Səsi xoş, surəti xoş, novhəgərə vermə qulaq,
Üzü çirkin, yaxası çirk, səsi də misli ulaq –
Sinezən xani-Şəbüstər belə olmalı gerek.

Novhəxanın başı tüksüz, döşü qıllı olacaq,
Misli xərbuzə dabanı cırılıb ayrılacaq,
Tərini həm burunu əl və etəklə siləcək,
Çünkü mömin kişinin olmaya dəsmalı gerek...

Köhnə tas, köhnə hamam ilidi, dindar, bu gün,
Qoymayın köhnə hamamı yıxa “jonlar” bu gün.
Heç bilirsiz nə deyir Möcüzi-xunxar bu gün:
Oxudaq, başa salaq fəhlə və həmmali gerek.

Elm saxlar, o deyir: məzhəbi, dini, vətəni,
Cəhl ilə eyləməyin xəstə o nazik bədəni,
Misli şeytani-ləin tovlar Hüseynü Həsəni,
Çıxadaq kənddən o məlun qırışmalı gerek!

XOŞDUR

Gen eylə hövsələ, vaiz desə: Gön dəridən xoşdur,
Dürüst həmvardən, ney tardən, yox vardən xoşdur.
Çəkər şəmşiri-təkfiri, təkər qanın haman saat
Desə dindarə kot-şalvar uzun paltardan xoşdur.
Əgərçi gözləri şəhladı albari-vəfadarın,
Bəli hüsnü məlahətdə ələk albardan xoşdur.
O xərci qoymuşuq biz də, vəli əlhəqq vəl insaf,
Şükey anbarı yüz dəfə bizim anbardən xoşdur.
Qəbul etmə sözün, amma onun bu bərədə, cana,
Əgər vaiz deyə cənnət cəməli-yardən xoşdur.
Bu nə hüsnü vəcahətdir ki, bəndə xəlq edib sənə,
Çənən baldan, ləbin gözdən, dilin dizmardan xoşdur.
Məharət xərcə vermiş gül yaratmış xaliqi-biçun,
Nəhan etsə üzün gül, kim bilər gül xardən xoşdur?

GƏLƏ

Gözüm yoxdur mənim cənnətdə ey mömin ki, cananın
Gözəldir ağzı güldən, dişləri mirvaridən xoşdur.
Baxın bir qıllı rüxsarə və bir də ruyi-bimuyə,
Xiləfdür bu deyə hər kəs ki, heyva nardən xoşdur.
Əlin şil olsun, ey bərbər, toxunma zülfi-canana
Ki, bir tari o zülfün əlli min dinardən xoşdur.
Deyərlər nafi-canan xoşnümədir zərli fincandan,
Bəli, həm Möcüzün əşarı ağ səmvardən xoşdur.

YƏYƏR

Vəqf malın nə fəqət haciyi-bazar yeyər,
Bəlkə o dindirəyi, zahidi-dindar yeyər.
Qınama heç birisin, vəqfi yeyər pünhani,
Qara qarğa, görürsən, daimi murdar yeyər.
Pişva qanını xalqın soruru din adına,
Ananın əmcəyini san ki, uşaxlar yeyər.
Rəməzan gəldi yenə titrədi xalqın bədəni,
Kim tutar gündə oruc, ta ola iftar, yeyər.
Kasıbın var nə obaşdanı, nə iftarı, yesin,
Allahın malı əyər düşsə, o naçar, yeyər.
Kasıbın süfrə başında düzülüb yeddi nəfər,
Həfdirəm yağsız ətə səngəyi doğrar, yeyər.
Bilmirsən şəhrin imamı necə iftarın açar,
Vird söylər, pilovu sonda fısıldar, yeyər.
Təfsidə min cürə nemət düzülür sağ-soldan,
Əjdaha tək onu hər gündə o maldar yeyər.
Zəfəranlı düyünü, bağlavanı¹, dolmanı
Bir dəyirman kimi bir ləhzədə darta, yeyər.
Rəməzan ayı tapammas yeməyə ponza ətə
Yoxsul! Amma ağa min neməti iftar yeyər.
Həm o başdan yedi, həm də bu başdan, zalim,
Anlamır bu ayı, yoxsul nə zəhirmar yeyər!
Möcüzün yoxdu obaşdanı və ya iftarı,
Gəlmə, ey mahi-mübarək, səni qalxar, yeyər.

Qeyri mümkündür səlamət un dəyirmandan gələ,
Ya gülü reyhan iyi xari-müqilandan gələ.
Müqtədir söylər mənə, fərman gəlib Tehrandan,
İştə bu daşdan keçər, hökmi ki, Tehrandan gələ.
Ağa Abdulla deyir ki, bəstəəm Təbrizə mən!
Almayın hökmi gerek Təbrizdəki xandan gələ.
Tövcuzu aldı mübaşir, gər inanmırsız mənə,
Eyləyin təsdiq o fərmanı ki, İrandan gələ.
Qeyd olundu əmqızın adı sicilli-dəftərə,
Atılıb-düşmə, əgər kağız Tükəzbandan gələ.
Ey Əsəd, aç başuvu, vallah bu fərdimdə gerek
Bangü fəryadun qulağıma Çuxurxandan gələ.
Zayə etmə vaxtunu, vermə qulaq hər bir səsə,
Annamaz əfham – hərəm o səs ki, qəlyandan gələ.

SAQİ

Keçən keçibdi, xoş eylə bu saəti saqi!
Piyalə ver mənə, fəvt etmə fürsəti, saqi!
Cəhət nədir, görəsən xalığı-meyü mizar
Hərəm edibdi bizə eysü işrəti, saqi?
Əyər xuda yaradıb seyr üçün meyi-nabi,
Qoyubdur onda neçün bəs o ləzzəti, saqi?
Verib o can alıcı gözləri o dilbərə kim?
Kim eyləyib ona mayil təbiəti, saqi?
Kəsalət ilə keçən ömrü, ömürdən sayma.
Savay mey, daqıdar kim kəsaləti saqi?
Əzizi-canıma bax, gör nə xoşdu ləli-dəbi?
Sevindirir dili-məhzuni, rəyəti, saqi!
Nə xəlqi nəşeyi-mey eyləyib belə bitab,
Salıb ayaqdan o gözlər cəmaəti, saqi.
Bu su kənarı, bu gülşən, bu mey, bu yar, bu tar,
Bu dəf, bu dairə – seyr eylə cənnəti, saqi!
Deyillər: çoxdu xəsis hacının zərü simi,

¹ Paxlava

Oleydi, kaş, bir az da fərasəti saqi!
 Nə saz vardı yanında, nə tar, nə mütrüb,
 Nə atı var, nə qulamı, nə şöhrəti, saqi!
 Deyillə: dövləti vermiş xuda əmanət ona,
 O dövləti yeməyə yoxdu qüdrəti, saqi!
 Məgər xudayi-cahan oğru-eyridən qorxar
 Ki, tapşırıb o bəxilə o dövləti, saqi?
 Odur ki, qorxmuri fayızçı nari-duzəxdən,
 Burax bu sözləri, çal bir səlaməti, saqi!
 Qumarbaz təamını yeməz bizim vaiz,
 Deyər: ayaqlamaram mən şəriəti, saqi!
 Ki, istirəm biləyindən tutam o bizövqün
 Yeyəndə şövq ilə mali-vəsiyyəti, saqi.
 Bu aşikar alırı rüşvə xəlqdən, yahu!
 Alardı çün sələfi pulu xəlvəti, saqi!
 Əyər oleydi cəhənnəm, məgər bu qorxmazdı?
 Qayıрма sözdü bu söz, yoxdu səhhəti, saqi!
 Desən: bu anlamayıb pərdənin dalında nə var,
 Cəhəletilə edir bu qəbahəti, saqi,
 Qələtdi bu dediyin; çünki çox zəkavəti var,
 Seçir yalan ilə doğru hekayəti, saqi!
 Piyalə ver dəxi bu Möcüzə, aman günüdür,
 Ki, qorxuram dana ruzi-qiyaməti, saqi!

XOŞHAL OLACAQSAN AXIR

Rüstəmi-Zal olasan, lal olacaqsan axır
 Həfreyi qəbridə pamal olacaqsan axır!

Ömr bir şəmi münəvvərdir, vəli bifanus,
 Elmü daniş ona fanusdu, əfsus, əfsus.
 Verəcək badi-fənaya onu cəhli mənhus,
 Sakini qəri-siyəhçal olacaqsan axır.

Girəcəksən, çıxacaqsan məçidə leylü nahar,
 Deyəcək, ağladacaq gözlərivi zakiri-zar,

Qoyacaq üstüvə palan, olacaq Şeyx suvar,
 Müxtəsər xeyli ləğəd mal olacaqsan axır.

Guşu huşun mənə ver, ey beçəyi-Xərzadə,
 Söyme sən bu ləqəbi, getmə axundabadə.
 Bağı sat, tək cibivə, eylə səfər Bəqdədə,
 Burda qalsan, bala, həmmal olacaqsan axır.

Salmayıb halə hələ muyi-mühasin üzüvə,
 Ki, onu qırxdırasan, xalx deyər: "Bidin" – üzüvə.
 Çıxacaq rişi-mübarək, salacaq çin üzüvə
 Misli mən, sahibi-səqqal olacaqsan axır.

Qırxacaq xəttüvü dəllaki-ləin toy gecəsi,
 Tüprəcək surətüvə xamməli və əhli Təsi,
 Üstü-başün edəcək ləkkə tüpürəcək şirəsi,
 Şəhri-təzvirdə beqqal olacaqsan axır.

Bişərəf söyləyəcək çün sənə datayi-fələk,
 Salacaqsan aşağı başüvü misli pezəvək,
 Acı söz acı dəva tək ürəgün işlədəcək,
 Əlqərəz-məlqərəz ishal olacaqsan axır.

O qədər tapdayacaq başuvi ərbabi səvad,
 Dərsin əzbərlədəcək, lal olacaqsan, ustad,
 Düşəcəksən üzüquyulu, edəcəksən fəryad,
 Səhneyi-təkyədə Paskal¹ olacaqsan axır.

Xam idin; eylə ki bişdin, işi saldın təhrə,
 Gedəcəksən o cənab ilə nəmazi-zöhrə,
 Siqləti-üzvü təmamən salacaqsan mehərə,
 Alını damqalı qırıqmal olacaqsan axır.

Damqalandı elə ki, dayireyi-pişani,
 İldə üç yol oxudun siqəvü zövcəmani,

¹ Məşhur alim Paskala işarədir.

Görəcəksən gecə-gündüz yuxuda qılmanı,
Aşiqi-zülfü xətü xal olacaqsan axır.

Bir zaman çün keçəcəkdir bu işin üstündən,
Çıxacaq qəddəreyi-tiz dəyanət qından,
O qədər qan axacaq kəleyi-namərdindən,
Düşəcəksən yerə, bihal olacaqsan axır.

Görəcək haluvu Möcüz, olacaq qan ürəyi,
Deyəcək ki: gətirin bir qədər eşşək təzəyi,
Yaravı bağlayacaq, təbx edəcək bal tərəyi,
Qoyacaq ağzuva, xoşhal olacaqsan axır.

NEYLƏRSƏN ONDA?

Cəmalın güllərin dərsə, aparsa
Cəhani-bivəfa, neylərsən onda?
Qocalıq gəlsə əyləşsə yanunda
Misali qurbağa, neylərsən onda?
Zəmanə saçı saqqalın ağartsa,
Belin əysə qəza, neylərsən onda?
Dişin düşsə, Tükəzban aş bişirsə
Noxud salsa ona, neylərsən onda?
Xoşum gəlmiş, desə, ağ saqqalundan
Ona qoy bir həna, neylərsən onda?
Bıgın əvvəl qoyum, ya saqqaluva –
Desə usta Rza, neylərsən onda?
Hənası getsə, olsa üz bulanlıq
Beş-on gündən sora, neylərsən onda?
Axır çərşənbədə kəblə Tükəzban
Gedərsə kəndüvə, neylərsən onda?
Bir az halva yesə, şişsə boğazı,
Həkim versə dava, neylərsən onda?
Beş-altı dəfə getsə-gəlsə doktor,
Desə: ver on lirə, neylərsən onda?
Ona hər gün gətirsən alma-armud,
Acıqlansa anan, neylərsən onda?

Ona vursa beş-on yaxşı süpürgə,
Cənabi qaynana, neylərsən onda?
Gəlini döysə o, sən də ananı,
Evi satsa baban, neylərsən onda?
Hər il qoysa qədəm dünyaya bir qız,
Başa gəlsə hava, neylərsən onda?
Ayaq tutsa, dil açsa, diş çıxartsa
Beş-on xırda bala neylərsən onda?
O qızlar etsə beş yaşını itnam,
Axır sən bineva, neylərsən onda?
Cehiz istər, toy istər qız əyalı
Və bir xurcun para, neylərsən onda?
Evin xırda, xanım yüz əlli arvad
Edə dəvət toya, neylərsən onda?
Hələ toydan qabaq bir ayrı zad var –
Adı “astar-köbə”, neylərsən onda?
Çoxaldı xərcü məsrəf, dərddə düşdün,
Gedib girdin gora, neylərsən onda?
Nəkirü Münkir əldə atəşin gürz,
Qabağında dura, neylərsən onda?
Ərəbcə bilməsən, vursa başından
Odu Nəkrin ağa, neylərsən onda?
Cavanlıqda niyə saqqalı qırxdın,
Sual etsə xuda, neylərsən onda?
Qıçından tutsa malik, kəllə-mallaq
Səni atsa oda, neylərsən onda?

GÖZƏL MƏNZƏRƏ

Bir gözəl canan ilə içdim dünən bir badə mən.
Görməmişdim eylə mey, eylə cavan dünyadə mən.

Tiqi-heydər tək müqəvvəs qaşları bidad edir,
Çəşmi-məsti xaneyi-qəlbi yıxıb bərbad edir,
Gül üzərini seyr edən bülbül kimi fəryad edir,
Gəlməyim, neylim, xuda, bülbül kimi fəryadə mən?

Tiri-müjgani nizamilər kimin səf-səf durub,
Aşiqi-biçarənin qəlbi-həzinin yandırıb,
Neyləyim ki, qəlb evin mehrü-məhəbbət doldurub?
Olmuşam axir kəməndi-zülfünə ifadə mən.

Gəh polifon¹ şərqî söylərdi o xoş gülzaridə,
Gahi atəş səslənərdi ney kimin səmvaridə,
Həddidən əfzun idi şövü şəəf hüzzaridə!
Baxüsus xoşbaxt idim bihəd o xoş məvadə mən.

Gəldi seyrə bir gözəl ki, peykəri üryan idi,
Çeşmi məhudi misali bameyi Vayqan idi,
Zilləmişdi gözlərin polfunə, çox heyran idi,
Verdim əğli, Möcüza, əqlissə orda badə mən!

EY RƏİYYƏTLƏRİN PƏRƏSTARI

Ey rəiyyətlərin pərəstarı,
Verməyin məst əlinə huşyarı!
Borcuna çıx firəngi-bidini,
Hakəza ingilisi-biarı.
Sülhü təxirə saldı mais-keş
Amerika rəisi-xunxarı.
Yengi dünyanı tarümar eylə,
Qalmasın yer üzündə asarı.
Bax, gec toğluri fələk mən ilə,
Söyürəm gündə çərxü-dəvvarı.
Necə mən səbr edim, küfür deməyim,
Buğdanın yüz tükəndi xalvarı!
Çün Dadaşbey suvar olar ulağa
Misli Teymurləng tatarı.
Ehtiyat eylərəm cəfasından,
Gəzирəm qorxa-qorxa bazarı.
Püştü divarı eylərəm səngər.

Eşidəndə sədəyi-pakarı.
Gözlərin zilləyir o yan-bu yana,
Bilirəm axtarır məni-zarı.
“Getmə, dur!” – əmrini verəndə
Səfər, Qaçıram Qələbağa çaparı.
Bilirəm, gər keçə yaxam əlinə,
Deyəcək, ver hesabı-tumarı.
Keyf-əhvalımı sual etmə,
Nə deyim, çox çətindi izharı!
O ki, bağımdı, yoxdu bir zəngil
Göy üzüm, əskəri və dizmarı.
Qurudu mövləri susuzluqdan,
Sərnigun oldu cümlə əşcarı
Satmışam evdə hər nə var, hətta
Çaydanı, istəkani, səmvarı.
O ki, əşari-abidarımdır,
Sataram, gər ola xiridarı.
Lakin İranda, sən özün bilisən,
Şərə verməzlə bir ovuc darı.
Hələ getsin dolanmasın yanıma,
Səfərə tapşırın, sizi tarı,
O qədər xahiş eylərəm sizdən
Boşlayın bəndeyi-günəhkarı.
Həqq, görüm, nəgəhan bələlərdən
Hifz qılsın cənabi sərkarı.

ŞAİRİN DÜKANI¹

Çün gəldim mən İranə, açdım bir dükan, ey vay,
Yanasan belə dükan, oldum bağırqan, ey vay,
Oldum bağırqan, ey vay!

Düzdüm dükana malı, yağı, düyünü, balı,
Gəldi həzrəti-ali, aldı beş batman, ey vay,
Oldum bağırqan, ey vay!

¹ Qrammofon

¹ Bu şəri şair İstanbuldan Şəbüstərə gəlib, baqqal dükanı açan zaman demişdir.

Çün baxdı çayi-çinə; zəncəfilə, darçinə
Aldı, basdı xurcuna, Ələmul-zaman, ey vay,
Oldum bağıraqan, ey vay!

Aldı çün qətfə, futə, məşcər və heli-butə,
Düşdü gözü mahutə; dedi: Ver ondan, ey vay,
Oldum bağıraqan, ey vay!

Çün bitdi alış-veriş, nökeri dedi: Piş, piş!
Dedim: Pul? Dedi: mafit! İlahi olan, ey vay!
Oldum bağıraqan, ey vay!

Əyləşib bir az baxdı, ta ki, ayağa qalxdı.
Oldu günorta vaxtı, deyildi ezan, ey vay!
Oldum bağıraqan, ey vay!

Hər gün bir ağa gəldi; kefi nə istər aldı,
Axır dükanda qaldı bir dana siçan, ey vay,
Oldum bağıraqan, ey vay!

Tənxah oldu təyyarə, uçdu çərxi-dəvvərə,
Möcüz qaldı avare, bağlandı dükən, ey vay!
Oldum bağıraqan, ey vay!

BƏR KƏLLƏ BÜZƏN VUR BAŞUVA

Çün cəhalət məni-biçarəyə geydirdi kəfən,
Bir yaman dərdə düşər eylədi ey əhli Vətən!
Belimə bağladı pəs bir iti qəddarə mənim.
Dedim: Aya, kimilə cəngə məni göndərisən?
Dəhheyi-mahi-məhərremdi, – dedi, – ey qafil!
Çək bu qəddarəni, aç başuvu, bər kəllə büzən!
Deyəsən eylədi cadu mənə cəhlin bu sözü,
Şişlədim fəvri o lüt qəddarəni başıma mən.
Qan axıb, sel kimi, oldu kəfənim qərqeyi-xun.
Başladı titrəməyə cümleyi əzayi-bədən.

BİR MƏSLƏHƏT

Yükün az çat bir az, qardaş, ulağın xeyli lağərdir.
Nə tək zülm eyləyən dünyədə bir Şimri-sitəmgərdir.
O zülmi ki, edirsən sən, onu hərgiz firəng etməz,
Düşün, ey kəmsəadət, sən müsəlmansan, o kafərdir!
Bizi soxma, qanatma üzvini biçarə heyvanın,
Sən insaniyyətin pozma, əgər qarşındakı xərdir.
Qabırqasın əzirsən ki, tez olsun mətləbin hasil
Gedəmməz o yeyin ondan, o nə məşin, nə əstərdir.
Sənin qorxundan ahulər səri-daqi edib məskən,
Pələngü gərgədəndən çün bəniadəm sitəmgərdir.
Dili yoxdur gedə ərzə, şikayət eyləyə səndən,
O da dərđin deyər bir gün, o gün ki, ruzi-məşərdir.
Niyə zülm eylədin biçarəyə? – Səndən sual eylər,
Onu xəliq eyləyən var, xaliqi Allahü-əkbərdir.
Qəməvərdir bu sözlər, Möcüzə, sən böylə yazmazdın,
Nə görmüşsən bu gün söylə, nədən halın mükəddərdir?
Səyahət eylə bir şair, dolan, gəz mülki İrani,
Məgər iranlıya, yahu, Vətən bir bu Şəbüstərdir?

NƏHRƏVAN ŞEYXLƏRİ

Vaxti-sabiqdə xoruzlar gecələr banlar idi,
Bubbuli saati insanın o heyvanlar idi.
Günüzün saati kölgeydi bu əcdadımızın,
“On” ilə – “on bir” ayıq olduğunu anlar idi.
Vurmaseydi “gəzir” onlara beş-altı dəyənek,
Tövcu verməzdilə. Bəh- bəh... nə müsəlmanlar idi!
Vaxti-sabiqdə əyərdi kişilər bəylərə baş,
O zaman millətə işgəncə verən xanlar idi.
İndi təslim eləyib Şeyxə o xanlar qəməni,
O qızılbaş kişilər, ax, nə gözəl canlar idi!
Etdilər ibni Əbü Talib Əli küfrünə hökm,
Nəhrəvan şeyxləri anlamaz insanlar idi.

Xoşa səadətine on ki, əhli cənnətdir,
 Ki, yeni sahibi cahü-cəlalü dövlətdir.
 Kərə ucuzdu və sədri və ləhmi-buzqalə,
 Bu il çilov yeməyən xeyli bimürüvvətdir.
 Kabab edərdi əti xalq, yüz min il əvvəl,
 Soxurlar indi ki, kövduşə, məhz bidətdir.
 Əgər qənaət edə yoxsul, haqqı var, amma
 Qənaət eyləməyi varlığın qəbahətidir.
 Cəməli-bələ nəzər etmə, yum gözün, müflüs,
 Bu eşqbazlığıvun çün sonu nədəmətdir.
 Lətifdir bədəni, həm gözəldi ruxsarı,
 Əsəl cahanda, ilahi, nə yaxşı nemətdir!
 Soyuqdan az qalır ölsün fəqir həmsayən,
 Düçari-fəqri-zərurət əsiri-külfətdir.
 Cəhalet ilə gedirsən Əli ziyarətinə,
 Vəli, Əliyyü-Vəli düşməni-cəhaletdir
 Şəbüster əhli nə bədbəxtədir, xudavənda,
 Baxırsan hər yana, başı ləçəkli övrətdir.
 Diyari-qürbətə icad edənlərə lənət!
 On evdə bir kişi yox – bu necə vilayətdir?
 Vətən cavanları qürbətdə ixtiyar oldu,
 Bu hali-zərə səbəb, Möcüzə, şəriətdir.
 Bu hali-zərə əlac eyləyə bilər varlı,
 Vəli çi sud ki, bunlar da bikifayətdir.
 Ayıqlıq eylədi bazar Möcüzü, saqi!
 Piyalə ver mənə, xovf etmə, xanə xəlvətdir.

Bəhri-təvil

Beş-altı yüz nəfər dələ alır kilünki çün ələ, sahr cəhanə vəlvələ
 və şurişü qiyaməti, səbahü esrü vəzzüha, yıxalla qəsri-şürbəha,
 tükəndi səbrimiz daha, gedax Məmmədəlişaha, deyax ki, ölürax
 daha! Başuva yığ əcamiri, xüsus Əmir Bəhadiri, belinə bağla qəd-
 dəre və rakib eylə əstərə, o hafizi-şəriəti. Deyin: Əya şəhi bəqa,
 əya xədivi-məhliqa, olub rəiyyət əşqiya, misali rus və erməni ke-
 yiblə kəfşi-rovqəni, genişləyirle kuçəni; deyəndə: ey sitəmsüar,
 nolar olanda kuçə dar? Deyəllə: çor və zəhrimar, döyəllə həm cə-
 maəti. Nə hoqqabazlıqdı bu əya giruhi-səqf gən, yaratmış həyyü-
 zülmənən, şütür bərayi mərdü zən və əs-bü filü gərgədən, məgər
 o üstərizəmin, o piri-zuri-pərvərin və əsbi-mah peykərin, maşın-
 dan azdı süreti? Baxın bu qövli-əbtərə, nə rəhm edəllə dülğərə, nə
 dəlləyə, nə rəşbərə, nə məscidə, nə minbərə, nə Miri-şəri-ənvərə,
 bu qövmün ehtiramı yox şəriəti peyğəmbərə; nə həq tanır və nə Əli,
 nə Cəfəri, nə dini var, nə bığı var, nə səqqəli. Gəlirdi fəleyi-Güney,
 misali muri-biedən, çıxalla damə nagəhan, deyəllə: ya Əli mədəd!
 Verəllə səs-səsə hamı, yıxalla şəst ilə damı, gedəllə cümə axşamı
 içəllə zəhrimari mey, vuralla dəf, çalilla ney, deyəllə: Ay daley-daley!
 Əya cəmaəti Güney, məgər ki, yoxdu qeyrətüz; qalıbdı kətdə kül-
 fətüz, nə aşı var, nə də əti! Deyin o əhli Təbrizə, maşın gərəc deyil
 bizə, gəlin, gəlin, çökün dizə, qulaq verin bir həmdüzə, fərasət ör-
 gedək sizə. Qələtdi həmdü surəniz, gərəc onu ravanlayax, üsuli-dini
 anlayax, firui-dini həmçinin. Niyə boş eyləşək ki, biz xərəb edək
 vilayəti? Vuranda gürzünü yerə, Nəkirü-Münkər, ey əmu, qoyunlar
 ürəkər, ey əmu! Sual edə nəməzdən, xudayı-baniyazdən, şəhənşəhi-
 hicazdan, nə farsicə bilər: “Birov”, nə türküçə “Xnov-minov”, nə
 kürdüçə “Hesoz-məsov”, nə rusicə “Netov-metov”, fəqət bilər
 erəbcə o, cavab alar erəbcə o. Bə izzəti, bə şövkəti behiştü xəlq edib
 xuda bərayi-şieyi-Əli; vəli o mömünün gərəc ola döşündə səqqəli,
 ki, yeni çox kəbir ola, Fətəlişah Pəzir ola, həna qoya o səqqələ və
 rəngi misli qır ola və ayinə ala ələ, baxa bığın qabağına, məbadiya
 ki, meyl edə beş-altı tük dodağına, o tükleri təmizləyə, ola adam
 balası, ta gedə ala qucağına, o huriyani-cənnəti.

Mələk dolanmaz o evə, ki orda əskinas ola, zikur ola, ünas ola! Və huşu ya təhur ola, vəlov ki, əksi-nur ola, şəkil çəkən məlahidə, gərək o əksə can verə, xuda sizə cəza günü xudalığın nişan verə. Bir iş görün əlahidə, o işdə yoxdu faidə, bu iş həramidür bəli, qəsəm bu saçı səqqələ, miadə etiqad edin. Kişi gərək əzan verə ki, ta xuda əvəz ona behişt-i-cavidan verə. Nənnki eylə iş görə – ilan vura, çayan vura, mələk ona əzab edə və etlərin kəbab edə, cəhənnəmin hərərəti, belə müqərrər eyləyib xuda, həmişə tar ola gecə, çü zülfi yar ola gecə, günüz yana çiraqi mehr, işıq sala vilayətə, ziraətə, sən istisən günüz kimi ola ləyal qasiqə, əmoğlu sən nəkarəsən, məgər rəqabət eylisən, belə ibadət eylisən xudayi-girdigərə sən, şerikisən bu xaliqə, xudayi-nuru zülmətə, çiraqi-bərqi xoş gəlib, nə qədri var imarətə, cəmaətə, onun pulun verin ata, minin, gedin ziyarətə. Uşaq, fənarı yandırtın, çiraqi-bərqi söndürün, misali-səng sındırın, bə öhdəyi-mən əstü mən, vəlov beş-altı yüz tükən olur onun xəsarəti, bu işlərin təməmeti çıxar o ruzinamədən, fizundu ol cavanların, o ruzinaməxanların şərəti Qutamədən, olar bətərdi kəbrdən, eşəddidür həjirdəi, əya güruhi-gülbədən, həzir edən cəridədən, salar sizi zəlalətə. Üzüqəra qiyamətə gələr ona baxan kişi, alan kişi, satan kişi, yanında saxlayan kişi! Amandı almayın onu, yalandı cümlə mətəbi, həram edib onu nəbi, vəli ona baxanların nə dini var, nə məzhəbi, nə izzəti, nə isməti, nə üffəti, geyir qulaqlı köynəyi, vurur fokullara boyaq, o bəngxor, o tiryaki, olar cəridə bir taya, oxur səbahü şam onu. O keyrəsər, o bihəya, əya sülaleyi-zina, xuda edib həram onu, oxuma vəssəlam onu. Təlavət eylə, məshəfi, təbarəkə-mübarəki, xüsusən o bəraəti ki, çoxdu xovfü həşəti, fəşahəti, bəlaqəti. Deyəndə bu sözü ona, deyir: Bəli, səhihdir, deyillə çox fəsihdir, onu bilən fəqihdir. Qızı olanda bir zaman, deyir qulağına əzan, adın qoyur Tükəzziban; böyür çün o kiçik bala, olur Tükəzziban xala; onun da olsa bir qızı adın qoyar Hühəlləzi. Çaxır səpəllə üstümə, saman təpəllə nustuma, xuda nəkərdə, gər deyəm: Nəçün bu düxtəri-əcəm, xudayi-beytül vəlhərəm, həlal edib həcaməti, həram edib kitabəti? Deyin cənabi Möcüzə: əya qəribi-elmü fən, qolun-qıçın uzatmışın o həfreyi-məzaridə; mənim sözümə ver qulaq, qiyamət oldu, dur görax! Çıx ol xərabəzərdən, o tənqəna həsərdən, düşüb cəhanə vəlvələ, edir zəmin zəlzələ, ayıl, təbəddifətə

bax, eşikdəki həyatə bax. Hamı ayıldı, ay kişi! Yatırsan indi sən hələ. Baxır sənə, güllür cahan, fələk, mələk, zəmin, zaman və xəlq hər kənərdən, aman, aman, aman, aman, əmoğlu dur məzərdən, bir az tumarla saqqalun və sil sərü uzaridən xəlū bu cəhlü qəfləti...

YARAN, DÜNƏN ÇƏMƏNDƏ...

Uzun darya

Yaran, dünən çəməndə gördüm qərübə aləm. Rəqs eyli bənəfşə, gül, yasəmən və lalə. Sünbül bir əldə bütri, bir əldə cam-piyalə. Susən içir, deyir – ox! Ver saqiya dəmadəm!

Bülbül gülə baxırdı, cəh-cəh vurub oxurdu. Qumru deyirdi: bəh-bəh! Bubbu deyirdi: hop-hop! Qəclə deyirdi: sağ ol, ey əndəlibi xürrəm! Qarqa oxurdu şərq, konyak içirdi qırqı. Tuti yeyirdi pəşmək, durna çalırdı dünbək, oynardı hacileylək, basəd həzar çəmxəm!

Nagəh açıldı qapı, tavus və qazü ördək hər biri bir düşərxə üstündə şadü xəndan, pişvazə çıxdı quşlar, hətta qəcil və kərkəs. Mın nazü çəm-xəmilə, düşdü yerə qonaxlar, məndil verib qaraquş, əyləşdi qaz və tavus, həm ördəyi mübarək manəndi şahi Deyləm.

Kəklük durub ayaqə, ərz etdi: Ey xanımlar, xoş gəlmisiz bu bağə! Bilməm niyə gecikdiz? Saldız bizi fəraqə. Tavus gül dəhanın açdı, dedi: Əzizan! Əkkas-xanədcydik, orda bir az yubandıq! Yox bu sözü xilafi, əkkasımız Həsənxan gec verdi, niyə, bilməm?

Çün bu sözü eşitdi, durdu ayağə yahu, baş əydi, ərz qıldı: Ey dilbəri-səmənbu, lütf eyləyin o əksi, biz eyləyək ziyarət! Tavus edib işarət, ördək əl atdı cibə, əksi çıxartdı, öpdü, yahuyə etdi təqdim. Yahu da ehtiramən əksi öpürdü hərdəm. Yahudan əksi aldı, sərçə edib tamaşa, verdi arıtanə. Baxdı o da doyunca, qapdı onun əlindən əksi xanım kəbutər. Baxdı, dedi: Həqiqət bir danədir Həsənxan, dürdanədir Həsənxan! Nəqqəşi-çinü-maçin belə salammaz əksi, heç bir yerində yoxdu bir danə eybü nəqsi. Bəh-bəh, həzar əhsən! Əkkasə maşəallah, etsin xuda mükərrəm! Yox misli Ərvənəqdə, bəlkə Binisdə, Sisdə, hətta Kuzəkünanda, Təsucda, Mehrevanda, həm Şindəvar bəlkəm...

Tavus verdi rüsxət, qalxdı ərus ayaqə. Bu vaxtda qəzara səsləndi o müəzzin: Yaran, durun namazə, zöhr oldu: quqquluğu!

Xalq aldı dəstəmazin, mehrabə saldılar bir səccadəyi-müzəy-yən. Molla əbani saldı, təhtül-hənəg açıldı, nur göylərə saçıldı, quşlar qılıb namazə, bayquş oxurdu rövzə, quşlar əlində dəsmal, oxşardılar, təmamən, ağılardılar dəmadəm!..

Bayquş bu halı görcək, səsləndi: Ey cəmaət! Mən eylərəm şikayət həqqə sizin əlizdən. Ey firqeyi, şərəret, Bayquş mənəm və ya siz? Bu iş mənim işimdir, siz bəs niyə ölürsüz, saqqaluzu yolursuz? Tavus nitqə gəldi, dedi ki, düz deyir bu Bayquş üçüncü novhə, fəryadü qüssəvü qəm!

Məclis dağıtdı, hər kəs üz qoydu aşıyanə. Tək qaldı Bülbül orda, bəs başladı fəqanə...

Möcüz bir əldə lələ, bir əldə cam, piyalə, hərdəm içib deyirdi:

– Ey sakinani gülşən! Az eyləyin bu yerdə fəryadü ahü nalə, razi dəyil bu karə vallah rəsuli-Əkrəm, bil-lah xudayi-Əzəm!..

LÜGƏT

A

Ab – su
Abigərm – isti su
Abiheyvan – dirilik suyu
Abirəhmət – yağış
Ağ – kəfən
Ağızlıq – müştük
Ahənpərə – dəmir parçası; burada: radio
Ajan – polis
Aləmi-maniyyət – ölü ruhları çağırmaq
Ari – bəli
Ariz – ərizəçi
Ariz – üz
Asiyab – dəyirman
Ati – gələcək

B

Bab-bab – qapı-qapı
Bad – külək
Bağ – dəstə, dəstə bağlama
Bahəmə – bununla belə
Bak – qorxu
Bakəsavət – zirək
Bakilər – qorxanlar, ağlayanlar
Balü-pər – qol-qanad
Bang – səs
Bar – bəhrə
Bar – dəfə
Bar – toz
Bar – yük
Bardi – çəki ölçüsü
Barxanə – yük anbarı
Bariha – dəfələrlə
Bavitudiin – bununla belə
Baz – qırğı
Baz – yenə

Bazu – bilən
Beyti-sovnu salət – oruc, namaz evi, məscid
Beytül-həzən – yas evi
Bica-bica – birca-birca
Bicürm – günahsız
Bir cam – bir yığın
Birahə – cığır, kəsə yol
Birinc – düyü
Bişumar – saysız
Bu – qoxu
Bum – bayquş
Burəhnə – çıpaq
Bus – öpüş
Busa – öpüş
Buyi-kəsafət – kəsafət qoxusu
Büzqalə – çəpiş

C

Cami-sərşar – dolu piyalə
Candar – canlı, sağlam
Cangüdaz – ürək yandıran
Canstan – can alan
Cəbəl – dağ
Cəli – öldəqayıрма, uydurma
Cəruhat – yara
Cəridə – qəzet
Cəzakəllahi xeyrən bil başaşət – Allah şadlıq və xeyir versin
Cidal – dava, dalaş
Cifeyi-cahan – dünya malı
Cinan – cənnət
Cirə – pay, maaş
Cof – iç, daxili
Curə – bir içim su
Cuy – arx
Cuyibar – çay kənarı, bulaq başı
Cürm – günah

Ç

Çak etmək – yırtmaq
Çar su – dörd tərəfli, kvartal, bazar
Çelvari – çit
Çaspan – yapışıq
Çidə – yığılmış
Çub – ağac, çubuq
Çuxat – nisyə hesab ağacı
Çüstər – şəbüstər

D

Dadu-büstad – alver
Damən – otaq
Darülhimar – eşşək tövləsi
Darü:adar – var-yox
Dəbbə – tuluq
Dəfeyn – təkrar
Dəhul – təbil
Dəqa – yırtıcı
Dəmbəstə – səsiz, sakit
Dəmdud – tiryək tüstüsü
Dəndən – diş
Dəng – altıda bir hissə
Dəraxır – nəhayət, son
Dərbən – qapıçı
Dərbənd – döngə
Dərreyi movt – ölüm dərəsi
Dəstar – emnamə
Dəstband – qolbaq
Dəstur – icazə, fərman

E

Esab – əsəblər
Eyd – bayram

Ə

Əbd-i-kəmtər – alçaq qul
Əbna – oğullar
Əbr – bulud

Əbru – qaş
Əbus – pərişan
Əbyəz – ağ, bayaz
Ədu – düşmənlər
Əkbar – böyük
Əkrad – kürdlər
Əqniyə – varlılar
Əlcəhlü yəhraqül minbər – cəhalət minbəri yandırdı
Əlçəbadımcan – pomidor
Ələsaviyyə – hər kəsə öz səviyyəsinə görə
Ələmdar – bayraq gözdiren
Əlfərar – qaçmaq
Əlif – lüqflər, nemətlər
Əlvat – lotular
Əma – kor
Əmma – şübhə
Əmmə – bibi
Əvərat – arvadlar, qadınlar
Əyadət – görüş
Əyyami-tərəb – şadlıq günləri

F

Failü – işlədən, işləyən, burada: baş qırxdıran və qırxan
Farə – siçan
Fasiq – müqəssir
Fəbəşşər bilpədar cail müsibət – atanın gözü aydın, müsibət çoxaldı
Fəcahət bintöhü bilxmsü mehnət – qızın qayıtdı, möhnətin beş qat artdı
Fəqih – molla
Fərar – qaçmaq
Fəraqət – boş vaxt
Fərsudə – köhnəlmiş
Fərz – vacib, zəruri
Fərzənd – övlad
Fil ərzeyi və səma – yerin və göyün
Firdovs – cənnət

Firiştəkan – mələklər
Fokulzən – qalstuk taxan
Fonoqraf – qrammofon
Fovc-fovc – dəstə-dəstə
Füzun – artıq

G

Gav – öküz
Gədə – dilənçi
Galla – qoyun sürüsü
Gəndab – qoxumuş su
Giran – baha
Girdu – qoz
Girəm – tutaq ki
Giriban – otaq
Gürmanlılar – almanlar
Giyah – ot, ələf
Göral – fərdi vergi
Görməal – qanunsuz vergi
Gurkən – qəbirqazan
Guşgar – radio qulaqlığı
Gümgaştə – itmiş, unudulmuş
Gürbə – pişik
Gürg – canavar
Gürzi giran – ağır toppuz
Güşad – açıq

H

Haliyə – hələ də
Heyzüm – odun
Hacəm – həcəmet
Həddad – dəmirçi
Hədid – dəmir
Həfdirəm – çəki daşı
Həmaqət – axmaqlıq
Həməl – minməli
Həməz – eşşəklər
Həməyar – bərabər
Həmmal – yük, burada: dirək
Hərami – quldur

Həras – qorxu
Hərfi nasəvab – söyüş
Həştü çahar – səkkiz dörd, yəni 12 imam
Həyyül-üməm – millətləri dirildən
Həzar – bülbül
Hindivanə – qarpız
Höccət – qəbz
Hureyn – hurilər
Hüccal – həcəmətlə qan alan
Hülq – boğaz

X

Xax – xalq
Xakriz – torpaq, altında
Xali-kəmar – burada boş cib
Xaşak – tikan
Xəbbuz – çörəkçi
Xələ – bükülü
Xərküş – dovşan
Xəsm – düşmən
Xəsu-xaşak – alaç otu
Xaş – xərc
Xətiyyat – sözlər
Xəyyat – dərzi
Xidmət – burada: maaş
Xirəd – ağıl

İ

İxtiyar – qoca
İktifa – kifayət
İmraz – xəstəliklər
İmtilayi-mədə – mədə pozğunluğu
İnabət – ölü sümüklərini müqəddəs şəhərlərə göndərmək
İsmi-bimüsəmma – adı var, özü yox
İstikrah – ikrah etmək, çəkinmək
İstiqna – təkəbbür, iaz
İstinaət – kömək
İştirab – cərimə

İtab – qəzəb
İttisalən – dalbadal
İza – əziyyət
İzlatgəzin – ayrılıq

K

Kahin – falçı
Kala – mal
Karvaşa – dəyənək
Kəbk – köklik
Kəffas – başmaqçı
Kəfs – başmaq, ayaqqabı
Kəl – keçəl, dəz
Kəmə – bel
Kəmxəndə – az gülən
Kərbas – bez
Kəsəmat – bəzək
Kəsir – çoxlu

Q

Qaimə – pul qəbzi
Qana – tənək üçün xəndək
Qantar – tərəzi
Qar – qoca, yaşlı
Qara – pul
Qare – oxucu
Qəri – məzar, qəbrin dibi
Qəbqəb – buxaq
Qəbləzonki – ondan qabaq
Qəbuz – qəzəbli, acıqlı
Qəbzül-ərvah – əzrail
Qəddərə – xəncər, bıçaq
Qəllə – buğda
Qənəf – kəndir
Qəssal – ölü yuyan
Qəyur – qeyrətli
Qəza – yemək
Qırx ay – birinci dünya müharibəsi
Qissə – əhvalat
Qol – imza

Qravat – yaxalıq, qalstuk
Qurbal – ələk
Qürre – ayın birinci günü

L

Laqər – arıq
Ləbriz – ağzınadək dolu
Ləhaf – yorğan
Ləhad – məzar
Laqqı – lax yumurta
Ləməə – işıq
Ləmyəzrə – xam torpaq
Lərzən – titrətmə
Ləyal – gecələr
Lüləng – saxsı aftafa

M

Madərzad – anadangəlmə
Mahi – balıq
Mahiyənə – aylıq maaş
Mamələk – dövlət, mal-mülk
Mar – ilan
Mari – Məryəm, Mariya
Masti-baru – üzü qaymaqlı qatıq
Məadin – mədənlər
Məbaliq – məbləğlər
Məbus – deputat, nümayəndə
Mədrək – sənəd
Məən – birlikdə
Məqz – beyin
Məlain – lənətə gəlmişlər
Məlah – çəyirtgə
Məllag – mülkədar
Məmlu – dolu
Mənzun – qarışdırmaq
Mən – batman
Məndili-öza – yas yaylığı
Mənfuriman – nifrətləyiq
Mərdümək – göz bəbəyi
Mərg – ölüm

Mərsumi-sultani – dövlət vergisi
Məsa – axşam
Məshaf – Quran
Məsmum – sərxoş
Məsnəvi – qoşa misraları həmqafiyyə olan şeir forması
Məsraf – israf edən
Mətqəl – kitab
Məzləmə – günahı bağışlatdırmaq üçün verilən pul
Məzul – işdən çıxarmaq
Müşt – yumruq

N

Naf – göbək
Nafənəvis – göbək yazan
Nafilə – artıq
Naxuda – allahsız
Naxuda – gəmiçi
Napədid – görünməz
Nar – od
Nari-niran – cəhənnəm odu
Nazərə – baxış
Neytaq – məzə
Nədamət – peşmançılıq
Nəqs – nöqsan
Nəvaqil – nağıllar
Nəvisəndə – yazan
Nəviştə – qəbz
Nihal – gunc ağac
Nisf – yarı
Niş – sancan
Nişəst – təsir etdi, toxundu
Nov – təzə
Nüqrə – gümüş

O

Oxsamaq – ağlamaq
Olan – oğlan
Ota – otaq

Otur – avtomobil
Ovham – mövhumat

P

Pa – ayaq
Pakar – vergi məmuru
Pap – Roma papası
Parisa – türki-dünya
Pariban – gözətçi
Pəşinəsəng – ayaq daşı
Pey – topuq
Peyvəstə – həmişə
Pənbə – pambıq
Pəncər – tərəvəz
Pərdi – səqfi örtməyə işlədilan ağac
Pəsəzin – bundan sonra
Pəsəzon – ondan sonra
Pəştaxab – yatıq daban
Pəşm – yun
Pəyam – xəbər
Picütəb – qırılıb açılmaq
Pinə – yamaq
Pirəzən – qarı arvad
Piri-burna – gənc həvəsli qoca
Pişkar – qulluqçu
Pişli – yamaqlı
Ponza – çəki ölçüsü
Pustini-səmur – xəz kürk
Pür – dolu
Pürzur – güclü
Püsər – oğlan

R

Rakib – at minən, süvari
Rehlət – köçmək
Raxş – əfsanəvi at
Rəqib – düşmən
Rəşbər – rəncbör, kəndli
Rətab – yaş xurma
Risətaxan – risalə oxuyanlar

Riş – saqqal
Riza – razı
Roqan – yağ
Rübat – uzaq
Rüşvadeh – rüşvət verən
Rüşvaxor – rüşvət alan
Rüteyla – böv

S

Sacid – namaz qılan
Sail – dilənçi
Sal – il
Salxordə – yaş keçmiş
Same – dinləyici
Sanei-can – can yandıran
Sariq – oğru
Seyd – ov
Seyyidtn – seyidlər
Səbbaq – boyaqçı
Səbur – sobr edən
Sədatin – sultanlar
Sədri-gülfam – çiçəyə oxşar sinə
Sədri-ünas – qadınların sinəsi
Sədsala – yüz yaşlı
Səkanat – sakinlər
Səqər – cəhənnəm
Səqət – kəsirli
Səqil – ağır
Səyyad – ovçu

Ş

Şahi birrütüşt – bacarıqsız şah;
burada: Əhmədşah
Şaq – zarafat
Şarib – bığucu
Şəbab – gənclik
Şəbahət – oxşar
Şəbi-yelda – ən uzun gecə, 20 dekabr
Şəcər – ağac
Şəhbəndər – konsul

Şərafxana – şohor adı
Şərqi – mahnı
Şərmsar – utancaq
Şəvval – qəməri ərəb aylarının
onuncusu
Şikəm – qarın
Şikvə – şikayət
Şimi – kimya
Şir – süd
Şirbirinc – südlü sıyıq
Şirçi – rəssam
Şireyi əngur – üzüm suyu, şərab
Şirk – şərik
Şitab – təcili
Şovhar – ər
Şöhreyi-şəhr – məşhur
Şürbi – sərxoş
Şüstüşu – yumaq
Şüturvar – dəvə kimi
Şütür – dəvə

T

Tabəkey – nə vaxtadək
Tacisər – baş tacı
Tar – qaranlıq
Tazi – ərəb
Tazi – ov iti
Təbairi-əfkar – pozğun fikirlər
Təbx – bişirmək
Təəmmül – dözümlü
Təfərrücgah – tamaşa yeri
Təfsi – məcməyi
Təhtülhənak – əmmamənin boğaza
sarınan hissəsi
Təkyəgah – dayaq, arxa
Tənab – ip, kəndir
Tənävül – yemək-içmək
Tənbəl – pul vahidi
Təngə – pul vahidi
Tənur – tondir

Tərəfi-kibriya – Allaha tərəf
Təsxirül-əcinna – cin tutmaq
Təyyib – təmiz
Təyyur – uçanlar, quşlar
Tifli-məsum – yazıq uşaq
Tiqi-bürra – kəsərli qılınç
Tila – qızıl
Tilisman – tilsimlər
Tiztər – itiraq
To – sən
Tohi – boş
Tovci – vergi
Tul – uzun
Tuman – pul vahidi
Tüccar – tacirlər
Tüllab – tələbələr
Tündbar – qaşqabaqlı

Ü

Üdvan – düşmənlər
Ühubba – dostlar
Üməm – millətlər
Üryan – çırpacaq
Üsəra – əsirlər
Üstixan – sümük
Üşşaq – aşıqlar
Üzzam – böyüklər

V

Vafur – tiryək çubuğu
Varis – vərəsə
Vəqf – səvab bir iş üçün ayrılmış
mülk, mal
Vəlm – çör-çöp
Vərziş – idman

Y

Yaxdan – sandıq
Yaşıl – seyyid
Yavər – dost

Yavəri-xoşnəhas – gözəl dost
Yegan-yegan – bir-bir
Yekpayə – birayaqlı
Yelənib – yiyələnib, mənimsəyib
Yəmin – sağ tərəf
Yəsər – sol tərəf
Yəzdan – Allah
Yoğurt – qatıq
Yovmi-fil məhşər – qiyamət günü
Yubat – eyiblər

Z

Zaqui-zəqən – qarğa-quzğun
Zare – əkinçi
Zatültrəyyə – ağ ciyər xəstəliyi
Zəhəb – qızıl
Zəxmdar – yaralı
Zənan – qadınlar
Zəndan – dəyi arvadı
Zənəxdan – çənə
Zərəbə-zeydən-əmra-sərf – nəhv
dərsi
Ziba – gözəl
Zibəndə – məxsus
Zibas – o qədər ki
Zifərəsət – ağıllı, fərəsətli
Zill – kölgə
Zimistan – qış
Zindəbad – yaşasan
Zinnar – büt
Ziraət – kənd təsərrüfatı, əkinçilik
Ziri-dəstan – əl altıda, tabe
Ziruf – qab-qacaq
Zist – yaşamaq
Zişt – çirkin
Zoğal – kömür
Zövc – ər
Zücac – büllür, şüşə
Zülfi təşəlsül – qulac-qulac hörük
Zümm – günah, tənqid

KİTABDAKILAR

<i>Ön söz</i>	4
Qələm	18
Ziyafət və fəlakət	20
Gəl başım üstə!	21
Millət	23
Yoxdur əlac, söylədi, dərdi-cəhalətə	25
Olar, olmaz?	28
Etibarım var	29
İnqilab olacaq	30
Mey ver mənə	32
Hərəmi var	33
Hikmət	34
Olsun görək	35
Ey dustan	37
Sultan malıdır	38
Ey müsəlmanlar	39
İran sərbazları	41
O tərəfdə, bu tərəfdə	42
Anan təlim edən dildə	44
Şah firəngistandır	44
Bəsdir, yetər axir	45
Cümhuriyyətə	46
Var, ya yox?	46
Vətən	47
Rəşbərin	48
Mən neyləyim?	48
Arzu	49
Ey Vilhelm	50
Prussiya şahı	52
Nikolay	53
Qürbət qurbanları	55
Qürbət	56
Nə anladığ bu gəlmaqdan?	57
Əmqızı	58
Moktublaşma	59
Dedilər	60
Sizə mən neyləmişəm?	61
Şəbüstərdə	62
Qorxuram peyki-əcəl... ..	62
Səni	63
Ustad	64
Xalqı bidar cəylərəm	65
Ey Mirza	66

Papağı cırdılar.	68
Məmmədəli	69
Əmoğlu	70
Çiçək	71
Novruz bayramı	72
Genə vardır	75
Verməz	76
Hər zadı anlar Mələknisa	77
İstər, istəməz?	78
Qızlar	79
Oğul və ana	80
Səadət gülşəni soldu... ..	82
Qız	84
İnsallah	84
Yaxşıdır	86
Küçələr	88
Şəbüstər hamamları	89
Qızılca	90
Bacılar	91
Bəzək	92
Ay millət	93
Hələ uşaqsan	95
Ey yar	96
Ola	97
Yaxşıdır	98
Dedim bir busə ver, cana	99
Dondu	100
Mənə	101
Bayram gəlir	102
Mübaşir gəldi	103
Onun nə axirəti xoş olar, nə dünyası	104
Edər	105
Nəqqaş	106
İstərəm	109
İşıqlansın	110
Mübarək ay	111
İstər	113
Dövrən mənimdir	113
Onu	114
Var	115
Təşbih	116
Məşğulam.	117
İlahi	117
Etdin	118
Üçün	120
Gəlməz	121

Axtarma	122
Taziyənə	122
Qorxmaz	123
Axtarır	124
Olmuşam	124
Allahın nemətləri	125
Sənin	125
Olmayan yerdo	126
Yaşamaq	127
Açıq məktub	127
Xəlqə	128
Sənin	128
Nədir xəyahın?	129
Perişanam	129
Möminlik əlamətləri	130
Yarəb	130
Allah	131
Möcüzün səsi	133
İranlı	133
Kaş	134
Lazımdır	134
Vaizin əqidəsi	135
Nida	136
Dəbüstən uşaqları	136
Kişilər və arvadlar	137
Qaldı	137
Yaz sözün	138
Əgər Əzrayıl olsaydım	139
Olacaq	140
Soyuqdan şikayət	145
Gər istəson...	142
Gərək	143
Olacaq?	144
Mən	145
Gəlin, ey qövm..	145
Dünyanın	146
Gədə	146
Bahar oldu	147
Bu gecə	147
Qəzəl	148
Rübailər	148
Doldur çubuğ	154
Bir gecə	155
Ver görax	157
Anbardara xitab	158
Dərviş Seyfəli	159

Bahalıq	160
Razü niyaz	160
Gəlməyəydim cahana kaş	161
Mən neyləyim, ölürsən?	162
Zakir	163
Candan keçmişux	164
Qalmadı	164
Köynəyi gen, hövsələsi dardır	166
Deyirəm mən sizə, ha	166
İnşallah	167
Ziyarət	169
Şuxluq	169
Yoxdur, yox	170
Eşq olmaseydi	171
Oldu, gəl	171
Neyləyim mən?	172
Ey əmu	174
İnqilab var	175
Mən ölmərəm, yaşaram..	175
Qoymayın, ha	177
Sənə çatmır gücü xəlqin...	177
Tüköz	178
Olacaq bu?	180
Sərbazgirlik	181
Məsnəvi	182
Möcüzün məşuqəsi	185
Əli can	185
İsteməz	186
Gərək	188
Xoşdur	189
Yeyər	190
Gələ	191
Saqi	191
Xoşhal olacaqsan axır	192
Neylərsən ondan	194
Gözəl mənzərə	195
Ey rəiyyətlərin pərəstarı	196
Şairin dükanı	197
Bər kəllə büzən vur başuva	198
Bir məsləhet	199
Nəhrəvan şeyxləri	199
Bu necə vilayətdir?	200
Amandı, dur məzardan	201
Yaran, dünən çəməndə	203
<i>Lüğət</i>	205

Buraxılışa məsul:	<i>Umud Rəhimoğlu</i>
Texniki redaktor:	<i>Zahid Sarıtorpaq</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Allahverdi Kərimov</i>
Kompyuter operatoru:	<i>Ruhəngiz Arazqızı</i>
Korrektor:	<i>Elman Bəşirli</i>

Yığılmağa verilmişdir 24.05.2006. Çapa imzalanmışdır 29.08.2006.
Formatı 60x90 ¹/₁₆. Fiziki çap vərəqi 13,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 126.

Kitab "Şərq-Qərb" mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.